

ISSN 2524-2547

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
V.N. Karazin Kharkiv National University
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

SOCIAL ECONOMICS

СОЦИАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

№2

Випуск 54

Заснований 2000 року

Харків – 2017

Журнал присвячений висвітленню результатів наукових досліджень у галузі економічних наук: питання мотивації праці, управління на різних рівнях економіки, кредитна і грошова системи, облік та аудит, міжнародна економіка та світове господарство, економіко-математичні методи і моделі, статистичний аналіз і маркетингові стратегії.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей.

Журнал є фаховим ваданням у галузі економічних наук (Наказ МОН України №241 від 09.03.2016).

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол №18 від 22 грудня 2017 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Родченко В.Б. – головний редактор, доктор екон. наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Пономарьова Т.В. – відп. секретар, кандидат екон. наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

Глушенко В.В. – доктор екон. наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Гриценко А.А. – доктор екон. наук, професор, член-кор. НАН України, Інститут економіки і прогнозування Національної академії наук України; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Давидов О.І. – кандидат екон. наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Свтушенко В.А. – кандидат екон. наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Меркулова Т.В. – доктор екон. наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Назирів З.Ф. – кандидат фіз.-мат. наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Пуртов В.Ф. – кандидат екон. наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Соболев В.М. – доктор екон. наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Тютюнникова С.В. – доктор екон. наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

Ареф'єва О.В. – доктор екон. наук, професор, Національний авіаційний університет;

Кузьменко Л.М. – доктор екон. наук, професор, Інститут економіки і прогнозування Національної академії наук України;

Маркіна І.А. – доктор екон. наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка;

Dr. Victor SHI – Associate Professor of Operations Management School of Business and Economics Wilfrid Laurier University;

Faissal Eddaoudi – Professor of Economics and Management Faculty of Law, Economics and Social Sciences IbnZohr University Agadir –Morocco;

Ryszard Grądzki – prof. drhab. inż., Lodz University of Technology.

Адреса редколегії:

61002, м. Харків, вул. Мироносицька, 1, економічний факультет,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
sejournal@karazin.ua

Статті пройшли зовнішнє і внутрішнє рецензування.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21803-11703ПР від 02.11.2015

З М І С Т

ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Бабич Д.В., Бабич С.М. Сучасний стан ринку праці в Україні.....	5
Варук В.В. Підходи до визначення сутності поняття «державне регулювання добробуту територіальних громад.....	13
Губарева І.О. Організаційний механізм державного регулювання модернізації національної економіки.....	21
Матюшенко І.Ю. Теоретико-методичні засади розвитку конвергентних технологій для вирішення глобальних проблем.....	27
Назирів К.З., Нечипоренко Я.Є. Підходи до розробки стратегій розвитку підприємництва в об'єднаних територіальних громадах.....	41
Оболенцева Л.В. Конкурентоспроможність промисловості як напрям економічної політики.....	48
Погорєлова А.С., Журба Я.А. Оцінка розвитку економіки України за рейтингом конкурентоспроможності.....	53
Портна О.В. Антикризове управління сукупним фінансовим потенціалом України.....	58
Тернова І.А. Оцінка рівня соціального та економічного розвитку України в умовах глобалізації.....	62

СИСТЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ Й АДМІНІСТРУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Васильєв О.В. Економічний консалтинг в управлінні вартістю підприємства.....	72
Давидова О.Ю. Розробка та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств: науково-методологічний аспект.....	78
Дикань В.В., Білоус Л.Б. Управління енергоресурсним потенціалом громади.....	82
Дикань В.В., Гладух М.В. Формування кадрової політики як запоруки ефективної економічної безпеки підприємства	88
Кобушко І.М., Котенко Н.В., Бойко К.О. Використання інформаційних технологій у фандрайзингу для соціальних проєктів та стартапів.....	93
Кондратенко Н.О., Новікова В.В. Організаційні засади управління фінансово-економічною безпекою будівельних підприємств.....	100

З М І С Т

Корепанов Г.С. Бази даних міжурядових організацій як уніфіковане джерело статистичної інформації.....	105
Корепанов О.С., Чала Т.Г., Лазебник Ю.О. Стандартизація та уніфікація метаданих для забезпечення розвитку «розумних» сталих міст.....	112
Лук'янов В.І. Регіональні аспекти державного регулювання розвитку житлово-комунального господарства.....	120
Прохорова В.В. Тенденції формування ринку логістичних послуг як індикатор розвитку підприємництва	125
Прус Ю.І., Демченко С.В. Роль інституційних чинників у забезпеченні добробуту населення.....	132
Родченко В.Б., Гуца О.М. Підхід до розробки та реалізації проектів соціально-економічного розвитку територіальних громад.....	140
Черненко Д.І. Електронна охорона здоров'я: досвід країн світу.....	151
Аннотации	158
Annotations	167
Відомості про авторів	175

ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 331.5-027.1 (477)

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Бабич Д.В., доктор економічних наук, професор

Бабич С.М., кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті проведено аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку ринку праці України з урахуванням важливих політичних та економічних подій. Проведено дослідження рівня безробіття, динаміки і структури населення України з питань економічної активності. Визначено динаміку основних показників на ринку праці згідно з результатами дослідження Державної служби статистики, проведеному за методикою Міжнародної організації праці. Виявлено проблеми та перспективи розвитку українського ринку праці і запропоновані заходи щодо його реформування. Визначені особливості позначилися на формуванні ринку праці, загострили наявні проблеми у сфері зайнятості, а також породили нові. Крім того, висвітлені негативні тенденції посилюються регіональними диспропорціями соціально-економічного стану. Також нерівномірність розвитку ринку праці та неефективні механізми забезпечення продуктивної зайнятості населення обумовлюють необхідність нових наукових досліджень, щодо обґрунтування напрямів та механізмів регулювання ринку праці в сучасних умовах. У статті висвітлено тенденції основних демографічних показників України на основі аналізу даних державної статистики про демографічну ситуацію та зареєстровані міграційні потоки. Зокрема, проведено комплексний аналіз міграційних процесів. Розкрито причини та наслідки трудової міграції для України. Окреслено проблеми правового регламентування трудових відносин із міжнародними мігрантами та перспективи їх вирішення. Обґрунтовані проблеми формування ринку праці та його регулювання, розроблені висновки і рекомендації щодо підвищення продуктивної зайнятості населення та нормативного регулювання соціально-трудових відносин, яке регламентує трудову діяльність та визначає соціальну політику в Україні..

Ключові слова: ринок праці, економічно активне населення, зайнятість, безробіття, міграція.

Постановка проблеми. Особливості та сучасні тенденції в більшій мірі мають негативний вплив на формування ринку праці в Україні та економічний розвиток країни в цілому. Україну можна визначити країною-донором оскільки міграційні процеси свідчать про відтік висококваліфікованої робочої сили. Стримуються науковий і технічний розвиток, знижується рівень економічної безпеки, зменшується кількість населення. Ця ситуація зумовлена кращими умовами праці за кордоном та загостренням політичного і економічного стану в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти ринку праці в Україні, причини та наслідки демографічної кризи, тенденції демографічних процесів досліджували багато фахівців – Т. Балановська, О. Гоголя, Н. Драгнева [1], В. Близнюк [2], Л. Федунчик [6], А. Черкасов, І. Колесник [7] та інші. Це зумовлює актуальність дослідження стану ринку праці в Україні та визначення шляхів його покращення.

Мета статті. Визначення сучасного стану та тенденцій розвитку ринку праці України з урахуванням важливих політичних та економічних чинників. Проведення дослідження рівня безробіття, динаміки і структури населення України з питань економічної активності та міграційних процесів. Дана мета передбачає вирішення наступних завдань: провести аналіз розвитку ринку праці в Україні, вирішити проблеми правового регламентування трудових відносин із міжнародними мігрантами та перспективи їх вирішення, обґрунтувати основні напрями формування ринку праці та його регулювання.

Основні результати дослідження. Ринок праці в Україні є складною динамічно мінливою системою, яка розкриває важливу багатопланову сферу економічного і соціально-політичного життя суспільства. На його основі здійснюється організація трудових ресурсів, створюються робочі місця

у всіх сферах економічної діяльності, формуються стосунки між найнятими робітниками і працедавцями при визначенні ціни і умов праці. Ефективно працюючий ринок праці веде до збільшення суспільного продукту, задоволення потреб усіх верст населення та покращення стану суспільства в цілому.

Більшість державних заводів закрилися у зв'язку з нехваткою фінансування, а нові робочі місця не створюються, тому що країна з нестабільною політичною системою неприваблива для потенційних інвесторів. В такому разі доцільно впровадити пільги і зменшення податків для стимулювання старту цієї сфери і обов'язково налагодити державне регулювання.

Спостерігається тенденція нестачі працівників, що в найближчому майбутньому призведе до їх критичного дефіциту. Також рівень безробіття неминуче зростає через відсутність професійних стандартів, спостерігається низька підприємницька активність людей та одночасно велика кількість працюючих пенсіонерів.

На стан зайнятості, останнім часом вплинула і Угода України з Євросоюзом про безвізовий режим. Звичайно, відтік робочої сили в країні Європи колосальний, особливо висококваліфікованої, так як різниця вартості праці в Україні і в країнах Європи досить відчутна за одну і ту ж роботу. Нашій країні потрібна негайна структурна перебудова, створення нових робочих місць, залучення іноземних інвестицій, бо навіть тоді наша держава дає освіту своїм громадянам за рахунок бюджету, якщо потім відбувається відтік трудових ресурсів бо держава не дає робочих місць, і в підсумку люди масово виїжджають з країни в пошуках роботи.

Економічна криза в країні негативно вплинув на економіку України. Нестабільність звузила відтворення благ і послуг, поглибила проблеми суспільного та економічного життя країни. Динаміка структури населення України з питань економічної активності та безробіття наочно представлена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Економічно активне населення та рівень безробіття в Україні 2012-2017р., тис. осіб [4]

Рік	Усього населення	Економічно активне населення працездатного віку	Зайняте населення працездатного віку	Безробітне населення працездатного віку	Рівень безробіття
2012	45553,0	19317,8	17728,6	1656,6	9,3%
2013	45426,2	19399,7	17889,4	1576,4	8,1%
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7%
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%
2017	42 456,0	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%

Згідно з результатами дослідження Державної служби статистики, проведеному за методикою Міжнародної організації праці, у 2017 році рівень безробіття в Україні склав 9,9%. Відповідно вивчених джерел, ми можемо констатувати, що це є максимальним показником з початку ХХІ століття. За останні 6 років кількість безробітних майже не змінювалась, але ми можемо спостерігати загальне зменшення чисельності населення, а відповідно значно зменшилася кількість економічно активного і зайнятого населення. Найзначніша зміна рівня безробіття помітна в 2014 р – 9,7% (відбулося збільшення на 1,6% в порівнянні з 2013 р.).

На сьогоднішній день, як свідчить аналіз статистичних даних та аналітичної інформації, на ринку праці в Україні в 2017 році спостерігається все більше парадоксальна ситуація. Спостерігається високий рівень безробіття, в 2017 р до безробітних ставилися 10% працездатного населення України. До цього потрібно додати вимушену неповну зайнятість [4]. Динаміка скорочення трудових ресурсів показана на рисуюнок 1.

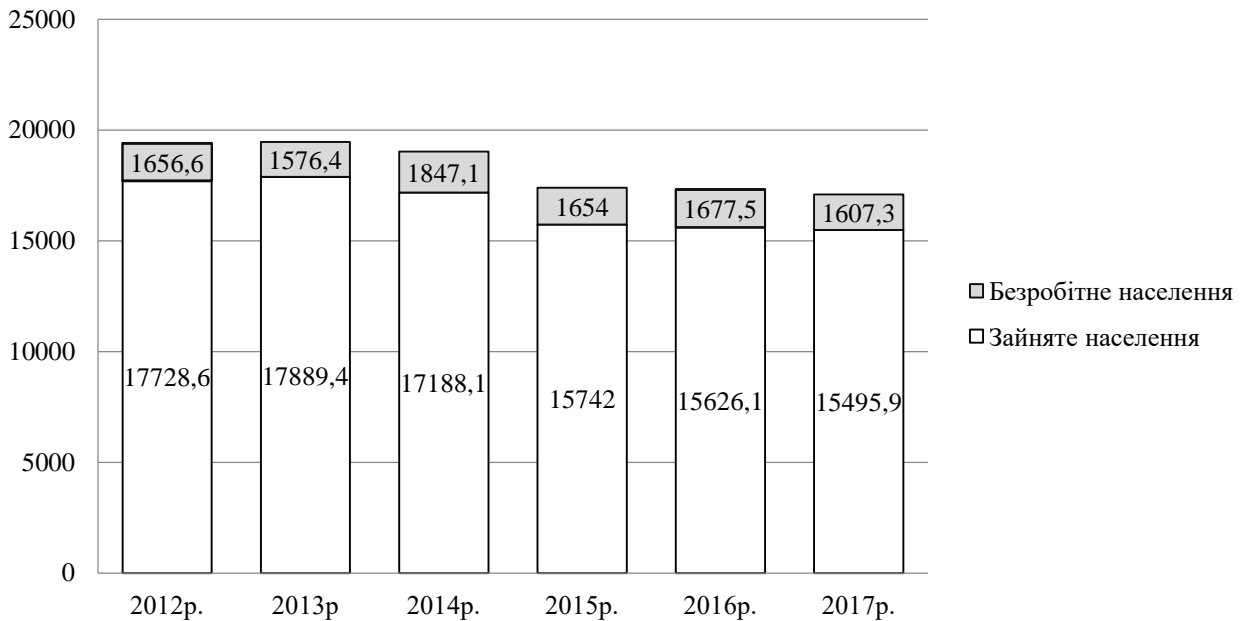

Рисунок 1 – Зайняте та безробітне населення працездатного віку в Україні за 2012-2017 рр., тис. осіб.
(складено автором відповідно до [4])

Зростання безробіття сталося за рахунок його збільшення серед найбільш уразливих верств населення (молоді та осіб перед пенсійного віку), з урахуванням причин економічної не активності, що можна помітити на рисунку 2.

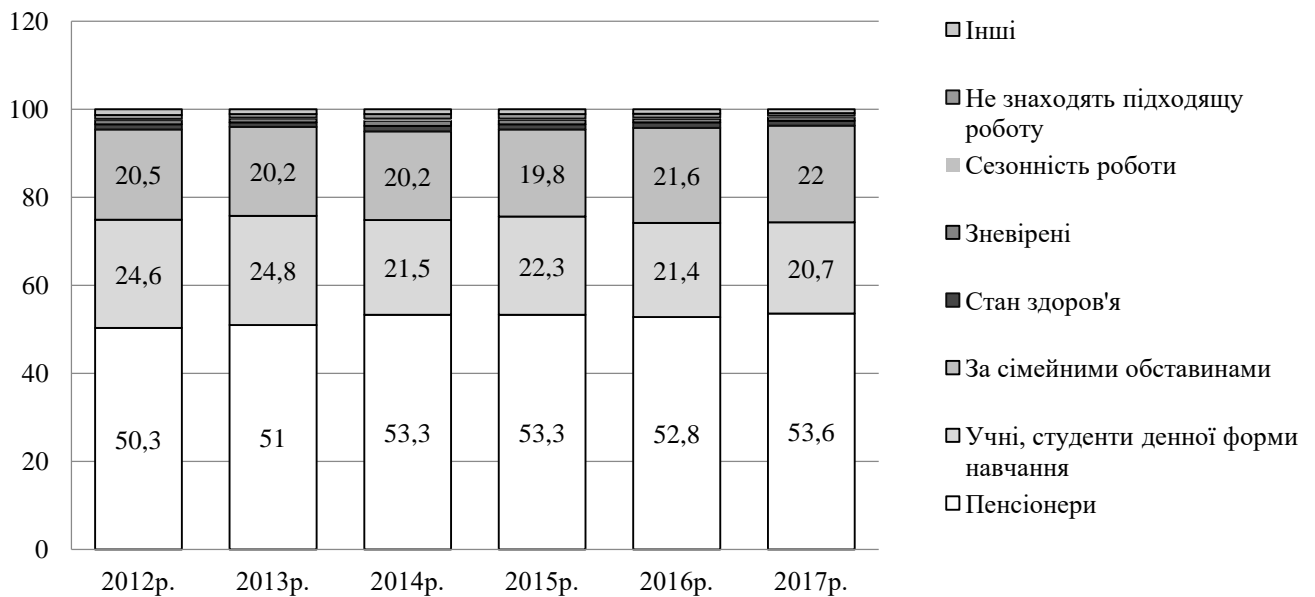

Рисунок 2 – Населення за причинами економічної не активності у 2012-2017 рр., тис. осіб
(складено автором відповідно до [4])

Тенденція зниження кількості економічно активного населення відбувається одночасно зі зниженням загальної чисельності населення. Водночас кількість економічно неактивного населення останні три роки в абсолютному виразі практично не змінювалось. У 2017 році кількість економічно неактивного населення сягала 10 945,0 тис. осіб, або 25,78% від загальної кількості населення. Більше половини економічно неактивного населення є пенсіонери, кожен п'ятий – учнем чи студентом (20,7%) або виконував домашні (сімейні) обов'язки (22,0%). Поширеною причиною економічної неактивності населення є також виконання домашніх (сімейних) обов'язків, перебування на утриманні (20,8%).

Вважаємо, що насправді причини економічної неактивності серед населення є дещо розгалуженими, наприклад, до них слід відносити й тіньову зайнятість, яку зазвичай приховують від державних органів та установ.

Однією з основних тенденцій українського ринку праці слід вважати масову трудову міграцію за кордон. З кожним роком в Україні відбувається великий відтік українців за кордон з метою пошуку перспективної роботи. До основних причин еміграції з України можна віднести наступне: незадовільний економічний стан (значна інфляція, різке зростання цін і дуже низький рівень життя); нестабільну та мінливу політичну ситуацію і як слідство відсутність почуття безпечності та захищеності; відсутність активної соціально-економічної політики, соціальної відповідальності, спрямованої на задоволення потреб у добровільному виборі виду діяльності та соціальної справедливості; низький рівень заохочення створення додаткових і нових робочих місць та розвитку підприємницької діяльності. Ця тенденція тільки посилилася у зв'язку з наступними факторами: рекордний рівень безробіття, заходи країн-сусідів з залучення кваліфікованої робочої сили з України, а також наданий з 11 червня 2017 року безвізовий режим з ЄС. Головною метою трудової міграції є висока заробітна плата за кордоном. Багато досліджень показують, що українські фахівці погоджуються на закордонні вакансії зі значно меншою зарплатою, ніж населення цих країн. Але навіть при цьому середня заробітна плата на такий вакансії для українців втричі вище за середню зарплату в Україні. За даними Державної служби статистики, в 2016 році Україну покинуло 6456 чоловік. Для порівняння, в 2015 році на постійне проживання в інші країни виїхало 21 409 осіб, в 2013 – 22 187. Скільки людей емігрувало в цьому році, поки невідомо. На сайті міграційної служби наголошується, що за перше півріччя 2017 українцям видали всього 4 733 дозволів на постійне проживання за кордоном. Крім того, Міжнародна організація з міграції за 2015-2016 рр. нарахувала в Європі 700 тисяч трудових мігрантів з України [5] (рисунк 3.)

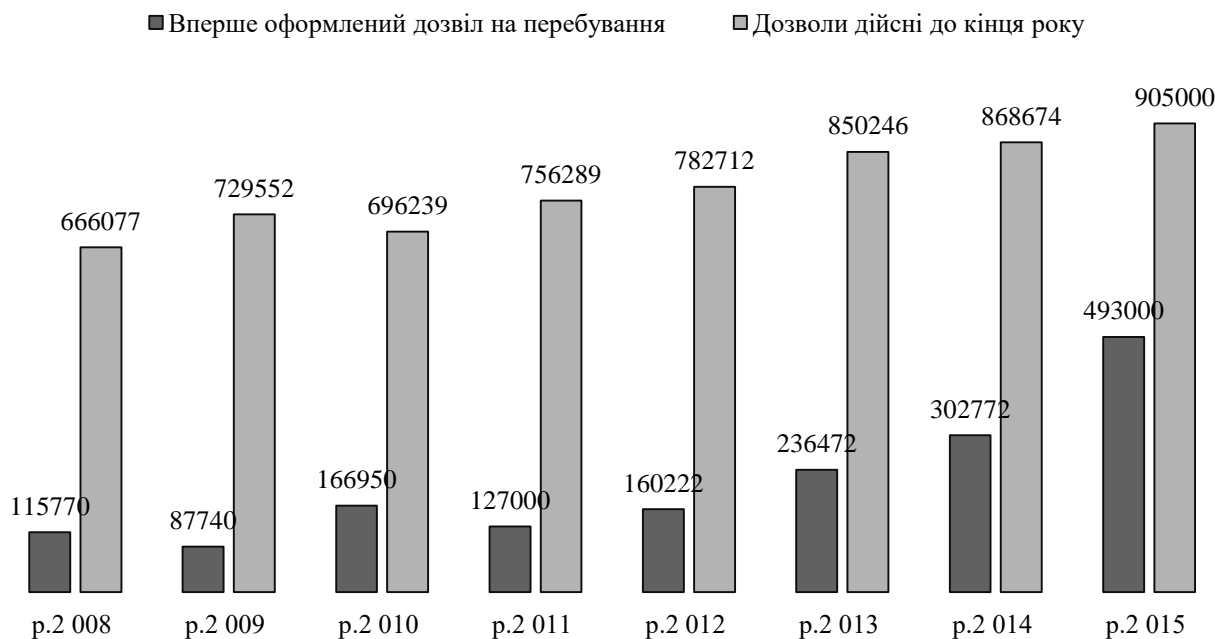

Рисунок 3 – Кількість дозволів на перебування громадян України в країнах ЄС 2008-2015 рр., одиниць (складено автором відповідно до [5])

Необхідно відзначити, що відповідної статистичної інформації про кількість емігрантів з України в останні роки, не існує. Особливо через неможливість одержати інформацію про переміщення людей з окупованих територій з початку 2014 року. За даними Державної міграційної служби України та МЗС України, за кордоном працюють близько 5 млн. українців [5]. Офіційні підрахунки також не беруть до уваги нелегальних мігрантів, адже величезна кількість жителів України працюють без відповідного оформлення трудових відносин, лише 1% українців працевлаштовується за кордоном через офіційні структури і з дотриманням всіх необхідних вимог. Це робить точний підрахунок трудових мігрантів з України практично неможливим. У міжнародній організації з міграції відзначають, що п'ятірку найпопулярніших країн для еміграції українців становлять Росія, Польща, Чехія, Італія та Білорусь (рисунк 4) [5].

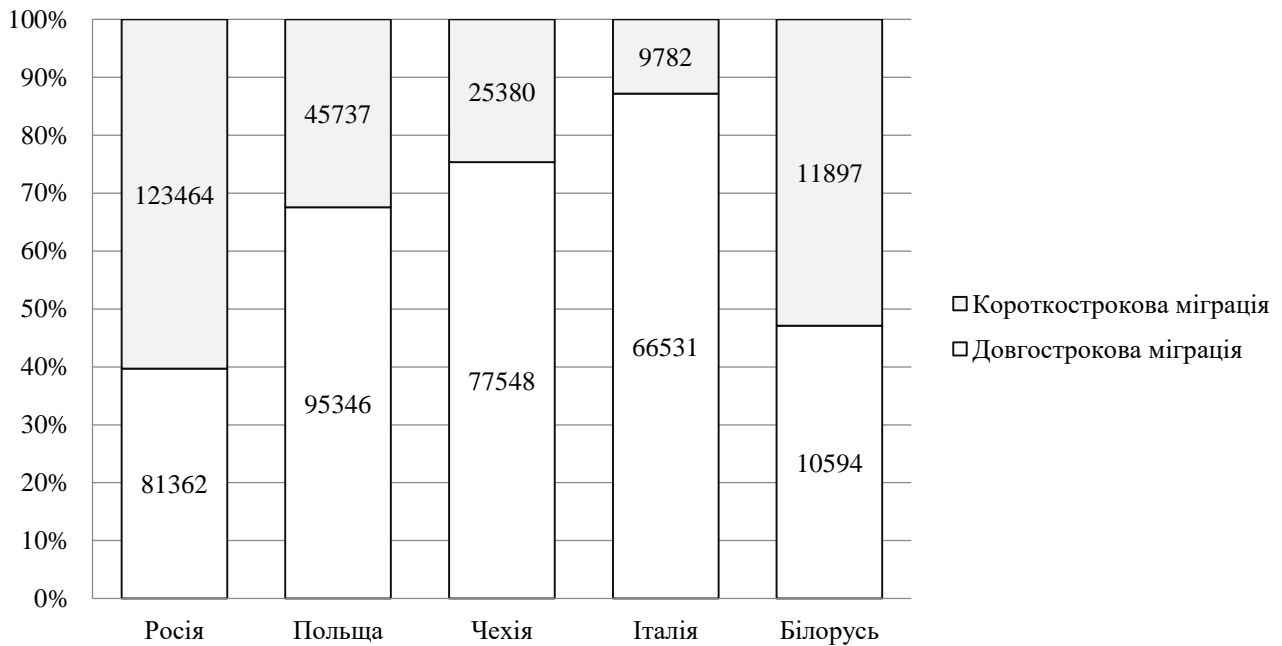

Рисунок 4 – Основні країни призначення трудових мігрантів України, осіб (складено автором відповідно до [5])

Відповідно останніх тенденцій спостерігається відтік трудових ресурсів та збільшення міграційного потоку українських громадян в західному напрямку, так як європейські країни потребують дешевої робочої сили, наприклад, в Польщі спостерігається значно жорсткий дефіцит кадрів, тому як відбувається масова трудова міграція корінного населення в більш багатші країни. При цьому Польща продовжує демонструвати значне економічне зростання, але цей процес відбувається в значній мірі за рахунок української робочої сили, що заповнює кадровий дефіцит замість виїжджаючих у західні країни.

Для наших громадян найближчим часом привабливість та економічна різниця в доходах працівників на польському ринку праці буде сприяти відтоку працездатного населення. За даними статистики в приватному секторі економіки Польщі за рік середня заробітна плата зросла на 7,4% і досягла 4574 злотих, що еквівалентно 1084 євро [8] і дана тенденція зберігається останній період розвитку польської економіки. Очевидно, українському ринку праці потрібно замислитися про те, як відновити кадровий дефіцит у себе вдома та значною мірою знизити від'їзд трудових ресурсів за кордон. Трудова міграція з України набуває масштабності та стрімко набирає обертів, і якщо в продовж 2017 року цей процес тільки значно посилюється, то відповідно вже в 2018-2020 роках у нас з'являться великі наслідки на ринку праці, та якщо негайно не буде вжито відповідних заходів зі сторони державних органів, щодо збереження та розвитку людського капіталу всередині країни, то це призведе до застою національної економіки. Дефіцит трудових ресурсів відчутний вже сьогодні, і без вирішення даного питання економічне зростання неможливе. Трудова міграція працездатного населення України в країни Центральної та Східної Європи, яка останнім часом набула масового характеру, може спровокувати в Україні демографічний колапс (рисунок 5). Більш того, в ООН відзначають, що значна трудова міграція українців призведе в майбутньому до того, що Україні необхідно також буде залучати на роботу громадян з інших країн, швидше за все третього світу [6].

Таким чином основні способи поліпшення ситуації на ринку праці мають бути наступні:

1) Стимулювання народжуваності. Оскільки коефіцієнт фертильності протягом останніх 10 років становить приблизно 1,5 (так в 2016 р, за даними Державної служби статистики, він становить 1,466 без урахування даних АР Крим і окупованих територій [4]. Збільшення коефіцієнту фертильності до 2-2,1 дозволить стабілізувати приріст населення і через десяток років приплив молоді на ринок праці збільшиться б на третину. Але спостерігаючи сучасні тенденції є велика ймовірність, що український ринок праці не отримає поповнення, а забезпечить закордонний ринок праці. Тому стимулювання народжуваності має використовуватися в сукупності комплексу заходів з вирішення проблем відтоку трудових ресурсів. Більш того, в короткостроковому періоді стимулювання народжуваності може погіршити ситуацію на ринку праці, а передусім за рахунок збільшення декретних відпусток.

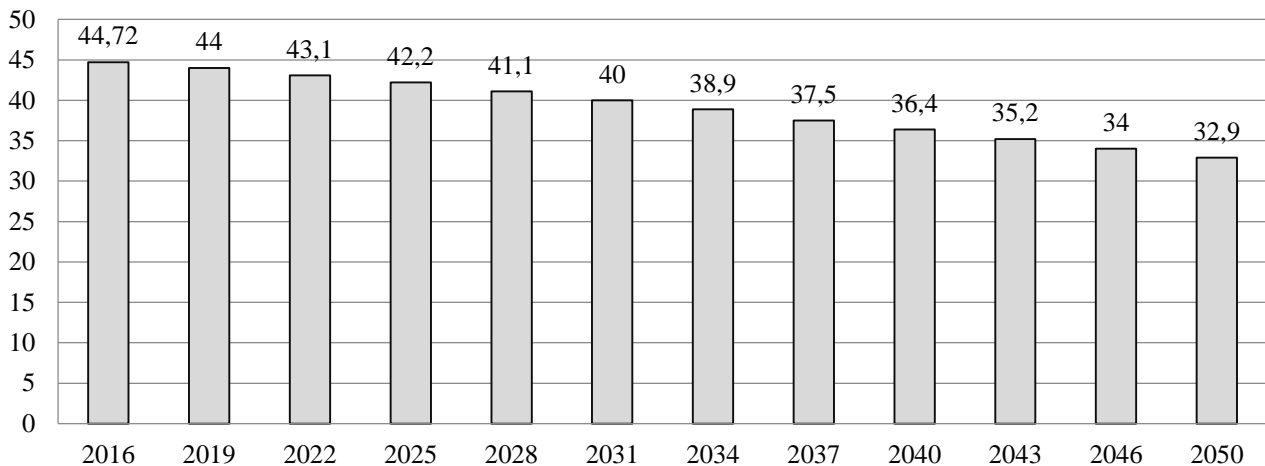

Рисунок 5 – Прогноз чисельності населення України, млн. осіб (складено автором відповідно до [3])

2) Стимулювання зростання зарплат. Очевидно, чим менше буде різниця у доходах населення між Україною і Європою, тим менше буде прагнення українців виїжджати за кордон. Однак можливості впливати на рівень зарплат в країні у влади обмежені. Уряд може підвищити мінімальну заробітну плату, як це сталося в 2017. Але рівень мінімальної зарплати не відображає реальні доходи працівників в промисловості, будівництві, сфері послуг, торгівлі, тобто в тих галузях української економіки, які належать до приватного сектору.

Доцільно довести до компаній та їх керівництва, що працюють в Україні, що вони платять дуже малі гроші і тому значно програють у конкурентній боротьбі за кваліфіковану робочу силу іноземним фірмам. Однак марно надіятись, що вільний ринок самостійно виправить всі диспропорційні негаразди недоцільно: поки наші організації будуть поступово збільшувати заробітну плату, закордонні також будуть підвищувати їх і розбіжність буде залишатися на практично незмінному рівні або збільшуватися.

3) Можлива заміна української робочої сили сучасними технологіями, але це потребує значних коштів. У сучасному світі наука і техніка йде далеко в майбутнє, особливо на рівні Євросоюзу. Не можна виключити варіант того, що незабаром українських трудових мігрантів замінять технології. Вплив на цей вектор зміни в роботі може здійснити нова промислова революція: відповідно сучасні технології з залученням робітників на підприємствах і складських підрозділах, таксі та вантажоперевезення без залучення водіїв, застосування 3D-технології в будівництві та інших сферах діяльності і т. п. Усі нові заходи значно скорочують потребу в працівниках, відповідно тому можуть посприяти зворотному притоку робочої сили на Україну. Очевидно, що навіть якщо сучасні технології призведуть до різкого скорочення потреби європейських організацій в робочій силі і ймовірно викличуть дії витіснення трудових мігрантів з ЄС, то скоріш за все українських мігрантів це зачепить в останню чергу. Вважаючи великою проблемою мігрантів з Азії, Африки та деяких країн Європи, з'являється ймовірність того, що розвинуті країни ЄС будуть віддавати перевагу трудовим мігрантам з України.

4) Наступним кроком може бути стимулювання трудової міграції в Україні. Зважаючи на усе вищесказане можливо розглядати варіант стимулювання притоку трудових мігрантів в Україну. Реальна дійсність підкреслює, що нам бракує на ринку праці робітників певних професій (інженерів, верстатників та ін.), тому постає проблема дефіциту кадрів, яку можна вирішити залученням мігрантів з країн, де існує надлишок більш дешевої робочої сили. Найлегше заповнити цей дефіцит працівників жителями тих країн, які відповідно за рівнем і темпами економічного розвитку помітно відстають від українських підприємств. З боку держави досить буде лише здійснити певні кроки, щоб легалізувати і значно спростити міграційні процеси, можливо укласти договори і знайти необхідних партнерів. Для національних організацій це буде економічно значно вигідніше, ніж підвищення зарплати, для стимулювання українського населення. Якщо ліквідувати дефіцит трудових ресурсів за допомогою мігрантів, то відпадає необхідність збільшувати гроші на оплату праці та значно збільшувати витрати. Звичайно, залучення трудових мігрантів, може сильно відобразитися на демографічних і етнічних процесах в Україні, бо поєднання українського населення з трудовими мігрантами може скласти загрозу національній ідентичності та українського соціуму.

Висновки. Нині на ринку праці в Україні спостерігається усе більш проблемна ситуація. До однієї з його основних тенденцій можна віднести зростання кількості трудових міграцій зарубіжжя, що пов'язано з незадоволенням робітників умовами і рівнем оплати праці, відсутністю перспектив розвитку, а також погіршенням економічного стану держави в цілому.

У 2017 році спостерігається зростання кількості вакансій і рівень зарплат, але в поточному періоді національна валюта знецінилася більш ніж в 3 рази, а працедавці не мають можливості стільки платити. Тому на цьому етапі українське населення схильне заповнювати дефіцит робочої сили за кордоном. Українські працівники погоджуються на іноземні вакансії зі значно меншою зарплатою, ніж громадяни цих країн. Але навіть при цьому середня зарплата на такій вакансії в рази вище за середню зарплату в Україні.

Економічне зростання в Україні неможливе, поки не будуть прийняті зусилля для утримання і розвитку людського капіталу усередині країни. До найбільш загальних способів поліпшення ситуації, пов'язаної з відтоком трудових ресурсів, можна віднести стимулювання народжуваності; стимулювання зростання зарплат; заміна української робочої сили технологіями; стимулювання трудової міграції в Україну.

Враховуючи вже наявний дефіцит трудових ресурсів, їх відтік в країни ЄС, проблему низького коефіцієнта фертильності і народжуваності, усе це може послужити причиною скорочення населення. У зв'язку з цим можна спрогнозувати, що через десяток років Україна потребуватиме величезної кількості працівників. Цей трудовий дефіцит послужить скороченню випуску української продукції і послуг, що приведе до зменшення відрахувань до бюджету, яке потім понесе ряд глобальних для країни проблем.

Таким чином, найближчим часом не варто чекати відчутного зростання та різноманітності проявів напрямів економічної діяльності та як слідство покращення ситуації на ринку праці, що відбувається через обмеженість інвестицій. Для активізації та покращення стану ринку праці необхідно розвивати малий і середній бізнес, надаючи пільги і ліквідовуючи адміністративний тиск.

Література

1. Балановська Т.І. Ринок праці: реалії і перспективи / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнева // Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2012. – С. 17-23.
2. Близнюк В. Метаморфози ринку праці: глобальні тенденції та вітчизняні особливості / В. Близнюк, В. Гейця, А. Гриценка // Реконструктивний економічний розвиток: основні напрями, ефективність і соціальна справедливість. – 2016. – С. 89-109. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/scc/2.pdf>.
3. Всеукраїнська інформаційно-аналітична газета «Міграція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Міграція як чинник розвитку в Україні. – К. :МОМ, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
6. Федунчик Л.Г. Реалії ринку праці України / Л.Г. Федунчик, О.П. Канівець, Л.Г. Новаш // Організаційно-управлінські та психологічні аспекти сучасного ринку праці України: тези доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів. - 2015. – С. 126-128.
7. Черкасов А.В. Соціальна сфера України: проблеми та перспективи реформування / А.В. Черкасов, І.А. Колесник // Молодий вчений. – 2017. - № 1(41). – С. 724-727.
8. Global economy guide, world economy principles, information about countries, country comparison [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Youth_unemployment/.

References

1. Balanovska, T., & Gogulia, O., & Dragneva, N. (2012) The labor market: realities and prospects, 17-23 (in Ukr.).
2. Blyznuk V. (2016) Labor market metamorphoses : global trends and national peculiarities. Reconstructive economic development: key directions, effectiveness and social justice, p. 89-109. Retired from: <http://ief.org.ua/docs/scc/2.pdf>.

3. All-Ukrainian information and analytical newspaper "Migration". Retired from: <http://migraciya.com.ua/>.
4. State Statistics Service of Ukraine. Retired from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Migration as a factor in development in Ukraine. Retired from: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
6. Fedunchyk, L. (2015) Realities of the Ukrainian labor market. Organizational-managerial and psychological aspects of the modern labor market of Ukraine (Organizatsiino-upravlinski ta psykhologichni aspekty sychasnogo rynku pratsi Ukrainy), 126-128 (in Ukr.).
7. Cherkasov, A., & Kolesnik, I. (2017) Social sphere of Ukraine: problems and perspectives of reform. Young scientist (Molodyi vchenyi), 1(41), 724-727 (in Ukr.).
8. Global economy guide, world economy principles, information about countries, country comparison. Retired from: http://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Youth_unemployment/.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2017.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОБРОБУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

Варук В.В., аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

У статті представлено вітчизняні та зарубіжні підходи щодо визначення сутності поняття державного регулювання добробуту територіальних громад, що використовуються для множини теоретичних і аналітичних цілей, які вимагають роз'яснення. Причому зазначені підходи можна розглядати як з точки зору повсякденного життя людини, так і з точки зору соціального макрорівня. Сформовано основні характеристики та етапи досліджень сутності поняття добробуту територіальних громад.

Розкрито, що місцеві органи влади повинні формувати необхідні умови для соціально-економічного розширення територій та зростання самозайнятості населення, використовуючи можливі фактори для залучення інвестицій, створення нових робочих місць, покращення добробуту населення тощо. Зазначено, що одним із основних завдань державного регулювання у соціально-економічній сфері є забезпечення добробуту громадян, у тому числі членів територіальних громад. Визначено, що основними факторами зростання соціально-економічної системи є: достойний рівень життя, доступність до життєво необхідних благ (одяг, харчування), а також покращення способу та умов життя (трудова та міграційна активність, екологічне та транспортне забезпечення тощо).

Установлено, що на сьогоднішній день формування територіальних громад, не зважаючи на позитивну тенденцію зростання останніми роками, викликає інтерес до вивчення проблемних питань, які потребують вирішення та регулювання. З'ясовано, що державне регулювання добробуту територіальних громад можна представити як використання системи заходів державного впливу на групу людей (членів громад), що взаємодіють у безпосередній близькості, для виконання всіх своїх функцій та досягнення гармонійного зростання соціально-економічної системи за допомогою зміни параметрів фінансово-інвестиційної безпеки та відкритості національної економіки.

Ключові слова: державне регулювання, добробут та територіальні громади.

Постановка проблеми. Процеси децентралізації в умовах трансформації соціально-економічного життя України потребують нових правил їх державного регулювання. Тобто важливим завданням соціально-економічного розвитку держави є покращення рівня і якості життя територіальної громади та створення умов для гармонійного розвитку членів громад. Європейський шлях розвитку України потребує нових форм організації відповідальних органів державної влади та місцевого самоврядування для проведення реформ, що мають на межі підвищення рівня життя своїх громадян. Світовий досвід свідчить, що найкращим чином регіональні економічні, соціальні та політичні проблеми усвідомлюються та ефективно вирішуються виключно на місцевому рівні.

Відповідно, саме місцеві органи влади повинні формувати необхідні умови для соціально-економічного зростання території, використовувати можливі фактори для залучення інвестицій, заохочення підприємницької ініціативи діяльності, малого та середнього бізнесу, розширення податкової бази, сприяти створенню нових робочих місць та зростанню самозайнятості населення. Від результату вирішення вищезазначених питань залежить добробут територіальної громади, темпи зростання накопичень державного та місцевого бюджетів, тобто підвищення добробуту України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукову розробку дослідження поняття «державного регулювання добробуту територіальних громад» внесок зробили такі вчені: G. Delanty [1], S. E. Dudley [2], J. Frydenberg [3], J. Kleinstauber [4], A. Petring [6], N. Stephanopoulos [7], J. Stiglitz [9], Л. Дідківська [15], М. Іжа [16], А. Ткачук [24], Л. Черенько [25], О. Чечель [26] та інші. В своїх роботах вони вивчали різні аспекти економічних проблем державного регулювання добробуту територіальних громад. Відтак, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю з'ясування сутності територіальних громад, які є важливим елементом державного регулювання зростання добробуту та економічної самодостатності країни.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад державного регулювання добробуту територіальних громад.

Основні результати дослідження. Особливе значення в сучасній економіці мають питання державного регулювання. Державне регулювання спирається на право держави здійснювати заходи

регулювання із дотримання державних інтересів у різних сферах соціально-економічної діяльності, що виявляється у встановленні державою правил, вимог та стимулів, а також пристосовування соціально-економічні системи до умов, що змінюються, та стимулювання соціального розвитку держави.

На сьогоднішній день існує багато варіантів визначення сутності державного регулювання, що використовується для безлічі теоретичних і аналітичних цілей, які вимагають роз'яснення. На базовому рівні «регулювання» є правилами або нормами, прийнятими урядом, які включають певні наслідки (як правило негативні, наприклад, у формі штрафів). Регулювання здійснюється за допомогою різних інституційних важелів, а саме: парламентів, інших законодавчих органів, міністерств, відомств або за впливу виборців. Відповідно з огляду на різноманітність, інструментами державного регулювання є законодавчі і нормативні документи (конституції, статuti), правила, стандарти, положення тощо.

Так зарубіжні та вітчизняні вчені пропонують різні форми трактування підходів до визначення сутності поняття «державне регулювання», які схематично зображені на рис. 1.

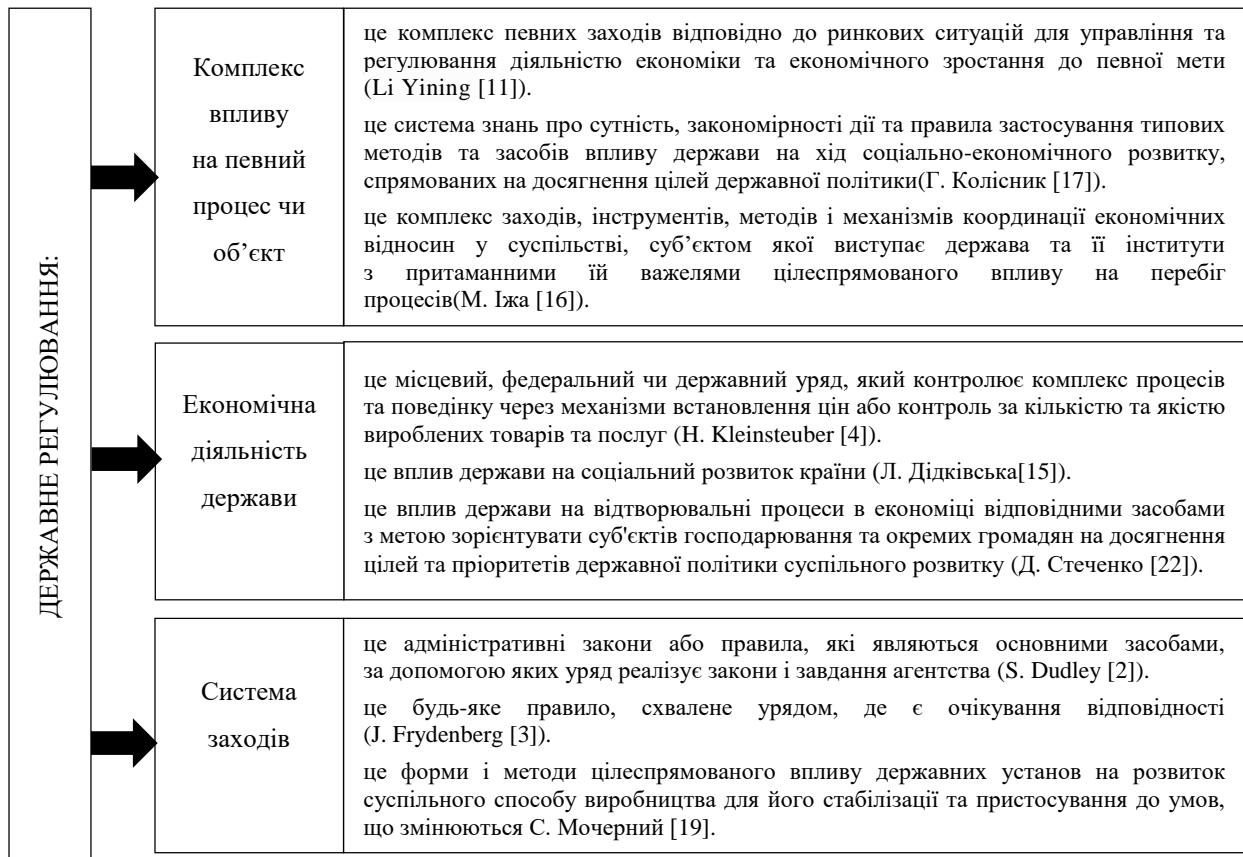

Рисунок 1 – Підходи до визначення сутності «Державне регулювання» (складено автором відповідно до [2, 3, 4, 11, 15, 16, 17, 19, 22])

Для того, щоб краще зрозуміти поняття «державне регулювання», ми повинні уважно розглянути питання:

- які завдання та форми державного регулювання;
- на які сфери направлено державне регулювання;
- як здійснюється регулювання.

Кожне з цих питань має вирішальне значення для більш глибокого усвідомлення того, що стосується державного регулювання. Нижче наведена структура державного регулювання країни (рис. 2).

Згідно із наведеним рисунком, можна зробити висновок, що державне регулювання можна представити як систему заходів державного впливу на членів громад для виконання всіх своїх функцій та досягнення гармонійного зростання соціально-економічної системи.

Одним із основних завдань державного регулювання у соціально-економічній сфері є забезпечення добробуту громадян, у тому числі членів територіальних громад. Розуміння поняття добробуту мінялося з плином часу. Так грецький філософ Платон фактором добробуту вважав наділ землі, з якого може прогудуватися одна людина, а Аристотель розумів, що достаток не є добром, що ми шукаємо, а є корисним для пошуків чогось іншого. А мислителі Стародавнього Китаю вважали, що добробут – це задоволення такого рівня споживання, котрий відповідає статусу людини [23].

Рисунок 2 – Структура державного регулювання (складено автором відповідно до [2, 3, 26])

Історію вивчення сутності поняття «добробут» окремих осіб чи населення можна розділити на етапи досліджень [25]:

1. перший етап (перша половина XIX століття) розглядав питання добробуту на макро- та мікро рівні, як залежності між рівнем заробітної плати і задоволенням потреб працівника, пояснення причин відмінностей рівня отриманого доходу та фактори впливу на підвищення заробітної плати найманого працівника;
2. другий етап (друга половина XIX століття) вивчав питання життєвих стандартів, зокрема визначення реальної вартості життя працюючого населення та встановлення необхідної величини заробітної плати з урахуванням галузевих та регіональних відмінностей;
3. третій етап (XX століття – теперішній час) представляв питання визначення критеріїв середнього класу населення та вивчення явища бідності, доходів та витрат, майнового розшарування. Найголовнішим фактором економічної системи визнається людина, а економіка існує для задоволення потреб та інтересів населення.

Поняття «добробут» можна розглядати як з точки зору повсякденного життя людини, так і з точки зору соціального макрорівня. Добробут сам по собі є концепцією, що залежить від культурних відмінностей, які пояснюють різні концепції добробуту у різних країнах світу. Визначення добробуту, які наведені на рис. 3, змінюється в залежності від розуміння її в економічному або в соціологічному сенсі.

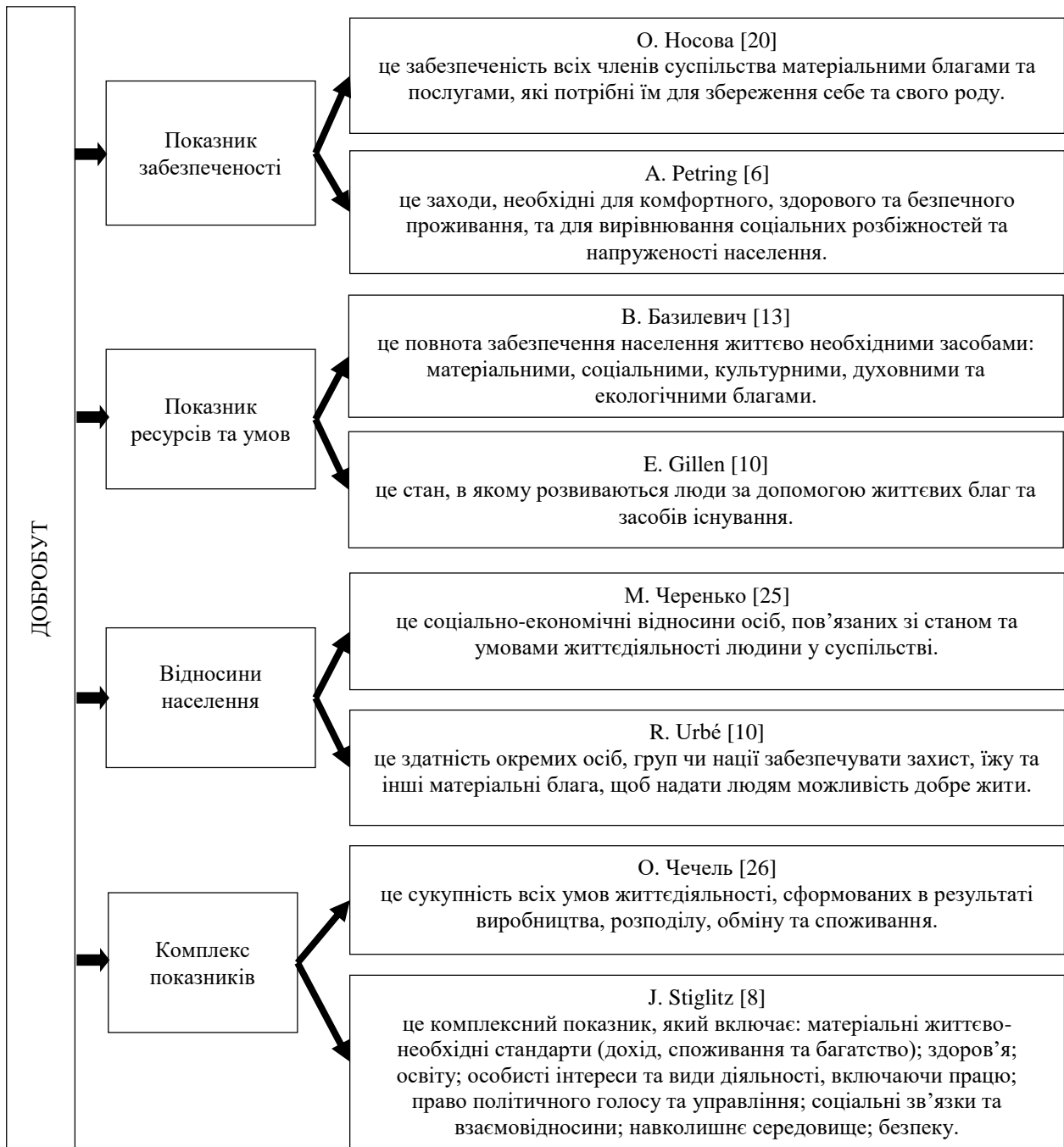

Рисунок 3 – Підходи до визначення сутності поняття «добробут»
(складено автором відповідно до [6, 8, 10, 13, 20, 24, 26])

Згідно із рисунком, можна зробити висновок, що українськими та зарубіжними вченими добробут розглядається як система (певний стан) задоволення потреб життєдіяльності територіальної громади та окремих її членів, які сформовані кількістю доступних благ в результаті розподілу, виробництва, споживання та обміну.

Зарубіжні дослідники добробуту 21-го століття виходять за рамки традиційної моделі добробуту у таких критичних аспектах [9]:

1. ризик та інновації: вчені стверджують, що недосконалість ринків ризиків може послабити здатність та бажання окремих осіб здійснювати ризикові інвестиції, в тому числі в інновації. Таким чином, добробут не тільки призводить до кращих результатів у межах традиційної статичної системи, але й до більш динамічної та інноваційної економіки;

2. країна як спільнота (соціальна солідарність): добробут починається з абсолютно різних умов, а сама країна представляється як громада, як велика родина. Сім'ї піклуються один про одного, що є однією з найважливіших речей, яку вони роблять. Існує національна солідарність між членами сім'ї, які працюють з різними принципами. Етичні норми розглядаються як регулюючі відносини, а не абстрактна цінова система;
3. ендогенні уподобання: будівництво суспільства, включаючи правила економічної гри, впливає на характер особистості, його переконання, уподобання та поведінку. Деякі науковці підкреслюють, що добробут заохочує соціальну солідарність, змушуючи кожную особистість думати більше про спільноту, в якій вона є частиною, і тим самим поліпшити соціальну поведінку в безлічі інших способів;
4. соціальна справедливість: добробут має важливе значення для досягнення соціальної справедливості як вибір правил для суспільства за завісою незнання, перш ніж він знає свою здатність, свою позицію в житті та перш ніж знає ризики, з якими зіткнемося. Стає зрозуміло, що якщо люди не хочуть ризикувати, і якщо ринки не зможуть забезпечити адекватне страхування, то б хотіли, щоб суспільство забезпечувало соціальний захист;
5. підтримка життєвого циклу: люди стикаються з цілою низкою основних потреб, протягом свого життя, наприклад, для забезпечення охорони здоров'я, житла, освіти та інше;
6. розподіл ризиків між поколіннями: існують форми розподілу ризиків між добробутом та ринком, при яких суспільство об'єднує свої ризики, укладаючи соціальні контракти.

Тобто добробут – це комплекс практичного вирішення питань щодо моральності, компромісу та компетенції держави.

Поняття «територіальної громади» також має давню історію, змінюючи свою сутність від давніх греків до епохи Просвітництва. В XVII столітті територіальна громада була заснована на грецькому полісі як об'єднання громадян. В епоху Просвітництва ідея громади втілювала світогляд суспільства. На відміну від держави, громада містила більш безпосередній світ сенсу, приналежності та повсякденного життя [1].

На початку сучасного мислення територіальна громада визначила соціальну сферу «життєвого світу», тобто живого світу повсякденного життя. До кінця дев'ятнадцятого століття територіальна громада розглядалася як громадянський зв'язок, який міг би посилатися на економічні відносини, а також може виражатись у контексті спільного зв'язку або спільності. Таким чином, територіальна громада означала не лише традиції, а й просто суспільні відносини, які виникали навколо ринкового суспільства та буржуазної культури.

На сьогоднішній день в Україні започатковані конституційні правила місцевого самоврядування та затверджена Європейська хартія місцевого самоврядування. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено сутність поняття «територіальна громада». Вважається, що територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [12].

Вітчизняна та зарубіжна література, здійснюючи теоретичне обґрунтування поняття «територіальної громади», накопичила підходи стосовно вивчення цієї проблеми (рис. 4).

При вивченні досліджень питань про громаду, сформовано чотири широкі способи використання цього визначення [1]:

- перший спосіб, який прийнятий переважно соціологами та географами, стосується соціального та просторового формування соціальних організацій у невеликі групи, такі як мікрорайони, невеликі міста або інші просторово обмежені населені пункти;
- другий підхід, який прийнятий науковцями в галузі культури та антропології, застосовує визначення до ідей приналежності та різниці навколо таких питань, як тотожність;
- третій підхід розглядає спільноту як форму політичної мобілізації, натхненої радикальною демократією, яка спонукає «спільноту дій» протистояти соціальній несправедливості;
- четвертий підхід відображає такі питання як близькість і відстань, співіснування та відсутність, що є ключовими для більш статичних концепцій спільноти, оскільки соціальні контакти розтягуються на великі відстані, отже суспільні відносини перебудовуються за традиційними категоріями місця.

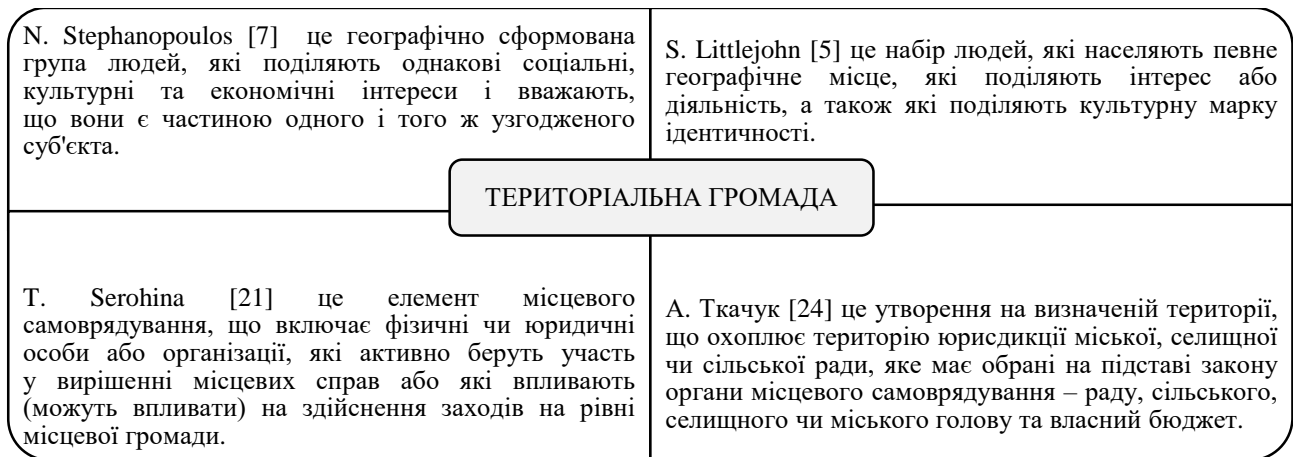

Рисунок 4 – Підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада» (складено автором відповідно до [5, 7, 21, 24])

Тобто вищезазначений підхід ґрунтується на підйомі світового суспільства та на основі таких процесів, як транснаціональна мобільність та розвиток діаспори, а також технологічний розвиток, такий як глобальні комунікації та Інтернет.

Вчений Деланті, у своїх дослідженнях, стверджує, що «спільноти залежать від сили спілкування, щоб виробити нові форми соціального з'єднання та приналежності, де окремі особи поєднуються та мають різні зв'язки з різними громадами. Сьогоднішня спільнота є абстрактною, в ній відсутня видимість і єдність, а більш уявний стан, ніж символічна реальність на основі фіксованих орієнтирів» [1].

Згідно із вищезазначеними визначеннями сутності поняття «територіальна громада» можна сформулювати основні характеристики даного поняття (рис. 5).

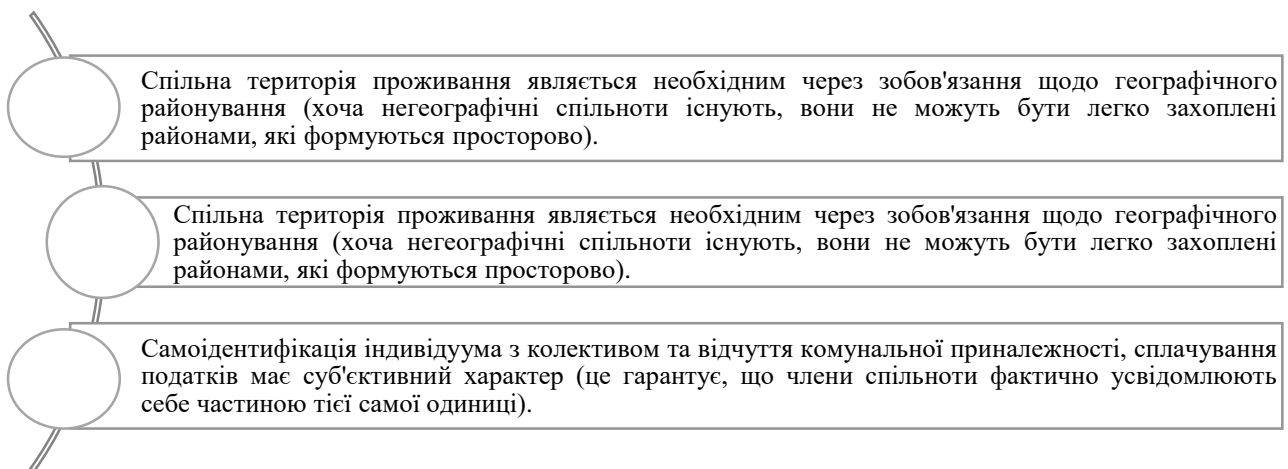

Рисунок 5 – Основні елементи територіальної громади (складено автором відповідно до [9, 21])

Таким чином, вивчивши та проаналізувавши наведені визначення, можемо зробити висновок, що вони по-різному розкривають сутність поняття «державного регулювання добробуту територіальних громад» і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує мету державного регулювання у цій сфері. Тобто розглянута розмаїтість визначень створює умови для виникнення механізмів державного регулювання, які не мають очікуваних результатів. Відповідно, для досягнення поставлених задач, викликає необхідність конкретизації державного регулювання добробуту територіальних громад.

У свою чергу, добробут розглядається як система (певний стан) задоволення потреб життєдіяльності територіальної громади та окремих її членів, які сформовані кількістю доступних благ в результаті розподілу, виробництва, споживання та обміну. При цьому, під територіальною громадою розуміється група людей (населення, бізнес-операторів та персоналу державних служб), які взаємодіють у безпосередній близькості, що включає розділ інформації, ресурсів та допомогу, а також встановлення взаємозв'язків між споживачами та місцевими організаціями.

На сьогоднішній день ми можемо проаналізувати динаміку об'єднання територіальних громад за три роки, так як процес формування громад почався з 2015 року (рис. 6).

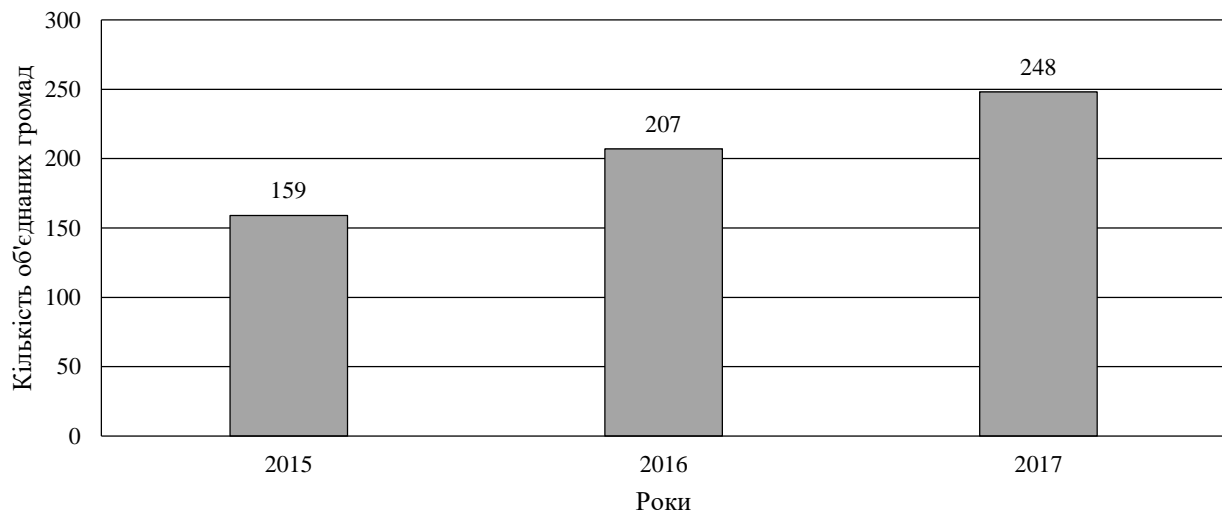

Рисунок 6 – Територіальні громади України за період 2015-2017 роки
(складено автором відповідно до [14])

Згідно з рисунком, станом на 2017 рік в Україні сформовано 248 територіальних громад, які об'єднали 1370 рад з кількістю населення 2573595 чоловік. Дані за період 2015-2017 років свідчать про позитивну динаміку збільшення територіальних громад [14]. Не дивлячись на тенденцію збільшення, формування територіальних громад викликає інтерес до вивчення проблемних питань, які потребують вирішення та регулювання.

Висновки. Виходячи із визначень базових понять, що становлять сутність «державного регулювання добробуту територіальних громад», можна заключити, що воно передбачає використання системи заходів державного впливу на групу людей (членів громад), які взаємодіють у безпосередній близькості, для виконання всіх своїх функцій та досягнення гармонійного зростання соціально-економічної системи за допомогою зміни параметрів фінансово-інвестиційної безпеки та відкритості національної економіки (поділу праці, зон вільного підприємництва, інвестиційного клімату, ступенів захищеності інтересів населення тощо).

Основними факторами зростання соціально-економічної системи є:

- соціально-економічне зростання (рівень життя), а саме: достойний рівень медичного обслуговування, освіти, житлово-комунальних послуг, сприятливої соціально-демографічної ситуації, доходів населення тощо;
- збільшення доступності до життєво необхідних благ (одяг, харчування тощо);
- покращення способу життя, а саме: трудова та міграційна активність;
- покращення умов життя, а саме: екологічне та транспортне забезпечення.

Таким чином, одним із основних завдань державного регулювання у соціально-економічній сфері є забезпечення добробуту громадян, у тому числі членів територіальних громад.

Література

1. Delanty G. Community / G. Delanty. – London and New York: Routledge, 2010. – 205 p.
2. Dudley S. E. Regulation: A Primer / S. E. Dudley. – Washington: The George Washington University Regulatory Studies Center, 2012. – 128 p.
3. Frydenberg J. The Australian Government Guide to Regulation, Commonwealth of Australia / J. Frydenberg // Department of the Prime Minister and Cabinet. – 2014. – P. 1-68.
4. Kleinstauber H. J. Self-Regulation, Co-Regulation, State Regulation / H. J. Kleinstauber // OSCE. – 2014. – P. 59-121.
5. Littlejohn S. W. Encyclopedia of communication theory / S. W. Littlejohn, K. A. Foss. – The United States of America: SAGE, 2009. – 1174 p.
6. Petring A. Welfare State and Social Democracy / A. Petring. – Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012. – 160 p.
7. Stephanopoulos N. O. Redistricting and the territorial community / N. O. Stephanopoulos // University of Pennsylvania Law Review. – 2012. – P. 1379-1477.
8. Stiglitz J. E. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress / J. E. Stiglitz // Eurostat. – 2015. – P.143-233.

9. Stiglitz J. E. The Welfare State in the Twenty First Century / J. E. Stiglitz // *The Welfare State and the Fight against Inequality*. – 2015. – P. 1-24.
10. Urbé R. The future of the welfare state / R. Urbé, E. Gillen. – Breisgau: Lambertus-Verlag Freiburg, 2012. – 368 p.
11. Yining Li Chinese Economy in Disequilibrium / Yining Li. – Berlin: Springer, 2013. – 202 p.
12. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні Редакція від 02.08.2017, підстава 2119-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
13. Базилевич В. Д. Макроекономіка / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К.: Знання, 2007. – 703 с.
14. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/gromada>.
15. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К.: Знання-Прес, 2008. – 213 с.
16. Іжа М.М. Енциклопедія державного управління / М. М. Іжа, В. Г.Бодров. – К.: НАДУ, 2011. – 648 с.
17. Колісник Г. М. Вибір методів державного регулювання витратами підприємницького сектору / Г. М. Колісник // *Глобальні та національні проблеми економіки*. – 2016. – С. 265-271.
18. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс», 2006. – 220 с.
19. Мочерний С.В. Економічна теорія / С.В. Мочерний. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
20. Носова О. Л. Національна економіка / О.Л. Носова. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 512 с.
21. Серохина Т. Територіальна громада: системний підхід до просування функцій окремих елементів / Т. Серохина // *Аспекти державного управління*. – 2016. – С. 70-75.
22. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.М. Стеченко. – К.: Знання, 2007. – 271 с.
23. Тарасевич В.М. Історія економічних вчень / В.М. Тарасевич, Ю.Є. Петруні. – К.: «ЦУЛ», 2013. – 352 с.
24. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація / А. Ткачук. – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 120 с.
25. Черенько Л.М. Рівень життя населення України / Л.М. Черенько. – К.: Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.
26. Чечель О.М. Державне управління в економічній сфері / О.М. Чечель. – Вінниця: Нілан, 2015. – 371 с.

References

1. Decentralization of power (Official site). Retrieved from: <http://decentralization.gov.ua/gromada>.
2. Delanty, G. (2010). *Community*. London and New York: Routledge.
3. Dudley, S.E. *Regulation: A Primer* (2012). Washington: The George Washington University Regulatory Studies Center.
4. Frydenberg, J. (2014). *The Australian Government Guide to Regulation*. Commonwealth of Australia, 1-68.
5. Kleinsteuher, H.J. (2014). *Self-Regulation, Co-Regulation, State Regulation*. OSCE, 59-121.
6. Littlejohn, S. W., & Foss, K. A. (2009). *Encyclopedia of communication theory*. The United States of America: SAGE.
7. Petring, A. (2012) *Welfare State and Social Democracy*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
8. Stephanopoulos, N. O. (2012) *Redistricting and the territorial community*. University of Pennsylvania Law Review, 1379-1477.
9. Stiglitz, J. E. (2015) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Eurostat, 143-233.
10. Stiglitz, J. E. (2015) *The Welfare State in the Twenty First Century*. Inequality, 1-24.
11. Urbé, R., & Gillen, E. (2012) *The future of the welfare state*. Freiburg: Lambertus-Verlag.
12. Yining, Li (2013) *Chinese Economy in Disequilibrium*. Berlin: Springer.
13. The Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine», № 2119-19 (Official site). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukr.).
14. Bazilevich, V. D., & Bazilevich, K. S. (2007) *Macroeconomics*. Kyiv: Znannia (in Ukr.).
15. Chechel, O. M. (2015) *State regulation in the economic sphere*. Vinnytsia: Nilan (in Ukr.).
16. Cherenko, L. M. (2006) *The standard of living of the population of Ukraine*. Kyiv: Publishing House «Consultant» (in Ukr.).
17. Didkivska, L. I., & Holovko, L. S. (2008) *State regulation of Economy*. Kyiv: Znannia-Pres (in Ukr.).
18. Izha, M. M., & Bodrov, V. H. (2011) *Encyclopedia of Public Administration*. Kyiv: NADY (in Ukr.).
19. Kolisnyk, H. M. (2016) *Selection of methods of state regulation of expenses of the entrepreneurial sector. Global and national problems of the economy*, 265-271 (in Ukr.).
20. Mihasyuk, I. R., & Shvaika, L. A. (2006) *State regulation of Economy*. Lviv: «Magnolia Plus» (in Ukr.).
21. Mocherny, S. V. (2009) *Economic theory*. Kyiv: Academy (in Ukr.).
22. Nosova, O. L. (2013) *National Economy*. Kyiv: Center for Educational Literature (in Ukr.).
23. Serohina, T. (2016) *Territorial community: a systematic approach to advance functions of individual elements. Public administration aspects*, 70-75 (in Ukr.).
24. Stecenko, D. M. (2007) *State regulation of Economy*. Kyiv: Znannia (in Ukr.).
25. Tarasevich, V. M., & Petruni, Y. E. (2013) *History of economic thought*. Kyiv: «CEL» (in Ukr.).
26. Tkachuk, A. (2012) *Local Self-Governance and Decentralization*. Kyiv: Sofia (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Губарєва І.О., доктор економічних наук, доцент

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Україна

У статті узагальнено існуючі підходи до визначення сутності понять «модернізація» та «механізм державного регулювання». Модернізація національної економіки – це динамічний процес, який охоплює такі основні сфери суспільного життя як: політична, економічна, соціальна, духовна та навколишнє середовище. Визначено, що основними конкурентними недоліками України, у порівнянні з країнами-лідерами членами ЄС, є: нерозвиненість фінансового ринку; неефективні державні інституції; макроекономічна нестабільність; неефективність ринку товарів, які, в свою чергу, є пріоритетними напрямками в підвищенні конкурентоспроможності нашої країни шляхом модернізації національної економіки. Представлено схему організаційного механізму державного регулювання модернізації національної економіки. Механізм державного регулювання модернізації національної економіки включає механізм її формування та реалізації. Механізм формування передбачає виявлення сукупності структурних елементів (процесів); визначення їхнього місця в системах державного управління; створення теоретичних основ управління модернізацією економіки; оцінку стану й можливостей регулювання. Механізм реалізації модернізації національної економіки окреслює процес формування комплексу організаційно-управлінських заходів; передбачає розробку напрямів удосконалення концептуальної, законодавчої, нормативно-правової бази, запровадження науково-обґрунтованої системи оцінки та виміру дієвості модернізації національної економіки, формування ефективної державної політики. Механізм державного регулювання модернізації національної економіки включає такі елементи: аналіз стану і тенденцій розвитку національної економіки; визначення проблем в економіці країни; формування концепції модернізації національної економіки; вибір моделі економічної політики; визначення пріоритетних сфер та напрямів модернізації національної економіки; побудова імітаційної моделі реалізації модернізації національної економіки; формування стратегії модернізації економіки країни; розробка дорожньої карти реалізації модернізації національної економіки.

Ключові слова: державне регулювання, модернізація економіки, організаційний механізм.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України все гострішого значення набуває проблема модернізації національної економіки, яка характеризує здатність країни забезпечувати сталий розвиток суспільства та конкурентоспроможність у світовій системі господарювання. Модернізація національної економіки – це динамічний процес, який охоплює такі основні сфери суспільного життя як: політична, економічна, соціальна, духовна та навколишнє середовище. Модернізація національної економіки в Україні відбувається під впливом низки деструктивних факторів, серед яких: гальмування і непослідовність процесу реформування, економічна та політична нестабільність, високий рівень корупції, військові дії на Сході країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми модернізації національної економіки знаходяться в центрі уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: В. Белова, З. Варналія, Ч. Вебера, В. Гейця, А. Гриценко, Е. Дюркгейма, Я. Жаліло, М. Зверякова, В. Іноземцева, М. Кизима, У. Росту, О. Тоффлера та інші. Проте не зважаючи на наявність значної кількості наукових праць, існує об'єктивна необхідність дослідження механізму державного регулювання модернізації національної економіки.

Метою статті є обґрунтування організаційного забезпечення державного регулювання модернізації національної економіки України.

Основні результати дослідження. Про нагальну необхідність модернізації економіки України свідчить динаміка зміни Глобального індексу конкурентоспроможності, який розроблено експертами ВЕФ [1]. Відповідно до методики розрахунку даного індексу, країни поділяються за стадією розвитку. Визначення стадії розвитку економіки країни розраховується за допомогою критерію – рівень ВВП країни на душу населення, враховуючи ринковий курс валют. Так, стадії розвитку 1. Залежність від чинників, відповідають країни зі значенням ВВП на душу населення менше 2000 дол. США, перехід від стадії 1 до стадії 2 – 2000-3000 дол. США, стадії 2. Залежність від ефективності – 3000-9000 дол. США, перехід від стадії 2 до стадії 3 – 9000-17000 дол. США, стадія 3. Залежність від інновацій більше 17000 дол. США.

Україна у 2013-2014 рр. здійснила перехід з 1 на 2 стадію. За цей же період такі країни ЄС як: Польща, Угорщина, Латвія та Румунія вже здійснили такий перехід та знаходились попереду України

на наступному перехідному етапі з опанування переважно інноваційних чинників підвищення конкурентоспроможності економіки. У 2016-2017 рр. конкурентоспроможність України суттєво знизилась, країна повернулась на стадію Перехід від стадії 1 до стадії 2, відстаючи навіть від таких країн ЄС як Болгарія і Румунія, що залишились на Стадії 2, в свою чергу більшість країн-членів ЄС знаходяться на третій стадії розвитку економіки (табл. 1).

Таблиця 1 – Розподіл країн-членів ЄС та України за стадією розвитку економік у 2013-2014 рр. та 2016-2017 рр. [1]

Стадія	Країни-члени ЄС на цій стадії		Важливі області конкурентоспроможності
	2013-2014 рр.	2016-2017 рр.	
Стадія 1. Залежність від чинників	-		Загальні вимоги (критичні) і підсилювачі ефективності (дуже важливі)
Перехід від стадії 1 до стадії 2	-	Україна	Загальні вимоги (критичні) і підсилювачі ефективності (зростаюча важливість)
Стадія 2. Залежність від ефективності	Болгарія, Україна , Румунія	Болгарія, Румунія	Загальні вимоги (дуже важливі) і підсилювачі ефективності (критичні)
Перехід від стадії 2 до стадії 3	Хорватія, Естонія, Латвія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина	Хорватія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина	Так само, як і в попередньому, але зростає важливість інноваційних чинників
Стадія 3. Залежність від інновацій	Австрія, Бельгія, Кіпр, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словенія, Іспанія, Швеція, Великобританія	Австрія, Бельгія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словенія, Іспанія, Швеція, Великобританія	Усі сфери важливі: загальні вимоги, підсилювачі ефективності і інноваційні чинники

Після незначного покращення рівня конкурентоспроможності України у 2013 році (значення рейтингу за індексом Глобальної конкурентоспроможності у 2012-2013 рр. – 73 місце серед 144 країн) у 2016-2017 рр. Україна посіла 85 місце серед 138 країн світу. У 2016-2017 рр. найбільш конкурентоспроможними країнами-членами ЄС серед досліджуваних 138 країн світу були визнані економіки: Нідерландів (4 місце), Німеччини (5 місце), Швеції (6 місце). Україна значно відстає за рівнем конкурентоспроможності від країн-членів ЄС, випереджаючи лише Грецію.

Найбільш проблемними факторами для ведення бізнесу, що знижують конкурентоспроможність України, було визнано: корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну урядову бюрократію, обмеженість доступу до фінансування (табл. 2).

До основних конкурентних недоліків України у порівнянні з країнами-лідерами членами ЄС можна віднести: нерозвиненість фінансового ринку; неефективні державні інституції; макроекономічна нестабільність; неефективність ринку товарів, які є пріоритетними напрямками в підвищенні її конкурентоспроможності шляхом модернізації національної економіки.

Стратегією Національної безпеки України [2] визначено, що досягнення цілі забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу потребує якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах. У свою чергу в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»[3] представлено мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Зазначений документ містить 62 реформи та 10 програм, які розподілені по чотирьох векторах розвитку: сталий розвиток України; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість; гордість за Україну в Європі та світі. До першочергових віднесено реалізацію таких реформ і програм: реформа системи національної безпеки та оборони, оновлення влади та антикорупційна реформа, судова реформа, реформа правоохоронної системи, децентралізація та реформа державного управління, дерегуляція та розвиток підприємництва, реформи правоохоронної системи, системи національної безпеки та

оборони, охорони здоров'я та податкова реформа, програма енергонезалежності, програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Таким чином, в представлених стратегічних документах запроваджено курс на модернізацію національної економіки України.

Таблиця 2 – Основні конкурентні недоліки України за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності 2016 – 2017 рр. [1]

Показник	Україна		Значення країни-лідера члена ЄС		
	бали	місце	країна	бали	місце
Глобальний індекс конкурентоспроможності	4,00	85	Нідерланди	5,57	4
1. Загальні вимоги	4,0	102	Нідерланди	6,12	4
Державні інститути	3,0	129	Фінляндія	6,13	1
Інфраструктура	3,9	75	Нідерланди	6,37	3
Макроекономічна стабільність	3,2	128	Швеція	6,33	5
Охорона здоров'я та початкова освіта	6,0	54	Фінляндія	6,89	1
2. Підсилювачі ефективності	4,0	74	Великобританія	5,55	5
Вища освіта	5,1	33	Фінляндія	6,16	2
Ефективність ринку товарів	4,0	108	Люксембург	5,54	4
Ефективність ринку праці	4,2	73	Великобританія	5,34	5
Розвиток фінансового ринку	3,0	130	Фінляндія	5,46	5
Технологічна готовність	3,6	85	Люксембург	6,40	2
Обсяг ринку	4,4	47	Німеччина	5,99	5
3. Інноваційні фактори	3,5	73	Німеччина	5,61	3
Оснащеність новими технологіями	3,6	98	Нідерланди	5,61	5
Інновації	3,4	52	Фінляндія	5,68	3

У загальному вигляді під модернізацію розуміється процес цілісного оновлення суспільства, його переходу від традиційної моделі до сучасної згідно з новітніми вимогами й нормами [4]

Модернізація економіки означає структурні, технологічні, інституціональні зміни в національній економіці, що спрямовані на підвищення її конкурентоспроможності та забезпечення розвитку в довгостроковій перспективі [5, с. 87].

Під впливом еволюції теорії модернізації, досліджувана категорія трактується по-різному: системний процес: означає зміни економічних, політичних, правових, культурних інститутів та відносин (Е. Рустамов [6, с. 88], М.І. Обушина М.І. [7]). Модернізація має проводитись одночасно на кількох рівнях: інституційних реформ (зміна, узгодження правил і процедур суспільно-економічного життя); економічної політики (застосування адекватних інструментів впливу на економічні процеси); соціальної політики (формування умов для реалізації інтересів окремих суспільних груп); мобілізаційний процес, що запроваджується для скорочення відставання від країн-конкурентів (В. Онищенко [8, с. 5]), тобто передбачає просторову і часову мобілізацію ресурсів, а цільові орієнтири процесу залежать від конкурентів; процес пов'язаний з впровадження результатів науково-технічного прогресу з метою вдосконалення виробництва та підвищення конкурентоспроможності товару, підприємства, країни (О. Мамалуй [9], Л. Федулова [10], М. Салун [11]); реформаційний процес: комплексний процес реформування існуючих та створення нових політичних, правових, економічних та суспільних інституцій; оновлення або створення нових інституцій, що створюють умови для перетворення міжлюдських стосунків у сфері політичних, правових, економічних, суспільних відносин на сучасних засадах визнання принципів демократії, верховенства права та прав людини, ринкової економіки, соціальної держави, усталених міжнародних норм співіснування країн (І. Коліушко [12]).

Розглянувши існуючі в економічній літературі теоретичні підходи до визначення сутності поняття «модернізація», можна стверджувати, що процес модернізації, який передбачає одночасні якісні зміни на всіх рівнях за всіма напрямками і впливає на всіх учасників суспільства, неможливий без впровадження інновацій, вдосконалення соціальної, економічної, політичної, культурної, екологічної сфер та впровадження дієвого механізму державного регулювання.

Загальновизнане поняття «механізм» трактується як ієрархічна система, яка визначає порядок діяльності або дій для досягнення поставленої мети. На думку науковців: механізм – це структура, а також схема руху цієї структури [13]; при визначенні сутності механізму потрібно враховувати

елементи механізму та їх взаємозв'язки [14]; механізм – це сукупність дій, яка забезпечує здійснення етапів [15]; механізм – це система, що визначає послідовність здійснення певних процесів або порядок виконання відповідних робіт [16].

Механізм державного регулювання – це сукупність функцій, етапів і послідовних процедур регуляторного впливу на організаційну систему, що супроводжується досягненням певного результату цього впливу, який може бути зіставлений з індикаторами-показниками для визначення рівня досягнення управлінських (програмних) цілей функціонування системи [17].

Ефективне здійснення модернізації економіки потребує впровадження на державному рівні організаційного механізму модернізації національної економіки, який представляє собою, згідно з Енциклопедією державного управління [18]: послідовність етапів проектування структур, детального аналізу й визначення системи цілей, продуманого виділення організаційних підрозділів і форм їх координації для забезпечення функціонування організаційної системи.

Спираючись на роботи [17, 19, 20] механізм державного регулювання модернізації національної економіки включає механізм її формування та реалізації. Механізм формування передбачає виявлення сукупності структурних елементів (процесів); визначення їхнього місця в системах державного управління; створення теоретичних основ управління модернізацією економіки; оцінку стану й можливостей регулювання. Механізм реалізації модернізації національної економіки окреслює процес формування комплексу організаційно-управлінських заходів; передбачає розробку напрямів удосконалення концептуальної, законодавчої, нормативно-правової бази, запровадження науково-обґрунтованої системи оцінки та виміру дієвості модернізації національної економіки, формування ефективної державної політики.

Враховуючи наведені положення, пропонується така загальна схема організаційного механізму державного регулювання модернізації національної економіки, кожний елемент якого приводить до руху наступну складову механізму, що в ньому знаходиться (рис. 1).

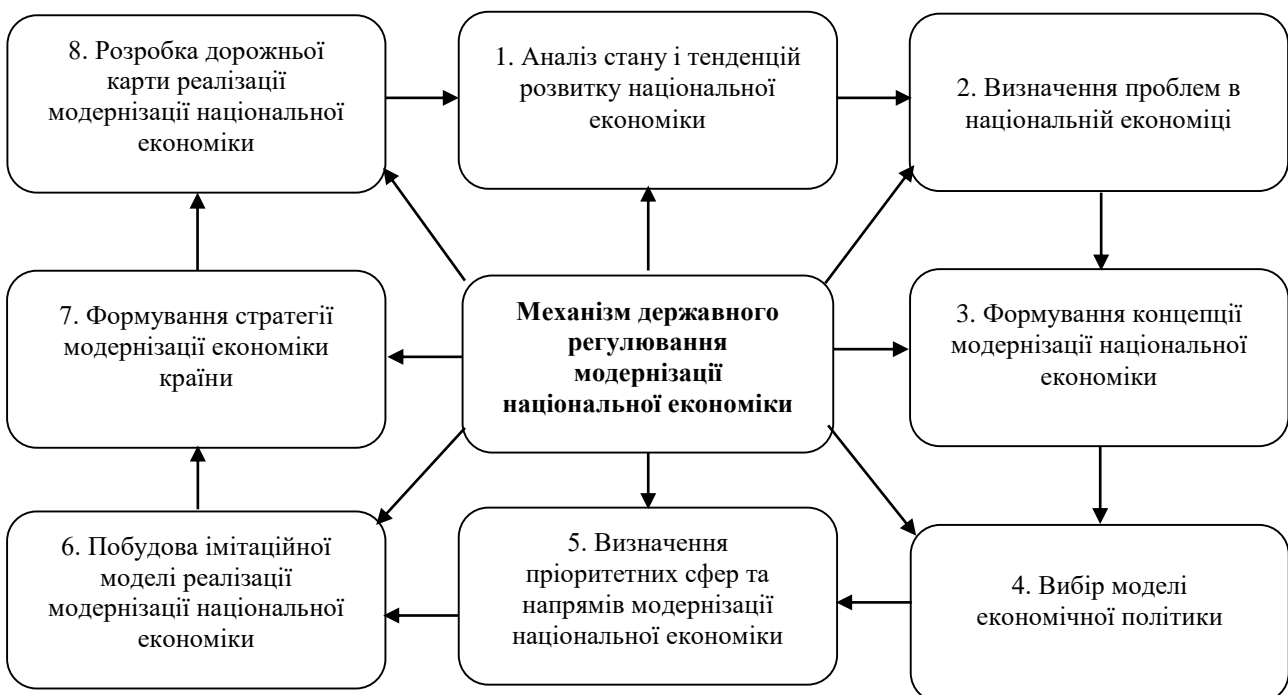

Рисунок 1 – Організаційний механізм державного регулювання модернізації національної економіки

Першим елементом механізму державного регулювання модернізації національної економіки є аналітичний, який пов'язаний з дослідженням стану та сучасних тенденцій розвитку країни порівняно з усім світом, країнами, що стрімко розвиваються, а також розвиненими країнами.

Другим елементом механізму державного регулювання модернізації національної економіки є діагностування проблем в національній економіці.

Третій елемент механізму – формування концепції модернізації національної економіки, яка складається із сукупності пов'язаних між собою положень.

Четвертим елементом механізму є вибір моделі економічної політики за складовими: стадія розвитку промисловості країни, прогресивність структури, наукоємність виробництва, динамічність розвитку тощо.

П'ятий елемент – визначення пріоритетних напрямів модернізації національної економіки. Обґрунтування пріоритетних сфер, галузей, які необхідно розвивати в Україні в першу чергу. Основний критерій вибору – значущість та інноваційність для економіки країни.

Шостий елементом механізму державного регулювання модернізації національної економіки є побудовою імітаційної моделі, основними блоками якої повинні бути макроекономічні показники, показники прямих іноземних інвестицій, державних фінансів, науково-технічного та соціального розвитку. На основі розробленої імітаційної моделі проводиться моделювання сценаріїв реалізації модернізації економіки країни. Сценарії можуть бути: оптимістичний (покращення стану управління окремими складовими модернізації економіки); базовий (всі змінні моделі залишаються стабільними); песимістичний (погіршення стану управління окремими складовими модернізації економіки).

Сьомий елементом механізму державного регулювання є формування стратегії модернізації економіки країни, в якій визначаються мета, завдання, інструменти здійснення політики модернізації економіки, очікуванні результати, нормативно-правове та фінансове забезпечення, механізм реалізації стратегії.

Восьмий елементом механізму державного регулювання є розробка дорожньої карти реалізації модернізації національної економіки. Дорожня карта, як зазначила В.Є. Хаустова [21] – детальний план, в якому визначаються основні цілі, завдання, пріоритети та сценарії розвитку промисловості, а також ключові точки розвитку об'єкта тощо. В загальному вигляді дорожня карта складається з просторових і часових параметрів.

Висновки. Таким чином, розроблений механізм державного регулювання це певна послідовність дій (процесів), спрямованих на модернізацію національної економіки. Механізм державного регулювання модернізації національної економіки включає такі елементи: аналіз стану і тенденцій розвитку національної економіки; визначення проблем в національній економіці; формування концепції модернізації національної економіки; вибір моделі економічної політики; визначення пріоритетних сфер та напрямів модернізації національної економіки; побудова імітаційної моделі реалізації модернізації національної економіки; формування стратегії модернізації економіки країни; розробка дорожньої карти реалізації модернізації національної економіки.

Література

1. The Global Competitiveness Report 2016-2017 [Electronic resource]. – Accessed mode: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
2. Про Стратегія Національної безпеки України: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
4. Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1974. – С. 402.
5. Валінкевич Н.В. Організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Н.В. Валінкевич. – Київ, 2015. – 44 с.
6. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семіноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
7. Заславская Т.И. Экономическая социология: исторические предпосылки и объект изучения Т.И. Заславская, Р.В. Рывкина. - М.: Прогресс, 1989. – 232 с.
8. Квасницька Р.С. Організаційно-економічний механізм забезпечення бюджетування діяльності промислових підприємств України / Р.С. Квасницька, С.О. Джерелейко // Вісник ХмНУ. – 2012. – №5. – С.66-70.
9. Кизим М.О. Організаційний механізм державного регулювання реструктуризації промисловості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ndc-irp.org/media/publications/files/Pages_from_ПРОГРАМ_11_2017.pdf.
10. Ковбасюк Ю.В. Енциклопедія державного управління / Ю.В. Ковбасюк. – К.: НАДУ, 2011. – 514 с.
11. Коліушко І., Бураковський І. Модернізація України: визначення пріоритетів реформ: Проект до обговорення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf>.
12. Мамалуй О.О. Про зміст механізму модернізації української економіки / О.О. Мамалуй // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2010. – №3. – С. 27-35.
13. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі «індивід – суспільство» (філософсько-культурологічний аналіз) / В.І. Муляр. - Житомир: ЖІТІ, 2005. – 320 с.

14. Нижник Н. Про співвідношення категорій «процес» і «механізм» та їх використання в управлінській діяльності органів виконавчої влади / Н. Нижник, Г. Леліков, С. Мосов // Вісник державної служби України. – 2001. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guds.gov.ua/control/uk/>.
15. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України / В. Онищенко // Економіка України. – 2011. – №7. – С. 4–14.
16. Приходько В.П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5565/1/Економічна%20безпека.pdf>.
17. Рустамов Э. Принципы эволюционной модернизации переходных экономик / Э. Рустамов // Вопросы экономики. – 2009. – №7. – С. 85–96.
18. Салун М.М. Фактори модернізації ресурсного потенціалу промислового підприємства / М.М. Салун // Інноваційна економіка, Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 4(30). – С. 49-51.
19. Ткачова Н.М. Механізм державного регулювання інноваційного ринку в Україні / Н.М. Ткачова, С.О. Чернов // ДонДУУ «Державне управління процесами життєдіяльності і галузевого розвитку регіону». – 2003. – №4. - С. 162-168.
20. Федулова Л.І. Технологічна модернізація промисловості України / Л.І. Федулова. – К.: Ін-т екон. та прогноз., 2008. – 472 с.
21. Хаустова В.Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування / В.Є. Хаустова. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. – 384 с.

References

1. President of Ukraine (2015) About the Strategy of steady development «Ukraine-2020» (Decree). Retrieved from: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> (in Ukr.).
2. President of Ukraine (2015) On the strategy of National security of Ukraine (Decree). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (in Ukr.).
3. Fedulova, L.I. (2008) Technological modernization of industry of Ukraine. Kyiv: Institute of Econ. and prognosov. (in Ukr.).
4. Heyets, V.M. & Seminozhenko, V. P. (2006) Innovative perspectives of Ukraine. Kharkiv: Constant (in Ukr.).
5. Khaustova, V.E. (2015) Industrial policy in Ukraine: formation and prediction, Kharkov: INZHEK (in Ukr.).
6. Koliushko, I. & Burakovsky, I. Modernization of Ukraine: defining reform priorities. Retrieved from <http://parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf> (in Ukr.).
7. Kovbasyuk, Yu. (2011) Encyclopedia of public administration. Kyiv: NADU (in Ukr.).
8. Kvasnicka, G.S. & Gereleyko, S.O. (2012) Organizational-economic mechanism of providing of budgeting activity of the industrial enterprises of Ukraine. Vestnik KhmNU, 5(1), 66-70 (in Ukr.).
9. Kyzym, M. & Khaustova, V.Ye. & Kramarev, H.V. (2017) The organizational mechanism of state regulation of industrial restructuring. Retrieved from: https://ndc-ipr.org/media/publications/files/Pages_from_IPOGPAM_11_2017.pdf (in Ukr.).
10. Mamaluy, O.O. (2010) About the content of the modernization of the Ukrainian economy. Bulletin of the Yaroslav Mudryi National law Academy of Ukraine, 3, 27-35 (in Ukr.).
11. Mulyar, V.I. (2005) The Problem of personality in the system «individual – society» (the philosophical-cultural analysis). Zhitomir: ZHITI (in Ukr.).
12. Nizhnik, N., Lelikov, G. & Mosov, S. (2001) On the correlation of the categories «process» and «mechanism», and their use in the management activities of the Executive authorities. Retrieved from: <http://www.guds.gov.ua/control/uk/> (in Ukr.).
13. Onishchenko, V. (2011) Modernization as an imperative of development of Ukraine. Economy of Ukraine, 7, 4-14 (in Ukr.).
14. Prikhodko, V.P. The mechanism of state regulation and management of economic security. Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5565/1/Економічна%20безпека.pdf> (in Ukr.).
15. Rustamov, E. (2009) Principles of evolutionary modernization of transition economies (Questions of economy), 7, 85-96 (in Rus.).
16. Salun, M.M. (2012) Factors of modernization of the resource potential of industrial enterprise. Ukrainian scientific production journal, 4(30), 49-51(in Ukr.).
17. The great Soviet encyclopedia (1974). Moscow: Soviet encyclopedia (in Rus.).
18. The World Economic Forum (2017) Competitiveness Report 2016-2017. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
19. Tkacheva, N.M. & Chernov, S.O. (2003) The mechanism of state regulation of the innovation market in Ukraine. State control of the processes of life and industry development in the region, 162-168 (in Ukr.).
20. Valinkevich, N.V. (2015) Organizational economic modernization of food industry enterprises: the dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of economic Sciences specialty 08.00.04 – Economics and enterprises management (by types of economic activity), Kyiv (in Ukr.).
21. Zaslavskaya, T.I. & Ryvkina, R.V. (1989) Economic sociology: historical background and object of study. Moscow: Progress (in Rus.).

Стаття надійшла до редакції 05.07.2017.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОНВЕРГЕНТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Матюшенко І.Ю., доктор економічних наук, професор
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Статтю присвячено дослідженню основних тенденцій розвитку конвергентних технологій в країнах-технологічних лідерах для вирішення глобальних проблем в умовах нової промислової революції. Наведено аналіз і порівняльну характеристику актуальних економічних парадигм, спрямованих на вирішення глобальних проблем. Встановлено, що логіка розвитку науки рухається від вузької спеціалізації до міждисциплінарності і створення в кінцевому результаті об'єднаної науки, яка синтезує якісно нові технічні і суспільні науки. При цьому відбувається конвергенція наук про людину, природу та суспільство, що призводить до появи синергетичного ефекту і створює теоретичне підґрунтя для вирішення глобальних проблем.

Показано, що з появою перших надгалузевих NBIC-технологій і наук людство одержало нову науково-технологічну базу, що надає можливість: на атомно-молекулярному рівні контролювати процеси, синтезувати штучні матеріали, яких не існує в природі і які мають властивості, відмінні від тих, що мають існуючі в природі речовини; моделювати і програмувати результати за допомогою суперкомп'ютера та інформаційних технологій; одержати інструментарій і теоретичну основу для зближення органічного світу (живої природи) з неорганічним за рахунок розвитку біотехнологій; описати і пояснити процеси в мозку людини, що відповідають за її вищу нервову діяльність, а також реалізувати вказані принципи в системах штучного інтелекту за допомогою когнітивних технологій.

Викладено основні положення сучасної концепції конвергенції знань, технологій і суспільства як зростаючої та схильної до трансформацій взаємодії між технологіями, суспільством та сферами людської діяльності для досягнення взаємних сумісності, синергізму та взаємопроникнення, створення за допомогою цих процесів доданої вартості і розширення для задоволення потреб людства та досягнення спільних цілей. Доведено, що основним трендом у вирішенні глобальних проблем людства на основі конвергенції знань технологій і суспільства є використання NBIC-технологій як ядра і фундаментальних інструментів розвитку та поширення системи передового виробництва Smart TEMP як ключового фактору нової промислової революції.

Ключові слова: конвергентні технології, міждисциплінарні дослідження, глобальні проблеми, нова промислова революція, передові виробничі технології.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли людство стикнулося з низкою глобальних проблем, діяльність будь-якої держави, що ставить за мету покращення якості життя населення, повинна бути спрямована на вирішення цих проблем. Після кризи 2008–2009 рр. більшість розвинених держав світу головним інструментом вирішення глобальних проблем вважають конвергентні технології, в основі яких є взаємний вплив і взаємне проникнення складових цих технологій (перш за все нано-, біо-, інформаційних і когнітивних). В той же час проблемним залишається питання поєднання конвергентних технологій з передовими виробництвами нової промислової революції, що створюють матеріальне підґрунтя для вирішення глобальних проблем

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям розвитку постіндустріального суспільства та перспективам нової промислової революції для вирішення глобальних проблем присвячено багато робіт відомих учених, зокрема: У. Бейнбриджа, Д. Белла, Дж. Гелбрейта, Ч. Грифдстаффа, А. Грублера, П. Дракера, Е. Дрекслера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Р. Нігматуліна, Р. Ніжегородцева, К. Перес, В. Полтеровича, Дж. Ріфкіна, М. Роко, Л. Туроу, К. Фрімена, Ф. Фукуями Т. Цихан, Ю. Яковця. Аналізу та прогнозуванню науково-технологічного й інноваційного потенціалу країни присвячені роботи А. Акаєва, Л. Антоненко, Т. Близнюк, А. Бузгаліна, Г. Клейнера, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Згуровського, М. Йохни, В. Іванова, Б. Кваснюка, О. Лапко, І. Одотюка, О. Поповича, О. Саліхової, В. Семіноженка, В. Соловійова, Л. Федулової, А. Чухна та ін. Проблематиці формування науково-технічної політики держави присвячені дослідження Г. Андрощука, О. Андроусової, Л. Антонюк, С. Архіреєва, Ю. Бажала, П. Бубенка, О. Волкова, Л. Вороніної, О. Голіченка, А. Динкіна, Т. Кваші, М. Кизима, А. Колганова, О. Лайко, О. Мазура, О. Манойленка, Б. Мільнера, Л. Мельника, С. Ратнера, В. Стадника, Е. Янча, А. Нікіфорова, А. Філіпенка та ін. Водночас, як свідчить практика визначення пріоритетів науково-інноваційної діяльності у країнах світу та наявний теоретичний доробок учених, проблема розвитку конвергентних (перш за все NBIC) технологій як ключового фактора для вирішення глобальних проблем в умовах нової промислової революції потребує подальшої розробки.

У зв'язку з цим **метою статті** є визначення основних тенденцій розвитку конвергентних технологій в країнах-технологічних лідерах для вирішення глобальних проблем в умовах нової промислової революції.

Основні результати дослідження. Згідно з Декларацією тисячоліття Організації Об'єднаних Націй будь-яка держава світу у процесі свого економічного розвитку повинна, в першу чергу, створювати сприятливі умови для того, «щоб життя людей було довгим, здоровим і наповненим творчістю» [1]. Крім того, наприкінці ХХ століття людство стикнулося з цілою низкою як глобальних, так і специфічних національних проблем, що існують у кожній країні світу, на вирішення яких і має бути спрямована діяльність держави та суспільства.

1. Сучасні парадигми вирішення глобальних проблем

Термін «глобальні проблеми» був вперше застосований у наукових розробках учених Римського клубу у 60-ті роки ХХ століття і у загальному вигляді мають такі суттєві ознаки: (1) стосуються не тільки окремих людей, а й всього людства; (2) не можуть бути вирішені окремими країнами, а потребують цілеспрямованих та організованих зусиль всього світового співтовариства; (3) тісно пов'язані одна з одною, охоплюють всі сторони життя людей, тому вимагають комплексного вирішення [2–4]. За останні 50 років чимала кількість іноземних і вітчизняних учених присвятили свої дослідження вивченню цих проблем та їх трансформації і впливу на розвиток конкретної країни. На основі сучасних досліджень українських учених основні глобальні проблеми, що відносяться, насамперед, до матеріальної сфери, доцільно поєднати у чотири групи: (1) депопуляція і старіння населення; (2) нестача продовольства і вичерпання запасів низки видів сировини та палива; (3) екологічні проблеми, нова енергетика й енергозбереження; (4) уповільнення науково-технічного прогресу й відставання від провідних країн світу в переході до нового технологічного укладу (рис. 1).

При цьому спеціалісти з технологічного прогнозування (technology foresight) пропонують науково обґрунтовані прогнози, які безумовно слід враховувати при розгляді механізмів вирішення глобальних проблем людства, що залежать від стадії економічного і технологічного розвитку країни.

Рисунок 1 – Основні глобальні проблеми у матеріальній сфері (складено автором відповідно до [5–7])

Сьогодні існує велика кількість економічних теорій, які намагаються надати прогноз соціально-економічному розвитку суспільства. Широко відомі теорії західних спеціалістів з теорії постіндустріального суспільства і футурології, а саме: Д. Белл, П. Дракер, Дж. Гелбрейт, Ф. Фукуяма, Л. Туроу, М. Кастельс – провідні спеціалісти з питань постіндустріальної теорії; Л. Едвінсон, О. Тоффлер, Т. Стюарт, Ч. Хенді, Т. Сакайя – фахівці з проблем управління і теорії сучасної корпорації; А. Гор, Д. Мідоуз, Р. Райх, П. Пільцер, С. Хантингтон, Р. Інлегарт, Е. фон Вайцеккер – найбільш відомі експерти з проблем сталого розвитку і відносин із «третім світом» [8]. У роботах цих учених виокремлюються три основні типи економіки – доіндустріальна, індустріальна та постіндустріальна, при цьому постіндустріальна характеризується переведенням економіки на інноваційний шлях розвитку, зокрема за рахунок вироблення фундаментальних знань і розробки на їх основі принципово нових видів продукції та послуг, високих технологій, а також поширення передових (проривних) технологій, перш за все нано-, біо-, інформаційних і когнітивних технологій і їх конвергенції. Крім того, існує багато критичних поглядів на згадані теорії [9] та модернізацію економіки [10].

Узагальнюючи результати досліджень сучасних вчених, можна зробити висновок, що в сучасній економічній теорії паралельно розвиваються декілька провідних парадигм економічного аналізу,

що спрямовані на вирішення глобальних проблем і суттєво розрізняються за предметом і об'єктом дослідження [11–14] (табл. 1).

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика актуальних економічних парадигм, спрямованих на вирішення глобальних проблем [11–14]

Парадигма	Ознаки порівняння			
	Об'єкт дослідження	Цільова орієнтація об'єкта	Предмет дослідження	Сутність економічної системи
Неокласична	Економічний агент	Максимізація прибутку від усіх видів діяльності	Поведінка агентів на ринку	Сукупність агентів, що взаємодіють
Інституційна	Інститути економічної системи	Відповідність агента інституційним нормам і правилам	Відношення між агентами та інститутами	Сукупність агентів, що взаємодіють, і інститутів
Еволюційна	Популяризація агентів зі схожим соціально-економічним генотипом	Динамічне прямування за еволюційними законами розвитку	Поведінка популяції агентів у відповідності з еволюційними факторами	Сукупність популяцій агентів, що діють під впливом еволюційних факторів
Системна (міждисциплінарна)	Соціально-економічні утворення, які мають технологічний, біологічний, економічний, соціальний характер	Сукупність факторів: особисті інтереси; інституційний вплив; еволюційна складова	Чинники і фактори виникнення і розвитку системних комплексів	Сукупність взаємопов'язаних техно-еко-соціо-біо- та інших системних комплексів
Неоінституційна* (міждисциплінарна)	Інститути економічної системи, що визначають поведінку економічних агентів на основі моделі раціонального вибору	Раціональне розміщення ресурсів та ефективний економічний розвиток	Комплекс фундаментальних предметних досліджень: теорія розвитку інститутів, теорія трансакційних витрат, економічна теорія прав власності, теорія контрактів і агентських угод, економічна теорія організацій, нова економічна історія	Сукупність норм і інститутів, що формують і регулюють відносини як між агентами, так і між субстанціями навколо них. Три сфери існування людини (людина, природа, суспільство) продукують появу шести вторинних сфер їх взаємного існування: людина-природа, людина-суспільство, природа-людина, природа-суспільство, суспільство-людина та суспільство-природа

*парадигма, що тільки формується

З табл. 1 видно, що в неокласичній концепції економічна система розглядається як сукупність економічних агентів (юридичних і фізичних осіб), що взаємодіють між собою у вільному ринковому просторі у процесі виробництва, обміну і споживання продукції і послуг, метою якої є максимізація індивідуального прибутку.

Інституційна теорія передбачає, що поведінка економічних агентів формується під впливом колективів і соціальних норм, так званих інститутів, і спрямована на забезпечення максимальної

відповідності агента формальним і неформальним нормам та інститутам у всій їхній різноманітності (тобто предметом вивчення є не самі економічні агенти, а агентські відношення і контракти, що виникають в інституційному середовищі).

Міждисциплінарна системна парадигма характеризується: (1) об'єктом – складними комплексами, що включають взаємодіючі підсистеми: економічні, біологічні, технічні, інституційні, правові, соціальні тощо; (2) головними особливостями: вивчення системи в цілому і взаємозалежностей між цілим і його частинами; (а) розглядається як цільна суспільна наука, що має міждисциплінарний характер (не може бути зведена лише до однієї окремої дисципліни на кшталт економіки, соціології або політології); (б) намагається поєднати базові положення інших парадигм, визнаючи вплив на дії агентів у складних комплексах як інституційних, так і особистих інтересів, пов'язаних з одержанням прибутку, а також успадкованих в еволюційному розвитку властивостей агента; (в) постійні інститути утворюють центральну ланку цієї мегадисципліни; визнання історії і спадкоємності в еволюційному процесі розвитку організацій; (г) особлива увага до факторів переваг і пріоритетів індивідуальних переваг; (д) вивчення процесів трансформації систем і парадигм, причин і факторів перехідних процесів; (е) визнання наявності системно специфічних дисфункцій, наявності опортуністичної поведінки [16]. Отже, системна парадигма орієнтована на вивчення складних біо-соціо-економічних комплексів, виявлення тенденцій і закономірностей їх розвитку під впливом навколишніх зовнішніх і внутрішніх факторів і середовищ.

Ще одним міждисциплінарним дослідженням суспільних процесів, що сформувалося на початку ХХІ століття, є неоінституційна парадигма, яка сьогодні об'єднує багатьох спеціалістів, а також професійні об'єднання на кшталт Міжнародної спілки з нової інституційної економічної теорії (International Society for the New Institutional Economics, ISNIE) [15–17]. Вказана парадигма використовує поняття інститутів для пояснення поведінки економічних агентів на основі моделі раціонального вибору, спрямованої на раціональне розміщення ресурсів і ефективний економічний розвиток. Крім того, нова ідея щодо формування регулювання нормами й інститутами відносин не тільки між економічними агентами, але й між субстанціями навколо, є корисною під час вивчення процесів технологічної конвергенції. Отже, неоінституційна теорія, відбиваючи процеси конвергенції різних напрямів суспільних наук, являє собою синтезуючий напрям в економічній теорії, який у перспективі спроможний досягти синергетичного ефекту.

Таким чином, аналіз актуальних сьогодні парадигм, спрямованих на вирішення глобальних проблем, показує, що розвиток економічної теорії технологічних змін рухається у напрямку створення певних наукових комплексів, які синтезують як технічні, так і суспільні науки. При цьому відбувається конвергенція наук про людину, природу та суспільство, що призводить до появи синергетичного ефекту.

2. Конвергенція технологій, знань і суспільства як основа для вирішення глобальних проблем

Аналіз сучасних глобальних тенденцій економічного розвитку показує, що для низки промислово розвинених країн провідними напрямками наукових досліджень були: з 50–60-х років ХХ століття – інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ); з 70–80-х років – біотехнології; на початку ХХІ століття – нанотехнології, а наприкінці першого десятиліття ХХІ століття – когнитивні технології (або технології штучного інтелекту). У загальному вигляді можна запропонувати такі визначення: нанотехнології – це наука й техніка створення, виготовлення, характеристики та реалізації матеріалів і функціональних структур і пристроїв на атомному, молекулярному й нанометричному рівнях; біотехнології – це сукупність фундаментальних і прикладних досліджень, а також інженерних рішень, спрямованих на використання біологічних об'єктів, систем або процесів у промислових масштабах; інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність міждисциплінарних досліджень та інженерних рішень, в яких інформація є вирішальним засобом і предметом праці, а також основним продуктом виробництва і предметом споживання; когнітивні технології – міждисциплінарна галузь, що поєднує дослідження закономірностей одержання, зберігання і використання знань людства, а також технологій їх практичного застосування у сферах суспільно-економічного розвитку [18, 19].

С. Лем одним з перших дослідників ще в 1950–1960-ті роки дійшов висновку, що біотехнологічна та інформаційна революції будуть формувати в перспективі нову інноваційно-технологічну цивілізацію ХХІ століття [20, с. 615]. Згідно з концепцією С. Лема, з другої половини ХХ століття (коли за деякими концепціями людство переходить до постіндустріальної цивілізації) почався новий етап – «стратегічна гра» під назвою «Цивілізація – Природа», що є об'єктивною взаємодією двох еволюцій: біологічної, яка властива Природі, і технологічної, яка відповідає потребам сучасної цивілізації. Вказані технології, на думку С. Лема, будуть визначати нові параметри цивілізаційного розвитку,

перетворюючи постіндустріальну цивілізацію на інноваційну, в якій підсистема «Цивілізація – Природа» посяде чільне місце в цивілізаційному розвитку людства в XXI столітті [20, с. 149].

Відомий американський вчений Ф. Фукуяма, який займається науково-технологічною проблематикою і глобальними перспективами людської цивілізації, також вважав, що нова «постлюдська цивілізація» буде результатом розвитку у XXI столітті високих технологій на основі біотехнологічної революції, які можуть кардинально змінити як фізіологію людини, так і її ціннісні орієнтири, мораль, культуру, релігію, включаючи й саму науку [21, 22]. Але, оскільки людина є частиною Природи, то фактично відбудеться зміна форми і змісту самої Природи, що відповідає ідеям С. Лема.

Ще один американський вчений Н. Бостром, спираючись на ідеї всевітньо відомого футуролога Р. Курцвейля, вважає, що біотехнології й ІКТ XXI століття викликають революцію у людському суспільстві і свідомості людини [23, 24]. Він стверджує, що цивілізація прийде до стадії «постлюдської», прийнявши різноманітні форми і використовуючи при цьому нанотехнології. Крім того, існує ще більш футуристична точка зору, яку підтримує низка вчених і аналітиків щодо можливості протягом найближчих 100–150 років перетворення людини на «електронних кіборгів» на основі використання високих технологій. І прикладів цьому чимало: розробка копій людини – андроїдів або моделювання людини і комах у військових цілях.

Всесвітньо відомий американський вчений-апологет нанотехнологій Е. Дрекслер, на основі ідей Р. Фейнмана, у створеному ним у США Інституті Форсайту розглядає різні теорії і гіпотези щодо розробки інноваційних технологій [25, 26]. Е. Дрекслер вважає, що саме нанотехнології стануть основою для будівництва майбутньої цивілізації XXI століття, підкреслюючи, що майбутнє буде пов'язано не просто з розповсюдженням нанотехнологічних компонент, а з перетворенням на цій основі самої технологічної сутності матеріального виробництва – переходу до того, що він називає атомарно точним виробництвом (АТВ).

Саме нанотехнології стають з'єднуючою ланкою між іншими революційними технологічними напрямками, які виникли за останні 20–30 років, і дозволяють одержати якісно нові можливості від конвергенції цих напрямів і розвитку кожного з них для усіх сфер суспільного життя. Так, наприклад, нанотехнології вже зачіпають і можуть докорінно змінити (за прогнозами спеціалістів) медицину і біотехнології, енергетику, електроніку, обробку промисловість і багато інших галузей економік країн світу. Перехід до нанотехнологій, а саме до атомного конструювання будь-яких матеріалів, надає найважливіший результат – дематеріалізацію виробництва і різке якісне зменшення енерго- і ресурсоемності, що дозволить стрімко підвищити середню продуктивність праці, приведе до стрибка у можливостях виробничих сил.

В табл. 2 наведено порівняння чотирьох технологічних революцій за Е. Дрекслером.

Масштаб цього переходу Е. Дрекслер описує не просто як чергове технологічне вдосконалення, а як четверту технологічну революцію в історії людства – після аграрної, промислової та інформаційної. За Е. Дрекслером в АТВ [25]:

- використовуються нанорозмірні пристрої, що обробляють матеріали з атомарною точністю, а природна організація машин і механізмів всередині АТВ-системи практично відповідає тій, що використовується на сучасних фабриках і заводах;
- подібно механізмам біологічного метаболізму і на противагу промисловості, АТВ не має потреби в інфраструктурі, що охоплює всю Землю, а необхідний АТВ ланцюг постачань може бути таким саме коротким, як ланцюг від сонячного світла до трави. Отже, як і сільськогосподарські процеси, АТВ спроможне покластися на загальнодоступні локальні матеріали і сонячну енергію, що відносно дешево за допомогою фотовольтаїки перетворюється на електричну і без викидів CO₂;
- реалізується сутність цифрового принципу, який дозволяє АТВ-механізмам виробляти точні матриці атомів, що являють собою великі, але точні молекулярні структури. Отже, з цієї точки зору, АТВ означає перенесення в матеріальний світ цифрової революції. Іншими словами, АТВ має такий потенціал матеріальної революції, який здатен забезпечити його розповсюдження зі швидкістю цифрових медіа.

Таким чином, АТВ для Е. Дрекслера спроможне кардинально підвищити енергоефективність, знизити матеріаломісткість сучасної техносфери і на цій основі надати людству можливість вийти з мальтузіанської пастки обмежених ресурсів нашої планети і вирішити проблему «меж зростання», яка постала перед сучасною цивілізацією в роботах вчених Римського Клубу [4, 5].

У перше десятиліття XXI століття бурхливий розвиток одержали когнітивні науки у зв'язку з результатами досліджень мозку людини, процесів мислення, розуму, біологічного та штучного

інтелекту. Сучасна науково-технічна революція, а також можливості конвергенції нано-, біо-, інфо- і особливо когнітивних технологій створюють можливість змінити не тільки фізіологічну сутність людини, але й її мислення і розум, тобто змінити природу людини, яка є основним творцем існуючої на Землі цивілізації.

Таблиця 2 – Технологічні революції за Е. Дрекслером [25, с. 96–97]

Сутність	Вплив на людину
Аграрна революція	
Надала нові засоби виробництва продуктів харчування і матеріалів за рахунок використання виробничих можливостей молекулярних наносистем живих організмів	Розповсюдження постійних поселень та інвестицій у земельні ділянки привело до більш ніж сторазового збільшення щільності населення. Відкрилася можливість розвитку міст і цивілізації
Промислова революція	
Надала нові засоби виробництва матеріальних об'єктів за рахунок використання виробничих можливостей штучних механічних систем масштабу людини	Протягом двохсот років виробничі потужності збільшилися більш, ніж у сто разів. Відкрила можливості виробництва нових зразків продуктів, появи нових зразків життя і безперервних змін у структурі цивілізації
Інформаційна революція	
Надала нові способи обробки інформації за допомогою високочастотних нанорозмірних пристроїв, що використовуються для обробки і доставки послідовності бітів	Призвела до експоненційного зростання можливостей з обробки інформації (сьогодні вони зросли більш, ніж у мільярд разів). Відкрила можливість для створення інформаційних продуктів і нових способів організації матеріального і людського світу на основі безперервних змін у структурі цивілізації
АТВ-революція	
Надала нові засоби виробництва матеріальних об'єктів. Як і в аграрній революції, будуть використовуватися атомарно точні виробничі машини. Як і в промисловій революції, для виробництва різноманітних речей будуть використовуватися штучні механічні системи. Як і в інформаційній революції, для обробки і доставки послідовностей (але таких, що складаються скоріш із атомів, ніж із бітів) будуть використовуватися високочастотні нанорозмірні пристрої	Як і кожна з попередніх революцій, вона призведе до глибоких змін в продуктах, продуктивності, засобах виробництва і у людському суспільстві. Спроможна забезпечити продуктивність в сільському господарстві, промисловості й обчисленнях у 10-1000000 разів. Спроможна привести до різкого розширення масштабів збільшення видів виробництва продукції, трансформації матеріального базису цивілізації і скорочення впливу діяльності людини на клімат і Землю в цілому.

Сьогодні для більшості експертів у галузі стратегічного планування, науково-технічної політики та інвестування стало чітко визначено, що людство, яке вже пережило комп'ютерну революцію останньої третини ХХ століття та біотехнологічну революцію останнього десятиліття минулого століття, знову стоїть перед глобальними технологічними перетвореннями, наслідки яких будуть ще більш масштабнішими і якісно новими [27]. Так, бурхливий прогрес на початку ХХІ століття нанотехнологій у всіх галузях науки, виробництва, медицини, національної безпеки, побуту, відпочинку і розваг, а також когнітивної науки – міждисциплінарної галузі досліджень, що вивчає закономірності одержання, зберігання і використання знань людства – оцінюється багатьма вченими як початок нової наукової революції [18, 27–30].

З появою всього кілька десятиліть тому інформаційних технологій, які спочатку розглядалися просто як ще одна нова технологія, сьогодні докорінно змінюється погляд на галузевий характер економіки. Саме інформаційні технології – це перші технології, що мають надгалузевий характер, без використання яких немає прогресу в жодній відомій галузі: це й телемедицина, і дистанційне навчання, і автоматичні системи управління станком, автомобілем, літаком, кораблем тощо. Отже, інформаційні технології не просто стали додатковою ланкою разом з існуючими дисциплінами, а об'єднали їх і стали загальною методологічною базою (рис. 2) [11, 12].

Крім того, з розвитком нанотехнологій, які виконують таку ж надгалузеву роль і на відміну від інформаційних технологій – матеріальні, утворюється принципово новий фундамент будь-якої галузі промисловості у вигляді принципово нового атомно-молекулярного способу конструювання нових матеріалів. Отже, нанотехнології – це принципова модернізація усіх існуючих дисциплін і

технологій на атомарному рівні, це фундамент для розвитку усіх без виключень галузей економіки постіндустріального суспільства.

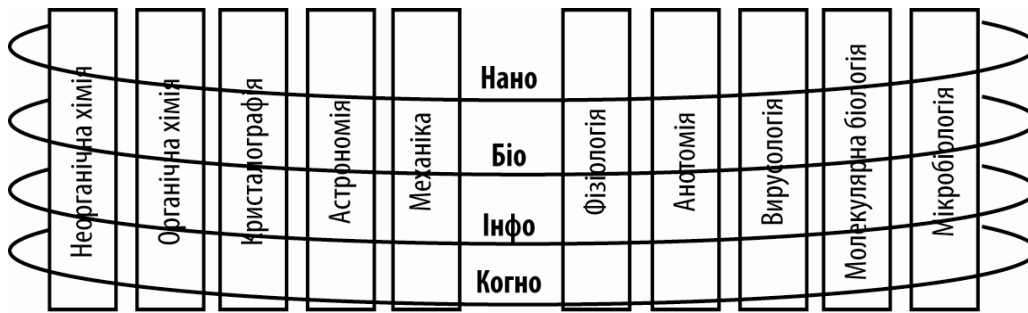

Рисунок 2 – Надгалузевий характер NBIC-технологій (складено автором відповідно до [11, 12])

З появою цих перших надгалузевих технологій і наук поряд з традиційною лінією розвитку науки – аналізом, остаточно сформувалась нова – лінія синтезу, коли людство одержало можливість синтезувати штучні матеріали, яких не існує в природі і які мають властивості, відмінні від тих, що мають існуючі в природі речовини. Наразі з появою якісно нової науково-технологічної бази є можливість контролювати процеси, що відбуваються на атомно-молекулярному рівні, змодельовати і запрограмувати результат за допомогою суперкомп'ютера. Отже, інформаційні технології надають інструменти для розвитку інших, зокрема, за рахунок моделювання різних процесів. Крім того, сьогодні відбувається зближення органічного світу (живої природи) з неорганічним. Біотехнології надають інструментарій і теоретичну основу для нанотехнологій і когнітивної науки, а також для розвитку інформаційних (комп'ютерних) технологій. Когнітивні технології вже надають можливість описати і пояснити процеси в мозку людини, що відповідають за її вищу нервову діяльність, а також реалізувати вказані принципи в системах штучного інтелекту.

Таким чином, з урахуванням періодизації основних хвиль інноваційного розвитку, згідно з М. Кондратьєвим, Й. Шумпетером, К. Фріменом, а також беручи до уваги теоретичні розробки сучасних вчених, зокрема, С. Глазьева, В. Іноземцева, Н. Іванової, Ю. Яковця та інших, було встановлено, що сьогодні формується відтворювальна система нового, шостого, технологічного укладу, становлення і зростання якого будуть визначати глобальний економічний розвиток у найближчі два-три десятиліття. На думку С. Глазьева [31], Б. Кузика [32, с. 212-215], Ю. Яковця [33, с. 145-146] та й багатьох інших дослідників, ключовим фактором ядра шостого технологічного укладу будуть саме нанотехнології, а також альтернативна та нова ядерна енергетика.

Термін «NBIC-конвергенція» було введено М. Роко і У. Бейнбріджем у звіті за 2002 р., підготовленому в рамках Всесвітнього центру оцінки технологій (WTEC) [34, 35]. Звіт був присвячений особливостям NBIC-конвергенції, її значенню у загальному ході технологічного розвитку світової цивілізації, а також її еволюційному і культурологічному значенню. Сутність NBIC-конвергенції полягає у злитті чотирьох революційних науково-технологічних напрямків: N – нанотехнологій; B – біотехнологій; I – інформаційно-комунікаційних технологій; C – когнітивних наук [35]. Конвергенція являє собою не тільки взаємний вплив, але й взаємне проникнення технологій, коли границі між окремими технологіями стираються, а самі цікаві й неочікувані результати з'являються саме в рамках міждисциплінарної роботи на стику наук. З розвитком конвергенції NBIC-технологій вперше в історії людства спостерігається паралельне прискорення розвитку декількох науково-технічних напрямів, що безпосередньо впливають на суспільство. Відповідно, розвиток NBIC-технологій приведе до стрибка у можливостях виробничих сил. І саме в рамках NBIC-конвергенції вже сьогодні відбувається часткове злиття науково-технологічних напрямів в єдину науково-технологічну галузь знання [11, 12, 18, 29, 36, с. 48–49].

Враховуючи дослідження, основані на аналізі наукових публікацій, візуалізації результатів взаємного цитування і кластерного аналізу, у доповіді К. Борнера була побудована схема мережі найновіших технологій [37]. Автори цього дослідження (Борнер та інші) взяли за основу матеріали кількох тисяч наукових журналів, згрупували близькі за тематикою журнали за допомогою кластерного аналізу, базуючись на частоті взаємного цитування. Таким чином, на одній схемі була показана уся цілісна картина сучасної науки [38].

Крім того, Д. Медведєв – відомий вчений з проблем трансгуманізму – вказану мережу доробив у карту перетину новітніх технологій [36, с. 49]. Розташовані на периферії карти основні сфери

найновіших технологій утворюють спільні області взаємних перетинань, де на стиках використовують інструменти і напрацювання однієї галузі для розвитку іншої.

У результаті принципово змінюється підхід до організації дослідницької роботи – від вузькоспеціального до міждисциплінарного методу проведення наукових досліджень, повернення до єдиної цілісної картини світу [18, 19, 39].

Враховуючі вказані вище взаємозв'язки, у наукових колах розвинених країн була створена наукова концепція злиття NBIC-галузей науки і технологій в єдину науково-технологічну область знань.

Сьогодні спостерігається виникнення нової цілісної науки, заснованої на матеріальній єдності навколишнього світу. Така область знань включає до предмета свого вивчення практично всі рівні організації матерії: від молекулярної природи речовини (нано), до природи життя (біо), природи розуму (когно) і процесів інформаційного обміну (інфо). При цьому елементарними структурними елементами є атоми, гени, біти і синапси. В принципі, така теорія дозволяє наблизитись до створення нової науково-технічної картини світу, основаної на уявленнях про складну єдність матеріального світу, обумовлену ієрархічністю, взаємозв'язком і трансформацією його компонент [35].

Отже, NBIC-конвергенція являє собою радикально новий етап науково-технічного прогресу, який не має аналогів за ступенем впливу на людську цивілізацію. Відмінними особливостями NBIC-конвергенції є: інтенсивна взаємодія між вказаними NBIC-науковими і технологічними областями; значний синергетичний ефект; широка сфера предметних областей, що розглядаються і підвладні впливу, від атомарного рівня матерії до розумних систем; перспектива якісного зростання технологічних можливостей індивідуального і суспільного розвитку людини [36, с. 58].

Концепція NBIC повинна призвести не тільки до створення абсолютно нових товарів, послуг, матеріалів і пристроїв, але й до створення якихось типів виробництв, що не мають ще назви, засобів медичного обслуговування, транспортних систем і навіть принципово нових методик наукового дослідження, заснованих на застосуванні одночасно усього комплексу засобів, які напрацьовані у фізиці, хімії, біології, математиці, інформатиці тощо [35]. Отже, за своїми наслідками NBIC-конвергенція є найважливішим еволюційно-визначальним фактором: розвиток вказаних технологій вплине на усі сторони життя людини (і багато з них змінить радикально), а сама еволюція людини перейде під її власний розумний контроль [36].

Вироблення комплексного і послідовного підходу до такої складної проблеми, як конвергенція технологій, повинно базуватись, перш за все, на: (1) вирішенні глобальних проблем людства; (2) підвищенні продуктивності праці; (3) створенні принципово нових товарів і послуг. Логіка розвитку науки визначає перехід від вузької спеціалізації до міждисциплінарності і створення в кінцевому результаті об'єднаної науки, яка будується на синергетичному ефекті від взаємопроникнення ключових NBIC-наук і технологій.

Таким чином, з 2001 року, коли вперше відбулась презентація доповіді М. Роко (м. Арлінгтон, США) щодо концепції NBIC-конвергенції, та з 2003 року, коли був надрукований звіт Національного наукового фонду (NSF) США «Конвергентні технології для підвищення якості діяльності людини» [34], відбулася низка міжнародних наукових конференцій, досліджень і семінарів, присвячених темі конвергентних технологій, зокрема в 2003 р. (м. Лос-Анджелес, США), 2004 р. (м. Нью-Йорк, США), 2005 р. (м. Сеул, Корея), 2011–2012 рр. (м. Сан-Паулу, Бразилія). Вказана концепція активно застосовувалася для вивчення впливу технологічних змін на соціально-економічний розвиток суспільства у США, ЄС, Японії, Китаї Латинській Америці.

У 2013 р. за результатами проведених дискусій і досліджень було опубліковано звіт WTEC, в якому викладені основні положення щодо конвергенції знань, технологій і суспільства (КЗТС), зокрема наведені основні принципи конвергенції людської діяльності – у тому числі для створення знань та технологічних інновацій, а також запропоновано трансформаційний підхід для досягнення соціального блага, механізми та можливі системи рішень для викликів суспільству у наступному десятиріччі, у тому числі й такі, які створюють нові знання, галузі промисловості, професії; боротьбу проти зростання населення, масованої урбанізації та глобалізації; функціональність національної безпеки; покращення довічного добробуту та людського потенціалу; побудову індивідуальних та комплексних програм охорони здоров'я та освіти; боротьбу з проблемами навколишнього середовища; збереження сталої якості життя назавжди [40–42]. КЗТС – зростаюча та схильна до трансформацій взаємодія між технологіями, суспільством та сферами людської діяльності для досягнення взаємних сумісності, синергізму та взаємопроникнення, створення за допомогою цих процесів доданої вартості і розширення для задоволення потреб людства та досягнення спільних цілей. КЗТС дозволяє

суспільству вирішити проблеми, з якими не можливо впоратися ізольовано, а також створити нові професії, знання та технології на цій основі.

КЗТС передбачає загальний процес розвитку креативності, інноватики та соціального прогресу, що базується на п'яти універсальних принципах: (1) взаємозалежність всіх компонентів природи та суспільства; (2) аналіз рішень для досліджень, розвитку та застосування, що базується на динамічній системно-логічній дедукції; (3) посилення креативності та інновацій за допомогою еволюційних процесів конвергенції, які комбінують існуючі принципи з дивергенцією (відхиленнями), тим самим створюючи нові принципи; (4) вигода від міждомених мов високого рівня у створенні нових рішень та підтримці передачі нових знань; (5) цінність перспективних фундаментальних досліджень, втілених у глобальних проблемах [41, 42].

Так М. Роко і В. Бейнбрідж визначають три послідовні фази конвергенції науки, технологій та суспільства (табл. 3).

Отже, конвергенція прогресує протягом останніх кількох десятиліть, починаючи з нанотехнологій для матеріального світу; це, у свою чергу, призводить до конвергенції NBIC-технологій. Оскільки конвергенція – це процес, що оперує у широкому масштабі, у великому різноманітті сфер діяльності та протягом довгого періоду часу, то коли вона досягається, її власний фокус та характеристики продовжують еволюціонувати.

Таблиця 3 – Фази КЗТС-конвергенції [41, 42]

Період	Фаза	Характеристика
2001 – 2010 рр.	Реактивна конвергенція	Випадкові зв'язки, що базуються на тимчасовому співробітництві партнерів або окремих галузей для заздалегідь встановленої мети
2011 – 2020 рр.	Проактивна конвергенція	Більш принципова та змістовна, прискорена конвергенція на основі більш глибокого аналізу рішень (тобто це найближче майбутнє КЗТС)
Після 2020 р.	Системна конвергенція	Комплексна, з метою досягнення вищого рівня (мультидоменичного), з ефектом від конвергентних управлінських структур

При цьому реалізація нової промислової революції сьогодні поєднує фактори Smart TEMP (Т (technology) – розумні технології; Е (environment) – розумне середовище; М (manufacturing) – розумне виробництво; Р (products) – розумні продукти), що створюють нові ринки та галузі, сприяють зростанню продуктивності та конкурентоспроможності окремих секторів національних економік. Отже доцільно поєднати ключові елементи концепцій NBIC-конвергенції та нової промислової революції Smart TEMP (рис. 3) [11, 12, 43].

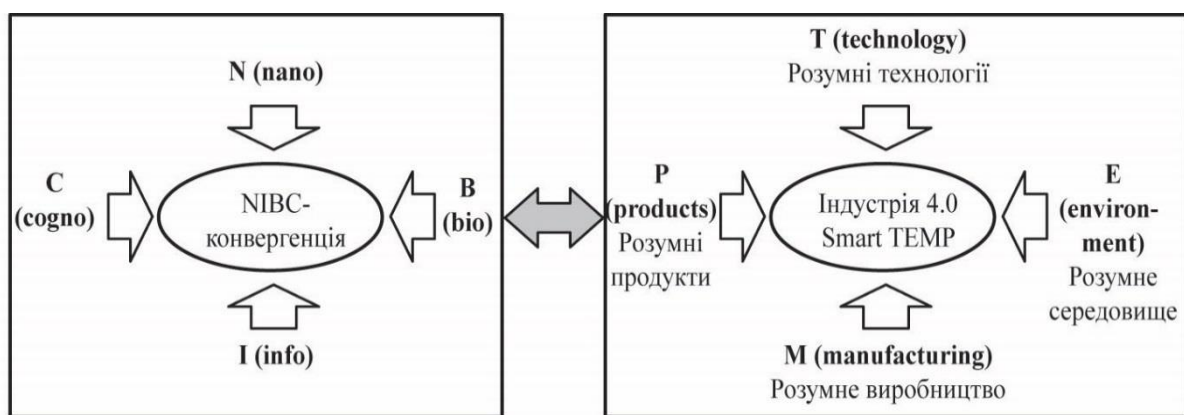

Рисунок 3 – Конвергенція NBIC-технологій у науково-технічних розробках і Smart TEMP у промисловому виробництві (складено автором відповідно до [11, 12, 43])

На рис. 4 показано запропоновані напрями вирішення глобальних проблем на основі впровадження конвергентних NBIC-технологій як ядра розвитку системи передового виробництва Smart TEMP, що передбачає низку інструментів для [11, 12, 43]:

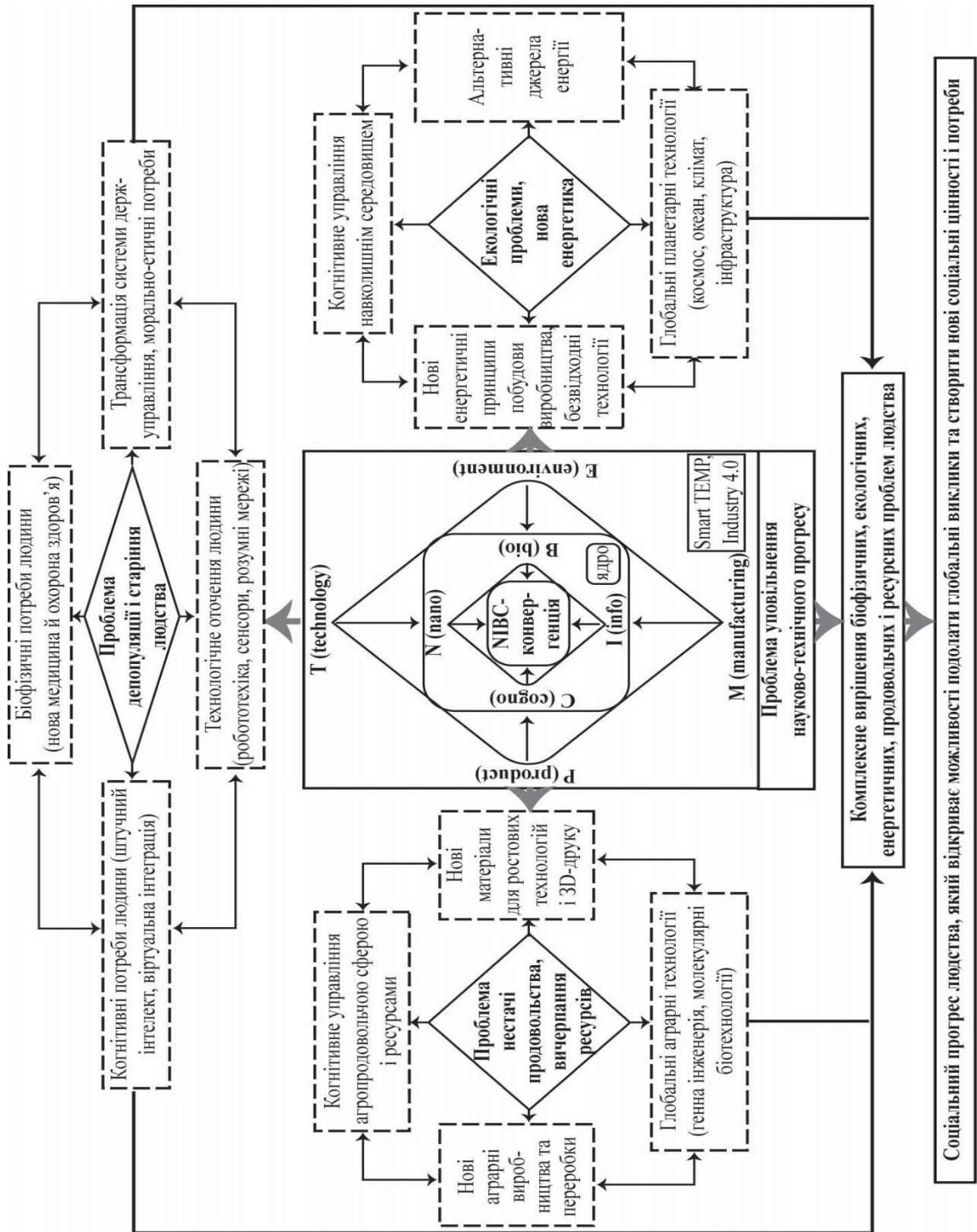

Рисунок 4 – Напрями вирішення глобальних проблем на основі впровадження конвергентних NBIC-технологій як ядра розвитку системи передового виробництва Smart TEMP (складено автором відповідно до [11, 12, 43])

- подолання глобальної проблеми уповільнення науково-технічного прогресу на основі впровадження конвергентних NBIC-технологій як ядра для розвитку й поширення системи передового виробництва Smart TEMP;

- подолання проблеми депопуляції і старіння населення за рахунок: (1) задоволення біофізичних потреб людини (нової медицини); (2) реалізації когнітивних потреб людини (штучний інтелект, віртуальні світи); (3) нового технологічного оточення людини (робототехніка, сенсори, розумні мережі); (4) трансформації системи держуправління, морально-етичних потреб;
- подолання глобальної проблеми нестачі продовольства та вичерпання ресурсів шляхом: (1) розвитку глобальних аграрних технологій (генна інженерія, молекулярні біотехнології); (2) створення нових розумних агровиробництв і переробки; (3) розробки та поширення нових матеріалів для ростових технологій і 3D-друку; (4) когнітивного управління ресурсами й агропродовольчою сферою;
- подолання екологічних проблем і створення нової енергетики за рахунок: (1) глобальних планетарних технологій; (2) нових енергетичних принципів побудови виробництва, безвідходних технологій; (3) альтернативних джерел енергії; (4) когнітивного управління довкіллям;
- комплексного вирішення біофізичних, продовольчих, ресурсних, екологічних і енергетичних проблем як фундаменту для соціального прогресу людства, що відкриває можливості подолати глобальні виклики та створити нові соціальні цінності та потреби.

Висновки. Сьогодні логіка розвитку науки визначає перехід від вузької спеціалізації до міждисциплінарності і створення в кінцевому результаті об'єднаної науки. При цьому відбувається конвергенція наук про людину, природу та суспільство, що призводить до появи синергетичного ефекту і створює теоретичне підґрунтя для вирішення глобальних проблем.

Основним трендом у вирішенні глобальних проблем людства на основі конвергенції знань технологій і суспільства є використання NBIC-технологій як ядра і фундаментальних інструментів розвитку та поширення системи передового виробництва Smart TEMP за рахунок: (1) реалізації державних і приватних програм, рушійною силою яких є відкритість і візуалізація; (2) прискорення розвитку фундаментальних NBIC-технологій та створення в рамках Smart TEMP нових галузей промисловості на основі міждисциплінарних досліджень та інноваційних розробок. Саме поєднання конвергентних технологій з передовими виробництвами Smart TEMP створюють матеріальне підґрунтя для вирішення інших глобальних проблем.

Література

1. Borner K. Mapping the Structure and Evolution of Science. Knowledge in Service to Health: Leveraging Knowledge for Modern Science Management [Electronic resource]. – Accessed mode: http://grants.nih.gov/grants/km/oerrm/oer_km_events/borner.pdf.
2. Bostrom N. How Long Before Superintelligence? / N. Bostrom // International Journal of Future Studies. – 2002. - № 2 [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.nickbostrom.com/superintelligence.html>.
3. Feynman R. There's Plenty of Room at the Bottom: an invitation to enter a new field of physics / R. Feynman // California Institute of Technology. – 1960. – P. 22-36 [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://nano.xerox.com/nanotech/feynman.html>.
4. Freitas R. Economic Impact of the Personal Nanofactory / R. Freitas // Nanotechnology Perceptions: A Review of Ultraprecision Engineering and Nanotechnology. – 2006. – Vol. 2. – P. 111-126.
5. Fukuyama F. Transhumanism. Foreign Policy. 2004. № 144. P. 42-44.
6. Kurzweil R. The Singularity is Near: When Humans Transcend Biology / R. Kurzweil. – New York: Penguin Group, 2005. – 672 p.
7. Matyushenko I. Convergence of Nbic-Technologies as a Key Factor in the Sixth Technological Order' Development of the World Economy / I. Matyushenko, O. Khanova // Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics. – 2014. – Vol. 6. – P. 118-123.
8. Matyushenko I.Y. Development and implementation of converging technologies in Ukraine under conditions of a new industrial revolution: organization of state support: monograph/Summary. European Journal of Business, Economics and Accountancy [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2017/01/Full-Paper-DEVELOPMENT-AND-IMPLEMENTATION-OF-CONVERGING-TECHNOLOGIES-IN-UKRAINE.pdf>.
9. Roco M. C., Bainbridge W. S. Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science [Electronic resource]. – Accessed mode: http://www.wtec.org/ConvergingTechnologies/Report/NBIC_report.pdf
10. Roco M. C., Bainbridge W. S. The new world of discovery, invention, and innovation: convergence of knowledge, technology, and society. Dordrecht: Springer Science & Business Media [Electronic resource]. – Accessed mode: https://www.nsf.gov/crssprgm/nano/MCR_130831_ConvergenceKTS_Roco+Bainbridge_JNR2013_17p.pdf.

11. Roco M. C., Bainbridge W. S., Tonn B., Whitesides G. Convergence of Knowledge, Technology and Society: Beyond Convergence of Nano-Bio-Info-Cognitive Technologies. Retrospective and outlook report. Summary of the 2011-2012 International CKTS Study [Electronic resource]. – Accessed mode: http://www.ntumems.net/About%20us/news/20150121/CTKS_Brochure.pdf.
12. Roco M. C., Bainbridge W. S., Tonn B., Whitesides G. Convergence of Knowledge, Technology and Society: Beyond Convergence of Nano-Bio-Info-Cognitive Technologies [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.wtec.org/NBIC2/Docs/FinalReport/Pdf-secured/NBIC2-FinalReport-WEB.pdf>.
13. Аузана А.А. Институциональная экономика. Новая институциональная экономическая теория / А.А. Аузана. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 447 с.
14. Глазьев С. Ю. Стратегия опережающего развития России в условиях глобального кризиса / С. Ю. Глазьев. – М.: Экономика, 2010. – 255 с.
15. Глазьева С. Ю. Зарубежный опыт государственного прогнозирования, стратегического планирования и программирования / С. Ю. Глазьева, Ю. В. Яковца. – М.: Государственный университет управления, 2008. – 124 с.
16. Голиченко О.Г. Модели развития, основанного на диффузии технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://institutiones.com/strategies/2257-modeli-razvitiya-osnovannogo-na-diffuzii-technologij.html>.
17. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.html>.
18. Дрекслер Э. Всеобщее благоденствие. Как нанотехнологическая революция изменит цивилизацию / Э. Дрекслер, Ю. Каптуревский, С. Лурье. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2014. – 504 с.
19. Иноземцев В.Л. Потерянное десятилетие / В.Л. Иноземцев. – М.: Московская школа полит. исследований, 2013. – 600 с.
20. Иноземцева В.Л. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
21. Иншаков О.В. «Ядро развития» в контексте новой теории факторов производства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oleg-inshakov.ru/index.php/en/component/attachments/download/81>.
22. Казанцева А.К. NBIC-технологии: Инновационная цивилизация XXI века / А.К. Казанцева, Д.А. Рубвальтера. – М.: ИНФРА-М, 2012. – 384 с.
23. Кизим М. О. Конвергенція NBIC-технологій як ключовий фактор становлення шостого технологічного укладу. Конкуренціяспроможність: проблеми науки та практики / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко, Ю. М. Моїсеєнко, І. Ю. Бунтов. - Харків: ФОП Павленко О. Г. – 2011. – С. 11-38.
24. Кизим М. О. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 392 с.
25. Кизим М.О. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: моногр. / М.О. Кизим, В.С. Пономаренко. - Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 512 с.
26. Кизим М.О. Проблеми та цілі розвитку України у світі глобальних проблем світової спільноти: моногр. / М.О. Кизим, П.В. Проноза, Ш.А. Омаров. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 96 с.
27. Ковальчук М.В. Конвергенция наук и технологий – мост в будущее. Российские нанотехнологии [Electronic resource]. – Accessed mode: http://www.portalnano.ru/read/i/Infrastructure/russia/nns/kiae/convergence_kovalchuk.
28. Кузык Б. Н. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование / Б. Н. Кузык, В. И. Кушлин, Ю. В. Яковец. – М.: Экономика, 2008. – 575 с.
29. Лем С. Сумма технологий / С. Лем. – М.: Terra Fantastica, 2002. – 668 с.
30. Матюшенко І.Ю. Оцінка глобальних і специфічних національних проблем, що потребують вирішення в Україні / І.Ю. Матюшенко, М.О. Кизим // Актуальные вопросы развития инновационной деятельности. – 2011. – С. 30–38.
31. Матюшенко І.Ю. Перспективи конвергенції NBIC-технологій для створення технологічної платформи нової економіки / І.Ю. Матюшенко, І.Ю. Бунтов. – Харків: Бизнес Информ. – 2012. – №2. – С. 66-71.
32. Матюшенко І.Ю. Перспективи розвитку конвергентних технологій у країнах світу й Україні для вирішення глобальних проблем / І.Ю. Матюшенко. – Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2017. – 448 с.
33. Матюшенко І.Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки / І.Ю. Матюшенко. – Харків: ФОП Александрова К.М., 2016. – 556 с.
34. Медведев Д. А. Конвергенция технологий – новая детерминанта развития общества / Д. А. Медведев // Новые технологии и продолжение эволюции человека. – 2008. – С. 47-84.
35. Медоуз Д.Х. Пределы роста: 30 лет спустя / Д.Х. Медоуз, Д.Л. Медоуз, Й. Рандерс, Ш. Беренс. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. – 358 с.
36. Медоуз Д.Х. Пределы роста / Д.Х. Медоуз, Д.Л. Медоуз, Й. Рандерс, Ш. Беренс. – М.: МГУ, 1992. – 206 с.
37. Полтерович В.М. Стратегия 2020: перспективна ли «новая модель роста»? Прямые инвестиции / В.М. Полтерович. – 2012. – № 4. – С. 18-19.

38. Роко М. К. Конвергенция и интеграция / М. К. Роко, Л. Фостер. – М.: Техносфера, 2008. – 352 с.
39. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер, М.В. Арапова, Н.В. Малыхиной. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
40. Форрестер Дж. Мировая динамика / Дж. Форрестер. – М.: Наука, 1976. – 168 с.
41. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма. – М.: АСТ ЛЮКС, 2004. – 349 с.
42. Чуаньци Хэ Обзорный доклад о модернизации в мире и Китае (2001–2010) / Хэ Чуаньци. – М.: Весь мир, 2011. – 256 с.
43. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации XXI века / Ю. В. Яковец. – М.: Экономика, 2004. – 444 с.

References

1. United Nations Millennium Declaration (Official site). Retrieved from: <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.html>.
2. He, Chuanzi. (2011) Overview report on modernization in the World and China (2001–2010). Moscow: Ves'mir (in Rus.).
3. Matyushenko, I. Yu. (2016). Development and implementation of converging technologies in Ukraine under conditions of a new industrial revolution: organization of a state support. Kharkiv: Sole Proprietor K. M. Aleksandrova (in Ukr.).
4. Matyushenko, I. Yu. (2017). Prospects of development of converging technologies of World and Ukraine for solving global problems. Kharkiv: Sole Proprietor L. M. Liburkina (in Ukr.).
5. Polterovich, V. M. (2012). Strategy 2020: is the «new growth model» promising? Pryamyue investitsii. Direct investments, 4, 18-19 (in Rus.).
6. Kazantsev, A. K., & Rubvalter, D. A. (eds.) (2012) NBIC-technologies: Innovative civilization of the XXI century. Moscow: INFRA-M (in Rus.).
7. Golichenko, O. G. (2011). Models of development based on technology diffusion. Economic portal. Retrieved from: <http://institutiones.com/strategies/2257-modeli-razvitiya-osnovannogo-na-diffuzii-technologij.html> (in Rus.).
8. Inozemtsev, V. L. (2013) Lost decade. Moscow: Moskovskaya shkola polit. issledovaniy (in Rus.).
9. Auzan, A. A. (eds.) (2011) Institutional economy. The new institutional economic theory. Moscow: INFRA-M (in Rus.).
10. Kyzym, M. O., & Matyushenko, I. Yu. (2011) Prospects for the development and commercialization of nanotechnologies in the economies of the world and Ukraine. Kharkiv: VD «INZHEK» (in Ukr.).
11. Matyushenko, I. Yu., & Buntov, I. Yu. (2012) Prospects for the convergence of NBIC-technologies to create a technological platform for a new economy. Business Inform, 2, 66-71 (in Ukr.).
12. Forrester, J. (1976) World Dynamics. Moscow: Nauka (in Rus.).
13. Lem, S. (2002) The sum of technology. Moscow, St. Petersburg: Terra Fantastica (in Rus.).
14. Fukuyama, F. (2004) Our posthuman future: the consequences of the biotechnological revolution. Moscow: AST, LYUKS (in Rus.).
15. Fukuyama, F. (2004) Transhumanism. Foreign Policy, 144, 42-44.
16. Bostrom, N. (2002) How Long Before Superintelligence? International Journal of Future Studies. Retrieved from: <http://www.nickbostrom.com/superintelligence.html>
17. Kurzweil, R. (2005) The Singularity is Near: When Humans Transcend Biology. New York: Penguin Group.
18. Drexler, E. (2014) Universal prosperity. How the nanotechnology revolution will change civilization. Moscow: Izd-vo Instituta Gaydara (in Rus.).
19. Feynman, R. (1960) There's Plenty of Room at the Bottom: an invitation to enter a new field of physics. Engineering & Science. California Institute of Technology, 2, 22-36. Retrieved from: <http://nano.xerox.com/nanotech/feynman.html>
20. Glazyev, S. Yu., & Yakovets, Yu. V. (eds.) (2008) Foreign experience of state forecasting, strategic planning and programming. Moscow: Gosudarstvennyy universitet upravleniya (in Rus.).
21. Inshakov, O. V. (2009) «The core of development» in the context of the new theory of factors of production. Retrieved from: <http://www.oleg-inshakov.ru/index.php/en/component/attachments/download/81> (in Rus.).
22. Matyushenko, I., & Khanova, O. (2014) Convergence of Nbic-Technologies as a Key Factor in the Sixth Technological Order' Development of the World Economy. Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics. Journal L'Association 1901 «SEPIKE», 6, 118-123.
23. Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, S. (1992) The Limits of Growth. Moscow: Moskovskiy gosudarstvennyy universitet (in Rus.).
24. Kyzym, M. O., Matyushenko, I. Yu., Moisieinko, Yu. M., & Buntov, I. Yu. (2011) Convergence of NBIC-technologies as a key factor in the formation of the sixth technological process. Sole Proprietor O.G. Pavlenko, 11-38 (in Ukr.).
25. Glazyev, S. Yu. (2010) Strategy of advanced development of Russia in the conditions of global crisis. Moscow: Ekonomika (in Rus.).
26. Kuzyk, B. N., Kushlin, V. I., & Yakovets, Yu. V. (2008) Forecasting, strategic planning and national programming. Moscow: Ekonomika (in Rus.).

27. Yakovets, Yu.V. (2004) Epochal innovations of the XXI century. Moscow: Ekonomika (in Rus.).
28. Roco, M. C., & Bainbridge, W. S. (eds) (2003) *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science*. Retrieved from: http://www.wtec.org/ConvergingTechnologies/Report/NBIC_report.pdf.
29. Roco, M. C. (2008) *Convergence and integration. Nanotechnologies. Science, innovation and opportunities*. Moscow: Tekhnosfera (in Rus.).
30. Medvedev, D. A. (2008) *The convergence of technologies is a new determinant of the development of society. New technologies and the continuation of human evolution? Transhumanist project of the future*. Moscow: Izdatel'stvo LKI (in Rus.).
31. Borner, K. (2006) *Mapping the Structure and Evolution of Science. Knowledge in Service to Health: Leveraging Knowledge for Modern Science Management*. Retrieved from: http://grants.nih.gov/grants/km/oerrm/oer_km_events/borner.pdf.
32. Freitas, R. (2006) *Economic Impact of the Personal Nanofactory. Nanotechnology Perceptions: A Review of Ultraprecision Engineering and Nanotechnology*, 2, 111-126.
33. Kovalchuk, M. V. (2011) *The convergence of science and technology is a breakthrough in the future. Rossiyskiye nanotekhnologii*. Retrieved from: http://www.portalnano.ru/read/iInfrastructure/russia/nns/kiae/convergence_kovalchuk (in Rus.).
34. Meadows, D. H., Meadows, D. L., & Randers, J. (2012) *The Limits of growth: 30 years later*. Moscow: BINOM. Laboratoriya znaniy (in Rus.).
35. Roco, M. C., Bainbridge, W. S., Tonn B., & Whitesides, G. (2013) *Convergence of Knowledge, Technology and Society: Beyond Convergence of Nano-Bio-Info-Cognitive Technologies. Retrospective and outlook report. Summary of the 2011-2012 International CKTS Study*. Retrieved from: http://www.ntumems.net/About%20us/news/20150121/CTKS_Brochure.pdf.
36. Roco, M. C., Bainbridge, W. S., Tonn B., & Whitesides, G. (2013) *Convergence of Knowledge, Technology and Society: Beyond Convergence of Nano-Bio-Info-Cognitive Technologies*. Retrieved from: <http://www.wtec.org/NBIC2/Docs/FinalReport/Pdf-secured/NBIC2-FinalReport-WEB.pdf>.
37. Roco, M. C., & Bainbridge, W. S. (2013) *The new world of discovery, invention, and innovation: convergence of knowledge, technology, and society*. Dordrecht: Springer Science & Business Media. Retrieved from: https://www.nsf.gov/crssprgm/nano/MCR_130831_ConvergenceKTS_Roco+Bainbridge_JNR2013_17p.pdf.
38. Matyushenko, I.Yu. (2017). *Development and implementation of converging technologies in Ukraine under conditions of a new industrial revolution: organization of state support*. Retrieved from: <http://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2017/01/Full-Paper-DEVELOPMENT-AND-IMPLEMENTATION-OF-CONVERGING-TECHNOLOGIES-IN-UKRAINE.pdf>.
39. Kyzym, M. O., Pronosa, P. V., & Omarov, S. A. (2010) *Problems and Objectives of Ukraine's Development in the World of Global Problems of the World Community*. Kharkiv: VD «INZHEK» (in Ukr.).
40. Kyzym, M. O., Ponomarenko, V. S. & ets. (2010) *Fundamentals of Sustainable Development of Kharkiv Oblast by 2020*. Kharkiv: VD «INZHEK» (in Ukr.).
41. Matyushenko, I.Yu. & Kyzym, M.O. (2011) *Assessment of global and specific national problems that need to be addressed in Ukraine. Aktual'nyye voprosy razvitiya innovatsionnoy deyatel'nosti (Topical issues of innovative activity development)*, 30-38 (in Ukr.).
42. Inozemtsev, V. L. (1999) *A new post-industrial wave in the West. Anthology*. Moscow: Academia (in Rus.).
43. Webster, F. (2004) *Information Society Theory*. Moscow: Aspekt Press (in Rus.).

Стаття надійшла до редакції 22.08.2017.

ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Назирів К.З., кандидат економічних наук, науковий співробітник
Нечипоренко Я.Є., магістрант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Стаття присвячена розгляду підходів до стратегічного планування розвитку підприємництва в контексті розвитку об'єднаних територіальних громад. У статті аргументовано необхідність системності стратегічного планування розвитку підприємництва у громадах, яка розкривається у певній сукупності елементів і послідовності етапів цього процесу. Дана характеристика елементів попередньої діагностики підприємницького потенціалу громад та ключових чинників зовнішнього бізнес-середовища, економічних інструментів аналізу і прогнозу стану малого та середнього підприємництва в громадах. Визначено принципи формування цілей стратегій розвитку підприємництва у громадах, які повинні ґрунтуватися на соціальних вигодах для населення громади, інноваційності розвитку, ефективному використанні ресурсів, екологічній безпеці. Розкрито підходи до розробки стратегій розвитку бізнесу в громадах на основі концентрації зусиль на напрямках конкурентних переваг, які полягають у пошуку нових видів діяльності з оглядом на існуючий досвід та ресурси, технологічній модернізації вже існуючих підприємств, розвитку міжгалузевих напрямків підприємництва, які знаходяться на стику технологій. Ці напрямки, що мають мобілізувати внутрішній підприємницький потенціал громади, треба органічно поєднати з можливостями зовнішнього бізнес оточення, тобто вбудовуванням в зовнішні ланцюжки доданої вартості, співробітництвом громад, державно-приватним партнерством, впровадженням просторової складової у моделях розвитку сільськогосподарського виробництва. Приділено увагу допоміжним заходам стратегічного планування підприємництва в громадах: утворенню центрів надання адміністративних послуг для підприємств за принципом «єдиного вікна», популяризації підприємництва, організації навчання та тренінгів для підприємств, участі у програмах міжнародної технічної допомоги.

Ключові слова: реформа децентралізації, об'єднана територіальна громада, стратегія розвитку підприємництва, підприємницький потенціал, стратегічні напрямки.

Постановка проблеми. У даний час Україна проходить етап інтенсивного економічного і політичного реформування. Одним із ключових напрямків якого є реформа місцевого самоврядування. Мета реформи – створення нової моделі регіонального управління, яка дасть місцевим громадам більшу самостійність, більші повноваження, але накладає на них і більшу відповідальність у вирішенні питань місцевого значення. Це дозволяє долучити широкі верстви населення до відбудови держави на дійсно демократичних засадах, можливість розкрити та реалізувати інтелектуальний потенціал громадян.

Центральне місце реформи децентралізації, концепція якої була затверджена у квітні 2014 року Кабінетом Міністрів України, займає формування спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та перерозподіл повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. На 1.07.2017 року за даними [1, с. 4] створено 542 ОТГ, які об'єднали 2586 територіальних громад (23,4% від загальної кількості рад базового рівня на 1.01.2015 року) і цей процес активно триває. На перший план виходить завдання підвищення якості створених громад. Насамперед, мова йде про фінансову спроможність новоутворених територіальних одиниць. Ключовим аспектом забезпечення спроможності ОТГ є розвиток бізнес-активності в громадах.

На даний час на державному рівні розроблена «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва (МСП) в Україні на період до 2020 року» (схвалено Постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 року). Цей документ окреслює проблеми, що потребують розв'язання та напрями державної політики у цій сфері [2].

Водночас передбачається, що на регіональному і місцевому рівнях будуть створені регіональні та місцеві програми розвитку МСП з урахуванням кластерного підходу та місцевих пріоритетів.

Однак керівництво об'єднаних територіальних громад, володіючи питаннями комунальної інфраструктури, житлового фонду, освітніх та медичних закладів, в той же час зараз стикається з відносно новим для них викликом – необхідністю виходу на новий рівень взаємовідносин з представниками малого бізнесу, головною відмінністю яких є потреба у систематичній роботі з всебічного розвитку бізнесової активності громади.

Підтвердженням цього слугують дані про кількість проектів від ОТГ, поданих до Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), створеного для фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі та відповідно до регіональних стратегій розвитку (Таблиця 1). Варто зазначити, що кошти ДФРР, якими фінансуються проекти ОТГ, що мають конкретну бізнес-направленість, спрямовані насамперед на вирішення соціальних, чітко виражених інноваційних, або специфічних питань громад (соціальне підприємництво, індустріальні та інноваційні парки, сільськогосподарська діяльність).

Таблиця 1 – Розподілення кількості проектів ОТГ, поданих до ДФРР, за сферою реалізації станом на грудень 2017 року [3]

Сфера реалізації проекту	Кількість проектів	Ознака прибутковості
Дошкільна освіта	303	ні
Загальна середня освіта	794	ні
Вища та професійно-технічна освіта	20	ні
Водопостачання	253	ні
Водовідведення	114	ні
Охорона здоров'я	488	ні
Соціальний захист	71	ні
Охорона природи	24	ні
Дорожньо-транспортна інфраструктура	469	ні
Культура та самобутність	215	ні
Фізична культура та спорт	305	ні
Енерго (газо, тепло, електро) забезпечення	197	ні
Поводження з твердими побутовими відходами	34	ні
Соціальне підприємництво та економічна діяльність	9	так
Сільськогосподарська діяльність	4	так
Індустріальні та інноваційні парки	5	так
Містобудівна документація	50	ні
Громадська безпека і порятунк	38	ні
Благоустрій	76	ні
Усього	3469	18 прибуткових

Дані таблиці свідчать, що загальна кількість проектів, поданих до Державного фонду регіонального розвитку, становить 3469 проектів, з них дуже невелика частка, тільки 18 проектів, зв'язана з підприємництвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світовій практиці стратегічне планування територій не має єдиної методики. П. Мавко зазначає наявність американської (канадської), європейської (британської та французько-швейцарської), а також польської і литовської, як синтезу американської і європейської методик [4]. Ґрунтовний підхід до проблем розвитку територій на мезорівні (області, агломерації, субрегіони, райони, міста, села, селища) приведений у монографії Н.В. Сментиної [5], у якій доводиться необхідність стратегічного планування розвитку цих територій, визначені основні етапи цього процесу: аналіз потенціалу території, визначення цілей, пріоритетів, механізмів реалізації, моніторингу та оцінки. Вказується на важливість державно-приватного партнерства та співробітництва, розвитку мезосистем на засадах партнерства влади, бізнесу та громадськості. Про різні аспекти стратегічного територіального планування йдеться також в монографіях М.І. Зверякова [6] та Л.Н. Гавкалової [7].

Зараз в Україні накопичений значний обсяг досліджень і публікацій з проблематики децентралізації. Зокрема багато уваги приділяється різним аспектам місцевого соціально-економічного розвитку, серед яких є підтримка підприємництва та створення сприятливого бізнес клімату. Ю. Третяк відзначає, що новий підхід до регіонального розвитку базується на конкурентних перевагах та власних можливостях регіонів за умови прогнозованих обсягів державної підтримки [8]. А. Ткачук вказує на досвід реформ адміністративно- територіального устрою і місцевого самоврядування західних країн (Данії, Швеції), який свідчить, що головним джерелом наповнення місцевих бюджетів є створені робочі місця, а не впровадження податку на нерухомість чи на землю [9, с.23]. У статті І.В. Козюри [10, с.401] йдеться про необхідність сприятливого інвестиційного клімату, належної інфраструктури, важливість знаходження «точок зростання», стимулювання підприємницької ініціативи, підтримки агентств регіонального економічного розвитку. В аналітичній записці по матеріалам Міжнародної

науково-практичній конференції «Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози», Тернопіль – Вишнівець, 20-21 жовтня 2015 року [11, с. 168-170] наголошується на необхідності інноваційного та структурно-технологічного розвитку, стимулюванні «точок зростання», використуванні проектного менеджменту, моніторингу середовища, ресурсозберігаючого ведення виробництва, стимулюванні громадської активності, розвитку горизонтальних зв'язків між територіями. О.І. Тимченко досліджені теоретичні, методичні та практичні аспекти розвитку малого підприємництва в контексті регіональних пріоритетів [12]. С.Д. Щеглюк і С.Г. Коломієць визначили можливості регіонального керівництва по впровадженню інструментів стратегування, програмування і прогнозування для підтримки місцевих виробників [13].

Також значна увага дослідниками приділена економічному розвитку сільських громад. М.Ф. Кропивко запропоновані організаційні механізми забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва [14]. Л.І. Михайловою досліджені питання територіального брендінгу сільських територій і використання його у стратегіях сільського розвитку [15]. М.Й. Маліком, О.Г. Шпикуляк, В.А. Пеховим обґрунтовані можливі напрями розвитку кооперативних відносин в аграрному секторі України та умови їх реалізації [16].

Метою статті є розробка підходів до вибору стратегії розвитку підприємництва у новоутворених об'єднаних територіальних громадах.

Основні результати дослідження. Для успіху ОТГ у розвитку підприємництва необхідна зважена лінія поведінки або стратегія. Схематично можна виділити такі кроки її розробки:

- аналіз підприємницького потенціалу громади та її зовнішнього середовища;
- визначення цілей;
- визначення стратегічних напрямків;
- дорожня карта, або план дій;
- моніторинг та оцінка.

Передуючим елементом до аналізу є діагностика підприємницького потенціалу громади, яка базується на виявленні якості таких чинників:

- існуюча технологічна інфраструктура (будівлі, споруди, газо-, водо-, електро-, тепlopостачання, наявність транспортних комунікацій);
- фінансова інфраструктура (фінансові заклади та якість їх фінансових технологій та інструментарію);
- інфраструктура зв'язку;
- якість трудових ресурсів (кваліфікація, досвід роботи у певних галузях, навички, гендерна і вікова характеристики);
- стан підприємництва в ОТГ (кількість суб'єктів господарювання, їх розподіл за видами діяльності, обсяг виробництва);
- науково-технічні передумови (кількість науково-дослідних та проектних організацій, вищих навчальних закладів);
- наявність природних ресурсів (корисні копалини, структура земельного фонду, вода тощо).

Увага має приділятися двом групам питань функціонування МСП:

- функціональні потреби МСП – це може бути, наприклад, недостатній захист прав власності, труднощі доступу до ресурсів (фінансових, майнових, природних) та зовнішніх ринків, нерозвинена структура підтримки;
- структурні проблеми МСП (це може бути, наприклад, низька конкурентоспроможність, низька додана вартість продукції).

Для повної оцінки місцевої ситуації необхідно звернути увагу на якість взаємовідносин «влада-бізнес» [17, с. 83].

У результаті такого аналізу з'ясовуються сильні та слабкі сторони підприємницького потенціалу громади, вузькі місця та ключові проблеми.

Важливим аспектом в аналізі стану МСП є його зовнішнє середовище, особливо зовнішні зв'язки: технологічні, логістичні, та інші. Аналіз потоків товарів, послуг, технологічних і інших видів знань можуть дати поштовх до можливих моделей інтеграції з майбутніми партнерами. Також повинна бути проведена оцінка активів громади у порівнянні з іншими, та дана оцінка своїх конкурентних переваг.

Інструментами аналізу підприємницького потенціалу громади та її зовнішнього середовища за умови відсутності якісної статистичної основи є цільові обстеження, експертні оцінки.

Результативним елементом аналізу має стати прогноз на основі методів матриці можливостей, матриці загроз, SWOT-аналізу, профільного аналізу (оцінка ступеню важливості чинника), методу сценаріїв. Етапи аналізу і прогнозу потребують участі зовнішніх експертів.

Варто розуміти переваги та особливості еволюційного і революційного підходу до розвитку МСП в ОТГ. Еволюційний підхід орієнтується на соціально-економічний розвиток громади, який базується на типових для громади видах бізнесу та збереженні системи економічних взаємодій, що склалися. Він реалізується за умови орієнтації місцевих владних структур, громадськості та підприємців на консервативні принципи та певній замкненості системи соціально-економічних відносин у громаді. Революційний підхід спрямований на оновлення всіх сторін життєдіяльності громади, залученні зовнішніх ресурсів, реформування економічної структури та зміну домінування типових економічних секторів території і орієнтований на прискорення економічного зростання у громаді. Розвиток підприємництва є головним рушієм революційної моделі розвитку громади. Кількісне зростання підприємницького прошарку зумовлює становлення культури підприємництва, яка є невід'ємною частиною загальної громадянської культури та має привести до якісно нового рівня соціальної активності населення.

Важливим етапом розробки стратегії розвитку підприємництва в ОТГ є визначення цілей. Кожна окрема громада особлива, тому цілі будуть відрізнятися, але загальний напрямок руху можна сформулювати трьома тезами:

- розвиток підприємництва, що супроводжується соціальними вигодами для населення, створенням нових робочих місць, скороченням бідності, вирішенням екологічних проблем;
- розвиток підприємництва, який заснований на інноваціях та на нових технологіях. Інноваційність розвитку розглядається у широкому сенсі цього слова. Це не тільки розвиток новітніх технологій, який народжується у наукових і технологічних центрах у великих містах, а і вдала бізнес-модель для розвитку МСП, маркетингові, управлінські, сервісні, соціальні інновації;
- пріоритет має надаватися ефективному використанню власних ресурсів та переваг, екологічній безпеці.

Економіка України знаходиться зараз у кризовому стані, тому центральний підхід до формування стратегії громад полягає у концентрації ресурсів на невеликій кількості пріоритетних напрямків, де є реальні конкурентні переваги. У цьому процесі є три ключових моменти:

- пошук нових видів діяльності з урахуванням того, що виробляється, який є професійний досвід у населення громади, які є природні ресурси;
- технологічна модернізація вже існуючих підприємств;
- розвиток міжгалузевих напрямків підприємництва, які знаходяться на стику технологій (це більше стосується технологічно розвинутих територій).

Чітке і вірно визначене розуміння підприємницького потенціалу дасть можливість успішного використання можливостей кредитування, участі у програмах розвитку малого та середнього підприємництва, долучення до донорських програм.

Концентрація зусиль на обмеженій кількості пріоритетних напрямків повинна поєднуватися з пошуком партнерів, пошуком співробітництва з сусідніми ОТГ, з вбудовуванням в ланцюжки доданої вартості.

Значним чинником цього напрямку є співробітництво сусідніх громад, тим більше, що його важливість підтверджується ухваленням закону України «Про співробітництво територіальних громад». Хоча закон був прийнятий три роки тому, його впровадження йде повільно, співробітництво здебільшого стосується проектів у сфері дорожньо-транспортної інфраструктури, благоустрою, роботи комунальних служб. Важливим є завдання активізації співробітництва громад у сфері МСП.

У сільськогосподарському виробництві співробітництво громад може реалізуватися у співпраці галузевих малих сільгосптоваровиробників шляхом організації кооперативів (пайова участь фермерів у спільній діяльності). Це дасть можливість ведення агро-логістики на вищому рівні, придбання дорогого устаткування, якісної переробки сільськогосподарської продукції та доведення її до продажного стану, виходу дрібних виробників на нові ринки. Крім того, це крок до впровадження інвестицій у передові інноваційні технології, а також до участі у амбіційних проектах, зокрема у проекті ЄС/ПРООН [18], який опікується розвитком сільськогосподарської кооперації. Це створить додаткові робочі місця, поповнить бюджет і стимулюватиме розвиток громади.

Розвиток інтеграційних процесів в сільськогосподарському виробництві також може йти на базі корпоративізації (створення об'єднань через злиття або поглинання, в Україні – це агрохолдинги), та

на базі кластеризації (мережеві прості товариства, асоціативні об'єднання) [14, с. 11]. Для забезпечення конкурентоспроможності сільського господарства необхідне збалансоване відношення всіх трьох можливих інтеграційних механізмів. Однак, в Україні спостерігається лише розвиток корпоративних агропромислових об'єднань [14, с. 12]. Застаріла галузева модель розвитку сільськогосподарських районів на відміну від сучасного поєднання галузевої і просторової моделі звужує можливості соціально-економічного розвитку громад, посилює асиметрію місцевого розвитку, збільшує навантаження на природне середовище.

Реалізація вищеперелічених базисних стратегічних напрямків розвитку підприємництва у громадах має забезпечуватися через наступні допоміжні заходи:

- створення комфортних умов ведення бізнесу, зокрема шляхом утворення центрів надання адміністративних послуг, в яких підприємці зможуть отримати приблизно 50 адміністративних послуг в «одному вікні»;
- популяризація підприємництва: до цього часу українські підприємці стикаються з негативним ставленням до них з боку суспільства, що є стримуючим чинником для розвитку МСП. Важливо забезпечити підвищення масовості таких програм, як «Кращий підприємець / новатор / експортер», «Європейський тиждень малого та середнього підприємництва в Україні», а також організації подібних заходів на місцевому рівні;
- організація навчання підприємств: на даний час розвиток підприємства гальмує низький рівень знань, навичок у питаннях підприємства, відсутність фінансової грамотності у населення. Таке навчання, а також тренінги підприємців з різних аспектів їх діяльності можна проводити і через систему освіти, і через службу зайнятості, тим більше, що зараз управління цими структурами передається до компетенції ОТГ. До цього процесу долучаються агентства регіонального розвитку, структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, вищі учбові заклади. У сфері навчання діють і загальнодержавні програми, наприклад, програма ЄС «Еразмус для молодих підприємців», сільськогосподарська дорадча служба з метою підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства, надання дорадчих послуг з питань економіки, технологій, управління, обліку, податків, права, тощо. Ця діяльність регламентується законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність»;
- ознайомлення та долучення до кращих іноземних практик. Євроінтеграційний напрямок України дає можливості для отримання допомоги у регіональному реформуванні і зокрема у питаннях розвитку МСП в ОТГ. В Україні на даний час діє кілька програм міжнародної допомоги по реформі місцевого самоврядування. Треба зауважити, що цінність можливостей, які відкриваються за умови участі у таких програмах, у прозорості і дотриманні інтересів всієї громади. Це обумовлено тим, що гранти є засобами не зв'язаними інтересами локальних стейкхолдерів

Висновки. Основним викликом для новоутворених об'єднаних територіальних громад у даний час є їх фінансова спроможність. Шлях до вирішення цього питання – це розвиток МСП. Однак реалії України свідчать про недостатню готовність локальних органів управління, що обумовлено браком методології та практичних підходів до розвитку підприємництва в громадах.

Формування цілей стратегії підприємництва в ОТГ має відбуватися на основі соціальних вигід для населення, інновацій та нових технологій, ефективного використання ресурсів

Основними принципами формування стратегії розвитку підприємництва в ОТГ мають бути концентрація ресурсів на невеликій кількості стратегічних напрямків і які полягають у пошуку нових видів діяльності з оглядом на існуючий досвід та ресурси, технологічній модернізації вже існуючих підприємств, розвитку міжгалузевих напрямків підприємництва, які знаходяться на стику технологій.

Концентрація зусиль на пріоритетних напрямках повинна поєднуватися з пошуком партнерів, з вбудовуванням в ланцюжки доданої вартості за межами ОТГ, державно-приватним партнерством, організацією сільськогосподарських кооперативів, інтеграційними схемами на базі кластеризації.

Ці основні підходи до формування стратегії розвитку підприємництва в громадах потребують допоміжних заходів: утворення центрів надання адміністративних послуг для підприємців за принципом «єдиного вікна», популяризації підприємництва, організації навчання та тренінгів для підприємців, широкого використання зарубіжного досвіду.

Література

1. Державний фонд регіонального розвитку. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfrr.minregion.gov.ua/>.
1. Стратегія розвитку. Липень, 2017. Часопис Всеукраїнської мережі фахівців і практиків з регіонального та місцевого розвитку РЕГІОНЕТ [Електронний доступ]. – Режим доступу : <http://regionet.org.ua>.
2. Уряд розробив стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Журнал Бухгалтер 911, 17.01.17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhgalter911.com/news/news-1025490.html>.
3. 9.Ткачук А. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування в Данії та Швеції / А. Ткачук. – К.: Логос, 2015. – 124 с.
4. Гавкалова Л.Н. Забезпечення регіонального розвитку екологічного суспільства засобом створення системного базису синтезованого капіталу: монографія / Н.Л. Гавкалова, Г.М. Шумська, Т.А. Власенко. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 304 с.
5. Зверяков М.І. Стратегічне планування збалансованого розвитку територіальних соціально-економічних систем в умовах децентралізації: монографія / М.І. Зверяков, А.І. Ковальов, Н.В. Сментина. – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 175 с.
6. Карий О.І. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на формування середовища проживання українських міст / О.І. Карий, Н.Ю. Глинський, П.М. Мавко // Економічний простір. – 2008. – №20/2. – С. 72-83.
7. Козюра І.В. Організації місцевого економічного розвитку та їхня інституційна підтримка: зарубіжний досвід / І.В.Козюра. // Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України : виклик глобального світу: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19-20 квітня 2017 р. – 2017. – 647 с.
8. Кропивко М.Ф. Стратегічне бачення аграрного устрою України / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2017. – № 4. – С. 5-16.
9. Мавко П. Стратегічне планування розвитку територій / П. Мавко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://msdp.undp.org.ua/data/.../8%20strategic%20management_частина3.
10. Малік М.Й. Розвиток кооперативних відносин в аграрній сфері економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк, В.А. Пехов // Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2015. – №3(28). – С. 5-10.
11. Мельник А. Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози. Аналітична записка за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції в рамках Дев'ятих регіональних та муніципальних читань, Тернопіль–Вишнівець, 20–21 жовтня 2015 року / А. Мельник, Г. Монастирський, Т. Желюк, О. Дудкіна, А. Васіна, Т. Попович, А. Зелінська // Вісник ТНЕУ. – 2015. – №4. – С.165-172.
12. Михайлова Л.І. Особливості сільських територій та брендингові перспективи сільського розвитку / Л.І. Михайлова // Вісник ЖНАЕУ. – 2016. – №2(57). – С.15-23.
13. Ремига О. Посібник з економічного розвитку сільських територій України. Проект ЄС/ПРООН / О. Ремига, Д. Сах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cba.org.ua/three.
14. Сментина Н.В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика : монографія / Н.В.Сментина. – Одеса: Атлант, 2015. – 365 с.
15. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – 2015. – №6. – Режим доступу: <http://economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4135>.
16. Третяк Ю. Внесок Програми ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» у становлення нової державної регіональної політики. Вісник РЕГІОНЕТ «Стратегія розвитку» [Електронний ресурс]. – 2016. – №1. – Режим доступу: http://regionet.org.ua/ua/Vnesok_Programu_ES_Pidtrumka_polituku_regionalnogo_rozvtuku_v_Ykrayini_y_stanovlennya_novoyi_derzhavnoyi_regionalnoyi_polituku_1564.html#page_title.
17. Щеглюк С.Д. Особливості та інституційні проблеми розвитку підприємництва регіону / С.Д. Щеглюк, О.Г. Коломієць // Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26. – С. 275-280.

References

1. Development Strategy July (2017) A journal of the All-Ukrainian network of specialists and practitioners on regional and local development REGIONET. Retrieved from: <http://regionet.org.ua> (in Ukr.).
2. The Government has developed a strategy for the development of small and medium enterprises in Ukraine up to 2020. (2017). Zhurnal Buhgalter, 911. Retrieved from: <https://buhgalter911.com/news/news-1025490.html> (in Ukr.).
3. State Fund for Regional Development. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine. Retrieved from: <http://dfrr.minregion.gov.ua/> (in Ukr.).

4. 10. Kozyura, I. (2017) Local Economic Development Organizations and Their Institutional Support: Foreign Experience. Innovative potential and legal support of socio-economic development of Ukraine: the challenge of the global world: materials Intern. science-practice Conf., Poltava, April 19-20, 2017: 3 toms. T. 1. Kyiv: Universitet «Ukraina» (in Ukr.).
5. 11. Melnyk, A., & Monastyrsky, G., & Zhelyuk, T., & Dudkina, O., & Vasina, A., & Popovich, T., & Zelinskaya, A. (2015) Development of Regions and Communities in the Conditions of Administrative Territorial Reform: Prospects and Threats. An analytical note on the materials of the International Scientific and Practical Conference in the framework of the Ninth Regional and Municipal Readings, Ternopil-Vyshnivets, October 20-21, 2015. Visnyk TNEU (The TNEU Bulletin), 4, 165 – 172 (in Ukr.).
6. 12. Timchenko, O. (2015) Problems and prospects of small business development in the regions of Ukraine. Elektronne naukowe fahove vydannia «Efektyvna ekonomika». Retrieved from: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4135> (in Ukr.).
7. 13. Shchegljuk, S. (2016) Features and institutional problems of entrepreneurship development in the region. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy (Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine), 26.6, 275 – 280 (in Ukr.).
8. 14. Kropivko, M. (2017). Strategic Vision of the Agrarian System of Ukraine. Ekonoika APK (Economy of the APC), 4, 5 – 16 (in Ukr.).
9. 15. Mikhailova, L. (2016) Features of Rural Areas and Branding Prospects for Rural Development. Visnyk ZhNAEU (Bulletin of JNAEU), 2 (57), t. 2, 15 – 23 (in Ukr.).
10. 16. Malik, M., & Spykulyak, O., & V.A. Pekhov (2015) Development of cooperative relations in the agrarian sector of economy. Stalyi rozvytok ekonomiky. Mizhnarodnyi nauково-byrobnychy zhurnal (Sustainable development of the economy. International Scientific and Production Magazine), 3 (28), 5 -10 (in Ukr.).
11. Kary, O., & Glynsky N., & Mavko P. (2008) Analysis of the influence of external and internal factors on the formation of the living environment of Ukrainian cities. Ekonomichnyy prostir. (Economic Space), №20 / 2, 72-83 (in Ukr.).
12. Remyga O., & Sakh D. Handbook on Economic Development of Rural Areas of Ukraine. EU / UNDP Project. Retrieved from: www.cba.org.ua/three (in Ukr.).
13. Mavko, P. Strategic planning of territories development. Retrieved from: [http://msdp.undp.org.ua/data/.../8%20strategic%20management_ частина3](http://msdp.undp.org.ua/data/.../8%20strategic%20management_частина3) (in Ukr.).
14. Smentyna, N. (2015) Strategic Planning of Socio-Economic Development on Mesorite: Theory, Methodology, Practice: Monograph. Odessa: Atlant (in Ukr.).
15. Zveeryakov, M., & Kovalyov, A., & Smentyna, N. (2017) Strategic planning of balanced development of territorial socio-economic systems in the conditions of decentralization: monograph. Odessa: ONEU (in Ukr.).
16. Gavkalova, L., & Shumska, G., & Vlasenko, T. and others; per community Ed. doc. econ Sciences, professor Gavkolova N. (2015) Provision of regional development of ecological society as a means of creating a systemic basis for synthesized capital: a monograph. Kharkov: KhNEU them. S. Kuznets (in Ukr.).
17. Tretyak, U. (2016) Contribution of the EU Program «Support to Regional Development Policy in Ukraine» in the formation of a New State Regional Policy. Visnyk REHIONET «Stratehiya rozvytku» (Herald REGION «Development Strategy»). Retrieved from: [http://regionet.org.ua/ua/Vnesok_Programu_ES_Pidtrumka _polituku_regionalnogo_rozvytku_v_Ykrayini_y_stanovlennya_novoyi_derzhavnoyi_regionalnoyi_polituku_1564.html#page_title](http://regionet.org.ua/ua/Vnesok_Programu_ES_Pidtrumka_polituku_regionalnogo_rozvytku_v_Ykrayini_y_stanovlennya_novoyi_derzhavnoyi_regionalnoyi_polituku_1564.html#page_title) (in Ukr.).
18. Tkachuk, A. (2015) Scandinavian way. The experience of reforms in the administrative and territorial system and local government in Denmark and Sweden. Kyiv: Logos (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 27.11.2017.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК НАПРЯМ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Оболенцева Л.В., кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

У статті розглянуті аспекти підвищення конкурентоспроможності промисловості на основі підтримки органів державної влади та поєднання у цьому напрямку інтересів всіх учасників бізнес-середовища. Визначено, що пріоритетними напрямками розвитку промисловості країни та її регіонів є підтримка високотехнологічних галузей промисловості, пошук можливостей для залучення міжнародних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції та розвитку конкурентного середовища. Автором зазначено, що сьогодні успішна діяльність окремого промислового підприємства на внутрішньому і світовому ринках зміщується від рівня конкурентоспроможності його продукції до рівнів конкурентоспроможності держави, регіону, галузі. При цьому держава або регіон виступають гарантом створення привабливих умов підприємницької діяльності і вкладення капіталу, що визначає і інвестиційну привабливість підприємства і міру лояльності споживачів. Визначено, що економічна політика держави в умовах зміцнення ринкових відносин є системою заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, спрямованих на адаптацію наявної соціально-економічної системи до умов життєдіяльності сучасного динамічного суспільства. Головною ціллю економічної політики має бути розвиток сучасної економічної системи. Зроблено висновок, що сучасна економічна політика держави у напрямі забезпечення розвитку конкурентоспроможності України має враховувати такі кроки, як гармонізація внутрішніх стандартів із міжнародними, створення однакових конкурентних умов, розвиток людського та інтелектуального капіталу, захист прав власності. Але, для підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України необхідно поєднання у цьому напрямку інтересів всіх учасників бізнес-середовища.

Ключові слова: економічна політика, конкурентоспроможність, підприємство, промисловість, управління.

Постановка проблеми. Основою економічного розвитку країни та її регіонів завжди був процес розширеного технологічного відтворення промислового виробництва. Промисловим сектором економіки створюється значна частка валового регіонального продукту, тому розвиток виробництва забезпечує укріплення соціально-економічного стану регіонів.

Однією з актуальних проблем сьогодення є управління конкурентоспроможністю підприємств промислового комплексу. Але, вирішення такої важливої економічної проблеми неможливе без надійної та всебічної підтримки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем конкурентоспроможності на рівні підприємств, регіонів, країн присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як Беленький П.Ю. [1], Бродель Ф. [2], Джонсон Р. А. [3], Дикань В. Л. [4], Матюшенко І. Ю. [5], Паршина О. А. [6] та ін.

Але, питання щодо визначення конкурентоспроможності промисловості як напрямку економічної політики не були достатньо опрацьовані та висвітлені у наукових працях і потребують більш детального дослідження.

Метою статті є розгляд аспектів підвищення конкурентоспроможності промисловості на основі підтримки органів державної влади та поєднання у цьому напрямку інтересів всіх учасників бізнес-середовища.

Основні результати дослідження. Сьогодні, як ніколи гостро стає проблема підвищення конкурентоспроможності національної економіки. На основі аналізу державної промислової політики провідних країн світу можна дійти висновку, що сьогодні проблеми у сфері формування та реалізації національної промислової політики виходять на перший план.

Оцінити результати економічної політики країн і регіонів щодо успіхів на теренах підвищення конкурентоспроможності можна за допомогою індексу конкурентоспроможності різних країн. За методикою розрахованою європейським Інститутом менеджменту (Institute of Management Development, IMD), який знаходиться в Лозанні (Швейцарія) Україна посіла 60-те місце у рейтингу найбільш конкурентоспроможних економік за 2017 рік. У 2016 Україна займала 59 сходинку. У 2017 році на 59 позиції опинилася Хорватія, а на 61 – Бразилія [7].

Головним чинником, що сприяють зниженню рейтингу України серед інших країн світу, стали невдалі економічні реформи, що проводяться державною владою, в рамках розвитку національної

економіки. При цьому нові технології для просування інновацій не освоюють. Іншим вагомим чинником стали високі податки. Третім чинником став низький рівень фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. В Україні на дослідження виділяються 90 доларів на особу.

Пріоритетними напрямками розвитку промисловості країни та її регіонів є підтримка високотехнологічних галузей промисловості, пошук можливостей для залучення міжнародних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції та розвитку конкурентного середовища.

Для досягнення поставлених цілей Україні потрібно збільшити експорт високотехнологічного обладнання, зменшити витрату грошей на різні псевдонаукові розробки, виділити технологічні пріоритети відповідно до світових тенденцій і вкладати кошти тільки у цих напрямках та навчитися управляти конкурентоспроможністю власної промислової продукції.

Конкурентоспроможність промислового підприємства – це складне багатоаспектне поняття, яке означає суперництво, боротьбу за досягнення найкращих результатів, отримання конкурентних переваг шляхом ефективного використання всіх наявних ресурсів, виготовлення та реалізації конкурентоспроможної промислової продукції та отримання прибутку від ведення ефективної господарської діяльності. Виробництво та реалізація конкурентоспроможної продукції – узагальнюючий показник життєздатності підприємства, його вміння ефективно використовувати організаційний, виробничий, фінансовий, соціальний потенціали.

Національна конкурентоспроможність визначається економічними, соціальними і політичними чинниками, а також інфраструктурою країни, її науковим потенціалом, рівнем освіченості населення, які забезпечують стабільне становище країни або її продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основними конкурентними перевагами України є людські ресурси та створення нових технологій і наукоємних продуктів. Також значною перевагою країни є ресурсний потенціал України, зокрема мінеральні ресурси, які виступають конкурентоспроможними на світових ринках [8].

Особливої актуальності в даний час набувають інституціональні фактори конкурентоспроможності. До основних інституціональних факторів належать наступні:

1. Адміністративне середовище бізнесу.
2. Ефективність прав власності на винаходи, відкриття та інші продукти інтелектуальної діяльності.
3. Ефективна конкуренція – наслідок фундаментальний принцип лібертаріанської справедливості при створенні й підтримці з боку держави селективних стимулів для інноваційного підприємництва.
4. Відсутність обмежень на трансфер технологій та інтелектуального капіталу між сторонами.
5. Ефективність у розпорядженні громадськими ресурсами в громадському секторі економіки [9].

На думку автора, враховуючи сучасний стан конкурентоспроможності національної економіки України, основними напрямками підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках є:

- активізація інвестиційно-інноваційної діяльності в регіонах України;
- реструктуризація та підвищення ефективності пріоритетних галузей вітчизняного виробництва;
- державна підтримка науково-технічного розвитку;
- стимулювання та підтримка високотехнологічного експорту.

Реалізація вказаних напрямів потребує удосконалення форм державного регулювання інвестиційної діяльності у промисловості. Крім того, внутрішня діяльність органів державної влади повинна торкатися зниження податкового тиску та захисту вітчизняного товаровиробника, збереження стабільного курсу національної валюти, поліпшення бізнес-клімату в країні, дотримання міжнародних економічних стандартів, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, вдосконалення нормативно-правової бази розвитку конкурентного середовища.

Сьогодні успішна діяльність окремого промислового підприємства на внутрішньому і світовому ринках зміщується від рівня конкурентоспроможності його продукції до рівнів конкурентоспроможності держави, регіону, галузі. При цьому держава або регіон виступають гарантом створення привабливих умов підприємницької діяльності і вкладення капіталу, що визначає і інвестиційну привабливість підприємства і міру лояльності споживачів.

Конкурентний потенціал секторів, галузей і основних виробництв національної економіки формують загалом конкурентоспроможність країни, яку можна розуміти як сукупність конкретних умов підприємницької діяльності чинних підприємств, їх здатність використовувати можливості, що відкриваються для завоювання стійких позицій на світових та внутрішніх ринках.

Конкурентоспроможність в умовах ринку є найадекватнішим відображенням економічної ефективності національної економіки, її секторів та галузей.

Крім того, слід враховувати, що саме ефективність сукупності підприємств галузі формує її конкурентоспроможність як складову конкурентоспроможності національної економіки. Тому цілком природно, що підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників проголошено найважливішим пріоритетом промислової політики України. При цьому, виробництво конкурентоспроможної продукції, яке впливає на створення довгострокових конкурентних переваг, прямо пов'язане зі здатністю підприємства підтримувати високі темпи оновлення і вдосконалення виробництва завдяки здійсненню інноваційної діяльності, при цьому підприємства, які не займаються інноваційною діяльністю, власну конкурентоспроможність втрачають [10].

На рівень конкурентоспроможності промисловості дуже негативно впливає диспропорція за галузями. Багато родинних та підтримувальних галузей генерують багато проблем, зокрема:

- нерозвиненість фондового ринку, невеликі обсяги залучення інвестицій через цінні папери;
- високі відсоткові ставки за кредитами, проблеми щодо їх неповернення;
- наявність великої кількості посередницьких структур, які паразитують на праці реальних товаровиробників;
- низька якість комплектуючих, запчастин, які постачаються суміжниками тощо

Економічна політика держави характеризується комунікативною завантаженістю, взаємозамінністю складових, унормованістю об'єктів управління, множиною суб'єктних відносин, системністю і комбінованим використанням методів прямого і непрямого впливу, структурно-господарських зв'язків і інтегрованістю економічних цілей розвитку усіх секторів і галузей регіонального та національного рівня.

У Державній стратегії регіонального розвитку до 2020 р. стратегічною метою реалізації державної регіональної політики визначено створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання [11].

У контексті цього, варто відзначити роль державних органів влади в підвищенні конкурентоспроможності промислових комплексів.

Економічна політика держави в умовах зміцнення ринкових відносин є системою заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, спрямованих на адаптацію наявної соціально-економічної системи до умов життєдіяльності сучасного динамічного суспільства. Головною ціллю економічної політики має бути розвиток сучасної економічної системи.

Відсутність системних рішень в економічній політиці, при реалізації конкретних проектів призводить до того, що згідно з концепцією М. Портера задіюються лише окремі елементи «національного ромба», і він вже не діє як система, втрачається ефект синергії. Основними чинниками, які спричиняють проблеми розвитку економічної політики України є:

- нераціональне використання видатків та неефективність їх цільового спрямування;
- послаблення спроможності економіки до задоволення внутрішнього попиту через незадовільну структуру економічного зростання;
- скорочення виробництва промислової продукції;
- недосконалість ринкових механізмів регулювання цін [12].

Сучасна економічна політика держави у напрямі забезпечення розвитку конкурентоспроможності України має враховувати такі кроки, як гармонізація внутрішніх стандартів із міжнародними, створення однакових конкурентних умов, розвиток людського капіталу, захист прав власності [13].

Разом з динамічністю розвитку ефективна державна економічна політика визначає можливості та перспективи довгострокового розвитку економіки, підвищує її здатність реагувати на зміни умов глобальної конкуренції та можливості забезпечення розвитку країни за рахунок внутрішніх економічних (структурних та технологічних) зрушень.

Що стосується промислового комплексу України, то для підвищення його конкурентних переваг необхідне розроблення та реалізація системних заходів, які повинні проводитися як урядом, так і всіма гілками влади та господарюючими суб'єктами, адже, як бачимо, проблема нарощення національної конкурентоспроможності є дуже багатогранною. Потрібно задіяти безліч чинників, які спрямовані на забезпечення розвитку промисловості, збільшення ВВП, доходів та напрямів їх використання.

Сьогодні створюється підґрунтя для очікування подальшого покращення економічної ситуації в країні, що буде підтримано активними кроками з боку Уряду шляхом впровадження заходів державної політики, спрямованих на покращення бізнес-клімату, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції, притоку інвестицій та нарощуванні експортних операцій.

До основних напрямів підвищення конкурентоспроможності у промисловості належать:

- підтримка промислових підприємств з боку держави;
- забезпечення високої якості продукції;
- широке впровадження інноваційних розробок;
- використання високих технологій;
- адаптованість до ринкових позицій;
- трансформаційні зміни в управлінні;
- зростання компетенції і інтелектуалізації персоналу;
- створення умов для навчання і підвищення кваліфікації співробітників;
- ситуаційні перетворення та структурна перебудова підприємств.

Цілеспрямоване використання конкурентних переваг України вимагає від держави заходів щодо підвищення конкурентоспроможності промисловості. Держава повинна дбати про динамічний розвиток промислових підприємств, які створюватимуть конкурентоспроможну продукцію, забезпечуватимуть раціональне співвідношення спеціалізації та універсалізації вітчизняного виробництва, необхідне для його успішної конкуренції на світовому ринку. Відповідно до цього мають розподілятися ресурсні можливості держави та окремих галузей її економіки.

Висновки. На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що однією з актуальних проблем сьогодення є управління конкурентоспроможністю підприємств промислового комплексу. Але, вирішення такої важливої економічної проблеми неможливе без надійної та всебічної підтримки держави. Сучасна економічна політика держави у напрямі забезпечення розвитку конкурентоспроможності України має враховувати такі кроки, як гармонізація внутрішніх стандартів із міжнародними, створення однакових конкурентних умов, розвиток людського та інтелектуального капіталу, захист прав власності. Підводячи підсумки можна дійти висновку, що для підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю промисловості регіонів України необхідно поєднання у цьому напрямі інтересів всіх учасників бізнес-середовища.

Література

1. Беленький П.Ю. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону / П. Ю. Беленький, В.І. Шевченко-Марсель, О.О. Другов. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 129 с.
2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. / Ф. Бродель. – Київ: Основи, 1997. – 585 с.
3. Джонсон Р.А. Комплексне управління конкурентоспроможністю американських виробників. – Київ: Бліц-Інформ, 2003. – 592 с.
4. Дикань В.Л. Управління конкурентоспроможністю корпорацій в Європі / В.Л. Дикань, В.І. Савчук. – Київ: Знання, 2004. – 207 с.
5. Матюшенко І.Ю. Технологічна конкурентоспроможність України в умовах нової промислової революції і розвитку конвергентних технологій / І.Ю. Матюшенко // Проблеми економіки. – № 1. – 2016. – С. 108-119.
6. Паршина О.А. Управління конкурентоспроможністю продукції машинобудування : концепції, рішення, стратегії: монографія / О.А. Паршина. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2010. – 287 с.
7. The 2017 IMD World Competitiveness Ranking [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2017/2017-world_competitiveness_ranking.pdf.
8. Макогон Ю.В. Конкурентоспроможність України в контексті глобалізації світової економіки / Ю.В. Макогон // Економіст. – 2010. – № 11. – С. 12-15.
9. Мокія А.І. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: монографія / А.І. Мокія, Т.Г. Васильціва. – Львів: Ліга Прес, 2010. – 488 с.
10. Богма О.С. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки / О.С. Богма, О.В. Болдуєва // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – №3(7). – С. 166-170.
11. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 70. – С. 23. – Ст. 1966.

12. Жаліло Я.А. Економіка України сьогодні – ключові проблеми та чинники розвитку, пріоритети й завдання економічної політики / Я.А. Жаліло // Україна в 2008 році : щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. – К.: НІСД. - 2008. – С. 320-343.
13. Мельник А.Ф. Національна економіка / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович. – К.: Знання, 2011. – 463 с.

References

1. Belen'kiy, P., Shevchenko-Marsel', V., & Drugov, O. (2006) Investment-innovative provision of competitiveness of the region. Lviv: IRD NAN Ukraine (in Ukr.).
2. Brodel. F. (1997) Material civilization, economy and capitalism, XV-XVIII centuries. Kyiv: Osnova (in Ukr.).
3. Dzhonson, R. (2003) Comprehensive management of the competitiveness of American manufacturers. Kyiv: Blist-Inform (in Ukr.).
4. Dykan' V., & Savchuk, V. (2004) Managing the competitiveness of corporations in Europe. Kyiv : Znannia (in Ukr.).
5. Matiushenko, I. (2016) Technological competitiveness of Ukraine in the conditions of the new industrial revolution and the development of convergent technologies. Problems of the economy (Problemy ekonomiky), 1, 108-119 (in Ukr.).
6. Parshyna, O. (2010) Managing the competitiveness of machine building products: concepts, solutions, strategies. Dnipropetrovsk: National Mining University (in Ukr.).
7. The 2017 IMD World Competitiveness Ranking. Retrieved from: https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2017/2017-world_competitiveness_ranking.pdf.
8. Makogon, Yu. (2010) Ukraine's competitiveness in the context of globalization of the world economy. Economist (Economist), 11, 12-15 (in Ukr.).
9. Mokiia, A., & Vasyly'stva, T. (2010) Strategy and mechanisms for strengthening the spatial and structural competitiveness of the region. Lviv: Ligs Pres (in Ukr.).
10. Bomga, O., & Boldueva, O. (2010). The role of innovation in ensuring the competitiveness of the national economy. Bulletin of the Zaporizhzhya National University (Visnyk Zaporiz'kogo natsionalnogo universytetu), 3(7), 166-170 (in Ukr.).
11. On approval of the State Strategy for Regional Development till 2020 (2014) Official Bulletin of Ukraine (Ofitsiyniy visnyk Ukrainy), 70, 23, 1966 (in Ukr.).
12. Zhaliko, Ya. (2008) The economy of Ukraine today is the key problems and factors of development, priorities and tasks of economic policy. Ukraine in 2008: annual evaluations of socio-political and socio-economic development. Kyiv: NISD, 320-343 (in Ukr.).
13. Mel'nyk, A., Vasina, A., Zheliuk, T., & Popovych, T. (2011). National economy. Kyiv: Znannia (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 27.09.2017.

ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ECONOMY BY THE COMPETITIVENESS RATING

Pogorelova A., student

Zhurba Ya., student

V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Епоха глобалізації викликала загострення конкуренції на світовому ринку і міжнародна конкурентоспроможність стала однією з найскладніших явищ сучасного економічного життя, в результаті чого необхідно відстежувати рівень глобальної конкурентоспроможності, для того щоб українські інститути змогли забезпечити стабільні темпи зростання.

Вирішення проблеми низької конкурентоспроможності допоможе країні вчасно зреагувати на економічні, технічні та інформаційні суспільні зміни, що відбуваються у світі і вжити необхідних заходів для пристосування до цих змін.

Для посилення конкурентних переваг серед інших країн світу, необхідне втручання інноваційних чинників в економіку країни та сприяння сталому розвитку, яке потребує сприятливих умов для розвитку бізнесу.

Враховуючи те, що проблема конкурентоспроможності є ключовою і практично значимою як для країн, що вже є лідерами рейтингу конкурентоспроможності, так і для країн, які ще тільки рівняються на світових лідерів. Для нашої країни питання конкурентоспроможності є надзвичайно гострим, адже наразі дуже актуальним є підвищення показників української економіки в умовах її інтеграції у світовий економічний простір.

Таким чином, в статті проаналізований рівень розвитку економіки України у світових рейтингах. Зміни в економіці простежено за динамікою Глобального індексу конкурентоспроможності у період з 2010 по 2017 роки. Визначено, що якість освіти та кваліфікації значною мірою впливають на економічний та соціальний розвиток країни в довгостроковій перспективі. Проаналізовано вплив ряду дестабілізуючих чинників, які гальмують економічний розвиток в Україні. Виділено фактори підвищення показника у рейтингу на період 2017-2018 рр., а також зроблено прогноз, щодо досягнення Україною результатів, які забезпечать розташування країни у рейтингу серед перших 40 місць.

Ключові слова: економічний розвиток, конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість, глобалізація.

Formulation of the problem. The economic situation in Ukraine in recent years is very ambiguous. Regarding the current state of the economy (from the beginning of 2016), it is possible to predict the deterioration of the economic performance in the near future without much difficulty.

Analysis of recent research and publications. An important indicator of the state of the economy is the definition of an international economic ranking, that is, the position in the world regarding investment attractiveness, competitiveness, innovation, overall economic potential, etc. The dynamics of indicators of international economic ratings allow us to identify the external vision of economic changes in the country in terms of independent assessment, as well as to establish patterns and imbalances between the indicators of the national economy and the state of the other countries' economy.

At the same time, such ratings are useful for the country itself in terms of identifying the prospects of its economy, which is of paramount importance for prioritizing sources of its financing, the possibilities of attracting highly skilled specialists, increasing competitiveness, etc. [1, p. 57].

Many positions of Ukraine in various international ratings were carried out by S. Garmash [2], A. Maksimenko [3], N. Pisarenko [4], A. Tishchenko [5].

The purpose of the article. Track changes in the economy based on the dynamics of the Global Competitiveness Index. Determine the impact of the quality of education and skills on the country's economic and social development in the long run. To analyze the influence of a number of destabilizing factors that hinder economic development in Ukraine.

Main results of the study. Within the framework of the research, it was found that Ukraine's position is rapidly disappearing according to the indicator of economic competitiveness in the Global Rating of the Countries of the World in terms of economic competitiveness.

According to the 2016-2017 competitiveness rating of 138 countries, Switzerland, Singapore, the USA, Germany, the Netherlands, Sweden hold leadership [6]. The dynamics of the global index of competitiveness showed that Ukraine in the 2016-2017 period was in the 85th place with 138, that is 6 positions worse compared to last year (in the previous chart ranked 79th).

The position of Ukraine and its neighbors in the World Ranking is clearly visible in the dynamics (Table 1) [7].

Table 1 – Positions of Ukraine and some countries of the world according to the Global Competitiveness Index [7]

Positions of Ukraine and some countries according to the Global Competitiveness Index	2010-2011 from 132 countries	2011-2012 from 142 countries	2012-2013 from 144 countries	2013-2014 from 148 countries	2014-2015 from 144 countries	2015-2016 from 140 countries	2016-2017 from 138 countries
Ukraine	89	82	73	84	76	79	85
Georgia	93	88	77	72	69	66	59
Turkey	61	59	43	44	45	51	55
Russia	63	66	67	64	53	45	43
Poland	39	41	41	42	43	41	36

Ukraine competes with other countries of the world for more than 100 indicators, which are grouped in 12 categories. However, according to the study, Ukraine worsened its position in the period 2016-2017 in 7 of the 12 categories, and this is clearly seen in Table 2.

Table 2 – Index of Global Competitiveness of Ukraine [7]

Index of Global Competitiveness of Ukraine	2015-2016	2016-2017 (138 countries)	
		place in rating	index
	79	85	4,0
MAIN REQUIREMENTS	101	102	4,0
Institutions	130	129	3,0
Infrastructure	69	75	3,9
Macroeconomic environment	134	128	3,2
Health care and elementary education	45	54	6,0
INCREASING PRODUCTIVITY	65	74	4,0
Higher education and vocational training	34	33	5,1
The efficiency of the commodity market	106	108	4,0
Labor market efficiency	56	73	4,2
Financial market development	121	130	3,0
Technological readiness	86	85	3,6
Market size	45	47	4,4
INNOVATES AND FACTORS OF IMPROVEMENT	72	73	3,5
Compliance with modern business requirements	91	98	3,6
Innovations	54	52	3,4

As can be seen, the largest number of items (17) was lost in the indicator “Labor market efficiency”. Also, indicators of the country country’s financial market, health and primary education development have been deteriorated: by 9 points each.

Among some indicators, our country ranks first in the end of ratings, for example, for the second consecutive year Ukraine “leads” the list of the countries estimated by the strength of banks, among the 138 countries on the regulation of stock exchanges we received the penultimate position; for inflationary changes – 136, for roads quality – 134 [6].

The experts determined that the most unattractive and repulsive factors of our country’s low competitiveness are (in a decreasing order): corruption, complicated access to finance, inflation, political instability, high tax rates, inefficient state bureaucracy, the complexity of tax legislation, currency market regulation, frequent government change, restrictive regulation of the labor market, lack of innovation capacity, inadequate infrastructure quality, crime and theft, poor quality of healthcare I, inadequate education and poor labor ethics.

The problem of corruption in Ukraine remains unchanged for decades, the laws passed have not given tangible results in the anti-corruption struggle. In this regard, a legal framework requires a thorough study,

as well as the proposal development for the implication of tools for stimulating economic development at the legislative level [9, p. 36].

Among other factors, the decline of some indicators is due to specific reasons. Let's consider the top 3 sub-index, which determine the low competitiveness of Ukraine:

1. The risks of macroeconomic destabilization are preserved. In the 2017 UEFA rating, Ukraine ranks 121st out of macroeconomic stability, in particular, it is among the top 10 worst inflationary countries. Ukraine is also ranked worse in the 25 countries by the level of public debt (112th place) and the credit rating (123rd place). The country will continue to “digest” the consequences of the economic crisis of 2014-2016, which led to an increase in public debt to 81% of GDP, a three-digit inflation (125% for 2014-2017), a decline in the rates of savings in the economy and the collapse of credit ratings [6].
2. According to business estimates, almost all indicators of the innovation environment have reduced over the past year: from the quality of scientific research institutes to state-owned state-of-the-art technologies. The largest regression was recorded in terms of “interaction between industries and universities in the field of R&D”. This situation is a consequence of scanty budgets allocated by the state for science (less than 0.25% of GDP), which stimulates the outflow of scientists from Ukraine, and the ongoing de-industrialization.
3. There are depressingly low internal security indicators in the country. Business valuation in connection with the growing threat of terrorism, the increase in the overall level of crime and violence, organized crime slightly improved compared with last year, but continues to cause a high degree of anxiety in business.

In view of this, we can make a forecast for further decrease of these indicators for the period 2017-2018. However, despite the existing problems, positive changes should also be noted that may lead to a general improvement of Ukraine's position in the Global Competitiveness Rating.

By making forecasts for the period 2017-2018, we can identify the main factors in raising the rating, namely the overall impact of structural reforms in Ukraine, which can help the government to cope with the debt load.

In early 2015, the President of Ukraine approved the 2020 Strategy, which contains 25 key performance indicators. Interestingly, while Strategy 2020 plans to raise Ukraine to 40th place from the current 85th place, no country has been able to rise by 45 positions in 5 years since 2006/2007.

Figure 1 shows that improvement of the position in the rating even more than 20 places in 5 years is a rather rare event (about 5%).

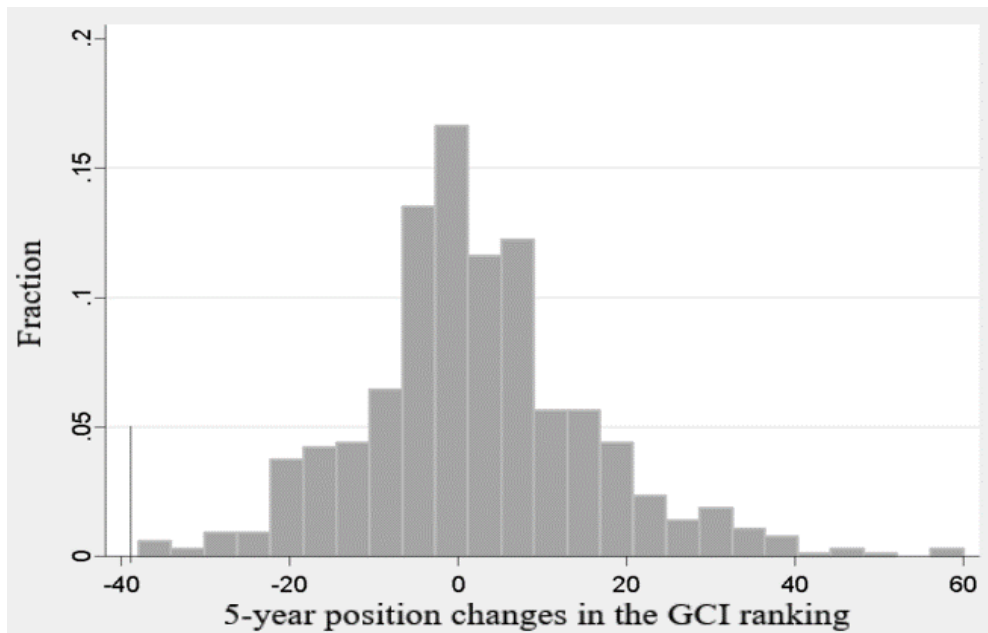

Figure 1 – Histogram of the five-year position change in the GCI ranking (written by the authors on the basis of [11])

Some recent illustrations of how difficult it is to achieve rapid and significant improvements in the GCI: there is no country that ranked above 70 and reached places in the top 40 countries for 5 years. There is only

one country that ranked above 60 and entered the top 40 in 5 years: Azerbaijan has risen from 69th place in 2008/2009 to 39th place in 2013/2014.

Conclusions. From this analysis it becomes clear that the achievement of the place among the top 40 ranking countries by 2020 is very unlikely for Ukraine and will require it to establish numerous world records.

This means that for Ukraine the achievement of the place among the top 70 countries by 2020 (in fact, the return to its maximum reached in 2006/2007) would be a good result, raising by 25 positions and reaching the place among the top 60 countries by 2020 it would be a great result, and achieving a place among the top 40 countries will mark the establishment of a new world record.

Improving the efficiency of the economy is impossible without a thoroughly developed and efficiently functioning system for its commercialization, so this aspect of the problem also needs research. In addition, the study of the quality of entrepreneurial education in Ukraine and the formulation of recommendations on how to improve the level of students' training, which influences the development of the Ukrainian economy, are required on this basis. The fact is that Ukraine has already 4 times increased its competitiveness. But unfortunately, it is not consistent in this. Therefore, although Ukraine has already shown that it can achieve a proper improvement in a particular year, the difficulty is to repeat this yearly improvement consistently over a longer period.

Further research can be related to the study of the successful development of business ecosystems in developed countries such as the United States, South Korea, Israel, Singapore, and its use for the implementation of a modern business ecosystem in Ukraine.

Literature

1. Krivovozyuk I.V. Ukraine in international economic rankings: post-crisis syndromes or apocalypse / I.V. Krivovozyuk, J.V. Volinchuk // Actual problems of the economy. – 2015. – №10 (160). – P. 56-62.
2. Garmash S.V. Assessment of the socio-economic situation on the basis of analysis of statistical indicators (on an example of Ukraine) / S.V. Garmash // Bulletin of the NTU «KhPI». – 2013. – №66. – P. 190-195.
3. Maksimenko A.V. The position of Ukraine under the prism of international tax administration / A.V. Maksimenko // The collection of scientific works SWorld. – 2012 [Electronic resource]: – Accessed mode: www.sworld.com.ua.
4. Pisarenko N.N. Measurements of socio-economic development of Ukraine in international ratings / N.N. Pisarenko // Water transport: Collection of sciences. KDAVT works. – 2012. – Vip. 3. – P. 141-146.
5. Tishchenko A.N. Competitiveness of Ukraine in world rankings / A.N. Tishchenko // Problems of economy. – 2011. – №3. – P. 3-8.
6. The Global Competitiveness Index. Report 2016-2017. World Economic Forum [Electronic resource]. – Access mode: www.weforum.org.
7. Economic Discussion Club. – Position of Ukraine in the world ranking according to the Global Competitiveness Index 2016-2017 [Electronic resource]: – Access mode: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-index-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.
8. These Are The World's Most Innovative Economies [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-17/sweden-gains-south-korea-reigns-as-world-s-most-innovative-economies>.
9. Pisarenko T.V., Kvasha T.K., Karlyuk G.V., Lyakh L.V. Innovative activity and its influence on economic development of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2731/innovacijnadiyalnist5.pdf>.
10. Site Legislation of Ukraine. About the Strategy of Sustainable Development «Ukraine 2020» [Electronic resource]: – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
11. VOX UKRAINE. Ukrainian Analytic Site [Electronic resource]. – Access mode: <https://voxukraine.org/en/evaluating-ukraine-top-40-of-the-global-competitiveness-index-ua/>.

References

1. Krivovozyuk, I.V., Volinchuk, J.V. (2015) Ukraine in international economic rankings: post-crisis syndromes or apocalypse. Actual problems of the economy, 10 (160), 56-62 (in Ukr.).
2. Garmash, S.V. (2013) Assessment of the socio-economic situation on the basis of analysis of statistical indicators (on an example of Ukraine). Bulletin of the NTU «KhPI», 66, 190-195 (in Ukr.).

3. Maksimenko, A.V. (2012) The position of Ukraine under the prism of international tax administration. The collection of scientific works SWorld. Retrieved from: www.sworld.com.ua.
4. Pisarenko, N.N. (2012) Measurements of socio-economic development of Ukraine in international ratings. Water transport: Collection of sciences. KDAVT works, 3, 141-146 (in Ukr.).
5. Tishchenko, A.N. (2011) Competitiveness of Ukraine in world rankings. Problems of economy, №3, 3-8 (in Ukr.).
6. The Global Competitiveness Index (2016–2017). World Economic Forum. Retrieved from: www.weforum.org.
7. Economic Discussion Club (2016-2017). Position of Ukraine in the world ranking according to the Global Competitiveness Index. Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.
8. These Are the World's Most Innovative. Retrieved from: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-17/sweden-gains-south-korea-reigns-as-world-s-most-innovative-economies>.
9. Pisarenko, T.V., Kvasha, T.K., Karlyuk, G.V. & Lyakh L.V. Innovative activity and its influence on economic development of Ukraine. Retrieved from: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2731/innovacijnadiyalnist5.pdf>.
10. Site Legislation of Ukraine (2015) About the Strategy of Sustainable Development «Ukraine 2020». Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
11. VOX UKRAINE. Ukrainian analytical site. Retrieved from: <https://voxukraine.org/uk/evaluating-ukraine-top-40-of-the-global-competitiveness-index-ua/>.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2017.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ СУКУПНИМ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ УКРАЇНИ

Портна О.В., кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

В умовах нестабільності та змінних фінансово-економічних відносин потребуються адекватні підходи до управління складними господарськими системами усіх рівнів від мікро- до макрорівня, у тому числі й сукупним фінансовим потенціалом країни. Всі рівні управління вимагають застосування відповідних підходів, адаптованих до запровадження у скрутних кризових умовах, що передбачає врахування взаємозалежності та взаємовпливу багатьох чинників та складових фінансово-економічних процесів.

У статті розкрито передумови запровадження антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України. Розглянуто кризовий фінансово-економічний стан України, вплив багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників та складових. Запропоновано підходи до антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом країни із застосуванням надбань світового досвіду. Наведено сучасні виклики до управлінських технологій. Розглянуто світову практику систематизації факторів і складових, що здійснюють вплив на підвищення конкурентоспроможності економіки як чинника стабілізації функціонування національної економіки та її забезпечувальної фінансової складової. На цій основі окреслено та аргументовано фінансово-економічні змінні, які можуть використовуватися в якості аналітичних орієнтирів для ефективних управлінських рішень при розробці та запровадженні засад антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України.

Перспективою подальших досліджень є опрацювання практичних антикризових заходів стабілізації функціонування сукупного фінансового потенціалу України.

Ключові слова: антикризове управління, сукупний фінансовий потенціал країни.

Постановка проблеми. Сьогодні стали природними нестійкі стани в економіці, фінансах, політиці, суспільстві як різних країн зокрема, так і світової фінансово-економічної системи загалом. Зазначене, у свою чергу, взаємопов'язано провокує національні фінансово-економічні негаразди, що негативно позначається на сукупному фінансовому потенціалі країни та процесах, що його характеризують. В умовах нестабільності та змінних фінансово-економічних відносин потребуються адекватні підходи до управління складними господарськими системами усіх рівнів від мікро- до макрорівня, у тому числі й сукупним фінансовим потенціалом країни. Всі рівні управління вимагають застосування відповідних підходів, адаптованих до запровадження у скрутних кризових умовах, що передбачає врахування взаємозалежності та взаємовпливу багатьох чинників та складових фінансово-економічних процесів. Вирішення низки проблем функціонування національної економіки багато в чому залежить від ефективності управління сукупним фінансовим потенціалом країни, яке має базуватися на моніторингу багатьох чинників та складових, аналіз яких дає різнобічне уявлення про фінансово-економічний стан країни та його тенденції й перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкий спектр теоретико-практичних аспектів управління досліджувався як у розрізі регіонів, так і національного господарства, що представлено науковими здобутками низки українських фахівців, серед яких: В. Родченко, М. Кизим, Е. Лібанова, В. Третяк та багато ін. Проблема державного управління відводиться чільне місце в наукових працях багатьох зарубіжних учених, серед яких: Дж. М. Кейнс, У. Мітчел, А. Сміт, К. Фріман та ін. Чимало аспектів сукупного фінансового потенціалу країни опрацьовувалися В. Портною. Але поза увагою залишилися вагомі питання, що стосуються антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України у скрутних фінансово-економічних умовах.

Метою статті є розгляд підходів до антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України із застосуванням надбань світової практики, визначення факторів і складових, що здійснюють вплив на підвищення конкурентоспроможності економіки як чинника стабілізації функціонування національної економіки та її забезпечувальної фінансової складової, запровадження світової практики аналізу чинників та параметрів фінансово-економічних процесів країни як аналітичних орієнтирів для прийняття управлінських рішень при розробці засад антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України. Завдання статті: розкрити передумови запровадження антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України, навести сучасні виклики до управлінських технологій, розглянути світову практику систематизації факторів і складових, що здійснюють вплив на підвищення конкурентоспроможності економіки як чинника стабілізації функціонування національної економіки, та на цій основі окреслити фінансово-економічні

змінні, які можуть використовуватися в якості аналітичних орієнтирів для ефективних управлінських рішень при розробці та запровадженні засад антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України. Методологічною базою дослідження стали праці вітчизняних та закордонних фахівців в області державного управління, антикризового менеджменту, національної фінансово-економічної системи. Для досягнення мети у статті використано сукупність методів та прийомів: зіставлення та логічного узагальнення, аналізу і синтезу, системний підхід.

Основні результати дослідження. Умови стабілізації функціонування національної фінансово-економічної системи вимагають ефективного формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни як специфічної перед-ресурсної форми суспільного багатства, тобто стратегічного ресурсу національної економіки. Беручи до уваги думки В. Третяк та Т. Поколюдної [1, с. 151, 155-156] та застосовуючи їх наукові напрацювання у нашому дослідженні, можна зазначити що вибір і обґрунтування механізмів, що обумовлюють фінансово-економічну стабілізацію, опираються на зовнішні та внутрішні інтереси країни, пов'язані з реалізацією пріоритетів. Сучасна світова економіка поглиблює розрив у рівнях розвитку між найрозвиненішими й найбіднішими країнами, посилює відмінність соціально-економічного розвитку всередині основних груп країн.

Такі зовнішні процеси, як глобалізація, фінансіалізація, перетоки ресурсів тощо, та внутрішні, як політична, соціальна, фінансово-економічна нестабільність, витоки ресурсів тощо негативно впливають на функціонування національного господарства України, фінансово-економічний стан якої характеризується глибокою кризою, про що свідчить офіційна статистика.

Таблиця 1 – Індекси основних соціально-економічних показників України, у відсотках до попереднього року [2, с. 27]

Показники	2013	2014	2015
ВВП (у цінах попереднього року)	100,0	93,4	90,1
у розрахунку на одну особу	100,3	93,7	90,5
Реальний наявний дохід населення	106,1	88,5	77,8
Індекс споживчих цін (у відсотках грудень до грудня попереднього року)	100,5	124,9	143,4
Оборот роздрібною торгівлі	108,7	91,1	80,2
Середньомісячна заробітна плата реальна	108,2	93,5	79,8

Дані таблиці 1 доводять, що за аналізований період на фоні істотного зниження наведених індексів соціально-економічного стану України відбувається також значне зростання інфляції, що посилює кризове становище. Важливе значення для повноцінного функціонування як національної економіки загалом, так і її окремих суб'єктів зокрема має загальний стан відповідного фінансового забезпечення системи, що, у свою чергу, залежить від багатьох чинників та складових: стану фінансових ресурсів держави, фінансів населення, ресурсів підприємств та організацій, функціонування фінансового й страхового ринків тощо як складових сукупного фінансового потенціалу країни, ділової активності, інфляції, ліквідності тощо. Як зазначені чинники та складові, так і багато інших, потребуючи аналізу та оцінки, мають бути об'єктами регулювання та враховуватися при розробці засад антикризового управління на всіх рівнях.

Беручи до уваги наукові здобутки В. Родченка та Ю. Прус [3, с. 46] щодо теоретико-методичних засад розвитку регіонального економічного простору в умовах трансформаційних зрушень, слід наголосити, що поступова зміна векторів господарювання у зв'язку з входженням України до Європейського економічного простору, трансформація інструментів управління через формування глобального середовища, а також необхідність врахування історичного досвіду організації економічного простору обумовлюють доцільність пошуку нових підходів до оцінки розвитку України, який характеризується постійним ускладненням та поліфункціональністю.

Наведене додатково аргументує необхідність створення відповідного підґрунтя не тільки для аналізу та оцінки фінансового забезпечення економіки, сукупного фінансового потенціалу країни, а й для аналізу та оцінки засад комплексної фінансово-економічної, політичної та соціальної стабілізації як національної економічної системи загалом, так і у її складі всіх суб'єктів господарювання з урахуванням принципів та методів ефективного управління, у т. ч. його антикризової складової. Спираючись на наукові напрацювання Н. Єршової щодо розвитку підприємства в рамках антикризового менеджменту [4, с. 140], стосовно об'єкта нашого дослідження можна зазначити, що сучасна економічна дійсність змушує управлінців усіх рівнів приймати рішення в умовах невизначеності, коли будь-яка діяльність чревата різними кризовими ситуаціями. Особливе значення в сьгоднішніх умовах здобуває формування ефективного механізму управління сукупним фінансовим

потенціалом країни, заснованого на аналізі широкого спектру проблем та їх чинників з урахуванням постановки стратегічних цілей і пошуку шляхів їхнього досягнення.

Сучасний стан антикризового управління характеризується появою нових управлінських процедур, інструментів і методів, які стають одним із видів конкурентних переваг не лише окремо взятого суб'єкта економіки чи/або бізнесу, а і ключовими факторами підвищення ефективності оперативної, тактичної і стратегічної діяльності на всіх рівнях національної економіки, тобто від мікро- до макрорівня. Сьогодні науково-практичні підходи до управління та прийняття рішень полягають в тому, щоб у хаотичних, нестійких, непередбачуваних ситуаціях побачити та забезпечити порядок і стабільність системи на засадах управління потенціалом.

Повертаючись до думок Н. Єршової [5, с. 200], треба зазначити, що кожний економічний суб'єкт формує конкретний методичний інструментарій, який забезпечує обґрунтування, контроль реалізації та оцінку ефективності прийняття управлінських рішень при антикризовому управлінні. Науковими підходами в управлінні є: системний, інноваційно зорієнтований, інтеграційний тощо. Функціонування суб'єктів фінансово-економічної системи доцільно розглядати з організаційно-управлінських позицій, а саме: структурно-функціональних, інформаційно-інструментальних, комунікативно-мотиваційних.

При розгляді назрілих питань антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України у структурно-функціональних, інформаційно-інструментальних, комунікативно-мотиваційних розрізах актуальними завданнями стають: визначення і дослідження змінних, що характеризують перехід ресурсів як усіх складових зокрема, так і сукупного фінансового потенціалу країни загалом як системи з одного якісного стану в іншій; оцінка ситуації, особливо в тих випадках, коли сукупний фінансовий потенціал країни як система та процеси, що його характеризують, близькі до критичних станів; розробка ефективних заходів; пошук та запровадження гнучких організаційно-управлінських рішень, що забезпечують більше можливостей для маневру й більш широкий вибір антикризових процедур.

У світлі зазначеного доцільним стає визначення з багатьох існуючих та можливих саме тих інформативних змінних, які відповідають за конкретний стан сукупного фінансового потенціалу країни. Коло питань методологічних засад оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни та його індикаторів вже розглядалися та пропонувалися О. Портною [6; 7]. Але у світлі проблематики нашого дослідження слід зауважити, що на даному початковому етапі дослідження саме антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України в умовах глибокого критичного стану національної фінансово-економічної системи та його подальшого загострення наша позиція більше зводиться не стільки до запропонування нових якісно-кількісних фінансово-економічних показників та їх чинників, скільки до дослідження та адаптації вже існуючих змінних, які використовуються та ефективно працюють у світовій практиці. Доцільними є думки В. Дикань [8, с. 104], що враховуючи зміну геополітичного та гео економічного статусу України після прийняття остаточного рішення про євроінтеграцію держави, одним із перших завдань, які постали перед країною, є приведення політики держави у відповідність до євростандартів. Тому дуже дивно та неприємно, що якщо раніше наш досвід переймали країни Європи, то зараз спостерігається зовсім протилежна тенденція. Саме Україна орієнтується на розвиток європейських країн та користується їх методичними вказівками по ефективному проведенню державної політики.

Спираючись на думку С. Захарченка [9, с. 53], можна визначити, що управління відіграє роль регулятора всіх соціально-економічних та фінансових процесів, що відбуваються на підприємствах, у регіонах, у всій фінансово-економічній системі країни, тобто виконує роль зворотного зв'язку в системах різного рівня, сприяючи таким чином позитивним змінам у них, у т. ч. й підвищенню як окремого суб'єкта економіки, так і національної конкурентоспроможності. Фахівці ІРМ до основних факторів конкурентоспроможності країн і регіонів відносять: інфраструктуру (108 індикаторів оцінки), ефективність бізнесу (64 індикатори), стан економіки (65 індикаторів) та ефективність управління (67 індикаторів) [10].

Аргументуючи застосування наведеного підходу на основі факторів та змінних, які характеризують конкурентоспроможність країн і регіонів, в якості орієнтирів для прийняття рішень при запровадженні антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України, зазначимо, що, на нашу думку, доцільність його визначено низкою чинників. По-перше, впливом фактору часу, коли глибока національна фінансово-економічна криза набуває катастрофічних обертів, а отже, антикризові управлінські заходи треба приймати негайно. В таких умовах фактор часу відіграє значущу роль, адже на опрацювання та запровадження складної системи якісно-кількісних чинників та складових, що характеризують процеси сукупного фінансового потенціалу країни, обмаль часу. По-друге, складністю вибору факторів та змінних, що зумовлено тим, що більшість змін, які вимагає

ефективне управління сукупним фінансовим потенціалом України в умовах обмеження часу можуть бути «помилковими», або непривабливими в конкретних умовах. По-третє, наведені фактори, на нашу думку, є досить інформативними стосовно об'єкта управління, та значущими з огляду на багатоаспектність фінансових, економічних, політичних, соціальних тощо процесів, що характеризують сукупний фінансовий потенціал країни та зміну його стану, як вже зазначалося автором. По-четверте, з'являється можливість міжнародних порівнянь з метою застосування передового світового досвіду для підвищення ефективності державного управління національною фінансово-економічною системою. Якщо більшість із наявних оцінок фінансово-економічного стану країни не виходять за національні межі, тоді маємо недостатньо повне уявлення про стан національного господарства та сукупного фінансового потенціалу країни. У сучасних умовах вагоме значення набувають такі оцінки на міжнародному рівні.

Висновки. Наведені фактори та їх значення можуть слугувати векторами антикризових заходів, скеровуючи стабілізаційні процеси у потрібному напрямку, тобто орієнтирами антикризових фінансово-економічних заходів, а отже, і антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України у практичній площині, що є перспективою подальших досліджень. Реалізація антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України обумовлює застосування цілої низки методичних підходів та аналітичних процедур для прийняття ефективних управлінських рішень, застосування яких, можна сподіватися, дозволить вивести національну фінансово-економічну систему на стабільний рівень функціонування як у національному, так і у глобальному вимірах.

Література

1. World Competitiveness Yearbook – 2012. IMD. [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
2. Державна служба статистики України (офіційний веб-сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Дикань В.В. Стратегія регіонального розвитку України в контексті європейської орієнтації / В.В. Дикань // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 11. – С. 103 – 106.
4. Єршова Н.Ю. Концептуальні основи стратегічного управлінського обліку / Н.Ю. Єршова // Проблеми економіки. – 2017. – № 1. – С. 195 – 202.
5. Єршова Н.Ю. Розвиток підприємства в рамках антикризового менеджменту / Н.Ю. Єршова, А.І. Гусєва // Вісник НТУ «ХПІ». Сер.: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – 2014. – № 37(1080). – С. 140 – 146.
6. Захарченко С.В. Ефективність управління як фактор конкурентоспроможності регіонів України / С.В. Захарченко // міжнародний вимір. Бізнес Інформ. – 2015. – № 8. – С. 52 – 58.
7. Портна О.В. Індикатори сукупного фінансового потенціалу України / О.В. Портна // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 320 – 324.
8. Портна О.В. Методологічні засади оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни / О.В. Портна // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3 (165). – С. 106 – 112.
9. Родченко В.Б. Теоретико-методичні засади розвитку регіонального економічного простору в умовах трансформаційних зрушень / В.Б. Родченко, Ю.І. Прус // Соціальна економіка. – 2017. – № 2. – С. 46 – 53.
10. Третяк В.П. Аналіз підходів до формування стратегії соціально-економічного розвитку держави / В.П. Третяк, Т.В. Покоłodна // Соціальна економіка. – 2017. – № 2. – С. 151 – 156.

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (Official site). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Dykan, V. (2015) Stratehiiia rehionalnoho rozvytku Ukrainy v konteksti yevropeiskoi oriantatsii. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «ekonomichni nauky», 11, 103 – 106 (in Ukr).
3. Portna, O. (2015) Indykatory sukupnoho finansovoho potentsialu Ukrainy. Biznes Inform, 9, 320 – 324 (in Ukr).
4. Portna, O. (2015) Metodolohichni zasady otsiniuvannia sukupnoho finansovoho potentsialu krainy. Aktualni problemy ekonomiky, 3, 106 – 112 (in Ukr).
5. Rodchenko, V., & Prus, Yu. (2017) Teoretyko-metodychni zasady rozvytku rehionalnoho ekonomichnoho prostoru v umovakh transformatsiinykh zrushen. Sotsialna ekonomika, 2, 46 – 53 (in Ukr).
6. Tretiak, V., & Pokolodna, T. (2017) Analiz pidkhodiv do formuvannia stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy. Sotsialna ekonomika, 2, 151 – 156 (in Ukr).
7. World Competitiveness Yearbook. 2012. IMD. Retrieved from: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
8. Yershova, N. (2017). Kontseptualni osnovy stratehichnoho upravlinskoho obliku. Problemy ekonomiky (in Ukr).
9. Yershova, N., & Husieva, A. (2014) Rozvytok pidpriemstva v ramkakh antykrizovoho menedzhmentu. Visnyk NTU «KhPI». Ser.: Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva, 37, 140 – 146 (in Ukr).
10. Zakharchenko, S. (2015) Efektyvnist upravlinnia yak faktor konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy: mizhnarodnyi vymir. Biznes Inform, 8, 52 – 58 (in Ukr).

Стаття надійшла до редакції 19.10.2017.

ОЦІНКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Тернова І.А., кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

У статті представлено результати оцінки динаміки рівня соціального та економічного розвитку України в умовах глобалізації. Обґрунтовано, що в умовах глобалізації, прискорення процесів міжнародної інтеграції та посилення взаємозалежності країн дедалі більшої актуальності набуває застосування рейтингів як аналітичних інструментів при визначенні порівняльних переваг країн. Визначено, що з одного боку, рейтинги є важливим фактором становлення іміджу України у світі, а з іншого - важливими індикаторами для стратегічних інвесторів та міжнародних партнерів. Встановлено, що економічні виміри розвитку країни залишаються його важливими складовими, але соціальні напрями все більше привертають увагу дослідників і є одним із критеріїв оцінки ефективності державної політики та її інститутів. Здійснено моніторинг позицій України в основних світових рейтингах. Проаналізовано індекси, що характеризують соціально-економічний розвиток та конкурентоспроможність України у порівнянні з іншими країнами відповідно до оцінок провідних міжнародних інституцій за останні п'ять років. Ідентифіковано сильні та слабкі сторони соціального та економічного розвитку, встановлено, що своєчасність визначення слабких показників, негативних тенденцій та проблем надає шанс соціально - економічного покращення вже в короткостроковій перспективі. Обґрунтовано, що напрями можливих змін полягають в зменшенні відстані України від показників найбільш розвинених країн. Отримані дані оцінки динаміки змін рівня соціального та економічного розвитку можуть сприяти подальшим науковим дослідженням для прийняття обґрунтованих рішень задля визначення основних проблем успішності державної політики України і її послідовності.

Ключові слова: соціальний розвиток, економічний розвиток, рейтингова оцінка, конкурентні позиції, глобалізація.

Постановка проблеми. Після фінансової кризи 2008 року економісти та аналітики почали все більше і більше приділяти увагу концепції сталого розвитку та економічної інтеграції. Вона припускає, що зростання ВВП не є самоціллю. Більш важливо поширювати переваги цього зростання та вирівнювати нерівності в доходах та майновому стані.

Актуальність необхідності оцінки рівня соціального та економічного розвитку України в умовах глобалізації підтверджується тим фактом, що у вересні 2015 року держави-члени ООН прийняли документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», що містить 17 цілей сталого розвитку, беручи до уваги економічні аспекти, питання соціальної справедливості і раціонального природокористування, привернення уваги до потреби у ліквідації бідності, забезпечення сталості природного середовища та сталого споживання та виробництва, що потребує суттєвих соціально-економічних перетворень в Україні та якісно нових підходів до можливостей глобалізації [1].

Як і інші країни-члени ООН, Україна, приєдналася до глобальних завдань забезпечення сталого розвитку. Поставлені перед державою цілі мають забезпечити інтеграцію зусиль сталого розвитку і потребують суттєвих соціально-економічних перетворень в Україні та нового глобального партнерства. Однак, як показує рейтинг в цьому році, при нинішніх темпах соціального прогресу в світі можуть виникнути проблеми з досягненням задекларованих цілей. Економічні виміри розвитку країни залишаються його важливими складовими, але соціальні напрями все більше привертають увагу дослідників і є одним із критеріїв оцінки ефективності державної політики та її інститутів.

Усе більшу роль в сприйнятті тієї чи іншої країни на світовій арені відіграють оцінки, що надаються різноманітними міжнародними агентствами і фінансовими інституціями. Еволюція ролі країн отримала сильне прискорення, а також істотно впливає на Україну процес європейської інтеграції. Ці фактори також суттєво впливають на зростання рейтингу країн та їх значень, оскільки в основному незалежні організації формують власну політику розвитку.

В умовах глобалізації, прискорення процесів міжнародної інтеграції та посилення взаємозалежності країн дедалі більшої актуальності набуває застосування рейтингів як аналітичних інструментів при визначенні порівняльних переваг країн. Їх використання сприятиме роботі української влади щодо впровадження державної політики, враховуючи той факт, що вона мало зосереджена на моніторингу результатів та наслідках. Можна стверджувати, що оцінювання результативності державної політики на засадах соціального та економічного розвитку в Україні

функціонує фрагментарно. Тому, з одного боку, рейтинги є важливим фактором становлення іміджу України у світі, а з іншого – важливими індикаторами для стратегічних інвесторів та міжнародних партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ключових питань соціально-економічного розвитку України приділяли увагу багато вчених. Серед них праці вітчизняних науковців: В. М. Гейця, А. І. Даниленка, Е. М. Лібанової, А. А. Гриценка, О.В. Макарової, М. О. Кизима, І. Ю. Єгорова, І. В. Одотюка та ін. У публікаціях ці автори описують актуальні стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави та приділяють увагу розробленню конкретних пропозицій щодо участі країни в глобалізаційних процесах.

Проте, визначення та оцінки рівня соціального та економічного розвитку України на основі репрезентативних глобальних індексів в умовах глобалізації залишається актуальною проблемою, що потребує наукового обґрунтування та врахування сучасних чинників та умов.

Метою статті є оцінка динаміки рівня соціального та економічного розвитку України в умовах глобалізації на основі моніторингу позицій України в основних світових рейтингах та обґрунтування пропозицій щодо напрямів можливих змін у контексті державної політики і її послідовності.

Основні результати дослідження. В Україні назріла необхідність істотних перетворень в інституційному середовищі ведення бізнесу в Україні, формування сприятливого інноваційного клімату, активізації досліджень і розробок, здійснення прориву у сфері використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, підвищення рівня життя населення [2]. Існує багато відомих світових рейтингів, що відображають соціальне становище та економічні позиції України у порівнянні з іншими країнами. Рейтинги є важливим фактором становлення іміджу України у світі та виступають індикаторами для стратегічних інвесторів та міжнародних партнерів.

Україна посіла 76-е місце в престижному рейтингу Світового банку Doing Business («Ведення бізнесу 2018»), який показує країни з найкращими умовами ведення бізнесу. Аналітики Світового банку проаналізували умови бізнесу в 190 країнах світу з липня 2016 року по червень 2017 року [3]. Україна покращила свої результати легкості ведення бізнесу на 4 позиції відносно минулого року (рис.1), але до зазначеного в Стратегії місця ще далеко.

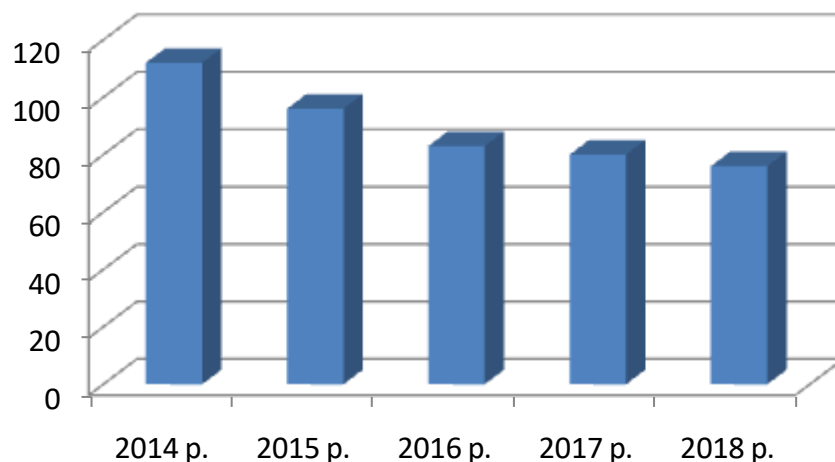

Рисунок 1 – Місце України у рейтингу Doing Business (складено автором відповідно до [3])

Другий рік поспіль лідером рейтингу є Нова Зеландія. Друге місце зайняв Сінгапур, а третє – Данія, у десятці – серед інших США, Великобританія, Норвегія та Швеція.

У останньому рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму The Global Competitiveness Report Україна знизилася на чотири місця (рис. 2) до 81-ї позиції [4].

Глобальний рейтинг конкурентоспроможності охоплює 137 країн. Індекс стосується 12 складових конкурентоспроможності, включаючи інновації, інфраструктуру та макроекономічне середовище. Майже через 10 років після кризи світова економіка знаходиться в набагато кращому стані. Очікується, що повільний і стійке зростання світового ВВП протягом останніх декількох років буде продовжуватися.

Найбільш конкурентоспроможною економікою у світі є Швейцарія протягом багатьох років. Вона має високі місця практично у кожному сегменті конкурентоспроможності. Швейцарська економіка захищена від заворушень на світових ринках, ринок праці стабільний, а компанії отримують

прибуток від нових технологій, демонструючи високий рівень інновацій. Ситуація схожа на сегменті охорони здоров'я та освіти.

Сполучені Штати посіли друге місце. Це просування на один пункт порівняно з попереднім виданням звіту. Цьогорічний результат є найкращою позицією США в рейтингу. Сильні сторони найбільшої економіки у світі – висока ефективність та інновації. Сполучені Штати мають дещо слабку позицію в макроекономічному осередку. Вони також слабкіші в категорії охорони здоров'я та базової освіти.

На третьому місці в списку Сінгапур. Решта 10 кращих країн – це п'ять європейських країн (Нідерланди, Німеччина, Швеція, Фінляндія та Великобританія), а також Гонконг та Японія.

Поруч з лідерами, за результатами розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності, Україна найбільше погіршила свої позиції за складовою «Ефективність ринку праці» (мінус 13 пунктів).

В умовах глобалізації, прискорення процесів міжнародної інтеграції та посилення взаємозалежності країн дедалі більшої актуальності набуває застосування рейтингів як аналітичних інструментів при визначенні порівняльних переваг країн. Дуже важливим для оцінки реалізації державної політики України та ефективності реформ є визначення тенденцій у змінах показників інших країн (рис 3).

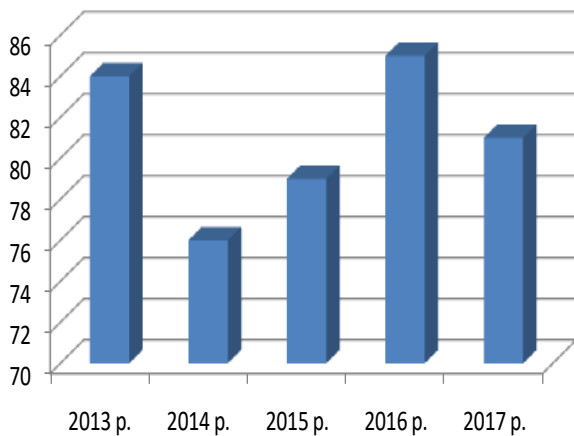

Рисунок 2 – Рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності (складено автором відповідно до [4])

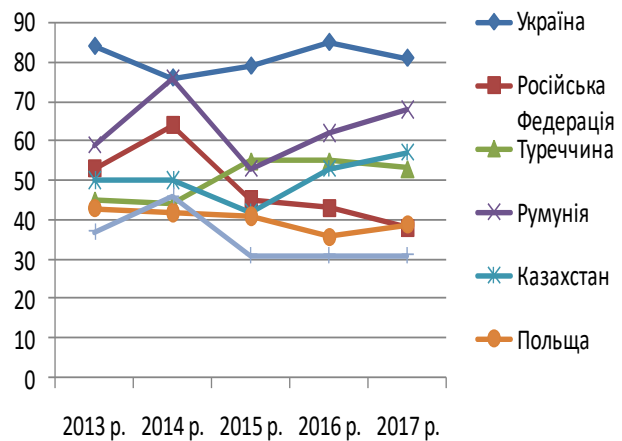

Рисунок 3 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [4])

Очевидно, що підвищення позицій рейтингу 2017 року спостерігається також в Туреччині – 53 місце (2 пункти) та Російській Федерації – 38 місце (5 пунктів). Чехія, вже третій рік поспіль, утримує стабільно 31 місце. Негативну тенденцію мають Польща – 39 місце (3 пункти), Румунія – 68 місце (5 пунктів) та Казахстан – 57 місце (4 пункти).

За рейтингом податкового навантаження 2018 (Paying taxes) Україна посіла 43 місце з 190 країн [5]. Рейтинг є складовою Doing Business. Висока позиція в ньому означає, що податкове законодавство сприяє веденню бізнесу. Рейтинг щорічно складає консалтингова компанія PwC та Світовий банк за підсумками попереднього податкового року. Враховані наступні показники: сумарні податкові відрахування у відсотках від комерційного прибутку компанії; час, необхідний для сплати податків; частота сплати; post filing index – показник, який враховує стан відшкодування ПДВ і аудит з податку на прибуток [5].

Україна досягла значного прогресу, піднявшись у рейтингу з кінця списку країн у 2012 році до 43-ї позиції у 2016 році. Україна досягла значного прогресу у списку – і майже подвоїла свою позицію, опинившись на 41 місці (рис.4).

Податкове навантаження в Україні складає 37,8 %, для порівняння в ЄС аналогічний середній показник – 39,6 %. Україна є єдиною країною ЄС та Центральної Азії, яка значно знизила податкові ставки в 2016 році. Зокрема, скорочення ставки Єдиного соціального внеску призвело до зниження податкового тягаря для бізнесу.

Країнами лідерами у рейтингу податкового навантаження 2018 стали: Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Гонконг(КНР), Ірландія, Бахрейн.

Динаміка зміни рейтингових місць України та країн-сусідів наведена на рис.5.

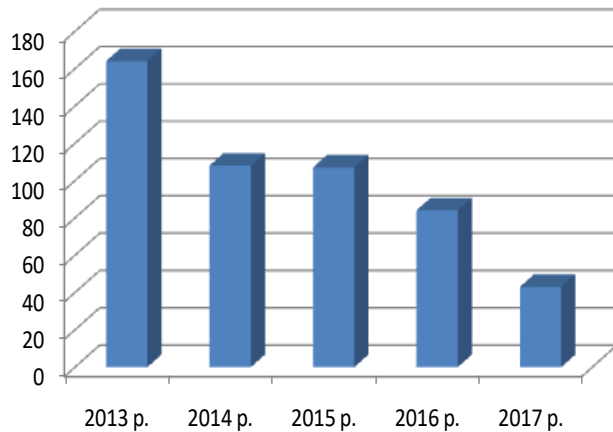

Рисунок 4 – Рейтинг України за рівнем податкового навантаження (складено автором відповідно до [5])

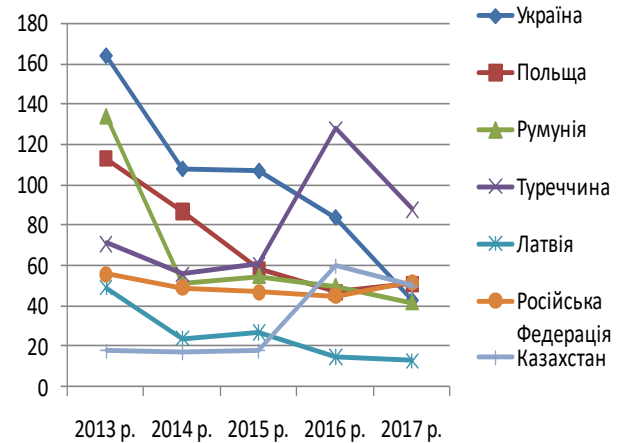

Рисунок 5 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [5])

У рейтингу краці результати ніж в Україні має: Латвія – 13 місце. Інші країни-сусіди розмістились наступним чином: Румунія – 42, Польща – 51, Російська Федерація – 52, Казахстан – 50, Туреччина – 88. Варто відзначити, що Польща та російська Федерація погіршили свої показники щодо податкового навантаження.

За індексом глобалізації (The Index of Globalization 2017) [6] Україна посіла 45 місце з 193 країн, що досліджувались і продемонструвала покращення своєї позиції на 4 пункти (рис.6).

Всі країни, досліджені в рамках Індексу (KOF Globalisation Index), оцінюються за допомогою 24 показників, що об'єднані у три групи глобальної інтеграції: економічна глобалізація соціальна політична глобалізація.

За індексом глобалізації Україна є недостатньо інтегрованою у світовий простір: з одного боку, позитивні зміни свідчать про відкритість національної економіки, з іншої – ми маємо низький рівень конкурентоспроможності виробленої продукції.

Треба зазначити, що рівень глобалізації в усьому світі швидко збільшувався в період 1990-2007 рр. У 2015 році вперше знизилась глобалізація з 1975 року. Це падіння було обумовлено падінням економічної глобалізації, стабілізацією соціальної глобалізації та незначним зростання політичної глобалізації.

В цілому, Нідерланди, Ірландія, Бельгія, Австрія, Швейцарія були найбільш глобалізованими країнами світу і посіли перші місця у рейтингу.

Щодо динаміки зміни рейтингових показників інших країн світу (рис. 7), то в цілому ми спостерігаємо незначне підвищення за даними The Index of Globalization 2017 у таких країнах як: Литва Польща, Російська Федерація.

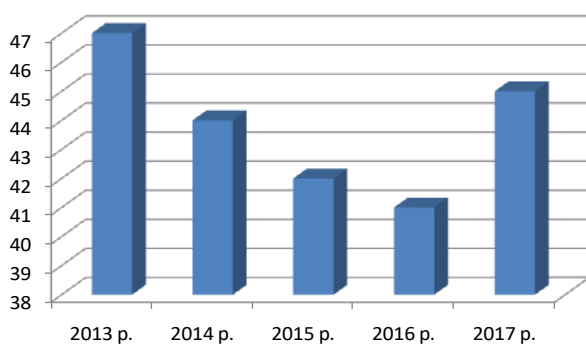

Рисунок 6 – Рейтинг України за індексом глобалізації (складено автором відповідно до [6])

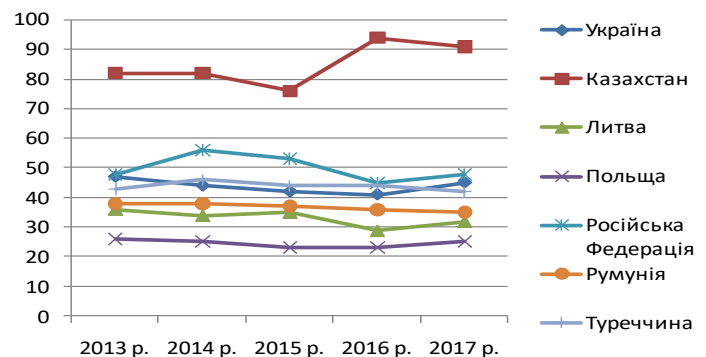

Рисунок 7 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [6])

Негативні тенденції мають: Казахстан, Румунія та Туреччина.

За глобальним інноваційним індексом (The Global Innovation Index 2017), за останні 7 років, Україна посіла найвищу позицію – 50 місце (рис. 8) [7]. Порівняно з 2016 роком, ми піднялись на 6 пунктів, що свідчить про високий коефіцієнт інноваційної ефективності.

Індекс глобальних інновацій надає детальні дані про інновації 127 країн та економік світу. Він мстить 81 показник, вивчає широке бачення інновацій, включаючи політичне середовище, освіту, інфраструктуру та складність бізнесу.

Цьогорічний звіт надає огляд стану інновацій у сільському господарстві та харчових системах у різних секторах та географічних регіонах. У найближчі десятиліття сільське господарство та харчовий сектор зіткнуться зі зростанням світового попиту та посиленням конкуренції за умов обмеженості природних ресурсів. Крім того, буде необхідно адаптуватись до змін клімату. Інновації мають ключове значення в цих заходах.

Відповідно до Індeksu глобальних інновацій 2017 року Швейцарія, Швеція, Нідерланди, Сполучені Штати та Великобританія залишаються найбільш інноваційними країнами світу. Виділяється група країн (серед них Індія, Кенія та В'єтнам), яка досягає кращих результатів, ніж інші країни, що мають однаковий рівень розвитку.

Динаміки зміни рейтингових показників інших країн світу та найближчих сусідів України (рис. 9), свідчить про позитивні тенденції у таких країнах як: Естонія - 25 місце (1 пункт), Польща 38 (1 пункт) Румунія (6 пунктів).

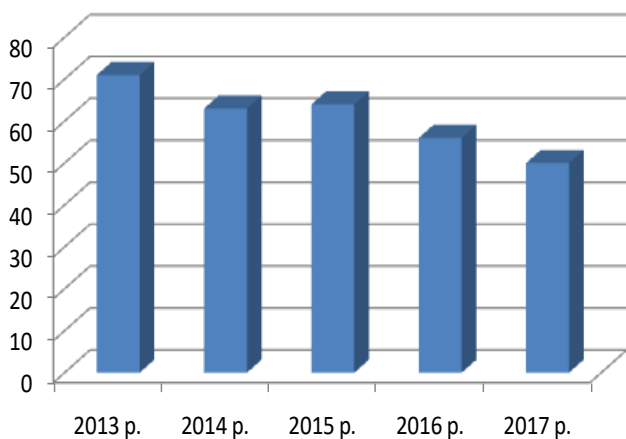

Рисунок 8 – Рейтинг України за глобальним індексом інновацій (складено автором відповідно до [7])

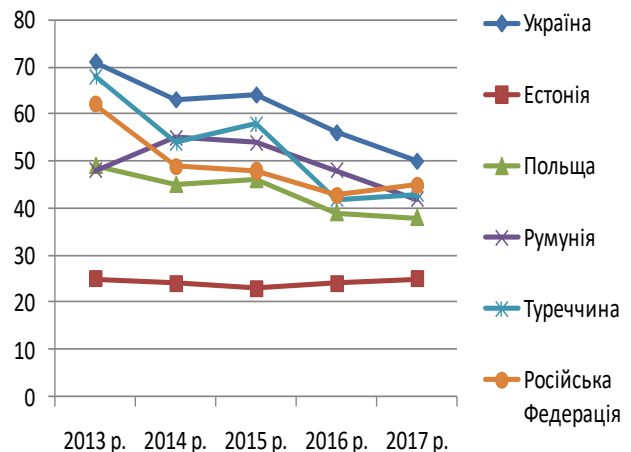

Рисунок 9 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [7])

Погіршення значення індексу глобальних інновацій у 2017 року порівняно з 2016 демонструють Туреччина 43 місце (1 пункт) та Російська Федерація - 45 місце (2 пункти).

Україна посіла 150 місці у світі за індексом економічної свободи (Index of Economy Freedom 2018) [8]. У дослідженні було розглянуто 180 країн. Індекс економічної свободи розраховується The Heritage Foundation та The Wall Street Journal і став найпопулярнішим рейтингом у світі. Мета Індeksu економічної свободи з початку 1995 року полягає в тому, щоб каталогізувати країни відповідно до рішень, політики, спрямованої на підвищення економічної свободи, і, таким чином, сприяти розвитку та підвищенню добробуту країн. В рамках Індeksu економічної свободи досліджується верховенство права (захист прав власності, рівень корупції); розмір державного сектору (податкова свобода, державні витрати); регуляторна ефективність (умови бізнесу, монетарна політика, ринок праці) та відкритість ринку (торгівля, інвестиції, фінанси).

Стан економічної свободи в Україні оцінюється як «в основному невільна». Проте, Україна покращила позицію в рейтингу на 12 балів (рис.10).

Гірше, ніж минулого року в Україні оцінені: право власності, урядова сумлінність і свобода торгівлі. На торішньому рівні залишився показник фінансової свободи. Позитивні зміни спостерігаються в оцінці монетарної свободи та свободи інвестування. Україні необхідно вдосконалити законодавчу базу та покращити приватизацію державних підприємств, верховенство права, боротьбу з корупцією, розвиток ринків капіталу.

Очолюють світовий рейтинг країн з найвільнішою економікою, незмінно Гонконг, Сінгапур, Нова Зеландія, Швейцарія та Австралія.

Порівняння з іншими країнами (рис. 11), свідчить про те що спостерігається покращення в Російській Федерації – 107 місце (46 пунктів), Румунії – 37 місце (24 пункти), Естонії – 7 місце (2 пункти), та Туреччині – 58 місце (21 пункт).

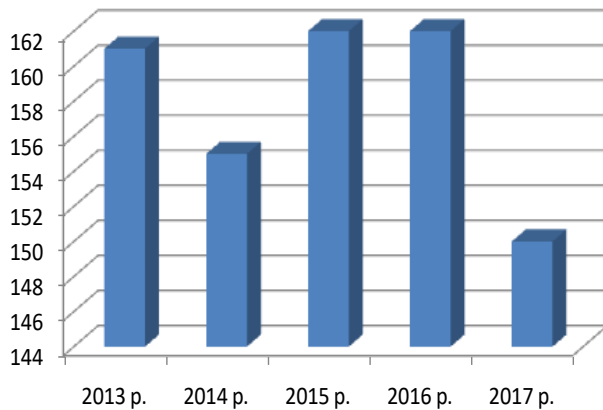

Рисунок 10 – Рейтинг України за індексом глобалізації за індексом економічної свободи (складено автором відповідно до [8])

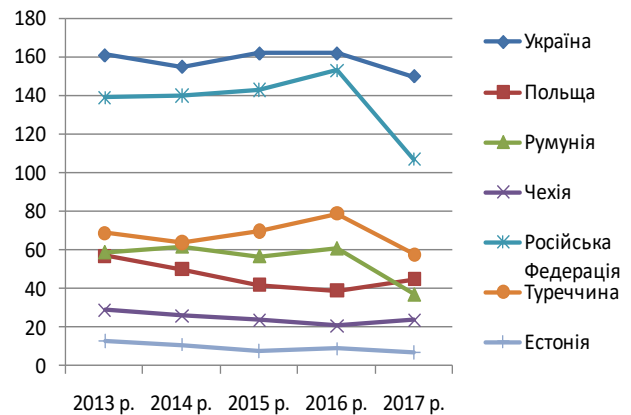

Рисунок 11 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [8])

Погіршилися результати у Польщі – 45 місце (на 6 пунктів) та Чехії – 24 місце (3 пункти).

За індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) Україна у 2017 році посідає 130 місце серед 180 країн і територій [9].

Вперше індекс розрахований у 1995 році, з того часу щороку оцінюються країни щодо корумпованості державних секторів. Індекс сприйняття корупції в цьому році висвітлює, що більшість країн досягають чималих успіхів у подоланні корупції, а подальший аналіз показує, що журналісти та активісти корумпованих країн щодня ризикують своїм життям, щоб висловити свою думку. Таким чином, можна зробити висновок, що більшість країн світу, занадто повільно просувається в спробі боротьби з корупцією.

У порівнянні з попереднім роком, Україна піднялася на один рядок у рейтингу (рис.12).

Найвища оцінка в рейтингу – у Нової Зеландії, за нею серед найменш корумпованих країн виділяється Данія, Фінляндія, Норвегія, Швейцарія, Сінгапур, Швеція, Канада, Люксембург, Нідерланди, Велика Британія та Німеччина.

Порівнюючи Україну з Польщею, Румунією Туреччиною Російською Федерацією, Грузією та Білоруссю можна зазначити, що всі ці країни, крім Білорусі, погіршили свої показники (рис. 13).

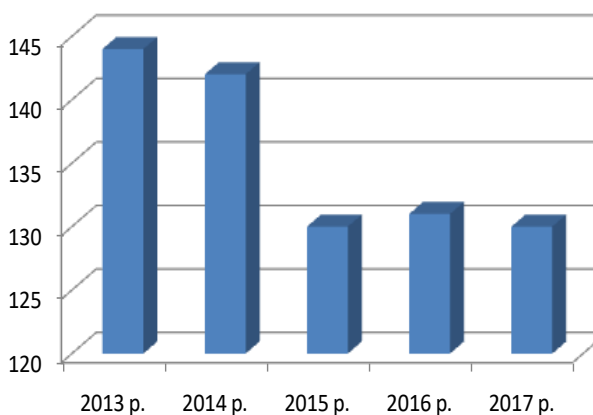

Рисунок 12 – Рейтинг України за індексом сприйняття корупції (складено автором відповідно до [9])

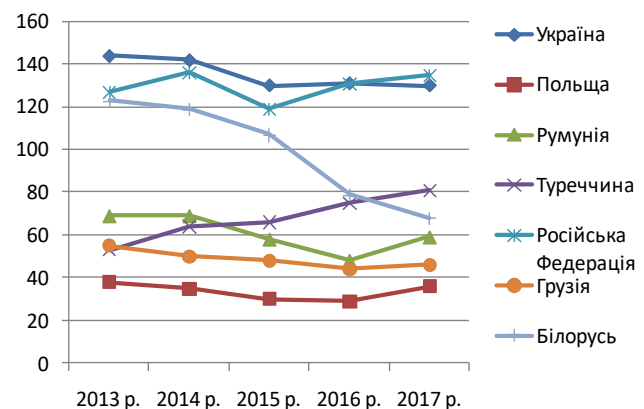

Рисунок 13 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [9])

Польща погіршила значення індексу сприйняття корупції на 7 пунктів змістившись з 29 на 36 місце, Румунія – на 11 пунктів: з 48 на 59 місце, Туреччина – на 6 пунктів: з 75 на 81, Російська Федерація – на 4 пункти: з 131 на 135, Грузія – на 2 пункти: з 44 на 46.

Білорусь продемонструвала покращення показника на 11 пунктів та за індексом сприйняття корупції піднялась з 79 до 68 місця.

Економічні виміри розвитку країни залишаються його важливими складовими, але соціальні напрями все більше привертають увагу дослідників і є одним із основних критеріїв оцінки ефективності державної політики та її інститутів.

За індексом соціального прогресу (The Social Progress Index) Україна посіла 64 місце. Індекс 2017 року містить дані за 50 показниками з 128 країн [10]. Це, так званий, універсальний показник міжнародного дослідницького проекту The Social Progress Imperative, що вимірює досягнення країн світу з позиції суспільного добробуту та соціального прогресу. Індекс розроблено в 2013 році під керівництвом Майкла Портера (Michael E. Porter), голови The Social Progress Imperative, професора Гарвардського університету, фахівця в галузі стратегічного управління та міжнародної конкурентоспроможності. Показники соціального розвитку все частіше розглядаються як альтернатива показникам економічного розвитку. Індекс призначений для оцінки суспільного добробуту в різних країнах.

Індекс соціального прогресу є сукупним індексом соціальних та екологічних показників, які відображають три аспекти соціального прогресу: основні потреби людини, основи добробуту та можливості розвитку людини.

Світовий рейтинг очолюють: Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія, Швейцарія.

Україна, за результатами оцінки, увійшла до групи країн з розвитком вище середнього. Усі показники соціального прогресу України залишилися переважно на рівні минулого року, коли Україна серед 133 країн посіла 63 сходинку (рис. 14). Вищий бал Україна отримала за значенням показників «харчування і базового медичного обслуговування».

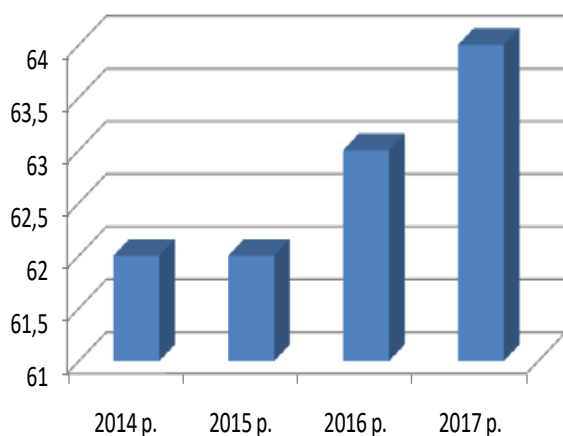

Рисунок 14 – Рейтинг України за індексом соціального прогресу (складено автором відповідно до [2])

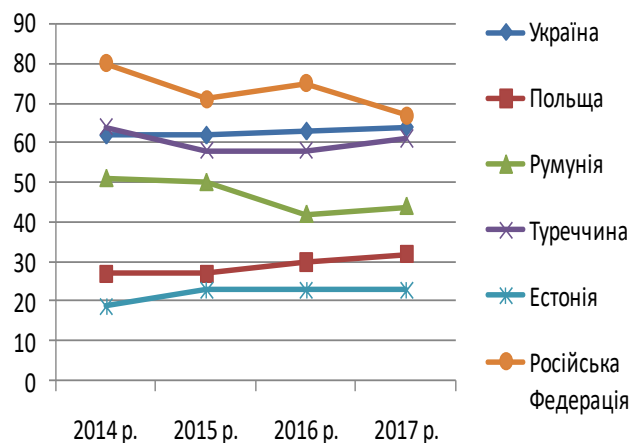

Рисунок 15 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [2])

Аналізуючи країни, що межують з Україною (рис. 15) Естонія займає 23 місце, у Польщі 32 позиція, Румунія зайняла 44 місце, Туреччина – на 61 місці, Російська Федерація має 67 позицію.

Значний регрес спостерігається в країнах пострадянського простору навіть у таких сферах як: «доступ до вищої освіти», «толерантність» та «якість навколишнього середовища».

Рівень економічного розвитку та соціальний прогрес мають велику кореляційну залежність. Оскільки індекс соціального прогресу оцінює досягнення в соціальній сфері окремо від економічних індикаторів, це дозволяє глибше вивчити взаємозв'язок між економічним і соціальним розвитком.

Індекс соціального прогресу 2017 року ще раз показує вражаючі відмінності між країнами в їх загальній соціальній ефективності та їх ефективності в різних компонентах соціального прогресу.

Важливе значення для соціально-економічного розвитку має рейтинг рівня життя країн світу. За індексом процвітання (The Legatum Prosperity Index™) у 2017 році Україна посіла 112 місце з 149 країн, що досліджувались [11].

Індекс процвітання Legatum досліджує, яким чином країни перейшли на шлях процвітання, допомагає визначити ті шляхи, які ведуть від бідності до процвітання. Індекс процвітання описує умови, необхідні для процвітання. Оцінка проводиться за дев'ятьма основними напрямками: стан

економіки, свобода підприємництва, стан політичної системи, освіти, охорони здоров'я, особиста свобода, громадянська безпека, стосунки в суспільстві.

Світовий індекс процвітання збільшився в 2017 році і зараз перебуває на своєму найвищому рівні в останнє десятиліття. Це на 2,6% більше, ніж у 2007 році. Крім того, зростання добробуту було швидшим з 2012 до 2017 року, ніж це було з 2007 по 2012 рік. Разом з тим, розрив між найвищим та найнижчими показниками в Індексі збільшився протягом п'яти років.

Лідерами рейтингу процвітання країн у 2017 році стали Норвегія, Нова Зеландія та Фінляндія. Але Україна у 2017 році втратила 7 позицій з 107 до 112 сходинки (рис. 16).

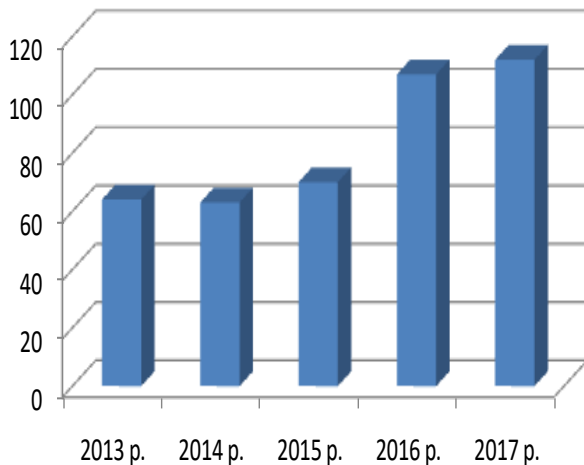

Рисунок 16 – Рейтинг України за індексом процвітання (складено автором відповідно до [11])

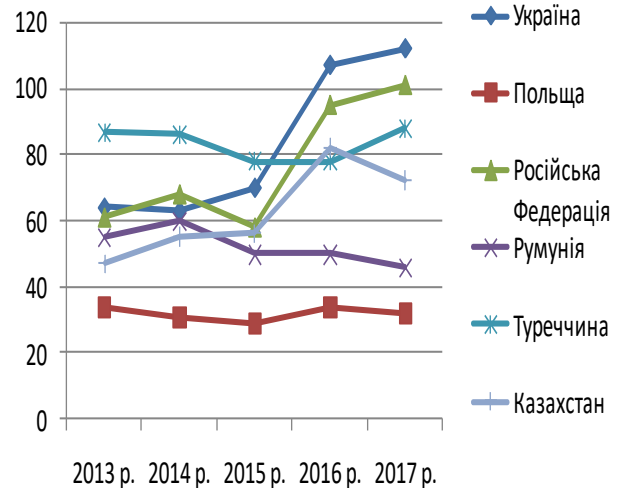

Рисунок 17 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [11])

Аналіз динаміки зміни рейтингових місць деяких країн світу (рис.17) показав, що: Польща знаходиться на 32 місці, покращив свої позиції на 2 пункти, Румунія на 46, піднявшись на 4 пункти, Казахстан на 72 – покращив 4 позиції.

Туреччина втратила позиції на 10 пунктів, а Російська Федерація стала 101-ю, втратив 4 позиції.

У 2017 році світові дослідження підтвердили, що рівень процвітання зростає. Але існують великі проблеми, з якими стикаються багато країн, в тому числі і Україна.

Індекс демократії розраховує дослідницька організація Economist Intelligence Unit (EIU) і представляє щорічно свою доповідь Democracy Index, в якій оцінюють рівень розвитку демократії у 165 країнах світу. Враховується ряд показників та категорій: вибори і плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична ангажованість населення і політична культура [12].

Україна у 2017 році посіла у рейтингу 83 місце (рис. 18) розділивши його з Чорногорією. Дослідження країн за 60 показниками здійснюється в межах категорій, кожна країна сама відноситься до одного із чотирьох типів режиму: повна демократія; недосконала демократія; гібридний режим; і авторитарний режим. Отже, Україна належить до групи країн з «гібридним режимом». Першу п'ятірку рейтингу очолили Норвегія, Ісландія, Швеція, Нова Зеландія, Данія.

Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (рис.19), показує країн-сусідів України. У рейтингу демократії Російська Федерація зайняла 135 місце, Туреччина – 100, Румунія – 64, Польща – 53, Естонія – 30.

Таким чином, за результатами спостережень дослідницької організації EIU, ключовим для майбутнього прогресу України є «зіткнення між владними інтересами, які користуються перевагами влади протягом десятиліть, і реформістськими силами». Зазначається також, що у рейтингу рівня свободи ЗМІ Україна була віднесена до групи країн, де медіа в значній мірі не є вільними. Загалом, дослідники відзначають зниження рівня демократії в усьому світі [12].

Отже, використання сильних та слабких сторін соціального та економічного розвитку, своєчасність визначення слабких показників, негативних тенденцій та проблем надає шанс соціально-економічного покращення вже в короткостроковій перспективі. Напрями можливих змін полягають в зменшенні відстані України від показників найбільш розвинених країн за рахунок ґрунтовного вивчення методології сучасних світових рейтингів та розробки концепції змін, які будуть

застосовуватись для коригування найгірших позицій України; здійснення ефективної антикорупційна політики – саме рівень корупції є перешкодою для покращення багатьох позицій України майже в усіх рейтингах, що досліджувались; проведення дерегуляційних заходів податкової реформи держави, підвищення захисту права; здійснення ефективної політики формування іміджу України на міжнародній арені; визначення «точок зростання», що орієнтовані на інновації.

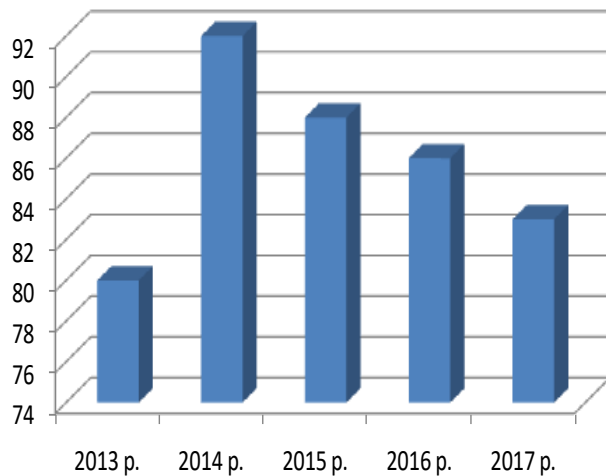

Рисунок 18 – Рейтинг України за індексом демократії (складено автором відповідно до [12])

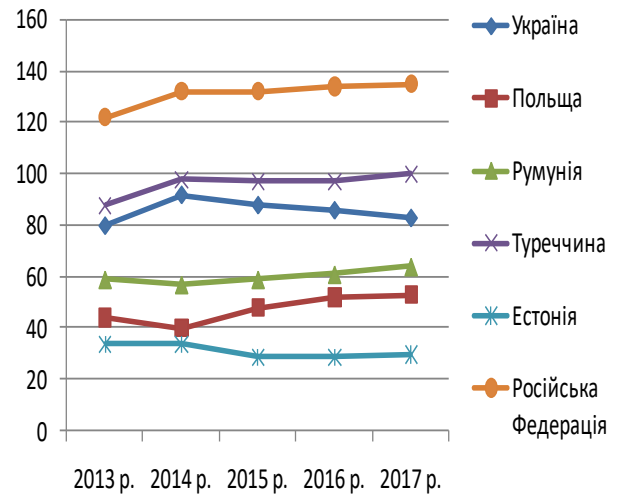

Рисунок 19 – Динаміка зміни рейтингових місць України та деяких країн світу (складено автором відповідно до [12])

Висновки. Проведений аналіз підтверджує невизначеність широкого кола проблем оцінки рівня соціального та економічного розвитку України в умовах глобалізації. Наявність значної кількості світових індексів, які характеризують показники розвитку та позиції різних країн світу, засвідчує актуальність і значимість уваги світової спільноти, у тому числі країн Європейського Союзу, до оцінки ефективності соціально-економічного розвитку на основі взаємозв'язків економічних, політичних, соціальних та інших складових. Можна стверджувати, що країни світу набули позитивного досвіду щодо використання світових індексів для результативної організації управління процесами розвитку територій. Останнім часом, Україна має непогані результати за групою рейтингів економічного розвитку, насамперед, це стосується суттєвого покращення рейтингових позицій за податковим навантаженням. Через дерегуляцію Україна значно покращила позиції в напрямку відкриття бізнесу. Прикрим є той факт, що Україна залишається серед лідерів за індексом сприйняття корупції. Спостерігається зниження позицій у рейтингу глобалізації: в Україні це пов'язано з політичним та правовим середовищем і його неспроможністю впливати на процеси глобалізації у світі. Індекси суспільного розвитку та якості життя в Україні відбивають падіння наших позицій.

Обґрунтування нових підходів до управління соціально-економічним розвитком з запровадженням постійного поточного моніторингу основних складових соціально-економічного розвитку, який дозволить встановити постійний контроль за досягненням визначених цілей по всіх встановлених напрямках, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень та забезпечить стійкий розвиток нашої держави. Системні реформи, неодмінно призведуть до підвищення рівня людського розвитку в Україні.

Таким чином, дослідження зазначених вище напрямків, безперечно, є предметом подальших наукових досліджень щодо вдосконалення управління соціально-економічним розвитком в умовах глобалізації.

Література

1. Цілі сталого розвитку: Україна: національна доповідь 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/2017_SDGs_NationalReport.pdf.
2. Гейця В.М. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / В.М. Гейця. – К.: НАН України, 2015. – 336 с.
3. Doing Business 2018 [Електронний ресурс] // World Bank Group and PwC. – 2017. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>.

4. The Global Competitiveness Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/>.
5. Paying Taxes 2017: The global picture [Електронний ресурс] // World Bank Group and PwC. – 2017. – Режим доступу : <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2018/overall-ranking-and-data-tables.html>.
6. KOF Globalisation Index. A report from The KOF Swiss Economic Institute. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
7. The Global Innovation Index. A report from The Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization (WIPO, an agency of the United Nations). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/>.
8. Index of Economy Freedom. Edition of the Heritage Foundation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.heritage.org/index/>.
9. Corruption Perceptions Index. Analysis of results from Transparency International. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.socialprogressindex.com/>.
10. The Social Progress Index. A report from The Social Progress Imperative. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.socialprogressindex.com/>.
11. The Legatum Prosperity Index™. A report from The Legatum Institute. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prosperity.com/>.
12. Democracy Index. A report from the Economist Intelligence Unit. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>

References

1. Sustainable Development Goals: Ukraine: National Report 2017. Retrieved from: http://www.idss.org.ua/monografii/2017_SDGs_NationalReport.pdf.
2. Geits, V. (2015) Innovative Ukraine 2020: National Report. Kyiv, 336 (in Ukr.).
3. Doing Business 2018 (2017). World Bank Group and PwC. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/>.
4. The Global Competitiveness Report. Retrieved from: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/>.
5. Paying Taxes 2017: The global picture. World Bank Group and PwC. Retrieved from: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2018/overall-ranking-and-data-tables.html>.
6. KOF Globalisation Index. A report from The KOF Swiss Economic Institute. Retrieved from: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
7. The Global Innovation Index. A report from The Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization (WIPO, an agency of the United Nations). Retrieved from: <https://www.globalinnovationindex.org/>.
8. Index of Economy Freedom. Edition of the Heritage Foundation. Retrieved from: <https://www.heritage.org/index/>.
9. Corruption Perceptions Index. Analysis of results from Transparency International. Retrieved from: <https://www.socialprogressindex.com/>.
10. The Social Progress Index. A report from The Social Progress Imperative. Retrieved from: <https://www.socialprogressindex.com/>.
11. The Legatum Prosperity Index™. A report from The Legatum Institute. Retrieved from: <http://www.prosperity.com/>.
12. Democracy Index. A report from the Economist Intelligence Unit. Retrieved from: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2017.

СИСТЕМА ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ Й АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

УДК 338

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНСАЛТИНГ В УПРАВЛІННІ ВАРТІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Васильєв О.В., доктор економічних наук, професор

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, Україна

У статті висвітлюється вплив економічного консалтингу на управління вартістю підприємства, що передбачає комплекс дій, на підвищення ціни активів, при ефективному використанні майна, грошових коштів та інтелектуальної власності. Розглядається вплив ендогенних та екзогенних факторів на вартість підприємства з урахуванням загальноекономічних, ринкових, виробничих, інвестиційних, фінансових та інших обставин. Розглядаються основні складові оцінки потенціалу підприємства, як цілісного майнового комплексу, що включає матеріальні, фінансові та нематеріальні складові. Пропонуються інвестиційні заходи щодо підвищення вартості підприємства та план заходів щодо інвестиційної програми розвитку його діяльності.

Розглядається система управління підприємством як один з головних чинників впливу на його вартість з увагою до корпоративних відносин, що формують особливі відношення на підприємстві від якості яких залежить ефективність роботи підприємства, його вартісна цінність. Розглядається вплив маркетингових заходів у підвищенні вартості підприємства, щодо реклами зробленого продукту, впізнаваності бренду, методів та форм розповсюдження товару.

На підвищення вартості підприємства впливає і кадровий склад, його ефективність, мобільність, кваліфікація та професіоналізм. В залежності від якісного кадрового складу підприємства існує можливість вирішення сучасних завдань конкурентоспроможності та ефективності роботи.

Успішність та конкурентоспроможність підприємства прямо пропорційна його зусиллям та витратам, щодо залучення новітніх засобів виробництва. І саме інноваційні технології та інжиніринг визначають сучасне обличчя підприємства, його ефективність та цінність. Взагалі розглядаються основні форми та види консалтингу, що задіяні в процесі оцінки вартості підприємства, підвищення ефективності його роботи, формування позитивного іміджу фірми.

Ключові слова: консалтинг, оцінка, інвестиції, маркетинг, інжиніринг, вартість, корпоративні відносини.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки, орієнтованої на підвищення вартості підприємства, особливе значення надається спеціалізованим організаціям – консалтинговим фірмам, спроможним допомогти підприємствам налагоджувати ефективну роботу з виробництва товарів та послуг, розробляти інвестиційні та маркетингові плани щодо їх розвитку, тестувати та навчати персонал, і як наслідок таких заходів – суттєво впливати на рівень доходів підприємства, підвищення кваліфікації робітників та загальної капіталізації фірми. Аналіз роботи консалтингових організацій, їх вплив на формування ефективної стратегії розвитку підприємства, та систематизація основних видів діяльності щодо підвищення вартості підприємства є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика консалтингових послуг в області діяльності та розвитку підприємства через формування процесу постійного надання висококваліфікованої допомоги з актуальних питань економічного характеру досліджена у працях М. Ф. Безкровного, І. В. Гондаревої, А. Жуковської, М. Зильберман, А.Е. Кононюк, О. О. Охріменко, А. Д. Кухарук, М. Ф. Кропивко, Ю. І. Палеха, П. Т. Форсайт та інших.

Метою статті є аналіз та класифікація основних видів консалтингових послуг, що впливають на формування вартості підприємства.

Виклад основного матеріалу. Економічний консалтинг, як система надання професійних послуг в області управління підприємством, плануванням його діяльністю, організації роботи та навчання персоналу, виконує значну роль в практиці управління вартістю підприємством, як одним з напрямків підвищення його платоспроможності, конкурентоздатності та ефективності.

Управління вартістю підприємством передбачає комплекс дій, на підвищення ціни активів, при ефективному використанні майна, грошових коштів та інтелектуальної власності. Такі заходи,

насамперед, залежать від вірних управлінських рішень, реального потенціалу підприємства та сучасної ринкової кон'юнктури.

На вартість підприємства впливають внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) фактори (рис.1).

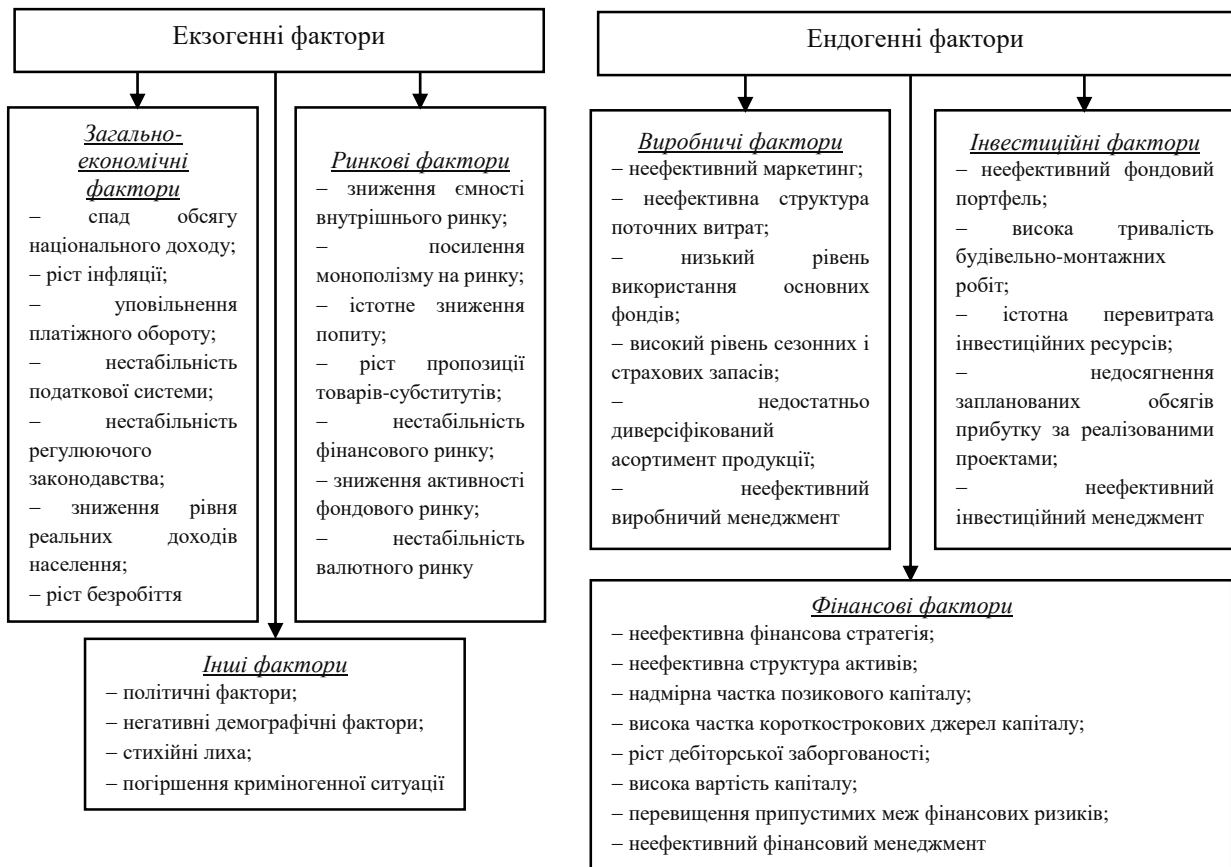

Рисунок 1 – Фактори впливу на вартість підприємства

Оцінку факторів впливу на вартість підприємства можуть проводити як спеціалізовані консалтингові організації, так (по деяким пропозиціям) і безпосередньо менеджмент. Така оцінка дозволяє виявляти «вузькі місця» і зосереджуватись на їх подоланні.

В залежності від цілей та складності завдань з оцінки та підвищення вартості підприємства використовують експертний, проектний та процесний консалтинг. Такі види економічного консалтингу дозволяють проводити роботу з консультувань як на відстані (аутсорсинг) так і безпосередньо на підприємстві, на разовій та регулярній основах.

Вартість підприємства, як цілісного майнового комплексу включає матеріальні, фінансові та нематеріальні складові.

Оцінку таких активів, в залежності від цілей, проводять сертифіковані оцінщики майна, аудитори, експерти та спеціалісти за напрямком, з залученням бухгалтерії, інших економічних служб та підрозділів. Оцінка реальних активів, дозволяє регулювати дії з управління майном, позбавлятися неефективних речей та планувати придбання перспективних активів. Проведення такої оцінки є першим кроком, до об'єктивного почуття можливостей розвитку підприємства, його потенціалу.

В залежності від напрямку діяльності підприємства, його галузевої та промислової (непромислової) спрямованості, змінюється і роль матеріальної чи нематеріальної складової. Треба відзначити, що підходи до оцінки таких складових значно відрізняються, і потребують часу та залучення вузькопрофільних спеціалістів з особливих напрямків.

Управління вартістю підприємства передбачає план заходів щодо інвестиційної програми розвитку діяльності. Така програма повинна враховувати найближчі заходи щодо оновлення основних засобів, залучення фінансових ресурсів, боротьбу з конкурентами, розширення ринкового впливу, розробки бізнес-планів та взагалі інвестиційної стратегії.

Рисунок 2 – Складові оцінки потенціалу підприємства

Система управління підприємством вважається одним з головних чинників впливу на його вартість. Від якості керування, належної комунікації між підрозділами та завчасного виконання завдань залежить ефективність роботи підприємства, його вартісна цінність.

Особливого значення якісне управління підприємством набуває при корпоративних відносинах, коли існує декілька співвласників. Кількість співвласників, їх здатність співпрацювати та вирішувати негайні проблеми, корпоративна культура та атмосфера, злагодженість трудового колективу, професіоналізм адміністрації – це головні чинники успішної діяльності.

Сучасне корпоративне управління, як правило розглядають на прикладах функціонування акціонерних товариств, як найбільш характерних форм існування корпоративних відносин. В залежності від форми АТ, кількості емітованих акцій, допуску цінних паперів на організований фондовий ринок, кількості акціонерів, залучення професійних учасників фондового ринку, виплати дивідендів та інших параметрів – формуються особливості розрахунку вартості підприємства.

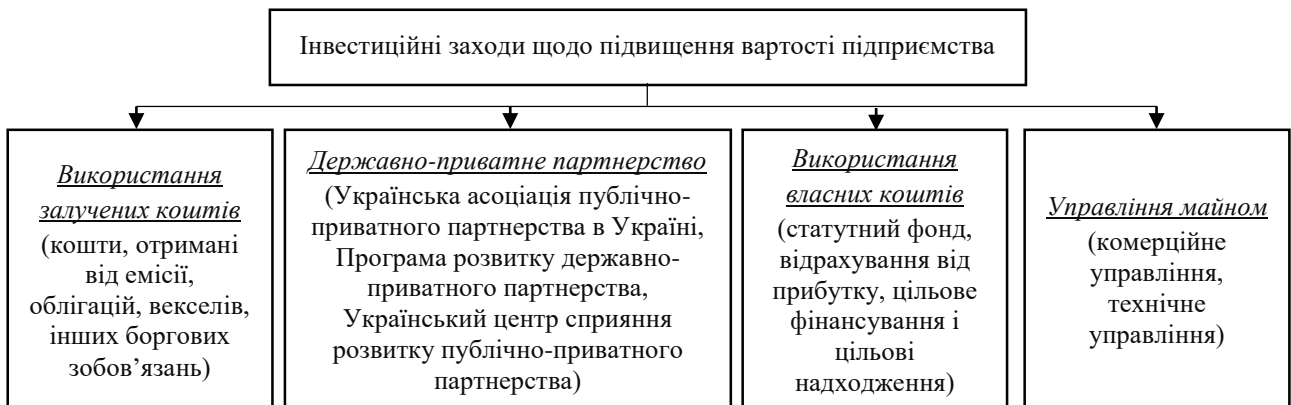

Рисунок 3 – Інвестиційні заходи щодо підвищення вартості підприємства

Взагалі, можна виділити економічні, організаційні, соціальні, ринкові, фондові та корпоративні елементи впливу на вартість підприємства.

Консалтинг в області управління корпоративними відносинами включає:

- розробку системи управління корпоративним підприємством;
- подолання (при наявності) корпоративних конфліктів;
- супроводження випуску, розміщення та обігу цінних паперів;
- залучення інвесторів для участі в корпоративному підприємстві;
- визначення вартості акціонерного капіталу;
- залучення фінансових посередників для купівлі-продажу цінних паперів товариства, андеррайтингу;
- нарахуванні та виплати дивідендів;
- управління активами підприємства.

Важливу роль у підвищенні вартості підприємства грають маркетингові заходи, щодо реклами зробленого продукту, впізнаваності бренду, методів та форм розповсюдження товару. Витрати на такі заходи прямо-пропорційні росту продаж, розширення кола клієнтів, більшого охоплення сегментів ринку.

Маркетингові засоби, як правило, передбачають залучення спеціалізованих організацій, які розробляють особливі плани рекламних заходів сприяючих розвитку підприємства. Такі заходи, в залежності від напрямків діяльності, передбачають:

- інформування суспільства про роботу підприємства;
- просування окремих видів товарів, чи груп товарів підприємства;
- просування самого підприємства як виробника товарів для визначених сегментів ринку;
- комунікаційні засоби зв'язку;
- створення позитивного іміджу підприємства та ін.

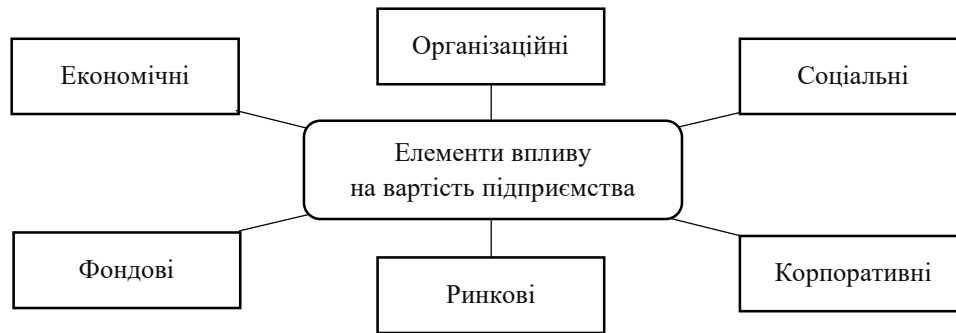

Рисунок 4 – Елементи впливу на вартість підприємства

Деякі сучасні форми маркетингу приведені на рис. 5.

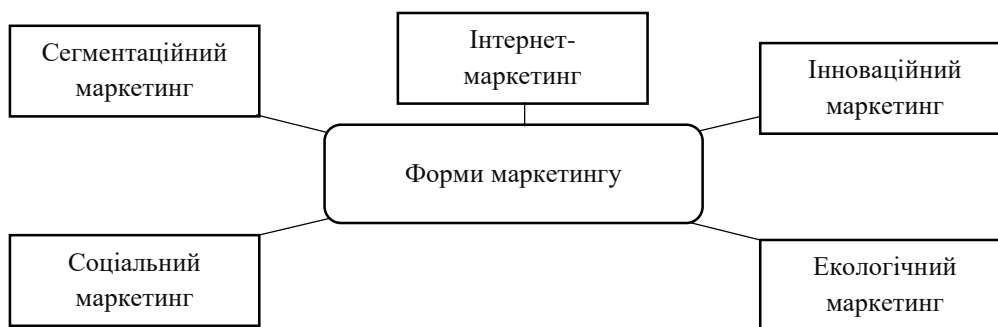

Рисунок 5 – Сучасні форми маркетингу

Маркетинговий консалтинг передбачає створення умов просування товару з застосуванням сучасних форм і методів комунікацій, вперш за все інтернет технологій та соціальних мереж. Вони передбачають стимулювання збуту, зв'язки з суспільством, прямий маркетинг.

Як правило, витрати на проведення маркетингових заходів, щодо підвищення рівня продаж та просування товару, грають значну роль у підвищенні вартості підприємства, його в пізнаваності та прибутковості.

На підвищення вартості підприємства впливає і кадровий склад, його ефективність, мобільність, кваліфікація та професіоналізм. В залежності від якісного кадрового складу підприємства існує можливість вирішення сучасних завдань конкурентоспроможності та ефективності роботи.

Кадровий консалтинг – один з найбільш викликаних видів консалтингу у сучасних умовах господарювання, який має багато форм і технологій. Він передбачає дослідження персоналу підприємства, розробку правил та форм комунікацій всередині колективу, анкетування та інтерв'юювання членів трудового колективу та кандидатів на роботу, проведення заходів з підвищення кваліфікації, залучення тренерів, педагогів, спеціалістів та вчених для проведення тематичних семінарів, тренінгів, навчальних заходів.

Заходи з кадрового консалтингу передбачають складення кваліфікаційного та психологічного портрету працівника, аналіз його професійної компетентності та психологічної сумісності, рекрутинг (тобто підбор спеціалістів), формування команди.

До заходів щодо підвищення кваліфікації працівників, як правило залучають спеціалізовані консалтингові організації, які спеціалізуються на проведенні тематичних тренінгів.

Сучасний розвиток підприємства неможливий без застосування нових технологій, ідей, інноваційних розробок. Успішність та конкурентоспроможність підприємства прямо пропорційна його

зусиллям та витратам, щодо залучення новітніх засобів виробництва. І саме інноваційні технології та інжиніринг визначають сучасне обличчя підприємства.

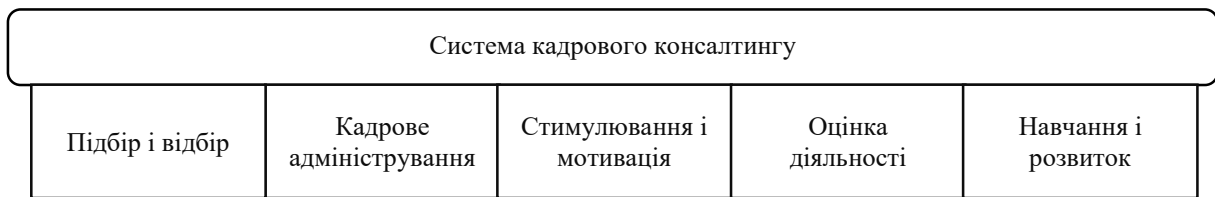

Рисунок 6 – Система кадрового консалтингу

Інжиніринг, як процес надання інженерно-консультаційних послуг, зв'язаних з розробкою та підготовкою виробничого процесу, передбачає наявність спеціалізованої інфраструктури та кваліфікаційних можливостей, які надають як правило крупні спеціалізовані компанії.

Консалтингові послуги технологічного характеру передбачають спеціалізації за видами діяльності. До основних видів інжинірингу відносять:

- будівельний інжиніринг;
- експлуатаційний інжиніринг;
- комп'ютерний інжиніринг;
- міжнародний інжиніринг;
- комплексний інжиніринг.

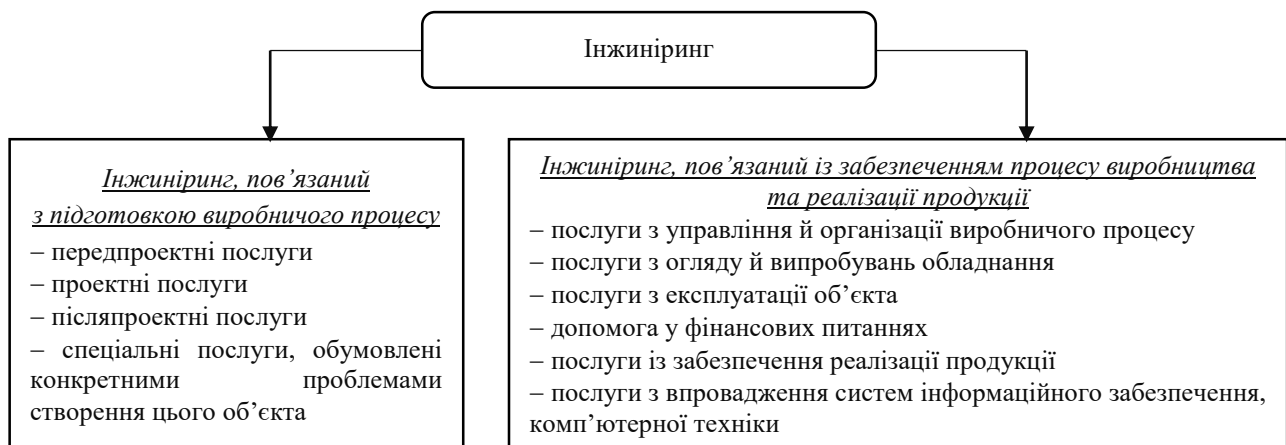

Рисунок 7 – Види інжинірингових послуг

Залежно від складності інженерно-консультаційних робіт, консалтингові послуги з інжинірингу передбачають масштабні, багаторівневі та багатостадійні дослідження, з залученням різних фахівців.

Висновки. Управління вартістю підприємства – це складний, багаторівневий процес, який передбачає залучення висококваліфікованих фахівців консалтингових організацій. Такі організації надають послуги правового, економічного та технологічного характеру з аналізу, впровадженню та контролю за якістю роботи підприємства, підвищенню ефективності його роботи та конкурентоспроможності. До основних видів консалтингових послуг з підвищення вартості підприємства відносять: інвестиційний консалтинг, маркетинговий консалтинг, кадровий консалтинг, інжиніринг та консалтинг в області управління корпоративними відносинами.

Література

1. Безкровний М.Ф. Організація інформаційно-консультаційної діяльності / М.Ф. Безкровний, М.Ф. Кропивко, Ю.І. Палеха, Т.Д. Іщенко. – Київ: «Ліра-К», 2014. - 180 с.
2. Блинов А.О. Управленческое консультирование / А.О. Блинов, В.А. Дресвянников. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2013.- 212 с.
3. Гондарева І.В. Управління консалтинговою діяльністю / І.В. Гондарева. - Х.: ХНЕУ, 2010. – 134 с.
4. Дударь А.П. Стратегія маркетинга консультаційних послуг в перехідній економіці / А.П. Дударь. – Симферополь: Таврида, 2006. – 123 с.
5. Жуковська А. Перспективи розвитку кадрового консультування в Україні / А. Жуковська // Галицький економічний вісник. – 2009. – №1. – С. 51-56.

6. Зильберман М. Консалтинг: методы и технологии / М. Зильберман. – СПб.: ПИТЕР, 2006. – 541 с.
7. Иванов М.С. Руководство по маркетингу консалтинговых услуг / М.С. Иванов. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 138 с.
8. Кононюк А.Е. Консалтология. Общая теория консалтинга / А.Е. Кононюк. – К.: Освита України, 2011. – 522 с.
9. Курбатова О.В. Развитие рынка консалтинговых услуг / О.В. Курбатова. – М: Юнити, 2005. – 241 с.
10. Лабутин К.М. Управленческое консультирование: менеджмент-консалтинг / К.М. Лабутин. – М.: Лаборатория книги, 2010. – 96 с.
11. Маринко Г.И. Управленческий консалтинг / Г.И. Маринко. – М: Инфра-М, 2005. – 142 с.
12. Охріменко О.О. Міжнародний консалтинг / О.О. Охріменко, А.Д. Кухарук. – Київ: НТУУ «КПІ», 2016. – 184 с.
13. Палеха Ю.І. Інформаційний бізнес / Ю.І. Палеха, Ю.І. Горбань. – Київ: «Ліра-К», 2015. – 341 с.
14. Форсайт П. Консалтинг. Как основать консалтинговое агентство и добиться успеха / П. Форсайт. – М.: Издательство: «Эксмо», 2007. – 173.

References

1. Bezкровnyy, M.F. (2014) Organization of information and consulting activities. Kyiv: «Lira-K» (in Ukr.).
2. Blinov, A.O. (2013) Managerial counseling: A textbook for masters. Publishing and Trade Corporation. Moscow: «Dashkov and K» (in Rus.).
3. Dudar, A.P. (2006) Marketing Strategy for Advisory Services in Transition Economics. Simferopol: Tavrida (in Ukr.).
4. Forsyte, P. (2007) Consulting. How to set up a consulting agency and succeed. Moscow: Exmo (in Rus.).
5. Gontareva, I.V. (2010) Management of consulting activity. Kharkov: XHEУ (in Ukr.).
6. Ivanov, M.S. (2003) Marketing Consultancy Services Guide. Moscow: Alpina Publishers (in Rus.).
7. Kononyuk, A.E. (2011) Konsultologiya. General Theory of Consulting. Kyiv: Oswita of Ukraine (in Ukr.).
8. Kurbatova, O.V. (2005) Development of consulting services market. Moscow: Unity (in Rus.).
9. Labutin, K.M. (2010) Management consulting: management consulting. Moscow: The book lab (in Rus.).
10. Marinko, G.I. (2005) Management consulting: Training manual. Moscow: Infra-M (in Rus.).
11. Okhrimenko, O.O. (2016) International consulting. Kyiv: NTUU «KPI» (in Ukr.).
12. Palekh, Yu.I., Gorban, Yu.I. (2015) Information Business. Kyiv: «Lira-K» (in Ukr.).
13. Zhukovskaya, A. (2009) Prospects for the development of human resources counseling in Ukraine. Galician Economic Bulletin, 51-56 (in Ukr.).
14. Zilberman, M. (2006) Consulting: Methods and Technologies. SPb: Peter (in Rus.).

Стаття надійшла до редакції 17.08.2017.

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ: НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Давидова О.Ю., кандидат технічних наук, доцент
Харківський державний університет харчування та торгівлі, Україна

У статті розглянуто методологічні аспекти формування та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств в сучасних ринкових умовах. Визначено параметри від яких залежить продукування ефективних управлінських рішень на підприємстві. Автором розроблено процес формування ефекту від інноватики. Запропоновано ієрархічну систему впливу інноватики на управління розвитком підприємств. Визначено вимоги, яким повинна відповідати система інноваційного управління розвитком підприємств. Визначено фактори, що впливають на побудову організаційних структур інноваційного управління розвитком підприємств. Розроблено методологічні аспекти формування та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств, які нададуть можливість керівництву підприємств формувати та впроваджувати систему інноваційного управління розвитком підприємства, що включає в себе компоненти і принципи процесу інноваційного управління. Також ці аспекти передбачають оцінку, тестування та прогнозування інновацій в системі управління, що базуються на гносеологічних коріннях та основних напрямках інноватики. Виділено проблеми інноваційного управління розвитком підприємств.

Ключові слова: інноваційне управління, інноватика, розвиток підприємств, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. На думку вітчизняних і зарубіжних вчених економістів, основною проблемою зниження рівня вітчизняної економіки є відставання на мікроекономічному рівні, тобто на рівні діяльності конкретного підприємства, а саме за рахунок низького рівня їх конкурентоспроможності.

Основною з причин більшості вітчизняних підприємств є недостатньо ефективно організована діяльність в умовах постійно зростаючих вимог внутрішніх та зовнішніх ринків до вартості та якості продукції та послуг.

У сучасних умовах теорія і практика управління потребують постійних радикальних змін, у зв'язку з розвитком високих інформаційних технологій та проблемами, що формуються безпосередньо у системі управління. Для вирішення цих проблем необхідно продукувати ефективні управлінські рішення із застосуванням інноваційних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями формування та продукування ефективних управлінських рішень з використанням інноваційних підходів інновацій займалися такі науковці, як: В. Авер'янов, В. Бакуменко, М. Білинська, В. Грінюв, В. Майборода, О. Оболенський, В. Прохорова, В. Проценко, І. Розпутенко, В. Чобіток, В. Шамрай, В. Юрчишин та ряд інших учених. Проте основна частина робіт присвячена вирішенню окремих аспектів проблем інновацій в управлінні.

Метою статті є розробка методологічних аспектів формування та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах реалій діяльність будь-якого підприємства залежить від рівня ефективності його управління та впливу держави.

Зробимо акцент на ефективності управління підприємствами. Чи залежить рівень конкурентоспроможності підприємства від системи управління?

Продукування ефективних управлінських рішень на підприємстві залежить від деяких параметрів, а саме:

- рівень кваліфікованості керівництва (досвід роботи, комунікабельність, рівень професійних знань, умінь та навичок, толерантне ставлення до співробітників; новаторський підхід до управління; знання в області економіки та права та ін.);
- функції управління (планування, організація, виконання, мотивація, контроль);
- цілі підприємства (підвищення іміджу підприємства, збільшення обсягів виробництва, завоювання нових ринків, підвищення якості продукції, підвищення соціального рівня робітників та суспільства та ін.);
- методи управління (економічні, технологічні, організаційні, соціально-психологічні, адміністративні та ін.);
- організаційна структури управління підприємством (лінійна департаменталізація, функціональна департаменталізація, міжфункціональна департаменталізація).

Рівень конкурентоспроможності підприємства залежить від того, наскільки всі перелічені параметри є досконалими та узгодженими.

Досконалість та узгодженість системи управління може формуватися під впливом інноваційних підходів. Саме інноватика в системі управління є ефективним інструментом у підвищенні конкурентоспроможності підприємства, що надає можливість його розвитку та виходу на нові ринки.

Процес формування ефекту від інноватики наведено на рис. 1.

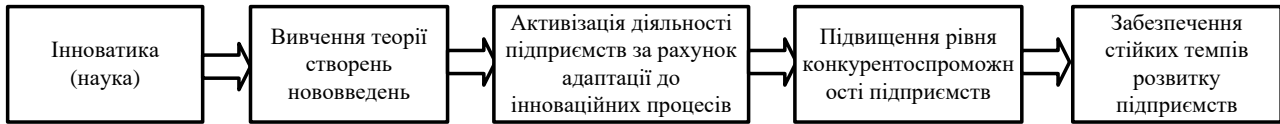

Рисунок 1 – Процес формування ефекту від інноватики

Інноватика – наука, яка спрямована на дослідження теорій створення новацій, активізацію діяльності підприємства за рахунок адаптації до інноваційних процесів, забезпечення стійких темпів зростання на основі науково-технологічного розвитку [5].

На рис. 2 наведено розроблену ієрархічну систему впливу інноватики на управління розвитком підприємством.

Рисунок 2 – Ієрархічна система впливу інноватики на управління розвитком підприємства

Отже, чим досконалішою є система управління, з урахуванням елементів інноватики, тим ефективніший буде його вплив на процес виробництва чи надання послуг, що підвищить рівень конкурентоспроможності підприємств та забезпечить стійкий їх розвиток.

Система інноваційного управління розвитком підприємств повинна відповідати вимогам, а саме:

- адаптивність (здатність пристосуватися до інноваційних змін);
- гнучкість (здатність реагувати на інноваційні зміни попиту та потреби ринку);
- адекватність (здатність реагувати на інноваційні зміни параметрів керованої системи);
- оптимальність (здатність дотримуватися раціональних зв'язків між рівнями та ланками інноваційного управління);
- оперативність (здатність запобігти невідворотним змінам керованої системи за час прийняття інноваційного рішення);
- надійність (здатність гарантувати достовірність передачі інноваційної інформації);

- економічність (здатність до відповідності адміністративних витрат інноваційним вимогам підприємства);
- доступність (здатність для розуміння персоналу та пристосування до обраної форми інноваційного управління й участі в досягненні мети організації).

Фактори, що впливають на побудову організаційних структур інноваційного управління розвитком підприємств: розміри підприємства; асортимент та номенклатура виробів або перелік послуг; технології виробництва; орієнтація на певний сегмент ринку; інфраструктура; місце знаходження; система безпеки; екологічність; професіоналізм персоналу; рівень обслуговування; створення сприятливих умов для інвестування; імідж підприємства; участь у міжнародних програмах; відкритість; сервісне обслуговування; використання системи ХАССР; використання стандартів та вимог системи ISO 9001; інше.

Отже, основною стратегічною метою інноваційного управління розвитком будь-якого підприємства є забезпечення нової якості соціального, технічного, економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємства на основі створення та інтенсивного розвитку інноваційного управління.

Локальними цілями такої системи інноваційного управління розвитком підприємства є не тільки організація конкурентоспроможної інноваційної системи, а й ефективного регулювання розвитку інноваційної економіки шляхом створення правових, економічних, соціальних, організаційних та інших умов.

Ключовим завданням формування і реалізації інноваційного управління розвитком підприємства є вибір відносно невеликої кількості найважливіших базових механізмів, що нададуть можливість зробити ґрунтовний вплив на підвищення ефективності та конкурентоспроможності і забезпечують перехід до нового рівня розвитку.

За результатами проведеного дослідження розроблено методологічні аспекти формування та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств, які наведено на рис. 3.

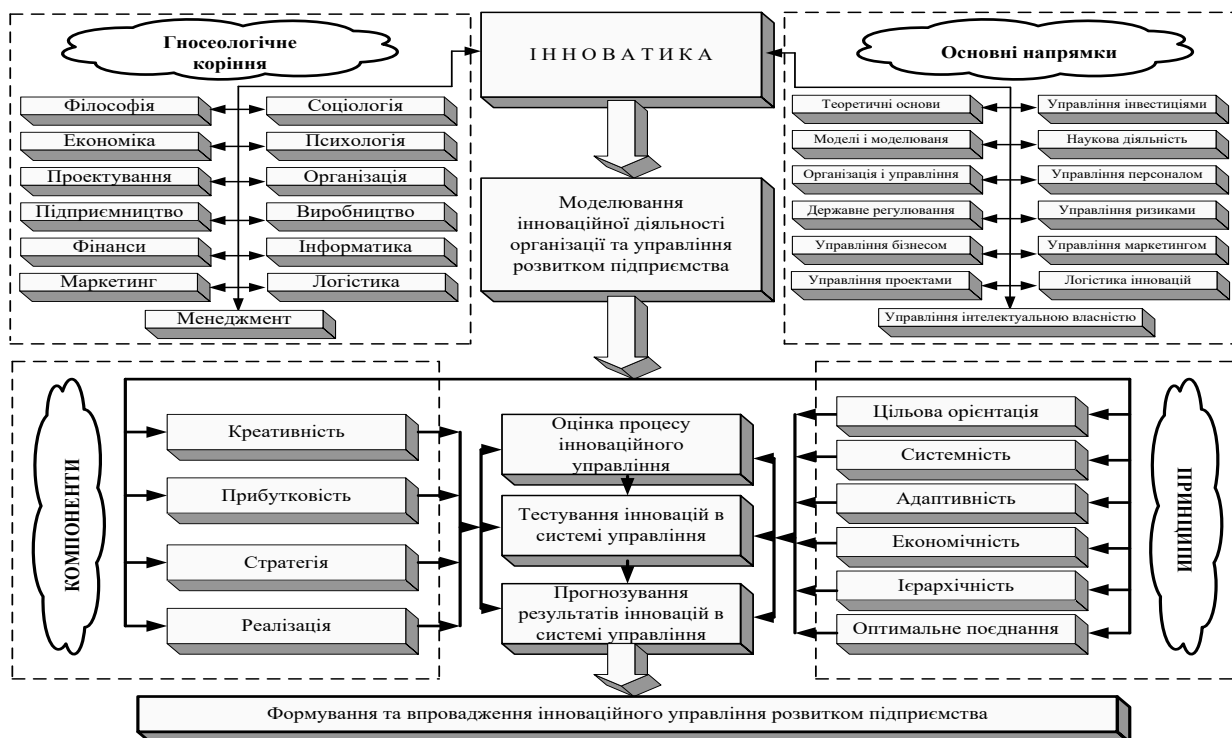

Рисунок 3 – Методологічні аспекти формування та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств

Серед проблем інноваційного управління розвитком підприємств, можна виділити наступні:

- управління підприємством багато в чому відбувається «на основі інтуїції», що призводить до серйозних помилок в прийнятті управлінських рішень, які цілком можна уникнути при професійному управлінні з використанням інноваційних підходів;
- в практиці управління підприємствами використовується досить обмежене число обґрунтованих наукових підходів;

- низький рівень делегування управлінських повноважень;
- низька забезпеченість інноваційними інформаційними технологіями та програмним забезпеченням, що займає велику кількість часу на «неефективну» роботу;
- низький рівень або відсутність націленості працівників на загальні результати розвитку підприємства;
- відсутність механізмів продукування ефективних управлінських рішень на різних рівнях, з використанням специфічних управлінських технологій і методів, які не інтегровані між собою та з урахуванням предметної галузі.

Усі ці проблеми призводять до того, що управління є неефективним і загострюються питання якості управлінських рішень.

Висновки. Методологічні аспекти формування та впровадження інноваційного управління розвитком підприємств, запропоновані автором, нададуть можливість керівництву підприємств формувати та впроваджувати систему інноваційного управління розвитком підприємства, яка включає в себе компоненти і принципи процесу інноваційного управління. Також ці аспекти передбачають оцінку, тестування та прогнозування інновацій в системі управління, що базуються на гносеологічних коріннях та основних напрямках інноватики. Все це допоможе підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств та надасть можливість мати стабільний розвиток.

Література

1. Бузько І.Р. Стратегічне управління інвестиціями та інноваційна діяльність підприємства: моногр. / І.Р. Бузько, О.В. Вартанова, Г.О. Голубенко. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2002. – 176 с.
2. Вечканов Г.С. Краткая экономическая энциклопедия / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова, В.Т. Пуляев. – СПб.: Петрополис, 1998. – 509 с.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
4. Друкер П.Ф. Инновации и предпринимательство / П.Ф. Друкер. – СПб.: Бук Чембер Интернешнл, 1992. – 160 с.
5. Кузьмін О.Є. Фактори інноваційного розвитку підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11391.
6. Мельнік О.В. Інноваційний розвиток та конкурентоспроможність машинобудівних підприємств / О.В. Мельнік // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 20 (993). – С. 18-22.
7. Прохорова В.В. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування / В.В. Прохорова, В.М. Проценко, В.І. Чобіток. – Харків: УПА, 2015. – 291 с.
8. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: учеб. / Б.Санто. – М.: Прогресс, 2005. – 376 с.
9. Хачатурян Х.В. Інновації в державному управлінні: Монографія / Х.В. Хачатурян. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 252 с.
10. Чобіток В.І. Оцінка рівня конкурентноспроможності отечественных машиностроительных предприятий / В.І. Чобіток // Вісник НТУ «ХПІ». – 2010. – №64. – С. 56-62.

References

1. Buz'ko, I.R. (2002) Stratehichne upravlinnya investytsiyamy ta innovatsiyna diyal'nist' pidpryyemstva: monohr. Luhans'k: Vyd-vo SNU im. V. Dalya (in Ukr.).
2. Chobytok, V.Y (2010) Otsenka urovnya konkurentnosposobnosti otechestvennykh mashynostroytel'nykh predryatyy. Visnyk NTU «KhPI», 56-62. (in Ukr.).
3. Druker, P.F. (1992) Ynnovatsyy u predprynymatel'stvo. SPb.: Buk Chamber Ynterneshnl (in Rus.).
4. Khachaturyan, Kh.V. (2005) Innovatsiyi v derzhavnomu upravlinni: Monohrafiya. Kyiv: Vyd- vo NADU (in Ukr.).
5. Vechkanov, H.S., Vechkanova, H.R., & Pulyaev, V.T. (1998) Kratkaya ekonomicheskaya entsyklopedyya. SPb.: Petropolys (in Rus.).
6. Kuz'min, O.Ye. Faktory innovatsiynoho rozvytku pidpryyemstv. Retrieved from: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11391. (in Ukr.).
7. Melen, O.V. (2013) Innovatsiynyy rozvytok ta konkurentospromozhnist' mashynobudivnykh pidpryyemstv. Visnyk NTU «KhPI», 18-22 (in Ukr.).
8. Prokhorova, V.V. (2015) Formuvannya konkurentnoyi stratehiyi pidpryyemstv na zasadakh innovatsiyno-spryamovanoho investuvannya. Kharkiv: UIPA (in Ukr.).
9. Santo, B. (2005) Ynnovatsyya kak sredstvo ekonomicheskoho razvytyya. Moscow: Prohress (in Ukr.).
10. Wikipedia . Retrieved from: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>(in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 21.09.2017.

УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ГРОМАДИ**Дикань В.В., доктор економічних наук, професор****Білоус Л.Б., аспірант***Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна*

Стаття описує основні тенденції розвитку країни у напрямку енергозбереження в умовах децентралізації та розкриває стан реалізації енергетичної реформи України та виділяє місце громад у реалізації угоди про Асоціацію. Зокрема розглянуто стан створення фонду енергоефективності. Визначено, що основою енергетичної безпеки держави є надійне та ефективне функціонування паливно-енергетичного комплексу, проведено комплексний аналіз структури потужностей електрогенеруючих станцій України. Крім того проаналізовано динаміку загального споживання електроенергії за три роки (2015-2017) а також наведено показники споживання за галузями. Визначено основні проблеми, що справляють негативний вплив на тенденції розвитку сектору енергетики та послаблюють енергетичну безпеку держави.

Зазначається, що основним світовим трендом на разі є енергозбереження та ресурсозбереження та виділено стратегічні цілі розвитку України відповідно до національної доповіді за 2017, такі як доступна та чиста енергія та відповідальне споживання та виробництво [16].

У статті проведено аналіз споживання електроенергії у Нововодолазькій ОТГ Харківської області. На прикладі громади області виділено актуальні проблеми, що стають перед громадою щоденно на потребують вирішення.

Автором надано рекомендації, які допоможуть оптимізувати споживання енергії та знизити витрати населення. Крім того зазначено, що існує необхідність проведення заходів для підвищення ефективності використання теплової енергії, а також проведення просвітницької діяльності щодо способів економії енергії, що зменшить напругу на електромережі.

Ключові слова: управління, енергетична ефективність, енергетичний ресурс, громади, децентралізація.

Постановка проблеми. Питання ефективного використання ресурсів та їх збереження є одним з ключових питань сучасного світу. Збереження енергії та ресурсів, оптимальне їх використання, екологічне виробництво та переробка відходів це саме ті теми, що є найбільш актуальними у світі. Так одними з стратегічних цілей сталого розвитку України відповідно до національної доповіді за 2017 рік є доступна та чиста енергія та відповідальне споживання та виробництво. Дані питання є значними на усіх рівнях, адже ініціативи у збереженні енергії, чи у переробці зазвичай йдуть від населення та громад, та й більш активно ними запроваджуються задля економії коштів, збереженню навколишнього середовища та можливості повторного використання матеріалів, що можуть бути перероблені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципи енергозбереження та методичні аспекти їх застосування, були викладені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Роботи В. Беренса, Г. Бирмана, Г.Асланяна, Д. Вольфберга, П. Хавранек, С. Шмідта та ін. стали фундаментом для подальшого розвитку концепції енергозбереження. Серед досліджень вітчизняних вчених-економістів енергозбереження, займає важливе місце в працях І.А.Башмакова, В.Б.Зотова, Е.Ф.Перфілової, Д.Г.Родіонова, А.С. Садикова, В.Г. Семенова, А.В. Талонова, Е.Б. Хижа, Л.Н. Чернишова, В.І. Шарапова, Г.Р. Яруллін і ін.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад державного регулювання добробуту територіальних громад та визначення основних факторів зростання добробуту громад.

Основні результати дослідження. Відповідно до Угоди по Асоціацію та у рамках її виконання для місцевих територіальних громад було відділено відносно незначне місце у рамках виконання Угоди про асоціацію та координування процесу євроінтеграції. Місцеві органи виконавчої влади, таким чином, можуть приймати участь в ході обговорення нормативно-правових актів, а також у процесі моніторингу виконання Угоди, хоча й не мають такого зобов'язання та напряму не несуть такої функції.

В той же час, у межах реформи децентралізації поступово відбувається передача до місцевих органів влади повноважень та бюджетних ресурсів від органів влади. Рівень успішності виконання цих заходів впливає на якість проведення енергетичних реформ та покращення бізнес-клімату в регіонах.

В той же час в рамках енергетично реформи країни було сформовано основний пакет документів необхідний для реформування енергетичної галузі країни. З іншого боку досі не утворено Фонд енергоефективності, що має підтримувати ініціативи щодо впровадження і інструментів стимулювання і підтримки здійснення заходів з підвищення рівня енергоефективності будівель та

енергозбереження. Також Фонд має слідкувати за зменшенням викидів двоокису вуглецю відповідно до Паризької угоди, впровадження *acquis communautaire* Європейського Союзу та Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, забезпечення дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері енергоефективності [8]. А поки дана структура ще не запрацювала у країні все йдуть перетворення.

Основою енергетичної безпеки держави є надійне та ефективне функціонування паливно-енергетичного комплексу (ПЕК). Україна має потужний енергогенеруючий потенціал, достатній для повноцінного забезпечення потреб населення й економіки, а також для експорту електроенергії. Структура потужностей електрогенеруючих станцій України (за даними станом на кінець 2015 року) наведена на рис. 1.

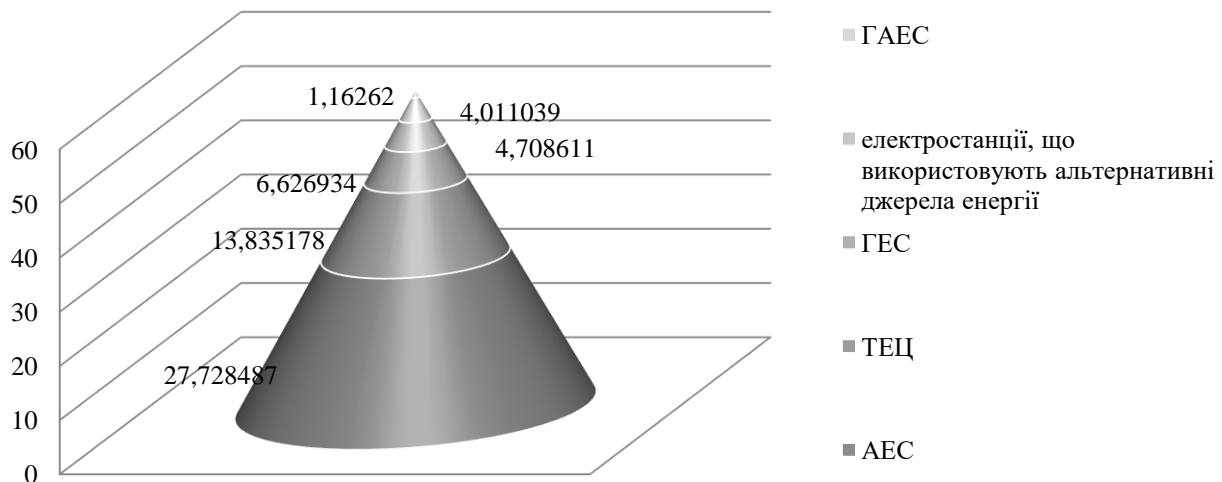

Рисунок 1 – Структура потужностей електрогенеруючих станцій України, ГВт (за даними станом на кінець 2015 року)

Серед проблем, що справляють негативний вплив на тенденції розвитку сектору енергетики та послаблюють енергетичну безпеку держави, слід виділити:

1. неповноцінне застосування наявних потужностей;
2. нестача маневрових і резервних потужностей в існуючій структурі електрогенерації у поєднанні з суттєвим дисбалансом в їх регіональному розміщенні;
3. високий рівень зношеності переважної частини енергогенеруючих потужностей та мереж постачання енергії (більшість енергоблоків атомних електростанцій добігає терміну експлуатації);
4. дефіцит обсягів власного видобування первинних енергоносіїв для задоволення потреб споживачів (до 2014 року до 90% природного газу, до 80% сирої нафти та до 98% ядерного палива імпортувалися з РФ, що ставило під загрозу енергетичну безпеку країни; вжиті заходи щодо диверсифікації поставок первинних енергоносіїв наразі проблему повністю не розв'язали);
5. недостатність технічно досяжного потенціалу відновлюваних джерел енергії (близько 50% загального енергоспоживання в країні) поряд із обмеженістю його використання;
6. високий рівень енергоємності та ресурсоемності виробництва;
7. низька ефективність використання тепла на додачу до втрат при виробництві (5%) у тепломережах (12%) та в будинках (50%). 80% житлового фонду потребує повної термічної модернізації. За оцінками, впровадження заходів із енергозбереження призведе до скорочення споживання енергії домогосподарствами на 60% (приблизно на 20 млн тон умовного палива/рік) [16 с. 58].

За період 2015-2017 років динаміка споживання електроенергії склалася наступним чином: у 2015 році з урахуванням технологічних втрат у мережах склала 136 млрд 475,1 млн кВт-год. У 2016 цей показник скоротився на 1,6% та становив вже 134 млрд 311,1 млн кВт-год, а у аналогічному періоді за 2017 відбулося скорочення ще на 1 млрд 57,2 млн кВт-год та склав 135 млрд 368,3 млн кВт-год. У той самий час без врахування технологічних втрат споживання електроенергії за 12 місяців 2015 року склало 118 млрд 726,9 млн кВт –год, у 2016 цей показник скоротився на 468,9 млн кВт-год-

до 106 млрд 804,2 млн кВт-год. У 2017 році споживання електроенергії за без урахування технологічних втрат зросло на 461,50 млн кВт-год до 118 млрд 719,5 млн кВт-год.

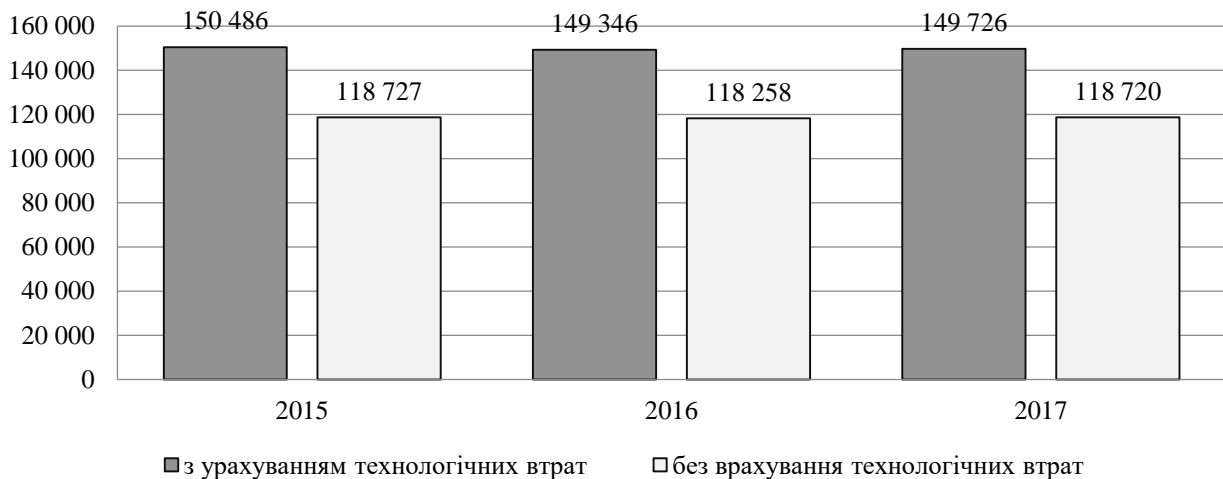

Рисунок 2 – Динаміка споживання електроенергії за 2015-2017 роки, млрд. кВт-год (складено автором відповідно до даних Міністерства енергетики та вугільної промисловості України)

Промисловість країни без урахування технологічних втрат у 2015 році склала 50 200,30 млрд кВт год, а у 2016 скоротила споживання електроенергії до 49 995,40 млрд кВт год. У 2017 році без урахування технологічних втрат промисловість країни збільшила споживання електроенергії на 1,77% – до 50 млрд 897,60 млн кВт год.

У тому числі металургійна галузь у 2015 році спожила 28 млрд 755,00 млн кВт-год, у 2016 – 28872,30 що на 122,40 менше ніж у 2017 28 млрд 994,7 млн кВт-год; паливна – 4 млрд 284,60 млн кВт-год у 2015 році, 3 млрд 597,50 млн кВт-год у 2016 та 3 млрд 628,8 у 2017 році(+0,9% порівняно з 2016 роком); машинобудівна – 3 млрд 669,8 млн кВт-год у 2015 році а у 2017 3 млрд 962,80 млн кВт-год (на 6,9% більше ніж у 2016); хімічна і нафтохімічна – 3 млрд 084,70 млн кВт-год у 2015, 2 млрд 889,90 млн кВт-год у 2017, що на 2,6 відсотків менше ніж у 2016 (2 млрд 968,50 млн кВт-год), сільгосп підприємства у 2017 спожили 3 млрд 335,4 млн кВт-год (+ 4,8%), транспортні – 6 млрд 354,2 млн кВт-год (+ 4%), будівельні – 792,6 млн кВт-год (+ 10,1%).

■ металургійна   ■ паливна   ■ машинобудівна
 ■ хімічна і нафтохімічна   ■ харчова і переробна   ■ будівельних матеріалів
 □ інша

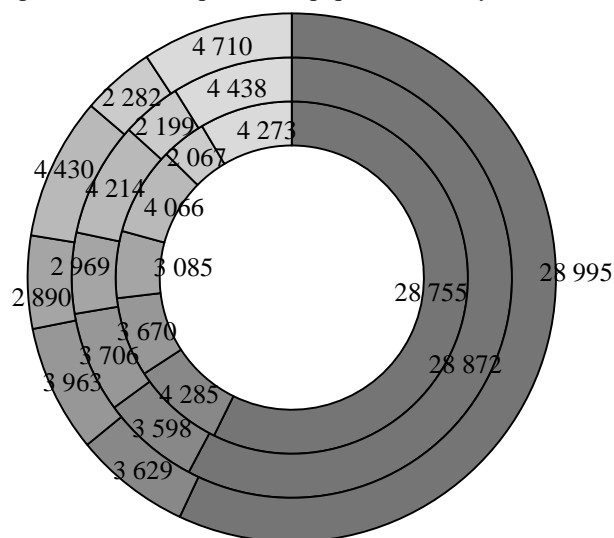

Рисунок 3 – Структура споживання електроенергії у промисловості країни за 2015-2017 роки, млрд. кВт-год (складено автором відповідно до даних Міністерства енергетики та вугільної промисловості України)

Населення країни в 2017 року спожило 35 млрд 064,30 млн кВт-год (-2,4%), комунально-побутові споживачі – 14 млрд 940,60 млн кВт-год (-1,6%), інші непромислові споживачі – 6 млрд 291,80млн кВт-год (+4,3%).

Тож, за три роки споживання електроенергії у країні (з урахуванням технологічних втрат та без них) залишилася приблизно на одному рівні маючи відхилення 3-5%, що свідчить про стабільність загального споживання енергії.

Однак, якщо розглянути споживання більш детально, то можна зазначити, що споживання енергії у промисловості, транспорті, та інших непромислових споживачів потроху зростає, у будівництві та сільському господарстві залишається більш-менш стабільною, а населення три роки поспіль поступово скорочує обсяги споживаної енергії.

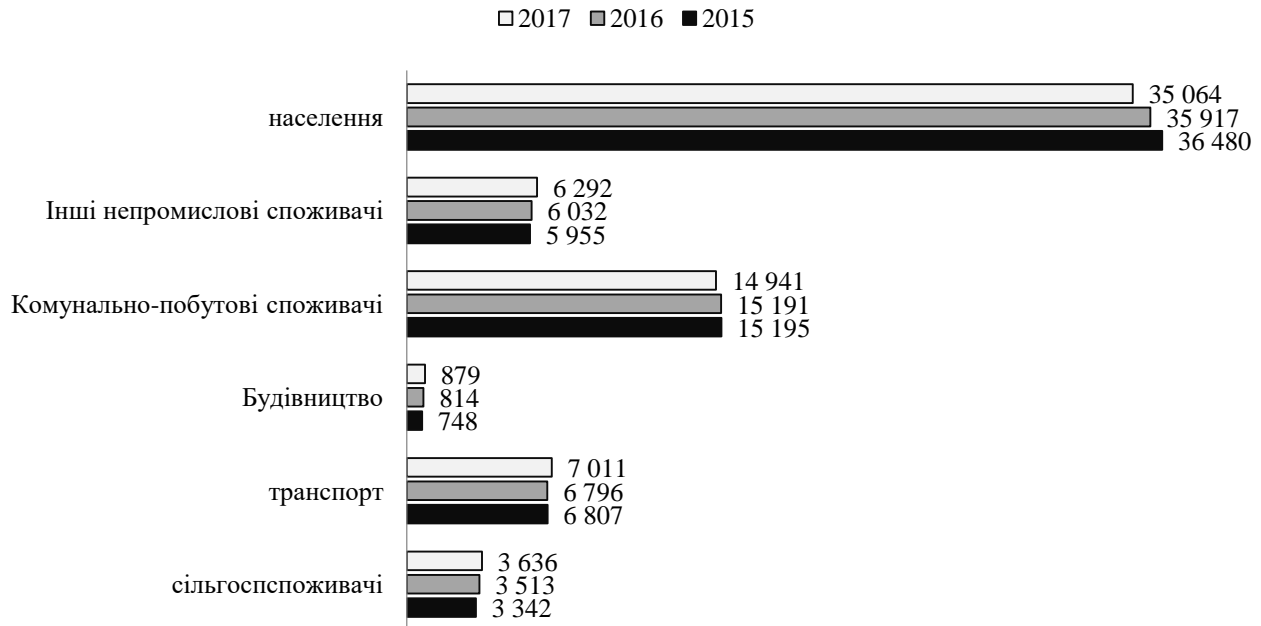

Рисунок 4 – Динаміка споживання електроенергії за видами діяльності за 2015-2017 років, млрд. кВт-год (складено автором відповідно до даних Міністерства енергетики та вугільної промисловості України)

Окремо слід розглянути потреби у електроенергії для ОТГ. Серед споживання електроенергії у Нововодолазькій громаді склалася наступна ситуація. Найбільше споживається електроенергії у Новій Водолазі тут було спожито 5883,89 МВт год електроенергії, з них 3245,011 МВт год населенням. Також лідерами серед споживання енергії є Новоселівка (2293,074 МВт год з них 587,033 МВт год населенням) Ордівка (208,839/142,921МВт год) та Федорівка (123,702/96,755 МВт год). Такі розбіжності є очевидними та свідчать про нерівномірне розташування населення громади та велике скупчення жителів та підприємств ближче до центру. Як видно з рисунків сімнадцять та вісімнадцять населення Нововодолазьська ОТГ споживає на 30% більше електроенергії на одного жителя громади ніж у середньому за область, та на 13% більше ніж середній показник по Україні в цілому. Крім того, за структурою споживання у громаді населенням споживається 44% від загально спожитої електроенергії, хоча середній показник по Україні 30%. Жителі громади використовують застарілі електричні котли, обігрівачі для опалювання будинків, адже електроенергія дешевше ніж опалювання газом. Однак, таке споживання то зайва напруга на й так зношені електромережі, де втрати на окремих ланках сягають 30%.

На даний час електричні мережі на території громади зношені, подекуди в аварійному стані, що дає можливість розглядати та використовувати альтернативні види енергії особливо для сіл старостинських округів. Крім того, є доцільним проведення заходів з підвищення енергоефективності використання енергії, встановлення LED-ламп замість ламп накаливання та оптимізація системи опалення для зменшення використання електроенергії як способу опалення домівок населенням. Такої існує необхідність проведення заходів для підвищення ефективності використання теплової енергії, а також проведення просвітницької діяльності щодо способів економії енергії, таких як встановлення лічильників нічного електропостачання та виконання енергозатратних робіт у нічний час, що зменшить напругу на електромережі.

Висновки. Отже, збереження енергії є вкрай важливим як для держави так і для населення. На даному етапі ми бачимо прагнення з боку держави до створення механізмів впровадження та регулювання заходів направлених на енергоефективність та енергозбереження. Урядом було прийнято низку документів, яка регулює відношення у даній сфері. В той же час відстрочка у остаточному створенні Фонду енергоефективності значно гальмує даний процес.

Протягом останніх років Україна знижує власний видобуток електроенергії все більше переходячи на імпорт, що протиречить Енергетичній Стратегії до 2030 року, котра для задоволення потреб економічного зростання передбачає розвиток ПЕК, в першу чергу за рахунок будівництва нових енергетичних об'єктів.

Література

1. 2-й Звіт Ініціативи прозорості видобувних галузей (2014-2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eiti.org.ua/download/2235/>.
2. Аналітична записка «Проблеми і перспективи створення в Україні нафтових резервів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enref.org/wp-content/uploads/2017/10/oil_reserves.pdf.
3. Аналітична записка «Україна та Угода про Асоціацію: місцевий вимір у реформах енергетики та довкілля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enref.org/wp-content/uploads/2017/11/AA_local_aspects_web.pdf.
4. Дорожня карта реформ. Вересень 2016 – грудень 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dorozhnyya-karta-reform-RPR-do-kintsya-2017-roku.pdf>.
5. Дорожня карту реформ на 2016-2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dorozhnyya-karta-reform-RPR-do-kintsya-2017-roku.pdf>.
6. Енергетична стратегія України до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.
7. Моніторинговий звіт про просування України у виконанні Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом у сферах енергетики та довкілля за жовтень 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enref.org/books/monitorynhovuj-zvit-pro-prosuvannya-ukrajiny-uvykonanni-uhody-pro-asotsiatsiyu-z-evropejskym-soyuzom-u-sferah-enerhetyky-ta-dovkillya-za-zhovten-2017-roku/>.
8. Національна доповідь Цілі Сталого Розвитку: Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//menr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf](http://menr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf).
9. Проект енергетичної стратегії України до 2035 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245165746&cat_id=245165726.
10. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» (щодо механізму закупівлі енергосервісу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58925.
11. Проект Закону про енергетичну ефективність будівель – Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59631.
12. Проект Закону про ринок електричної енергії України – Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58829.
13. Проект Закону про розкриття інформації у видобувних галузях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59455.
14. Проект Закону про Фонд енергоефективності – Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60811.
15. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/files/sector/Strategy2020updUA.pdf>.
16. Україна в рейтингу екологічної ефективності у 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analityka/ukrayina-v-reytingu-ekologichnoyi-efektyvnosti-u-2016-roci>.

References

1. 2nd Report on the Transparency Initiative of the Extractive Industries (2014-2015). Retrieved from: <http://eiti.org.ua/download/2235/>.
2. Analytical note «Problems and prospects of creation of oil reserves in Ukraine». Retrieved from: http://enref.org/wp-content/uploads/2017/10/oil_reserves.pdf.
3. Analytical note «Ukraine and the Association agreement: local dimension in energy and environment reforms». Retrieved from: http://enref.org/wp-content/uploads/2017/11/AA_local_aspects_web.pdf.
4. Energy Strategy of Ukraine until 2030 year. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.
5. Monitoring report on Ukraine's progress in implementing the Association Agreement with the European Union in the fields of energy and environment for October 2017 year. Retrieved from:

- <http://enref.org/books/monitorynhovuj-zvit-pro-prosuvannya-ukrajiny-uvykonanni-uhody-pro-asotsiatsiyu-z-evropejskym-soyuzom-u-sferah-enerhetyky-ta-dovkillya-za-zhovten-2017-roku/>.
6. National Report Sustainable Development Goals: Ukraine. Retrieved from: [//menr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf](http://menr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf).
  7. Project of the Energy Strategy of Ukraine to 2035 year. Retrieved from: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245165746&cat_id=245165726.
  8. Project of the Law about making changes to the Law of Ukraine «On introducing new investment opportunities, guaranteeing the rights and legitimate interests of subjects of entrepreneurial activity for carrying out large-scale energy modernization» (regarding the mechanism for purchasing the energy service). Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58925.
  9. Project of the Law on disclosure in the extractive industries. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59455.
  10. Project of the Law on Energy Efficiency of Buildings – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59631.
  11. Project of the Law on the Electricity Market of Ukraine – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58829.
  12. Project of the Law on the Energy Efficiency Fund – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60811.
  13. Road map of reforms for 2016-2017 years. Retrieved from: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dorozhnya-karta-reform-RPR-do-kintsya-2017-roku.pdf>.
  14. Road map of reforms. September 2016 – December 2017. Retrieved from: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dorozhnya-karta-reform-RPR-do-kintsya-2017-roku.pdf>.
  15. Sustainable Development Strategy «Ukraine – 2020». Retrieved from: <https://nfp.gov.ua/files/sector/Strategy2020updUA.pdf>.
  16. Ukraine in the rating of environmental efficiency in 2016 year. Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analityka/ukrayina-v-reytyngu-ekologichnoyi-efektyvnosti-u-2016-roci>.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2017.

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАПОРУКИ ЕФЕКТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Дикань В.В., доктор економічних наук, професор
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Гладух М.В., аспірант
Український державний університет залізничного транспорту, Україна

У статті розглянуто проблеми та принципи забезпечення кадрової політики українських підприємств. Досліджено суть кадрової політики, основні напрямки в роботі з персоналом, її вплив на забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто поняття кадрової політики, як системи роботи з персоналом, засоби реагування на зміни в зовнішньому середовищі. Досліджено забезпечення кадрової політики на основі організаційної інтеграції, функціональності, відповідальності всіх працівників на підприємстві та адаптації до безперервного навчання. Проаналізовано досвід кадрової політики провідних іноземних та українських компаній. Визначено, що зарубіжні компанії акумулюють у своїй кадровій політиці ті принципи та елементи, що є адекватнішими для певної країни та виду діяльності компанії. Визначено, що в іноземних компаніях робота з персоналом базується на чіткій системі роз'яснення співробітникам фірми показників і стратегій компанії відносно робочої сили і розвитку компетенцій; на можливості для зростання працівників; програмі та системі винагород, які сприяють гнучкості та встановленню балансу між роботою та особистим життям через використання часткової зайнятості, гнучкому робочому графіку та перерозподілу посадових обов'язків. Проаналізовано, що головною метою кадрової політики українських підприємств є реалізація програм підвищення персоналу; перепідготовка та залучення молодих спеціалістів; об'єктивні дані про освіту; раціональне використання персоналу; створення сприятливих умов для творчої ініціативної та індивідуальної праці і удосконалення матеріальних стимулів; фіксування чітких критеріїв; перехід від старої системи залучення через практичну оцінку професійно-кваліфікаційних здібностей кандидатів на посади; наявність ученого ступеня; володіння іноземними мовами; наявність заохочень або покарань.

Ключові слова: кадрова політика, робочі місця, економічна безпека, персонал, кадри, управління, забезпечення.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки одним із вирішальних чинників ефективності і конкурентоспроможності підприємства є забезпечення високої якості кадрового потенціалу. Головна мета кадрової політики підприємства полягає в забезпеченні робітників робочим місцем, посадою, спеціальністю відповідної кваліфікації.

Сутність кадрової політики полягає у визначенні основних напрямків в роботі з персоналом, що сприяє ефективному вирішенню виробничих проблем працівників підприємства на різних рівнях відповідальностей.

За умов розвитку ринкової економіки великого значення набуває питання розвитку персоналу, його формування, мотивація та забезпечення економічної безпеки підприємства. З кадрами підприємства пов'язана не тільки внутрішні ризики, а й потенційні чинники успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До недавнього часу вагомі дослідження та формування кадрової політики підприємства знайшли своє відображення у працях багатьох науковців, зокрема О. Грішнєвої, В. Гурне, О. Козлової, О. Крушельницької, В. Пугачова, В. Співака. Деякі теоретичні аспекти кадрової безпеки в системі економічної безпеки окреслили І. Варналій, В. Геєць, Я. Гончарук, В. Рубський, О. Грунін, Є. Жарикова, В. Понамарьов, Є. Рубан, Д. Рисіна, І.Б. Швець, В. Шилов та інші.

Є. Жариков [1] обґрунтував проблему відбору персоналу і ризиків, що виникають внаслідок хитрощів при прийомі на роботу. І.Б. Швець [2] присвятив дослідження ризикам, що виникають внаслідок на кожному етапі взаємодії між працівником та підприємством, оцінці їх вірогідності і методам попередження. Д. Рисіна визначає конкретні посади, групи ризику і моменти взаємодій між працівником і підприємством, які супроводжуються виникненням тих чи інших загроз з боку персоналу [3].

Метою даної статті є проведення аналізу забезпечення кадрової політики на підприємстві як запоруки ефективної економічної безпеки, вивчення та дослідження інноваційних підходів щодо роботи з персоналом підприємства.

Основні результати дослідження. Кадрова політика - це система роботи з персоналом, що об'єднує різні форми діяльності й має на меті створення згуртованого і відповідального

високопродуктивного колективу для реалізації можливостей підприємства, адекватно реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищах. Поняття кадрової політики в широкому розумінні – це система правил і норм. У вузькому розумінні – сукупність конкретних правил і побажань у взаємовідносинах працівників і організацій. Також слід відмітити, кадрова безпека – це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому [4].

Англійський спеціаліст у сфері кадрового менеджменту Д.Грест вважає, що забезпечення кадрової політики – це:

- організаційна інтеграція – вище керівництво і лінійні керівники приймають розроблену та добре скоординовану стратегію управління людськими ресурсами як свою власну та реалізують її у своїй оперативній роботі, тісно взаємодіючи зі службами;

- високий рівень відповідальності всіх працівників, під якими розуміють як ідентифікацію з базовими цінностями підприємства, так і наполегливу реалізацію визначених цілей у практичній роботі;

- функціональність – варіантність функціональних завдань, що передбачає відмову від традиційного, жорсткого розмежування різних видів робіт, а також використання різноманітних форм трудових контрактів (повна, часткова і погодинна зайнятість);

- структурність – адаптація до безперервного навчання, організаційних змін, гнучкість організаційно- кадрового потенціалу висока якість роботи і її результатів, умов праці (робоче середовище, зміст роботи, задоволеність працівників).

Сучасна кадрова політика підприємств має створити план з розвитку підприємства, бути достатньо гнучкою, економічно переконливою, виходячи з реальних можливостей підприємства. Вона має створити індивідуальний підхід до своїх працівників. Принципами кадрової політики можна визначити наступні: демократизм управління, від якого залежить готовність до співробітництва; розуміння людей, їхніх потреб; справедливої дотриманні рівності й послідовності.

За новітніми умовами господарювання кадрова політика має бути спрямована на формування такої системи роботи з персоналом, щоб орієнтуватися на отримання не лише економічного й соціального ефекту, а й нормативних аспектів та урядових рішень.

Серед елементів кадрової політики треба назвати політику зайнятості, яка охоплює забезпечення високо кваліфікаційного персоналу, створення цікавих умов праці, забезпечення її безпеки, створення здатності для просування по службі з метою підвищення ступеня задоволення роботою; політика навчання, яка враховує формування відповідної бази навчання; можливість для підвищення кваліфікації та реалізації бажань до професійного зростання; політику оплати праці, що полягає в наданні достатньо високої заробітної плати, яка відповідає б досвіду, здібностям і ставленню працівника до своїх обов'язків, його трудовому внеску; політику успіху, яка створюється на забезпеченні широкого набору соціальних пільг і благ, створенні умов привабливих для працівника та взаємовигідних для них і для підприємства; політику трудових відносин, яка передбачає встановлення певних процедур для загрози виникнення трудового конфлікту.

За нових умов господарювання кадрова політика має спрямовуватися на формування такої системи роботи з персоналом, що орієнтується на отримання не лише якості, а ще й соціального ефекту за умовами дотримання чинного законодавства, урядових рішень та нормативних актів.

Зарубіжні компанії акумулюють у своїй кадровій політиці ті принципи та елементи, що є адекватнішими для певної країни та виду діяльності компанії. Незалежно від національної приналежності, провідні компанії світу приділяють важливу увагу якісному управлінню людськими ресурсами.

У службах управління персоналом закордонних компаній у середньому зайнято 1-1,2% загальної чисельності працівників. В усіх підрозділах працюють висококласні професіонали. У 500 найбільших компаніях США більше 30% зайнятих кадровою роботою – магістри та доктори наук. З кожних 10 американських кадровиків 6-7 мають дипломи психолога, соціолога, економіста, фахівців в області трудових відносин, які були отримані у провідних університетах, школах бізнесу [5].

Ключовими компонентами кадрової політики у США виступають диверсифікація та залучення пріоритетів бізнес-стратегії компанії. З метою досягнення свого «бачення» векторів розвитку компанія фокусує увагу на 5 основних стратегічних напрямках, 3 з яких безпосередньо пов'язані з людськими ресурсами [6].

Для визначення характерних особливостей кожної з основних зарубіжних моделей формування кадрової політики у якості прикладу ми візьмемо досвід провідних транснаціональних корпорацій, таких, як Ford Motor Company, Lego Group, Sharp. Ці компанії охоплюють різні сектори економіки.

На початку 2003 року компанія Ford Motor Company визначила, що диверсифікованість персоналу визначають не лише раса, етнічне походження, вік і стать, а й ще багато ознак, що роблять людину унікальною. У зв'язку з неоднорідним складом персоналу FM Company кадрову політику будує на вихованій організаційній культурі, вільній від бар'єрів, у якій кожний працівник відчує себе залученим, шановним і цінним.

На початку 90-х років за фінансовою підтримкою в компанії були створені ресурсні групи працівників (Employee Resource Groups - ERG), мережа яких сьогодні охоплює тисячі працівників, що відчувають проблеми щодо походження, етнічної та релігійної приналежності, інвалідності тощо. Ресурси групи проводять різні освітні та культурні заходи, а також здійснюють підтримку різним проектам, пов'язаним з різноманітністю персоналу.

Збалансування роботи та особистого життя є одним з індикаторів гідної праці. У компанії розроблені програми та система винагород сприяють гнучкості та встановленню балансу між роботою та особистим життям через використання часткової зайнятості, гнучкі робочі графіки та перерозподіл посадових обов'язків.

Компанія Ford розвиває навчальну програму для менеджерів і робітників щодо зростання їх компетенцій. Саме через навчання працівників компанія досягне рівня низьких витрат на виробництво та високої якості продукції. Більшість працівників FM Company беруть участь у тренінгах щодо розвитку чуйності, поваги та комунікативності на робочих місцях. Людські ресурси розглядаються в компанії як життєва важлива складова, якій забезпечується постійна підтримка та розвиток.

Кадрова політика компанії Sharp базується на основних принципах японського менеджменту: гарантія зайнятості та створення обстановки довіри; гласність і цінності корпорації; управління, ґрунтоване на інформації; управління, орієнтоване на якість; постійна присутність керівництва на виробництві; підтримка чистоти та порядку.

У межах своєї кадрової політики Sharp акцентує увагу на важливості дотримання основних прав людини та порушенні прав людини, забезпечує можливості для зростання працівників, прагне сформувати систему управління людськими ресурсами та робочих місць відповідно до характеристик і талантів працівників. Компанія також допомагає своїм працівникам підтримувати здоровий баланс між роботою та особистим життям, а також прагне створити робочі місця, що забезпечують працівникові добре розумове та фізичне самопочуття [7].

Серед усіх прав працівників компанія особливо визначає їх право на об'єднання та проведення колективних переговорів на основі чинного законодавства в різних країнах і регіонах, де розташовані підрозділи Sharp. У Японії, на підприємствах Sharp щомісячно проводяться засідання Центральної Ради з управління працею, де присутні представники обох сторін та ведеться спільне обговорення питань ділового середовища і трудових відносин. В Європі підрозділи Sharp проводять засідання Європейської Робочої Ради (Europe Works Council) кожного року.

Кадрова політика компанії містить наступні програми розвитку персоналу:

- GATE – підготовка персоналу для поточних зарубіжних відряджень (вивчення основ глобального лідерства та особливостей країн з економікою, що розвиваються);

- GRID – для підготовки молодих людей, що планують посідати ключові посади у майбутньому та забезпечувати розвиток компанії за кордоном (направлення працівників на 1-2 роки у країни, що розвиваються, для вивчення специфіки їх ринків, культури тощо);

- GOAL – для навчання працівників Sharp іноземної мови (китайської або англійської).

Sharp дає своїм працівникам можливість обирати стиль роботи, який є для них найприйнятнішим на різних стадіях їх життя, і таким чином допомагає працівникам досягти балансу між роботою та особистим життям.

Досвід компанії Sharp – це збалансування роботи та особистого життя, які спрямовані на виховання дітей і догляд за членами родини, що потребують допомоги (хворі, люди похилого віку). Так, у компанії діють програми, згідно яких працівники можуть використовувати графік роботи, отримувати відпустку з догляду за членами родини, що потребують допомоги. В цілому кадрова політика Sharp може бути визнана такою, що забезпечує персоналу компанії гідну працю.

LEGO Group була заснована у 1932 році в Данії, а на сьогоднішній день має філіали та відділення по всьому світу. Компанія спеціалізується на розвитку дитячого творчого потенціалу через ігри та навчання, вона забезпечує іграшками та навчальними матеріалами дітей у більш ніж 130 країнах. LEGO Group третій у світі виробник у сфері ігрової індустрії, а персонал нараховує понад 10000 працівників [8].

Крістіан Іверсан, що обіймав посаду віце-президента з персоналу компанії LEGO, зазначив, що на фазі формування стійкої платформи для зростання та створення підґрунтя для зростання і

в майбутньому розвитку компанія прагне підвищити рівень оперативного управління. З цією метою на відміну від фінансових важелів, що були пріоритетними на попередній кризовій фазі, компанія активізує два інших важеля – управління персоналом та управління ІТ. В основу кадрової політики компанії покладені наступні цілі:

- LEGO Group повинна створити гідне місце для роботи працівників. Кожна фірма в складі LEGO повинна створити й підтримувати професійне середовище, привабливе як для теперішніх так і для майбутніх працівників;
- LEGO Group повинна мати кваліфікацію, необхідну для регулювання діяльності сьогодні і в майбутньому для того, щоб забезпечити виконання завдань, що стоять перед компанією;
- мета LEGO Group створити постійні й надійні робочі місця для всіх працівників шляхом ретельного планування;
- праця працівників LEGO Group повинна оплачуватися належним чином з урахуванням умов праці, особистих досягнень, результатів і відповідно до місцевого рівня оплати аналогічних робіт;
- робота повинна бути організована з урахуванням фізичних і розумових здібностей працівників;
- LEGO Group прикладає всі зусилля в наданні активної допомоги в професійному зростанні працівників;
- кадрова політика повинна бути розроблена й здійснена в тісному співробітництві керівництва фірми й працівників.

Кадрова політика компанії містить професійні оцінки показників кадрів, моніторингу рівня кваліфікації персоналу, навчання працівників, у тому числі знання у суміжних сферах діяльності. У 2008 році на підприємствах LEGO Group було розпочато впровадження нового фінансового інституту, спрямованого на аналіз клієнтських переваг і рентабельності продукції.

Робота з персоналом у LEGO Group базується на чіткій системі роз'яснення співробітникам фірми показників і стратегій компанії відносно робочої сили, провідне місце у кадровій політиці посідає система розвитку компетенції, необхідної для успішного практичного використання цих показників. Персонал LEGO Group незалежно від країни, у якій він працює, має оперативний доступ до цієї програми, яка отримала дуже високі оцінки від персоналу компанії. В програму включають 5 модулів: вступ, передісторія та підхід до проведення опитування, інтеграція опитування, дії на основі результатів опитувань, викладання масштабних ініціатив, спрямованих на організаційний розвиток. Вона також сприяє ознайомленню працівників компанії з інструментом організаційного розвитку “DREAM OUT”, який використовується рядовими працівниками для реалізації нових ідей, щодо нових способів покращення результатів діяльності [9]. Крім того, електронне навчання персоналу LEGO Group закінчується само тестуванням, що дозволяє встановити ступінь, здібності менеджерів на практиці використовувати нові знання.

Кондитерська Корпорація ROSHEN – один з найбільших світових виробників кондитерських виробів. Кондитерська компанія ROSHEN посідає 18 сходинку рейтингу Candy Industry TOP 100. Під власним «солодким знаком якості» ROSHEN виробляє до 200 видів високоякісних кондитерських виробів. Розробкою технологій та запуском високоякісних кондитерських виробів займаються спеціалісти, які пройшли атестацію та навчання у спеціалізованих іноземних центрах.

Кадровий склад чи персонал київської кондитерської фабрики Roshen мають визначні кількісні, якісні і структурні характеристики. Якісними формальними ознаками керівного персоналу насамперед є, як відомо, об'єктивні дані про освіту, професійну кваліфікацію, наявність ученого ступеня чи звання, вміння працювати на комп'ютері, знання іноземних мов, наявність заохочень або покарань, а також результати голосування при обранні й наступних атестацій тощо [10].

Компанія «Київстар» – закрите акціонерне товариство, лідер мобільного зв'язку. Компанія була заснована у 1994 році, послуги мобільного зв'язку надає з 1997 року. «Київстар» – один з найкрупніших операторів на території України, охоплює своєю мережею всі великі і малі міста [10].

Кадрова політика «Київстар» – це сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, її мотивації та стимулювання. Кадрова політика визначає генеральну лінію і принципові настанови в роботі з персоналом на довготривалу перспективу.

Кадрова політика «Київстар» включає в себе: своєчасне забезпечення організації персоналом певної якості і кількості відповідно до стратегії розвитку організації; створення умов реалізації, передбачених трудовим законодавством прав і обов'язків громадян; раціональне використання персоналу; формування і підтримка ефективності роботи підприємства.

Компанія проводить активну кадрову політику, суть якої полягає в тому, що керівництво підприємства має якісний діагноз, а також обґрунтований прогноз розвитку ситуацій і засоби впливу

на неї. Кадрова служба підприємства володіє засобами прогнозування кадрової ситуації на середньостроковий та довгостроковий періоди.

Кадрова політика “Київстар” включає в себе 90% штатних співробітників які мають вищу освіту; притягуються кваліфіковані фахівці. Нові співробітники приходять співбесіду, як з психологами, так із провідними фахівцями того відділу в якому працюватиме співробітник. Новим співробітникам надається випробувальний термін 3 місяця. В компанії використовується багаторівнева мотивація персоналу: корпоративні заходи; навчання персоналу; пільгові путівки; медичне страхування.

Результат даної політики – це успішний та досвідчений топ-менеджмент і кваліфікований персонал на всіх рівнях. [10]

Висновки. Розглянувши досвід іноземних та українських корпорацій, можна зробити наступні висновки. Головна мета кадрової політики підприємства полягає у забезпеченні кожного працівника робочим місцем, кожної посади персоналом відповідних професій та спеціальністю і належної кваліфікацією. Кадрова політика – це реалізація різних програм підвищення кваліфікація персоналу та його перепідготовки; перепідготовка за рахунок коштів саме роботодавця та залучення молодих ініціативних спеціалістів, що повинно стати пріоритетом кадрової політики; створення сприятливих умов для творчої, ініціативної та індивідуальної праці; удосконалення системи моральних, а головне – матеріальних стимулів; фіксування чітких критеріїв, задоволення визначених вимог для кар’єрного росту; перехід від старої системи залучення кадрів керівної ланки і спеціалістів, до залучення через практичну оцінку професійно- кваліфікаційних здібностей кандидатів на заміщення вакантних посад, використання системи стажування студентів останніх курсів вузів.

Основою управління кадрами виступає кадрова політика, яка може бути розподілена на управління персоналу та підбір кадрів. Головне завдання кадрової політики полягає у забезпеченні економічної безпеки підприємства, веденню ефективного кадрового процесу, що буде сприяти розвитку економіки та соціальної сфери організації.

Література

1. Жариков Е.С. Риски в кадровой работе. Книга для руководителей и менеджера по персоналу / Е.С. Жариков, А.А. Парамонов. – М.: Междунар. центр. фин. - экон. развития, 2005. – 288 с.
2. Швець І.Б. Економічна безпека в управлінні персоналом / І.Б.Швець // Наукові праці ДонНТУ. – 2009. – № 36 – С. 179-184.
3. Рысина Д.Ф. Проверяем благонадежность кандидатов на руководящие должности и другие ответственные должности // Кадры предприятия. – 2008. – №9. – С. 17- 32.
4. Демченко Т. Управление персоналом: современные подходы / Т.Демченко // Человек и труд. – 2003. – №8. – С. 35-41.
5. Офіційний сайт Ford Motor Company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ford.com>.
6. Офіційний сайт Sharp [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sharp.word.com/>.
7. Офіційний сайт LEGO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Group <http://aboutus.lego.com/-US/lego.group>.
8. Оценка персонала. Как управлять человеческим капиталом, чтобы реализовать стратегию / Хьюзлид Марк А., Беккер Брайан Е., Битти Ричард У. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2007. – 432 с.
9. Офіційний сайт Roshen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.roshen.com>
10. Е.Кропивьянская Лучшие обучающие компании : Киевстар / Е.Кропивьянская // HRMagazine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krm.ua>.

References

1. Jarikov E.S. (2005). Risks in personnel work. The book for managers and manager on the song. / E.S.Jarikov, A.A.Paramonov. M.: International Center for Financial and Economic Devolpment.
2. Scvec I.B. (2009). Economical bake in management personnel / I.B.Scvec // Scientific works DonNTU.
3. D.F.Risina (2008). We check the reliability of candidates for managerial positions and other responsible positions // Personnel of the enterprise.
4. T.Demchenko (2003). Personnel management: modern approaches // Man and work.
5. Official site Ford Motor Company. Access model: <http://www.ford.com>.
6. Official site Sharp. Access model: <http://sharp.word.com>.
7. Official site LEGO. Access model: Group <http://aboutus.lego.com/-US/lego.group>
8. Evaluation of staff. How to manage human capital to implement a strategy (2007) / Hueslid Mark A., Beacher Brian E., Beattie Richard W. M.: ID Williams LLC.
9. Official site Roshen. Access model: <https://www.roshen.com>.
10. E.Kropivnyanskaya The best training companies : Kyivstar. HRMagazine. Access model: <http://www.krm.ua>

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАНДРАЙЗИНГУ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ ТА СТАРТАПІВ

Кобушко І.М., доктор економічних наук, професор

Котенко Н.В., кандидат економічних наук, доцент

Бойко К.О., магістрант

Сумський державний університет, Україна

У статті ідентифіковано онлайн-фандрайзинг як процес залучення ресурсів шляхом застосування мобільних та Інтернет-технологій для побудови і посилення взаємодій між стейкхолдерами, зацікавленими в успіху соціального проекту чи стартапу. Автори провели порівняння онлайн-фандрайзингу з традиційними методами залучення коштів за такими адміністративно-фінансовими критеріями, як можливість залучення до нефінансової допомоги прихильників ідеї; рівень довіри до організації та проекту; реальна “видимість” організації; географічні обмеження; ефективність адміністративних витрат; середня швидкість отримання зворотного зв’язку (результату); середній розмір внесків; управління базами даних донорів; портрет донора; та виділили ключові інструменти онлайн-фандрайзингу. Базуючись на етичному принципі анонімності фандрайзингової діяльності, порівнянні суб’єктивних та сторонніх оцінок мотиваційних чинників фандрайзингу для фінансування соціальних проектів та стартапів запропоновано застосування блокчейн-технологій та пов’язаних з ними грошових інститутів, які виконують функції анонімних он-лайн платежів та нівелюють окремі недоліки електронних платіжних систем. Доведено, що такі загальновідомі недоліки криптовалют, як гіперволатильність, невизначеність правового статусу, незахищеність від хакерських атак на електронні крипто-гаманці, необхідність виведення з тіні надприбутків та сплати податків, відсутність можливості зупинки чи скасування платежу перетворюються на непрямі переваги для соціальних проектів і стартапів, які стають більш конкурентоспроможними у порівнянні до звичайних прямих чи фінансових інвестицій, пов’язаних із формуванням статутних капіталів юридичних осіб. У той же час, автори наголошують на підвищених ризиках та відповідальності для адміністраторів соціальних проектів та стартапів при застосуванні криптовалют та ІСО (первинне розміщення монет) та відкритості питання сталості електронного фінансування в умовах глобалізації та цифровізації економіки.

Ключові слова: онлайн-фандрайзинг, соціальний проект, стартап, блокчейн технологія, криптовалюта, ІСО первинне розміщення монет.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток ІТ технологій, онлайн-сервісів та загальна цифровізація економіки призводить до розширення доступу до ресурсів, ліквідації посередників та фінансової децентралізації не лише для приватних чи економічних суб’єктів, але і тих осіб, які працюють у “третьому секторі” – неурядових організацій, фондів, об’єднань, що одночасно відповідають п’яти вимогам: організовані, приватні, самоврядовані, не розподіляють прибуток і добровільні [1].

У п’ятому щорічному дослідженні Blackbaud Institute в 2016 році [2] визначено, що обсяг коштів, залучених через онлайн-канали хоча і має незначну питому вагу (7,2% від загального обсягу зібраних коштів), проте демонструє суттєві тенденції до зростання (7,9 % у США, 10 % у Канаді, 2,8 % у Великій Британії).

За даними іншого опитування 2017 Global NGO Online Technology Report [3], що проводилося онлайн серед 4908 НУО з 153 країн на 7 континентах, у 2017 році 92% глобальних НУО мають свої власні Facebook сторінки та веб-сайти, 78% з яких є мобільно сумісні; 95 % опитуваних погоджуються, що онлайн-технології ефективні для інтерактивного оновлення бренду організацій; більше ніж 80% учасників переконані, що онлайн-технології ефективні для рекрутингу волонтерів та створення соціальних змін. У дослідженні також брали участь 355 донорів, 62% яких надають перевагу онлайн-пожертвуванням та ще 6% використовують мобільні додатки та СМС і лише 32% опитаних застосовують традиційні оффлайн-методи – пошту, жертвують на фандрайзингових заходах чи по телефону. Загалом, такі результати в першу чергу визначаються способом проведення опитування – через мережу Інтернет. У той же час, вони ще раз підтверджують актуальність дослідження онлайн (цифрової) складової фандрайзингу, яка за останні п’ять років переросла з окремого інструменту комунікації у найбільш перспективний вид, для механізму застосування якого має бути запропонована специфічна сучасна методологія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні проблеми застосування фандрайзингу для фінансування неурядових організацій та стартапів є центральним елементом досліджень іноземних та вітчизняних науковців та фахівців-практиків, таких як А. Саржо, Дж. Шанг,

М. Огборн, Дж. Вилкінсон, Т. Джемсон, А. Манькова, О. Чернявська, А. Соколова, Б. Чиконте, Дж. Харт, О. Григоревська, С. Салазкін С. Васильчак, М. Куницька-Іляш, М. Дубина. П. Красномоєв та інші. Проте в умовах глобалізації, появи нових технологій та каналів зв'язку між суб'єктами процесу залучення фінансових ресурсів на умовах фандрайзингу, питання дослідження онлайн-фандрайзингу та можливостей залучення ресурсів у формі криптовалюти, пов'язані з чим загрози та можливості для кожного з учасників потребують особливої уваги.

Метою статті є аналіз впливу інформаційних технологій на фандрайзинг для соціальних проектів та стартапів. Для досягнення поставленої мети були виконані наступні завдання: ідентифікувати поняття “онлайн-фандрайзингу”, здійснити його порівняння з традиційними (оффлайн) підходами залучення коштів; навести стислу характеристику ключових для дослідження інструментів, принципів та мотиваційних чинників механізму онлайн-фандрайзингу; визначити переваги та недоліки залучення коштів з використанням блокчейн технологій та криптовалют з точки зору суб'єктів – учасників процесу, охарактеризувати найбільш ІСО перспективний інструмент фандрайзингу для соціальних та стартап-проектів.

Основні результати дослідження. У сучасному світі існує багато варіантів того, як збирати кошти для реалізації власних проектів, ідей, стартапів. Традиційні (оффлайн) методи залишаються важливими, проте в умовах глобалізації та тотальної цифровізації економіки з'являється набагато багато можливостей для онлайн-фандрайзингу, який дає доступ до локально необмежених ресурсів. Залучення коштів онлайн є зручним, доступним та економічним способом фінансування.

Онлайн-фандрайзинг (цифровий та мобільний фандрайзинг) – це один з різновидів фандрайзингу, який може бути визначено як процес залучення ресурсів шляхом застосування мобільних та Інтернет-технологій для побудови та посилення взаємодій між стейкхолдерами, зацікавленими в успіху соціального проекту або стартапу.

Проблемами порівняння традиційного та онлайн-фандрайзингу найчастіше опікуються прихильники останнього з метою привернення уваги до переваг і можливостей, які виникають при застосуванні цифрових технологій для залучення коштів [4, 5, 6]. Проте більшість зазначає, що не дивлячись на всі маркетингові зусилля, появу нових високотехнологічних, дружніх для користувача платформ, активну роботу блогерів та копірайтерів лише 10 % всіх благодійних внесків надходять через онлайн-канали. В узагальненому вигляді порівняння за найбільш значущими адміністративно-фінансовими критеріями представлено у табл. 1.

Традиційно виділяють наступні інструменти онлайн-фандрайзингу [7, 8, 9, 10, 11]: 1) краудфандинг; 2) клікнути (натиснути), щоб пожертвувати; 2) інтернет-сайти пожертвувань; 3) мережі донорів; 4) мережі НУО та стартапів; 5) Grid-технології; 6) кнопка “пожертвувати зараз” на веб-сайті та/або Facebook сторінці компанії; 7) вірусні кампанії (наприклад, ALS Ice Bucket Challenge – змагання між учасниками з інтерактивними відео зверненнями); 8) пожертвування через текстові повідомлення (СМС); 9) месенджери (WhatsApp, Viber, Telegram, WeChat та інші); 10) peer-to-peer (персональна) сторінка волонтера чи учасника проекту; 11) одноденні кампанії за участі соціальних медіа та платформ; 12) онлайн благодійні аукціони; 13) метчінг пожертвувань, коли, наприклад, роботодавець заохочує власних працівників гарантуючи подвоїти суму пожертвувань додавши кошти компанії; 14) заплановані цілорічні імейл розсилки; 15) онлайн-магазин товарів з символікою компанії; 16) краудфандинг в обмін на речі або послуги, тощо.

Кожен із зазначених інструментів може бути використаний окремо або у комплексі з іншими (включаючи оффлайн заходи). Сучасні онлайн-платформи (наприклад, <https://www.classy.org/>, <https://www.causevox.com/>) пропонують повний комплекс ІТ послуг для неприбуткових організацій під одним дахом: краудфандинг, peer-to-peer, реєстрацію подій, веб-сайти для пожертвувань; та гарантують отримати будь-яку підтримку будь-де і будь-коли. Вцілому, вибір інструменту залежить від конкретних характеристик соціального проекту чи стартапу, які можуть включати: розмір/масштаб організації/проекту, спрямування проблем, які вирішуються (медичні дослідження, екологія/захист тварин, місцева спільнота, охорона здоров'я, освіта, культура, мистецтво, релігія, тощо).

Незалежно від обраних інструментів ключовими для успіху фандрайзингової діяльності є дотримання її етичних принципів. Більшість кодексів та стандартів провідних НУО, та їх об'єднань в усьому світі [12, 13, 14, 15, 16] декларують серед головних принципів анонімності, який може бути трактований у двох площинах: анонімність отримувача коштів (велика благодійна організація використовує отримані кошти не ідентифікуючи кінцевого реципієнта для конкретного донора) та анонімність донора (особа надавача коштів залишається невідомою як для реципієнта так і для всього зовнішнього оточення). Перший варіант може бути поширеним у онлайн-фандрайзингу через зниження і так невисокого рівня довіри до організації та нівелювання мотивацію поточних та

майбутніх донорів, що не бачать змін чи результатів своїх дій. Анонімність донора, на наше переконання, є ключовим принципом і водночас перевагою останнього. Доведення цього твердження пропонується провести на основі порівняння суб'єктивних мотиваційних чинників донорів та оціночних висновків щодо причин фінансування благодійних проектів чи стартапів сторонніми особами (рис. 1).

Таблиця 1 – Порівняння традиційного (оффлайн) та онлайн-фандрайзингу

Критерії порівняння	Оффлайн-фандрайзинг	Онлайн-фандрайзинг
Можливість залучення до нефінансової допомоги прихильників ідеї	Значна, особливо під час проведення фестивалів, конкурсів та інших подібних заходів	Не значна, обмежується перепостами у соціальних мережах
Рівень довіри до організації та проекту	Високий – можливість потрапити до офісу, познайомитися волонтерами і адміністрацією навіть для невеликих організацій чи стартапів	Низький, за виключенням глобальних НУО (Червоний Хрест, Всесвітній фонд дикої природи, тощо)
Реальна “видимість” організації	Виключно на локальному рівні	Глобальна
Географічні обмеження	Участь приймають в основному місцеві донори	Відсутні
Ефективність адміністративних витрат	Низька (витрати на друк і розсилку листів та заохочувальних подарунків, проведення заходів та акцій)	Висока, хоча й залежить від вартості плати за платформи (комісії за розміщення інформації на онлайн-платформах, за переведення онлайн-платежів, тощо)
Середня швидкість отримання зворотного зв'язку (результату)	48 годин	2 тижні
Середній розмір внесків	32\$	64\$
Управління базами даних донорів	Зазвичай потребує багато часових, людських та капітальних ресурсів	Застосовуються функції автоматизації
Портрет донора	Людина віком 65+ років з вище ніж середніми статками, що не довіряє сучасним технологіям і надає перевагу реальним (фізичній) заходам і участі	Міленіал або особа віком 24-55 років, з невеликими та середніми статками, що надає перевагу зручності та відповідає на онлайн-запити

Отже, для задоволення більшості емоційних потреб, пов'язаних з фандрайзингом, донору не потрібне визнання оточення. І саме онлайн-фандрайзинг здатний забезпечити анонімність пожертвувань у найкращий спосіб.

Питання анонімності донора виникає саме у момент, який відділяє прийняття рішення від відправки коштів. Найбільш поширеними у світі є наступні системи онлайн-платежів: PayPal, WebMoney, Apple Pay, Android Pay (раніше Google Wallet), AliPay та інші. В Україні найчастіше користуються iPay, Portmone, LiqPay, Platon, Easy Pay. Проте всі ці системи передбачають або прив'язку гаманця до банківської картки (рахунку) або придбання “титовних знаків” номінованих у прив'язці до конкретної валюти чи золота.

Розвиток блокчейн-технологій зумовив появу нового грошового інституту, що виконує у тому числі функції анонімних он-лайн платежів та нівелює всі пов'язані з цим недоліки електронних платіжних систем, криптовалюти.

Найпопулярнішою криптовалютою на “ринку благодійності” є Біткоїни. На початку грудня 2017 року в мережі був зареєстрований так званий “Ананасовий фонд”, а трохи пізніше на Reddit була опублікована стаття, яка описує механізм та умови отримання гранта у біткоїнах [18]. Організатор “Ананасового фонду” стверджує, що входить в 250 найкрупніших власників біткоїна. На сьогоднішній

день даний фонд профінансував 8 благодійних проектів (створення фондів для загальнодоступної медицини, Water Project (боротьба з дефіцитом питної води в Африці), проект FFF (створення технологій з захисту конфіденційності в інтернеті) та проект BitGive (який поширює блокчейн в світову благодійність)) і на рахунку залишилось ще 4714 біткоїнів . Таким чином, анонімний організатор фонду пожертвував 5,5 млн доларів у еквіваленті.

Рисунок 1 – Порівняння суб’єктивних та сторонніх оцінок мотиваційних чинників фандрайзингу [17]

У чому ж полягають причини жертвувати чи давати кошти невідомим і часто сумнівним стартапам? Проаналізувавши ключові підходи до ідентифікації переваг та недоліків біткоїнів та інших різновидів криптовалют [19, 20, 21] ми дійшли висновку, що не применшуючи важливість позитивних сторін криптовалют саме недоліки змушують їх власників простіше поводитися з цифровими грошима і витратити їх на благодійність чи давати шанс розвиватися венчурним і інноваційним ідеям.

У рамках такої гіперволатильності біткоїна всі зазначені вище мінуси можуть стати перевагами для фандрайзерів та деяких інших гравців на фінансовому ринку. Уявимо гіпотетичну ситуацію, коли власник біткоїнів, купивши їх за 100\$ у 2010 році, на сьогоднішній момент є мільйонером. Для нього ця сума не є найважливішим компонентом матеріальної цінності, адже витрати на придбання цифрової валюти були мінімальними, і власник біткоїнів незалежно від коливань курсу криптовалюти може почувати себе досить стабільно. У той же час, невизначеність правового статусу та ймовірні хакерські атаки на електронний гаманець, обтяжені необхідністю виведення з тіні надприбутків та сплати податків, перетворюються на непрямі переваги для соціальних проектів і стартапів, які стають більш конкурентоспроможними у порівнянні до звичайних прямих чи фінансових інвестицій, пов’язаних із формуванням статутних капіталів юридичних осіб. Гіпотетичний власник криптовалюти на умовах анонімності буде мотивований допомогти реалізувати екологічні, соціальні чи інфраструктурні проекти, спрямовані на покращення якості життя його локальної спільноти чи навіть на глобальному рівні. Такі внески будуть безпечними, необтяженими величезними банківськими комісіями, без загрози втрати цінності через корупційні схеми та оборудки (на відміну від вітчизняного механізму розподілу потоків публічних фінансових ресурсів). Крім того, часто бажання витратитись на благодійність чи інвестувати в стартапи виникає спонтанно і пов’язується зі особистими емоційними переживаннями власника капіталу чи, наприклад, великими святами (Різдвяні та Великодні свята найбільш продуктивний час для фандрайзерів). З плином часу це бажання може зникнути, проте технічні особливості переказів криптовалют не передбачають можливості зупинки чи скасування платежу.

Ще одним сучасним інструментом фандрайзинга, заснованим на технології Блокчейн, є ICO – Initial Coin Offering (англ.) – первинна пропозиція монет (укр.), що реалізується у формі попередньої емісії компанією своєї власної оригінальної криптовалюти (монет чи токенів) поза процедурами

майнінгу (видобутку) або форжингу (створення нових блоків) вже існуючих криптовалют і розподілення даної емісії серед зацікавлених осіб - інвесторів. Такі токени з самого початку викупувалися за біткоіни і спрямовувалися в основному на розвиток ринку криптовалют. Про результативність ICO може свідчити поява великої кількості криптовалют NXT, Mastercoin, Bitshares, Maidsafecoin, NEM, Synereo, Factom, DigixDAO, Lisk, Waves і, особливо, Ethereum – третьою найажливішою після самого Біткоіну та його “полегшеної” модифікації криптовалюти [22].

Щодо самої процедури ICO фандрейзингу, то вона здійснюється на основі публічної оферти – стандартного документу, який регулює всі взаємовідносини між емітентом та інвестором, та розміщується на веб-ресурсі. За своєю суттю ICO є крипто-аналогом IPO – Initial Public Offering (англ.) – Публічного розміщення акцій (укр.) з усіма перевагами та недоліками криптовалют, аналіз яких було проведено вище.

Отже, застосування в якості внесків криптовалют несе за собою підвищені ризики та відповідальність для адміністраторів соціальних проектів чи стартапів, змушених слідкувати за рухом котирувань на біржах шукаючи вдалий момент для монетизації отриманих криптокоштів. Стрімке коливання та волатильність курсу, наприклад, Біткоіну, який може змінюватися наполовину протягом доби (піднятися на 30%, а потім впасти на 20% [23]). Добові зміни курсів п’яти найбільш волатильних валют представлено на рис. 2.

#	Name	Market Cap	Price	Volume (24h)	Circulating Supply	Change (24h)	Price Graph (7d)
43	Experience Po...	\$340 655 999	\$0,001723	\$11 578 300	197 654 758 097 XP	121,67%	
15	Verge	\$2 945 116 873	\$0,204351	\$604 802 000	14 412 050 215 XVG	44,91%	
74	PotCoin	\$99 047 676	\$0,452084	\$19 435 900	219 091 311 POT *	33,95%	
29	Nxt	\$690 116 153	\$0,690807	\$224 564 000	998 999 942 NXT *	32,84%	
55	BridgeCoin	\$171 748 350	\$6,36	\$542 964	27 000 000 BCO	31,75%	

Рисунок 2 – Ринкові показники п’яти найбільш волатильних криптовалют станом на кінець грудня 2017 р. [24]

Це пояснюється, на нашу думку, відсутністю прямого (тверде фіксування курсу) чи опосередкованого (емісія чи скорочення грошових знаків у обігу, зміна облікової ставки, зміна умов обігу іноземної валюти в межах країни, зміни режиму експортно-імпорتنих розрахунків та інші способи забезпечення непрямой монетарної політики) впливу центрального публічного регулятора на котирування. Вартість криптовалют не прив’язана до золота, нафти, акцій, жодної з існуючих валют чи матеріальних цінностей, а визначається виключно попитом і пропозицією на конкретному ринку – віри в її цінність власників.

Великі питання викликає також офіційний статус криптовалюти, яка розглядається як гроші, валютна цінність, нематеріальний актив, програма для ПК, азартна гра, цінний папір, віртуальний товар, засіб розрахунку, і т.д. Кожен з цих статусів передбачає відповідну реакцію уряду чи фіскальної служби, які можуть змусити власника, покупця чи продавця криптовалют сплачувати податки на додану вартість, на доходи, на виведений капітал, чи інші, а також відмовлятися вважати операції з ними правочинними. Як наслідок, криптовалюта може перетворитися з можливостей на тягар, яким можна буде скористатися тільки в межах “Крипто-Офшорів” (цифровому аналогу податкових гаваней), де обіг буде законодавчо дозволений (наприклад, Білорусь, Венесуела чи Кіпр).

Висновки. Отже, на основі проведеного дослідження можливостей та перспектив використання інформаційних технологій у фандрейзингу для соціальних проектів та стартапів ми дійшли висновку, що найбільш привабливим в умовах глобалізації є залучення фінансових ресурсів з використанням криптовалют, особливо за допомогою ICO. Традиційні недоліки та виклики обігу валют, заснованих на блокчейн технологіях, можуть стати конкурентними перевагами неурядових організацій чи малого бізнесу, що пропонують соціальні проекти чи інноваційні продукти не тільки вітчизняним, але і світовим донорам.

З іншого боку, у фінансово-економічно та геополітично нестабільному середовищі для вітчизняних фандрайзерів стає все більш важливим не лише пов'язати свій проект, організацію чи бізнес з “глибокими кишнями”, а залучити розумних та досвічених донорів та інвесторів зі зв'язками, здатних відкрити двері у світ бізнесу і притримати їх для проекту чи стартапу, що сподіваються на зростання та розвиток. Ці та інші питання сталості електронного фінансування в умовах глобалізації та цифровізації економіки потребують подальшого дослідження.

Література

1. Sargeant A. Fundraising Principles and Practice / A. Sargeant, J. Shang., 2nd edition. – 2017. – Wiley, New York – 712 p.
2. Charitable Giving Report. // Blackbaud Institute for Philanthropic Impact. – 2016. – №5.
3. 2017 Global NGO Online Technology Report. Research by Nonprofit Tech for Good [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://techreport.ngo/previous/2017/english/2017report.pdf>
4. Ogborn M. Nonprofit Fundraising [Electronic resource] / Marcy Ogborn // Online Versus Traditional. – 2015. – Accessed mode : <https://www.givegab.com/blog/nonprofit-fundraising-online-vs-traditional/>.
5. Wilkinson J. What Type of Fundraising is Superior—Online or Offline? [Electronic resource] / Jay Wilkinson – . 2017. – Accessed mode : <http://nonprofitthub.org/fundraising/type-fundraising-superior-online-offline/>.
6. Offline Vs Online Fundraising – Which Option Is Better? [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : <https://news.leetchi.com/offline-vs-online-fundraising-option-better/>.
7. Digital and Mobile Fundraising [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : <https://knowhownonprofit.org/funding/fundraising/individual-giving/digital-fundraising>.
8. Jepson T. Innovative Online Fundraising Ideas For Nonprofits & Charities [Electronic resource] / Tina Jepson. – 2016. – . – Accessed mode : <https://www.causevox.com/blog/online-fundraising-ideas-nonprofits-charities/>.
9. Fundraising Ideas [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : <https://www.givegab.com/blog/category/fundraising-ideas/>.
10. Fundraising Ideas. GiveGab Blog [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://www.givegab.com/blog/category/fundraising-ideas/> [Electronic resource] / T. Jepson. – 2016. – . – Accessed mode : <https://www.causevox.com/blog/online-fundraising-ideas-nonprofits-charities/>.
11. Чернявська, О. В. Фандрайзинг: навч. посіб. / О. В. Чернявська, А. М. Соколова. – К. : ЦУЛ, 2013. – 188 с.
12. Ethical Fundraising [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : <https://www.councilofnonprofits.org/tools-resources/ethical-fundraising>.
13. Principles of Practice: Fundraising Standards in European Educational Institutions [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : http://www.case.org/Samples_Research_and_Tools/Principles_of_Practice/CASEEurope-FundraisingStandards.html.
14. Core Principles of Fundraising for Matt Talbot Community Trust [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.matttalbot.org/wp-content/uploads/2016/11/CorePrinciplesofFundraisingforMattTalbotCommunityTrust.pdf>.
15. Fundraising principles [Electronic resource]. – 2006. – Accessed mode : <http://www.greenpeace.org/india/en/about/our-core-values/fundraising-principles/>.
16. Ciconte B. Developing Fundraising Policies and Procedures Best Practices for Accountability and Transparency [Electronic resource] / Barbara L. Ciconte // The Association Of Fundraising Professionals (afp). – 2007. – Accessed mode : <http://www.afpnet.org/files/contentdocuments/9%20developing%20fundraising%20policies%20and%20procedures.pdf>.
17. Hart J. Online vs. Offline Fundraising [Electronic resource] / Justin Hart. – 2008. – Accessed mode : <https://www.slideshare.net/LightedCandle/online-vs-offline-fundraising>.
18. I'm donating 5057 BTC to charitable causes! Introducing The Pineapple Fund [Electronic resource]. – Accessed mode : https://www.reddit.com/r/Bitcoin/comments/7jj0oa/im_donating_5057_btc_to_charitable_causes/.
19. Григоревська О. О. Особливості функціонування віртуальних криптовалют: економічний аспект [Електронний ресурс] / О. О. Григоревська, С. Л. Салазкін // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/152.pdf>.
20. Васильчак С. В. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики / С. В. Васильчак, М. М. Куницька-Ляш, М. П. Дубина. // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. – 2017. – №19. – С. 19–25.
21. Всё, что нужно знать о волатильности биткоина [Електронний ресурс] // Insider Pro. – 2017. – Режим доступу : <https://ru.insider.pro/investment/2017-05-26/vsyo-cto-nuzhno-znat-o-volatilnosti-bitkoina/>.
22. What is a token sale (ICO)? Smith + Crown [Electronic resource]. – 2016. – Accessed mode : <https://www.smithandcrown.com/what-is-an-ico/>.

23. Красномовец П. Биткоин-киты: Как 1000 человек контролируют 40% всего рынка и могут им манипулировать [Электронный ресурс] / Павел Красномовец. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://ain.ua/2017/12/09/prodai-ranshe-kitov>.
24. Cryptocurrency Market Capitalizations [Electronic resource]. – . 2017. – Accessed mode : <https://coinmarketcap.com/coins/>

References

1. Sargeant, A., Shang, J. (2017) Fundraising Principles and Practice, 2nd edition, Wiley, New York, 712 p.
2. Charitable Giving Report (2016) Blackbaud Institute for Philanthropic Impact., №5.
3. 2017 Global NGO Online Technology Report. Research by Nonprofit Tech for Good. Retrieved from <http://techreport.ngo/previous/2017/english/2017report.pdf>.
4. Ogborn M. (2015) Nonprofit Fundraising . Online Versus Traditional Retrieved from <https://www.givegab.com/blog/nonprofit-fundraising-online-vs-traditional/>.
5. Wilkinson J. (2017) What Type of Fundraising is Superior-Online or Offline? Retrieved from <http://nonprofithub.org/fundraising/type-fundraising-superior-online-offline/>.
6. Offline Vs Online Fundraising – Which Option Is Better? (2017) Retrieved from <https://news.leetchi.com/offline-vs-online-fundraising-option-better/>.
7. Digital and Mobile Fundraising (2017) Retrieved from <https://knowhownonprofit.org/funding/fundraising/individual-giving/digital-fundraising>.
8. Jepson T. (2016) Innovative Online Fundraising Ideas For Nonprofits & Charities Retrieved from <https://www.causevox.com/blog/online-fundraising-ideas-nonprofits-charities/>.
9. Fundraising Ideas. GiveGab Blog. (Official site) Retrieved from <https://www.givegab.com/blog/category/fundraising-ideas/>.
10. Make your personal fundraising go further. PayPal. (Official site) Accessed mode : <https://www.paypal.com/us/webapps/mpp/fundraising>
11. Chernyavskaya, O. V., Sokolova, A. M. (2013) Fundraising: Teach. manual. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (in Ukr.).
12. Ethical Fundraising (2017) Retrieved from <https://www.councilofnonprofits.org/tools-resources/ethical-fundraising>.
13. Principles of Practice: Fundraising Standards in European Educational Institutions (2017) Retrieved from http://www.case.org/Samples_Research_and_Tools/Principles_of_Practice/CASEEurope-FundraisingStandards.html.
14. Core Principles of Fundraising for Matt Talbot Community Trust (Official site) Retrieved from <http://www.matttalbot.org/wp-content/uploads/2016/11/CorePrinciplesofFundraisingforMattTalbotCommunityTrust.pdf>.
15. Fundraising principles (2006) Retrieved from <http://www.greenpeace.org/india/en/about/our-core-values/fundraising-principles/>.
16. Cicone, B. (2007) Developing Fundraising Policies and Procedures Best Practices for Accountability and Transparency. The Association Of Fundraising Professionals (afp.) Retrieved from <http://www.afpnet.org/files/contentdocuments/9%20developing%20fundraising%20policies%20and%20procedures.pdf>.
17. Hart, J. (2008) Online vs. Offline Fundraising Retrieved from <https://www.slideshare.net/LightedCandle/online-vs-offline-fundraising>.
18. I'm donating 5057 BTC to charitable causes! Introducing The Pineapple Fund (2017) Retrieved from https://www.reddit.com/r/Bitcoin/comments/7jj0oa/im_donating_5057_btc_to_charitable_causes/
19. Grigorevska, O. O., Salazkin, S. L. (2016) Peculiarities of the functioning of virtual crypto-goods: the economic aspect. Nikolayev National University. Sukhomlinsky - Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/152.pdf>. (in Ukr.).
20. Vasilchak, S.V., Kunitskaya-Ilyash, M.M., Dubina, M.P. (2017) The use of cryptography in modern economic systems of Ukraine: prospects and risks. Scientific Bulletin of the Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z.Gzhytsky. №19. P. 19-25. (in Ukr.).
21. Everything you need to know about bitcoin's volatility (2017) Insider Pro. Retrieved from <https://ru.insider.pro/investment/2017-05-26/vsyo-cto-nuzhno-znat-o-volatilnosti-bitkoina/>. (in Ukr.).
22. What is a token sale (ICO)? Smith + Crown (2016) Retrieved from <https://www.smithandcrown.com/what-is-an-ico/>
23. Krasnomovets, P. (2016) Bitcoin-whales: How 1000 people control 40% of the entire market and can manipulate them. Retrieved from <https://ain.ua/2017/12/09/prodai-ranshe-kitov>. (in Ukr.).
24. Cryptocurrency Market Capitalizations (Official site) Retrieved from <https://coinmarketcap.com/coins/>

Стаття надійшла до редакції 18.10.2017.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кондратенко Н.О., доктор економічних наук, професор
Новікова В.В., аспірант

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

У статті розглянуті організаційні засади управління фінансово-економічною безпекою будівельних підприємств. Визначено, що будівництво є однією з системоутворюючих галузей національного господарства. Тому, управління фінансово-економічною безпекою (ФЕБ) будівельних підприємств є досить актуальним питанням в умовах сьогодення тому, що недобросовісна конкуренція, фіктивне підприємництво, рейдерські атаки є загрозою нормального функціонування і розвитку підприємств будівельної галузі. Визначено сутність, зміст та основні завдання управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства. Автором зазначено, що фінансово-економічна безпека будівельних підприємств неможлива без врахування реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища. Виокремлені основні елементи управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства, до яких входять: мета, об'єкт, предмет, суб'єкти та завдання управління. Зроблено висновок, що своєчасне та точне оцінювання загроз фінансово-економічній безпеці будівельного підприємства, розробка та реалізація методів нейтралізації їх негативного впливу потребують побудови адекватного механізму управління фінансово-економічною безпекою, який повинен складатися з взаємопов'язаних процесів: планування, регулювання, контролю та стимулювання, які забезпечать фінансову та економічну стійкість підприємства.

Ключові слова: управління, фінансово-економічна безпека, будівельне підприємство.

Постановка проблеми. Економіка України завжди відрізнялася складною та досить диференційованою і диверсифікованою структурою. Для неї характерні переважання важкої індустрії та недостатній розвиток галузей і виробництва товарів народного споживання.

Будівельний комплекс України є одним з найбільш постраждалих від світової фінансово-економічної кризи серед галузей національного господарства України. Сфера будівництва є досить важливою для всього національного господарства України, оскільки від її розвитку залежить досить багато чинників, які сприяють підвищенню ефективності національної економіки.

Будівництво є однією з системоутворюючих галузей національного господарства. Тому, управління фінансово-економічною безпекою (ФЕБ) будівельних підприємств є досить актуальним питанням в умовах сьогодення тому, що недобросовісна конкуренція, фіктивне підприємництво, рейдерські атаки є загрозою нормального функціонування і розвитку підприємств будівельної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності були досліджені в працях багатьох зарубіжних і українських вчених. Серед них Васильців Т. Г. [1], Зубок М.І. [2], Іващенко О. В. [3], Кириченко О.А. [4], Ярочкін В.І. [5] та ін. Разом з тим ряд питань щодо організаційних основ управління фінансово-економічною безпекою підприємств будівельної галузі не отримали достатнього розгляду в наукових працях.

Метою статті є визначення організаційних засад управління фінансово-економічною безпекою будівельних підприємств на основі розгляду основних елементів управління та складових механізму управління ФЕБ.

Основні результати дослідження. Будівельна галузь відіграє одну з провідних ролей у розвитку національної економіки. Будівельні підприємства мають тісний зв'язок з представниками інших галузей національного господарства. Першочерговими завданнями будівельної галузі України є інтенсифікації будівництва, підвищення обсягів і якості будівельних робіт на основі застосування інноваційних технологій, капітального ремонту, реконструкції та модернізації.

Так, за підсумками 2017 року підприємства України виконали будівельні роботи на суму 101,1 млрд грн., індекс будівельної продукції по відношенню до 2016 року склав 20,9%. Нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення становили 73,2% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 17,1% та 9,7% відповідно. За підсумками року будівництво інженерних споруд зросло на 26,3%, будівель – на 16,1%.

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства, галузі та національного господарства в цілому неможливе без розуміння сутності поняття «фінансово-економічна безпека».

Взагалі, безпека – це стан захищеності особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз, що базується на діяльності людей, суспільства, держави, світової спільноти народів по виявленню (вивченню), попередженню, ослабленню, усуненню (ліквідації) і віддзеркаленню небезпек і загроз, здатних погубити їх, позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, завдати неприйнятної (неприпустимого об'єктивно і суб'єктивно) збитку, закрити шлях для виживання і розвитку [6].

Під економічною безпекою розуміють «стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності підприємства, банку, гарантований захист їх ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації» [2].

Фінансова безпека – це кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначають на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в нинішньому і перспективному періоді [7].

Таким чином, під фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства слід розуміти стан захищеності всіх видів його ресурсів, у тому числі фінансових, від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування.

Під управлінням фінансово-економічною безпекою підприємства розуміють систему принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень, що пов'язані із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз [1].

Для будівельних підприємств велике значення має організація управління фінансово-економічною безпекою у зв'язку з тим, що під час виробничих процесів виникають нетрадиційні для інших видів підприємницьких структур ризики і загрози, які необхідно відслідковувати і контролювати.

У бізнес-контенті під ризиком звичай розуміють можливість виникнення несприятливої ситуації або невдалого результату виробничо-господарської, фінансової чи будь-якої іншої діяльності промислового підприємства [8].

Загроза фінансово-економічній безпеці підприємства кількісно може визначатися як величина збитку або інший інтегральний показник, що характеризує ступінь зниження фінансово-економічного потенціалу підприємства.

Фінансово-економічні інтереси підприємства – це його об'єктивні потреби у сфері фінансово-економічної діяльності, задоволення яких забезпечує реалізацію головних цілей його фінансово-економічного розвитку на кожному з етапів життєвого циклу. Фінансово-економічні інтереси підприємства не залишаються незмінними протягом його господарської діяльності, а уточнюються на всіх етапах його життєвого циклу [9].

Фінансово-економічна безпека будівельних підприємств неможлива без врахування реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища (рис. 1).

Основними завданнями управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства є:

- захист законних прав і інтересів власників підприємства та його співробітників;
- збір, аналіз, оцінка даних і прогнозування розвитку обстановки на будівельному ринку;
- збір та вивчення даних щодо партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу;
- виявлення, попередження і припинення можливої протиправної та іншої негативної діяльності співробітників підприємства на шкоду його безпеці;
- забезпечення збереження матеріальних цінностей та документів;
- забезпечення фінансової стабільності та фінансової незалежності; забезпечення високої конкурентоспроможності будівельної продукції на основі ефективного менеджменту та маркетингу підприємства;
- отримання необхідної інформації для розроблення найбільш оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики фінансово- економічної діяльності підприємства.

Досягнення цих завдань можливе, якщо система буде виконувати наступну послідовність: аналітичну – цілепокладання – нормативно-правового забезпечення – організаційно-адміністративну – планову – обліково- контрольну-інформаційну [10].

До основних елементів управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства входять: мета, об'єкт, предмет, суб'єкти та завдання управління (рис. 2).

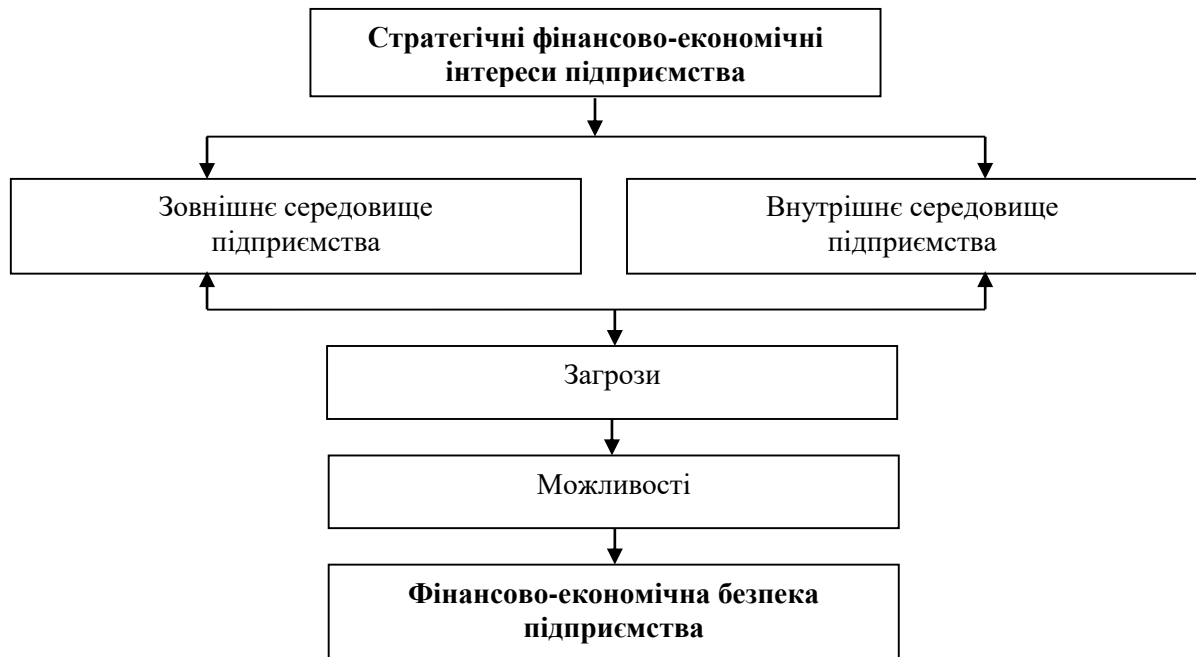

Рисунок 1 – Взаємозв’язок стратегічних економічних інтересів будівельного підприємства та забезпечення фінансово-економічної безпеки

Рисунок 2 – Елементи управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства

Цільовою спрямованістю управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства є формування адаптивних реакцій на дію загроз у будь-якій сфері його життєдіяльності і, як наслідок, – забезпечення стабільного і максимально ефективного функціонування підприємства на цей момент часу та високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Своєчасне та точне оцінювання загроз фінансово-економічній безпеці будівельного підприємства, розробка та реалізація методів нейтралізації їх негативного впливу потребують побудови адекватного механізму управління фінансово-економічною безпекою, який повинен складатися з взаємопов'язаних процесів: планування, регулювання, контролю та стимулювання, які забезпечать фінансову та економічну стійкість підприємства (рис. 3).

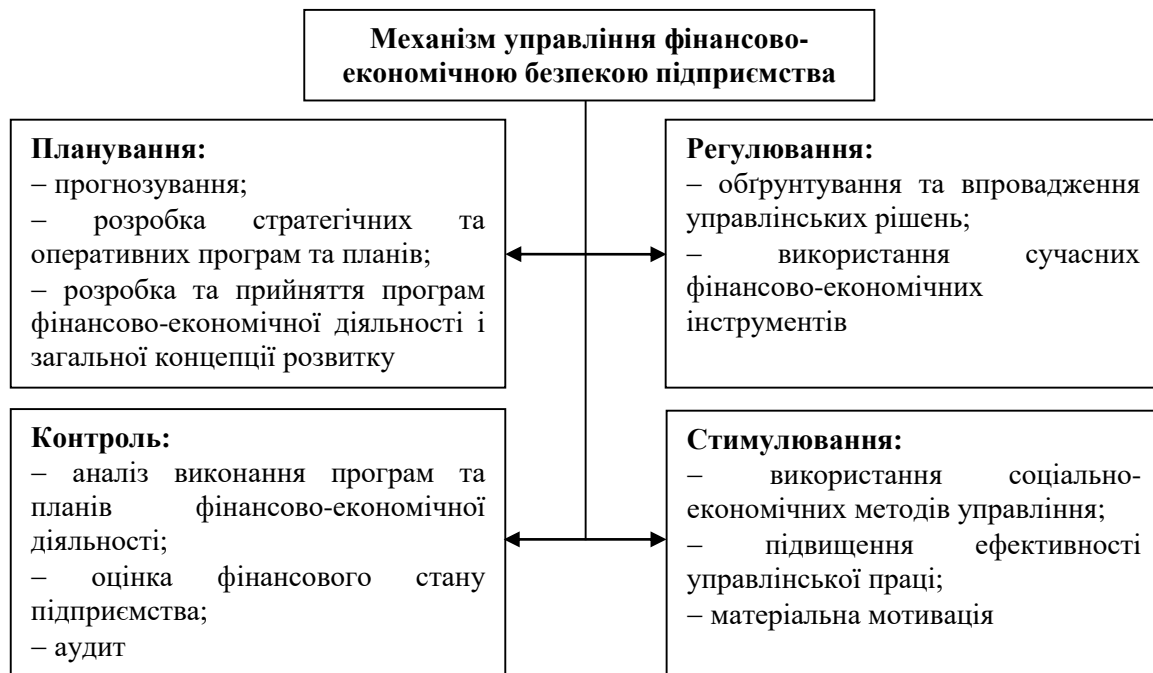

Рисунок 3 – Складові механізму управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства

У рамках організації управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства керівництво підприємства має створити службу фінансово-економічної безпеки – штатний структурний підрозділ підприємства, який підпорядковується безпосередньо його першому керівнику (власнику).

Цей підрозділ має взаємодіяти з іншими структурними підрозділами підприємства та здійснювати контроль виконання заходів щодо захисту фінансово-економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Така служба управління фінансово-економічною безпекою підприємства повинна відповідати певним принципам:

- гнучкість (здатність швидко реагувати на чинники, які впливають на діяльність підприємства);
- оперативність (гарантованість того, що прийняття рішення буде невідкладним за змін факторів впливу на підприємство);
- надійність (гарантованість достовірності передавання інформації);
- компетентність (передбачає, що питаннями забезпечення фінансово-економічної безпеки займаються висококваліфіковані кадри);
- безперервність (система повинна постійно захищати інтереси підприємства в умовах ризику та невизначеності).

Виходячи з завдань організації управління фінансово-економічною безпекою будівельного підприємства та визначення складових механізму управління головною метою створення такої служби є ідентифікація та нейтралізація фінансово-економічних загроз і ризиків та забезпечення фінансової стабільності в довгостроковому періоді.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку економіки України підприємства будівельної галузі потребують використання сучасних механізмів управління фінансово-економічною безпекою, оскільки будівельний бізнес є дуже привабливим та конкурентним.

Кожне будівельне підприємство повинно займатися питаннями формування організаційної структури управління фінансово-економічною безпекою (визначення складу центрів відповідальності

та їхніх взаємозв'язків), розподілом завдань, повноважень, відповідальності між окремими ланками управління.

Література

1. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич. – Львів, 2012. – 386 с.
2. Зубко М.І. Економічна безпека суб'єктів підприємництва / М.І. Зубок, В.С. Рубцов, С.М. Яременко. – К.: 2012 – 226 с.
3. Івашенко О.В. Система фінансово-економічної безпеки підприємства / О.В. Івашенко, П.М. Четверіков // SWorld. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf>
4. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О.А. Кириченко, І.В. Кудря // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 16. – С. 22-28.
5. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – М.: Осъ-89, 2003. – 352 с.
6. Одинцов А.А. Економічна і інформаційна безпека підприємництва / А.А. Одинцов. – К.: Академія. – 2006. – 336 с.
7. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Изд-во «Эльга», «Ника-Центр», 2004. – 784 с.
8. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
9. Марченко О.М. Оцінка та розвиток системи управління фінансовою безпекою підприємства / О.М. Марченко // Вісник Львівського державного університету імені І. Франка. Серія економічна. – 2006. – Вип. 36. – С. 30-39.
10. Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення / З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк. – Луцьк : Надстиря, 2006. – 243 с.

References

1. Vasylytsiv, T., &, Voloshyn, V., &, Boikevych, O. (2012). Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanisms of provision. Lviv (in Ukr.).
2. Zubko, M., &, Rubtsov, V., & Yaremenko, S. (2012). Economic security of business entities. Kyiv (in Ukr.).
3. Ivashchenko, O., &, Chetverikov, P. (2012). System of financial and economic security of the enterprise. SWorld, 2. Retrieved from <http://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf> (in Ukr.).
4. Kyrychenko, O., &, Kudria, I. (2009). Improving the management of financial security of enterprises in the context of the financial crisis. Financial Markets and Securities (Finandovye rynki i tsennye bumagi), 16, 22-28 (in Rus).
5. Yarochkin, V. (2003). Company security system. Moskva : Os'-89 (in Rus).
6. Odintsov, A. (2009). Economic and information security of entrepreneurship. Kyiv : Akademia (in Ukr.).
7. Blank, I. (2004). Management of financial security of the enterprise. Kyiv : El'ga, Nika-Tsentr (in Ukr.).
8. Tereshchenko, O. (2008). Anticrisis financial management at the enterprise. Kyiv : KNEU (in Ukr).
9. Marchenko, O. (2006). Assessment and development of the financial security management system of the enterprise. Visnyk of the Ivan Franko National University of Lviv. The series is economical (Visnyk L'vivskogo derzhavnogo universytetu imeni I. Franka), 36, 30-39 (in Ukr.).
10. Gerasymchuk, Z., &, Vavdiyuk, N. (2006). Economic security of the region: diagnostics and mechanism of provision. Luts'k : Nadsturia (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 30.08.2017.

БАЗИ ДАНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК УНІФІКОВАНЕ ДЖЕРЕЛО СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

**Корепанов Г.С., кандидат економічних наук, старший викладач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна**

Визначено, що міжурядові організації (МУО) відіграють ключову роль у міжнародній системі, в процесі глобалізації вони набувають все більшого значення. Вказано, що в останні десятиріччя утворена велика кількість міжурядових організацій, які зосереджують увагу на різноманітних сферах, таких як економіка, освіта, культура, безпека, охорона здоров'я та навколишнього середовища, політологія та багатьох інших. Докладну інформацію про міжурядові організації з 300 країн та територій, включаючи міжурядові та міжнародні неурядові організації (МНУО) містить Щорічник міжнародних організацій – The Yearbook of International Organizations.

Визначено, що більшість МУО були створені для економічних цілей, а саме регулювання торгівлі, фінансових ринків та проєктів розвитку. На основі даних Щорічника міжнародних організацій проаналізовано розподіл кількості МУО за типами (B, C, D, E, F та G) та основними інтересами (безпека, економіка, здоров'я та навколишнє середовище). Доведено, що кількість МУО, які в основному зосереджуються на економічній діяльності, є найбільшою у всіх типах організацій. Вказано, що в останні роки міжурядові організації реалізували новітні концепції зберігання та аналізу статистичної інформації у вигляді баз даних, які використовують інноваційні, перспективні технічні програмні засоби їх реалізації.

Узагальнено та систематизовано доступні інформаційні ресурси міжурядових організацій, охарактеризовано основні складові обраних статистичних баз даних.

Ключові слова: економіка, інформатизація, міжурядові організації (МУО), статистична інформація, статистичні бази даних.

Постановка проблеми. Найбільш відмінною рисою в розвитку сучасних наук і технологій є те, що різноманітні науки, які класифіковані відповідно до їх дослідницьких об'єктів та методологій, проникають і поєднуються одна з одною. Тому багато нових дисциплін виникли на основі інтеграції суміжних областей цих існуючих наук. Сьогодні майже всі класичні науки та сучасні технології пов'язані та взаємозалежні настільки тісно, що вони не можуть існувати і розвиватися самостійно, і вони повинні взаємодіяти між собою на основі уніфікованої інформаційної системи. Існує абстрактна, загальна та взаємозалежна концепція, яка стосується всіх наукових методологій та наук, це «інформатизація». Зміст інформатизації – забезпечення соціальних, економічних, правових, культурних і технологічних умов зберігання й активізації інформації, створення можливостей кожній людині зафіксувати та оприлюднити свої ідеї, зробивши їх доступними широким масам, а також створення умов для використання відкритих даних [4, 5, 11].

Інформація дозволяє людині орієнтуватися в навколишньому оточенні, стимулює її діяльність, визначає її поведінку в конкурентній боротьбі, забезпечує її життєдіяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу офіційних інформаційних джерел міжурядових організацій присвячені наукові праці таких вчених як: Р. Вільямс [21], Е. Ертурк [2], Б. Манн, А. Моррісон [13], П. Хеджнел [7] та ін.

Незважаючи на наявність міжнародних публікацій, дослідження ролі міжурядових організацій як джерел різного роду міжнародної інформації наразі не знайшла достатнього відображення у вітчизняній науковій літературі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ролі міжурядових організацій у формуванні основних статистичних баз даних, які є інформаційним підґрунтям вирішення широкого кола питань на глобальному та регіональному рівнях.

Основні результати дослідження. Міжнародне співробітництво, що здійснюється на основі договорів чи угод у форматах міжурядових організацій (МУО) – Intergovernmental Organizations (IGOs), розглядається як відповідний засіб для вирішення різних питань на глобальному та регіональному рівнях.

У процесі глобалізації міжурядові організації набувають все більшого значення, вони відіграють ключову роль у міжнародній системі, особливо після 90-х років. Міжурядові організації виконують декілька ролей у міжнародній системі. Вони можуть сприяти спільним зусиллям між державами, і, таким чином, здійснювати соціалізацію держав. Більше того, деякі МУО відіграють певну роль у врегулюванні суперечок, встановленні процедур та примушуванні своїх членів виконувати певні правила. Інші здійснюють оперативні заходи для вирішення головних глобальних проблем. Деякі МУО сприяють міжнародним переговорам як засобу проведення переговорних заходів. Існують інші МУО

для створення транснаціональних мереж, що складаються з інших державних і недержавних суб'єктів [12].

Процес глобалізації, пов'язаний зі швидкими технологічними удосконаленнями у виробництві, транспортуванні, комунікації тощо, призвів до розширення міжнародної регуляторної бази [10].

В останні десятиріччя утворена велика кількість міжурядових організацій. МУО зосереджують увагу на різноманітних сферах, таких як освіта, культура, безпека, економіка, охорона здоров'я та навколишнього середовища, політологія та багатьох інших. Докладну інформацію про понад 37500 активних та приблизно 38000 незадіяних міжнародних організацій з 300 країн та територій, включаючи міжурядові та міжнародні неурядові організації (МНУО) містить Щорічник міжнародних організацій – *The Yearbook of International Organizations* [17]. До загального переліку щороку додається приблизно 1200 нових організацій.

Більшість МУО були створені для економічних цілей, а саме регулювання торгівлі, фінансових ринків та проектів розвитку. Так, 580 МУО переважно зосереджені на економічній діяльності, що становить 28% від загальної кількості МУО.

Навколишнє середовище – це другий поширений інтерес серед МУО. Близько 18% МУО в основному спрямовані на вирішення екологічних проблем.

Ключовими інтересами МУО є також безпека та здоров'я. 223 МУО, які становлять близько 11% їх загальної кількості, спрямовані, перш за все, на забезпечення міжнародної та регіональної безпеки. Деякі з них значною мірою займаються конфліктними регіонами, хоча деякі з них спрямовані на запобігання реальним або майбутнім загрозам безпеки.

Ключовим гарантом миру та безпеки на світовій арені є Організація Об'єднаних Націй (ООН). Близько чверті МУО, які займаються питаннями миру та безпеки, є органами ООН. Крім ООН, іншими важливими організаціями є органи НАТО та Європейського Союзу.

Економіка та інтереси безпеки були більш поширеними цілями створення універсальних та міжконтинентальних членських організацій. Економіка, навколишнє середовище та охорона здоров'я – цілями створення інших типів МУО, включаючи регіональні та фінансові. Такі МУО, як ООН та НАТО, протягом останніх десятиліть значно розширили свою діяльність і стали більш впливовими. Зростаюча роль МУО свідчить, що вони залишаються ключовими учасниками глобальної світової системи.

Щорічник міжнародних організацій є надійним інформаційним джерелом для проведення досліджень у всіх сферах діяльності громадянського суспільства, включаючи політологію, право, міжнародні дослідження, міжнародні відносини, економіку, соціологію, демографію, тощо.

Інформація про всі організації в «Щорічнику» редагується редакцією та представлена у стандартному форматі для полегшення порівняння різних організацій.

Міжнародні організації в «Щорічнику», поділяються на дві групи (I і II). Група I стосується «рівня інтернаціоналізації організації», а група II додає ще один вимір до групи I.

Група I включає в себе: тип A (*Federations of international organizations* – «Федерації міжнародних організацій»), тип B (*Universal membership organizations* – «Універсальні організації-члени»), тип C (*Intercontinental membership organizations* – «Міжконтинентальні організації-члени»), тип D (*Regionally defined membership organizations* – «Регіонально визначені організації-члени»), тип E (*Organizations emanating from places, persons or other bodies* – «Організації, що походять з місць, осіб або інших органів»), тип F (*Organizations having a special form* «Організації, що мають особливу форму») та тип G (*Internationally-oriented national organizations* «Міжнародно-орієнтовані національні організації»).

Держави, як основні суб'єкти, що приймають рішення в рамках міжнародної системи, переважно зберігають свій суверенітет. Відповідно, хоча існує безліч примусових механізмів, які можуть регулювати поведінку держави в її межах, це не так легко реалізувати в глобальному масштабі. Коли міжнародні системи домінували в державах, МУО лише брали на себе роль координації спільних дій серед держав. З цієї причини їх просто називали «міжнародними організаціями», термін, який все ще використовується для опису МУО. Однак типи транснаціональних організацій, які існували раніше, значно розширені в сучасному світі. Сьогодні МУО можна відрізнити від інших транснаціональних організацій за своїми державними ознаками. Вони класифіковані як «глобальні та регіональні організації», «наглядні системи для управління неполітичними міжнародними договірними нормами» та «організації, призначені для запобігання політичних суперечок та ведення війни» [10].

На рис. 1 вказано кількість МУО відповідно до їх основних інтересів (безпека, економіка, здоров'я та навколишнє середовище) та типів (B, C, D, E, F та G).

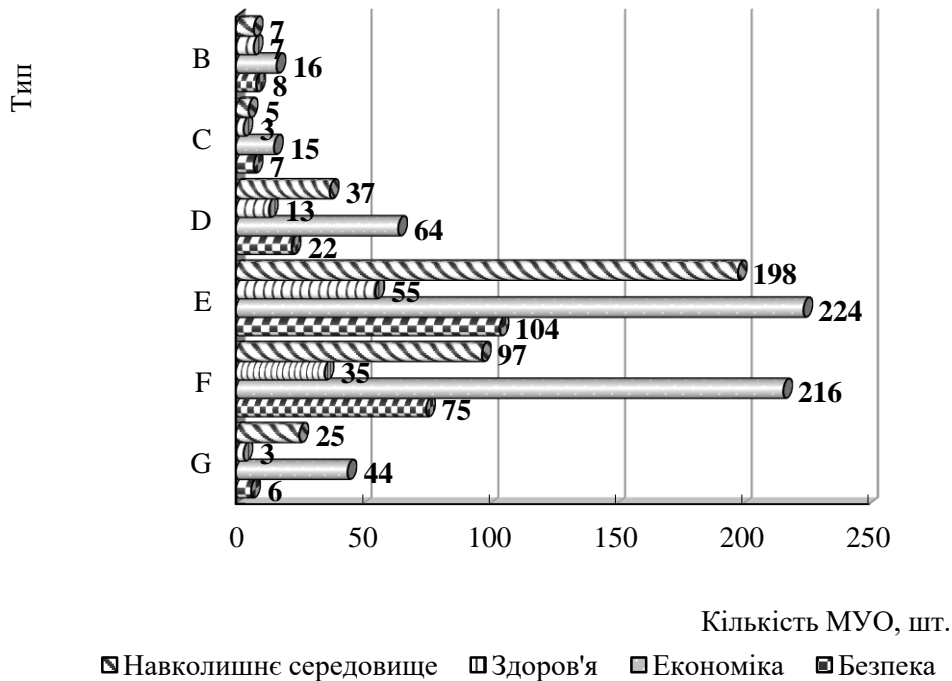

Рисунок 1 – Кількість МУО, класифікованих за типами та їхніми основними інтересами (побудовано автором відповідно до [2, 17])

Очевидно, що кількість МУО, коло інтересів яких в основному зосереджується на економічній діяльності, є найбільшою у всіх видах. Таким чином, можна стверджувати, що економічна діяльність є найважливішою проблемою серед усіх типів МУО.

Найважливішою глобальною організацією в сучасному світі є Організація Об'єднаних Націй (ООН). Головним міжурядовим учасником світової економіки є Світова організація торгівлі (СОТ).

Національні економіки стають все більш залежними одна від одної. Відповідно, потік товарів по всьому світу значно зростає, і багато компонентів кінцевої продукції виробляються в країнах, відмінних від основних країн-виробників. Цей інтернаціоналізований стан виробництва призвів до різкого зростання світової торговельної спроможності. За останні 60 років середня світова торгова потужність зростала на 6% на рік.

Загальна угода про тарифи та торгівлю, яка згодом стала Світовою організацією торгівлі (СОТ), відіграє значну роль у збільшенні світової торговельної спроможності. Більшість вчених, які досліджували світову політичну економію, стверджували, що, якби СОТ не була створена, світова торгівля не зростала так швидко. СОТ створила платформу, за якої уряди проводять переговори, укладають угоди та вирішують торговельні суперечки. Ця торговельна діяльність базується на деяких основних правилах, таких як ринковий лібералізм та недискримінація. Відповідно до цих правил; уряди отримують вигоду від впровадження керованої системи, яка приносить потенційні вигоди всім країнам. Механізм врегулювання суперечок, який застосовує СОТ, закликає уряди дотримуватися встановлених ними правил [14].

На додаток до СОТ значну роль у світовій економіці відіграють дві глобальні міжурядові організації: Світовий банк та Міжнародний валютний фонд (МВФ).

У другій половині ХХ століття виникло багато регіональних МУО, таких як Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА) та Африканського союзу, і більшість з них переслідували економічні цілі.

Найважливішим регіональним МУО є Європейський Союз (ЄС). Європейське співтовариство стало Європейським Союзом після Маастрихтського договору в 1992 році. ЄС мав дві основні цілі: досягти зони вільної торгівлі в Європі та створити конфедеративну та, зрештою, федеральну державу.

Багато МУО, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) та Об'єднана програма ООН з ВІЛ / СНІД (ЮНЕЙДС), беруть участь у вирішенні глобальних проблем в галузі охорони здоров'я.

Такі міжурядові організації, як Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Глобальний план дій з навколишнього середовища та розвитку в ХХІ столітті (Порядок денний на ХХІ

століття) та Глобальний екологічний фонд (ГЕФ) займаються різними глобальними екологічними проблемами.

В останні роки міжурядові організації реалізували новітні концепції зберігання та аналізу статистичної інформації у вигляді баз даних (БД), що використовують інноваційні, перспективні технічні програмні засоби їх реалізації. До них відносяться:

- 1) концепція побудови баз даних як сховища даних (Data Warehouse);
- 2) оперативна аналітична обробка (On-Line Analytical Processing, OLAP);
- 3) інтелектуальний аналіз даних (Data Mining).

За стандартом ISO/IEC 2382:2015 [9] база даних, англ. *Database* – це сукупність даних, що зберігаються у відповідності зі визначеною схемою, маніпулювання якими виконують відповідно до правил засобів моделювання даних.

За різними ознаками класифікації існує велика кількість видів баз даних. Наприклад, в «Енциклопедії технологій баз даних» [1] визначаються понад 50 видів БД.

Міжнародні та національні бази статистичних даних, основні з яких наведені в табл. 1, охоплюють практично всі аспекти глобального розвитку.

Таблиця 1 – Основні статистичні бази даних міжурядових організацій

Назва БД, режим доступу	Основні складові
1	2
 <p>БД Організації Об'єднаних Націй (ООН) – United Nations Database, http://data.un.org/ [19]</p>	<p>Містить 35 баз даних міжнародної статистики за країнами світу, що стосуються: населення, освіти, здоров'я, людського розвитку, праці, злочинності, навколишнього середовища, фінансів, продовольства та сільського господарства, промисловості, інформаційних та комунікаційних технологій, енергії, національних рахунків, торгівлі, туризму та ін. Дані доступні у вільному доступі у вигляді таблиць в форматі EXCEL.</p>
 <p>БД Світової Організації торгівлі (СОТ) – The World Trade Organization (WTO) http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=E [18]</p>	<p>Містить статистичні дані, що стосуються міжнародної торгівлі більшості країн світу, їх торговельної політики, доступу на ринки, експорту та імпорту та ін. Дані доступні у вигляді таблиць у вільному доступі в форматах HTML і EXCEL.</p>
 <p>БД Міжнародного валютного фонду (МВФ) – IMF Data – International Monetary Fund Database, http://www.imf.org/en/Data [8]</p>	<p>Містить статистичні дані, що стосуються фінансових і економічних показників за країнами світу, регіонами та аналітичними групами країн. Інформація представлена у вигляді інтерактивних карт, графіків і таблиць. Дані доступні у вільному доступі в форматі EXCEL.</p>
 <p>БД Світового банку – World Bank Open Data, http://data.worldbank.org/ [22]</p>	<p>Містить статистичні дані, що стосуються практично всіх аспектів світового розвитку, включаючи більше 2 тисяч показників, сотні індикаторів, що охоплюють період тривалістю в 50 років. Дані, представлені у вигляді таблиць, графіків і карт, згруповані за країнами, темами та індикаторами, доступні у вільному доступі в форматі EXCEL і XML.</p>
 <p>БД Інституту статистики ЮНЕСКО – The UNESCO Institute for Statistics (UIS) http://uis.unesco.org/ [16]</p>	<p>Є офіційним та надійним джерелом міжнародно-порівняльних даних про освіту, науку, технології та інновації, а також культуру. Статистичні дані доступні за більш ніж 200 країнами і територіями, зібрані як за допомогою держав-членів ЮНЕСКО, так і за допомогою національних статистичних управлінь, галузевих міністерств та інших статистичних організацій. Дані можна завантажити у форматі EXCEL.</p>

Продовження таблиці 1

1	2
 <p>International Labour Organization</p> <p>Статистика та бази даних Міжнародної організації праці (МОП) – Statistics and databases ILOSTAT http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm [15]</p>	<p>Найвний доступ до кількох баз даних з різних аспектів трудової діяльності; ключових індикаторів ринку праці; річних, квартальних та щомісячних індикаторів моніторингу досягнення цілей сталого розвитку; метаданих (міжнародних стандартів та керівництв, що стосуються праці). Дані доступні для скачування у вільному доступі в форматі EXCEL.</p>
 <p>UNCTADSTAT UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT</p> <p>БД Конференції ООН з торгівлі та розвитку – UNCTADstat http://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html [20]</p>	<p>Містить статистичні дані, що стосуються, міжнародної торгівлі товарами та послугами, інвестицій, тенденцій розвитку економіки, населення та робочої сили, товарів, інформаційної економіки, креативної економіки, морських перевезень і т.д. Статистика збирається і обробляється Конференцією ООН з торгівлі та розвитку. Браузер навігації забезпечує табличні або графічні презентації, легкий вибір та реорганізацію даних, персоналізовані функції та кілька простих варіантів вилучення.</p>
 <p>International Energy Agency</p> <p>БД Міжнародного Енергетичного агентства (МЕА) –International Energy Agency Statistics http://www.iea.org/statistics/ [6]</p>	<p>База даних містить статистичні дані, що стосуються світової енергетики, послуг передачі даних, витрат на НДДКР в сфері енергетики, щомісячних опитувань, вартості енергоносіїв і електроенергії для промисловості і приватних споживачів, індикаторів енергії, Європейських потоків газу. Дані можна переглядати в режимі онлайн окремо для країн-членів ОЕСР та інших держав.</p>
 <p>eurostat</p> <p>БД Євростату – EUROSTAT DATABASE http://ec.europa.eu/eurostat/data/database [3]</p>	<p>База даних Євростату відрізняється високим ступенем деталізації, аж до показників за окремими регіонами і містами країн-членів ЄС. Вкладка «Таблиці» пропонує користувачеві зручний спосіб вибору найважливіших даних Євростату. Всі дані представлені в простих двох- та тривимірних таблицях. Вкладка «База даних» містить повний спектр даних, які публічно доступні в Євростаті. Вони представлені в багатовимірних таблицях з різними функціями виділення та форматами експорту. Обидві гілки організовані відповідно до дев'яти статистичних тем: загальна та регіональна статистика; економіка та фінанси; населення та соціальні умови; промисловість, торгівля та послуги; сільське господарство та рибальство; міжнародна торгівля; транспорт; навколишнє середовище та енергія; наука, технології, цифрове суспільство.</p>

*Складено автором за [3, 6, 8, 15, 16, 18, 19, 20, 22]

Такі міжурядові організації, як ООН, СОТ, МВФ, Світовий банк та ін. надають у вільному доступі усім зацікавленим користувачам різноманітну статистичну інформацію, систематизовану, уніфіковану та представлену у вигляді баз даних.

До основних сфер застосування баз даних слід віднести такі:

- документальні й документографічні, застосовуються у всіх базах органів влади та управління;
- бази даних з економічної та кон'юнктурної інформації (статистична, кредитно-фінансова, зовнішньоторговельна);
- бази даних з промислової, будівельної та сільськогосподарської продукції;
- фактографічні бази соціальних даних, які включають відомості про населення і про соціальні середовища;
- бази даних транспортних систем;
- довідкові дані для населення та установ (енциклопедії та довідники, розклади літаків і поїздів, адреси та телефони громадян і організацій);

- ресурсні бази даних, що включають фактографічну інформацію про природні ресурси (земля, вода, надра, біоресурси, гідрометеорологія, вторинні ресурси і відходи, екологічна обстановка);
- фактографічні бази і банки наукових даних, щоб забезпечити фундаментальні наукові дослідження;
- фактографічні бази даних у галузі культури і мистецтва;
- лінгвістичні бази даних, тобто машинні словники різного типу і призначення.

Висновки. Бази даних міжурядових організацій забезпечують відкритий доступ до достатньо великої кількості даних, що характеризують різні аспекти розвитку суспільства: науки та технологій, економіки та фінансів, населення та соціальних умов життя населення, промисловості, торгівлі та послуг; сільського господарства та рибальства; міжнародної торгівлі, транспорту, навколишнього середовища та енергії, цифрового суспільства як в окремих країнах, так і світі в цілому.

Одними з найбільших баз даних, що існують нині, є бази даних статистичної інформації.

Інформація баз даних статистичної інформації міжурядових організацій широко використовується в прикладних наукових дослідженнях. Це дозволяє здійснювати порівняння і аналізувати міжнародні події, ґрунтуючись на конкретних кількісних статистичних показниках.

Література

1. Когаловский М. Р. Энциклопедия технологий баз данных. / М. Р. Когаловский. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 800 с.
2. Erturk E. Intergovernmental Organizations (IGOS) and Their Roles and Activities in Security, Economy, Health, and Environment / E. Erturk // The Journal of International Social Research. – 2015. – P. 333–340.
3. Eurostat Database [Electronic resource] / Eurostat. European Union. – Accessed mode : <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
4. Guide to Measuring the Information Society. OECD, 2005. — 208 p. — Retrieved June 15, 2009 / Union of International Associations [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.oecd.org/dataoecd/41/12/36177203.pdf>
5. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. Third edition. Oslo Manual. OECD / European Communities. – 2005. – 164 p. [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9205111e.pdf?expires=1519316873&id=id&accname=guest&checksum=1869B0FF06B7BD4957CDEF23E2F25C3C>.
6. International Energy Agency Statistics / International Energy Agency [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.iea.org/statistics/>.
7. International Information: Documents, Publications, and Electronic Information of International Governmental Organizations. Volume 2 / Ed. by Peter I. Hajnal. – Englewood, CO: Libraries Unlimited. – 2001. – 402 p.
8. International Monetary Fund Database / International Monetary Fund [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.imf.org/en/Data>.
9. Information technology – Vocabulary. ISO/IEC 2382:2015, ISO. – 2015. – 60 с.
10. Langhorne R. The Essentials of Global Politics. – London : Hodder Arnold. – 2006. – 372 p.
11. Larson B. Delivering Business Intelligence with Microsoft SQL Server 2008. – McGraw-Hill Osborne Media; 2 edition. – 2008. – 792 p.
12. Mingst K. A., Arreguín-Toft I. M. Essentials of International Relations : W. W. Norton & Company; 6 edition. – 2013. – 528 p.
13. Morrison A. M. International Government Information and Country Information: A Subject Guide / A.M.Morrison, B.J. Mann. – Westport, CT: Greenwood Publishing Group, 2004. – 298 с.
14. O'Brien R., Williams M. Global political economy: evolution and dynamics : Palgrave; 5th ed. – 2016. – 376 p.
15. Statistics and databases ILOSTAT / ILO [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm>.
16. The UNESCO Institute for Statistics (UIS) / UNESCO [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://uis.unesco.org/>.
17. The Yearbook of International Organizations / Union of International Associations [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://uia.org/yearbook>.
18. The World Trade Organization (WTO) / World Trade Organization. [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=E>.
19. United Nations Database / United Nation [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://data.un.org/>.
20. UNCTADstat / UNCTAD [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>.
21. Williams R. V. The Information Systems of International Inter-Governmental Organizations: A Reference Guide / R.V.Williams. – Stamford, CT: Ablex Publishing, 1998. – 455 p.
22. World Bank Open Data / World Bank [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://data.worldbank.org/>.

References

1. Kogalovsky, M. (2000) Encyclopedia of databases technologies. Moscow, Finance and Statistics (in Rus).
2. Erturk, E. (2015) Intergovernmental Organizations (IGOS) and Their Roles and Activities in Security, Economy, Health, and Environment. *The Journal of International Social Research*.
3. Eurostat Database / Eurostat. European Union. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
4. Guide to Measuring the Information Society (2005) / Union of International Associations Retrieved from <http://www.oecd.org/dataoecd/41/12/36177203.pdf>
5. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. Third edition. Oslo Manual. OECD (2005) / European Communities. Retrieved from <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9205111e.pdf?expires=1519316873&id=id&accname=guest&checksum=1869B0FF06B7BD4957CDEF23E2F25C3C>.
6. International Energy Agency Statistics / International Energy Agency Retrieved from <http://www.iea.org/statistics/>.
7. International Information: Documents, Publications, and Electronic Information of International Governmental Organizations (2001). Volume 2 / Ed. by Peter I. Hajnal. Englewood, CO: Libraries Unlimited.
8. International Monetary Fund Database / International Monetary Fund. Retrieved from <http://www.imf.org/en/Data>.
9. Information technology – Vocabulary (2015). ISO/IEC 2382:2015, ISO.
10. Langhorne, R. (2006) *The Essentials of Global Politics*. London. Hodder Arnold.
11. Larson, B. (2008) *Delivering Business Intelligence with Microsoft SQL Server*. McGraw-Hill Osborne Media; 2 edition.
12. Mingst, K. A., Arreguín-Toft, I. M. (2013) *Essentials of International Relations* : W. W. Norton & Company; 6 edition.
13. Morrison, A. M., Mann, B.J. (2004) *International Government Information and Country Information: A Subject Guide*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
14. O'Brien, R., Williams, M. (2016) *Global political economy: evolution and dynamics* : Palgrave; 5th ed.
15. Statistics and databases ILOSTAT / ILO. Retrieved from <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm>.
16. The UNESCO Institute for Statistics (UIS) / UNESCO. Retrieved from <http://uis.unesco.org/>.
17. The Yearbook of International Organizations / Union of International Associations. Retrieved from <https://uia.org/yearbook>.
18. The World Trade Organization (WTO) / World Trade Organization. Retrieved from <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=E>.
19. United Nations Database / United Nation. Retrieved from <http://data.un.org/>.
20. UNCTADstat / UNCTAD. Retrieved from <http://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>.
21. Williams, R. V. (1998) *The Information Systems of International Inter-Governmental Organizations: A Reference Guide*. Stamford, CT: Ablex Publishing.
22. World Bank Open Data / World Bank. Retrieved from <http://data.worldbank.org/>.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2017.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА УНІФІКАЦІЯ МЕТАДАНИХ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ «РОЗУМНИХ» СТАЛИХ МІСТ

Корепанов О.С., кандидат економічних наук, доцент

Чала Т.Г., кандидат економічних наук, доцент

Лазебник Ю.О., кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

У статті особлива увага приділена вивченню сутності, принципів складання та сфер застосування міжнародних стандартів ISO (International Organization for Standardization – Міжнародна організація зі стандартизації), що узагальнюють досвід найкращої практики в широкому діапазоні галузей, які сприяють функціонуванню міста, громади та виконанню цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй для подолання бідності, захисту планети та забезпечення процвітання. Проаналізовано основні принципи функціонування ISO. За результатами проведеного дослідження визначено й викладено сутність основних етапів розроблення стандартів. Наведено перелік технічних комітетів ISO, які сприяють розвитку «розумних» міст. Виділені основні елементи «розумного» міста, що використовуються для класифікації стандартів. Розглянуто основні функції стандартів стратегічного, процесного та технічного рівнів.

З метою подальшого аналізу та створення інформаційно-аналітичної бази для дослідження розвитку «розумних» сталих міст було систематизовано метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста, розглянуто сутність основних міжнародних стандартів стратегічного, процесного та технічного рівнів. Основні положення цих стандартів можуть бути прийняті усіма відповідними зацікавленими сторонами, які займаються плануванням, розробкою та експлуатацією інтелектуальних інфраструктур громад, включаючи планувальників, розробників, операторів та постачальників.

Також окремо розглянуто міжнародні стандарти, які знаходяться на стадії розроблення. За допомогою міжнародних стандартів окремі міста, країни та регіони світу крок за кроком можуть ставати «розумнішими». Національне впровадження та використання міжнародних стандартів може підтримати та забезпечити плавний та інтегрований розвиток «розумних» сталих міст – Smart Sustainable City.

Ключові слова: «розумне» місто, сталий розвиток, міжнародні стандарти, ISO, міжнародна організація зі стандартизації.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних міст у глобалізованому світі тісно пов'язаний з необхідністю вирішення постійно зростаючої кількості складних та багатогалузевих викликів навколишнього середовища.

Стандарти ISO являють собою міжнародний консенсус щодо найкращої практики вирішення найгостріших проблем сучасності. До них відносяться загальні принципи, якими можуть керуватися органи управління, щоб визначити глобальні цілі та пріоритети для стійкого розвитку, а також конкретні рекомендації щодо розвитку таких систем, як енергоменеджмент, безпека дорожнього руху, інтелектуальний транспорт, відповідальне споживання води, здоров'я та благополуччя, кібер-безпека та багато іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід найкращої практики в широкому діапазоні галузей, які сприяють функціонуванню міста, громади та виконанню Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй для подолання бідності, захисту планети та забезпечення процвітання [8, 9, 10, 11] узагальнюється міжнародними стандартами ISO (International Organization for Standardization – Міжнародна організація зі стандартизації) [3].

ISO тісно співпрацює з двома іншими міжнародними організаціями з розробки стандартів: Міжнародною електротехнічною комісією (International Electrotechnical Commission – IEC) [2] та Міжнародним союзом електрозв'язку (International Telecommunication Union – ITU) [4], які з метою зміцнення системи стандартів цих трьох організацій створили Всесвітній союз зі стандартизації (World Standards Cooperation – WSC) [12].

За час існування ISO було розроблено 21700 міжнародних стандартів, зокрема кожного місяця випускається по 100 нових стандартів [3].

Метою статті є визначення та вивчення системи міжнародних стандартів як необхідного елементу забезпечення розвитку «розумних» сталих міст.

Безліч міст у всьому світі прагнуть стати «розумними», використовуючи цифрові технології для вирішення низки таких питань, як вдосконалення управління та підвищення ефективності надання послуг, створення більш стійкої інфраструктури, зростання місцевої економіки, забезпечення стабільності розвитку, і, в результаті, підвищення якості життя та безпеки громадян. З цією метою

в міських середовищах застосовується широкий спектр інтелектуальних міських технологій, що генерують величезну кількість даних, більшість з яких надходять в режимі реального часу і в дуже гранульованому масштабі.

У цьому контексті міжнародні стандарти покликані визначати концептуальну модель розвитку компонентів «розумних» міст та надавати відповідні рекомендації управлінським структурам щодо їх застосування для сприяння сумісності зібраних та використовуваних містом даних у всіх секторах, від імені та у співпраці з його громадянами [7].

Основні результати дослідження. Стандарти є ключовими інструментами для забезпечення виконання критеріїв уніфікації метаданих. Стандартизація та уніфікація метаданих відіграє важливу роль у створенні специфікацій та галузевих структур. Стандартизація процесів є ключовим стимулом для побудови єдиної інформаційної моделі на будь-якому рівні економічного розвитку [2, 4].

Загальна ієрархічна структура системи стандартів за основними типами наведено на рис. 1.

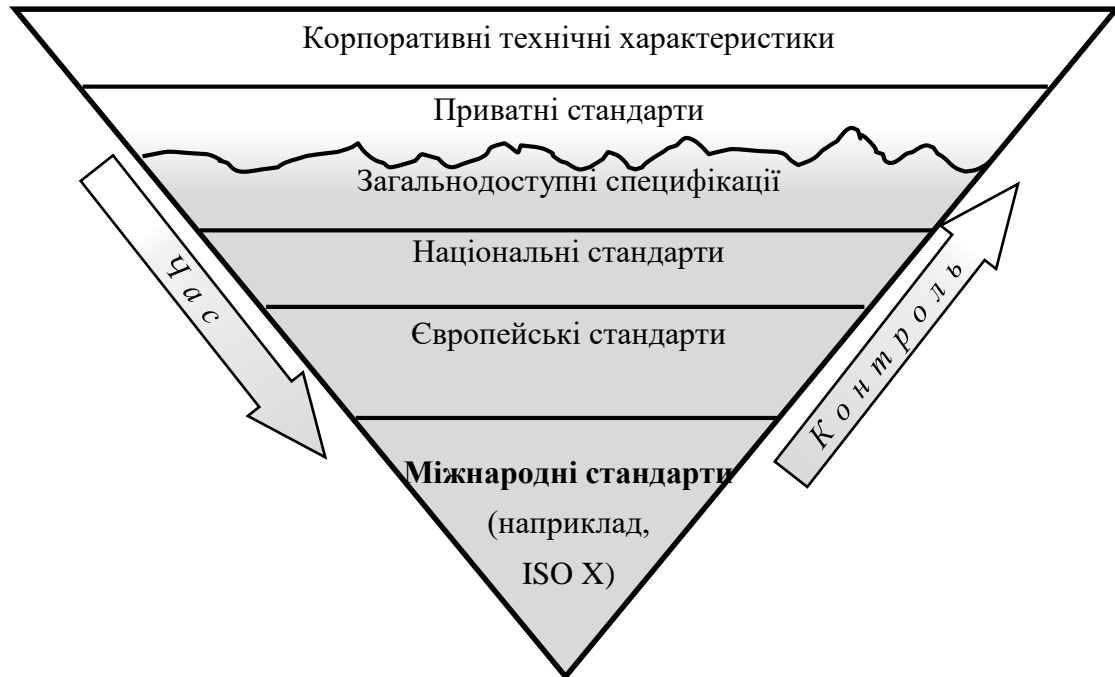

Рисунок 1 – Типи стандартів

ISO є незалежною, некомерційною, недержавною міжнародною організацією, в діяльність якої залучені експерти національних органів із стандартизації 162 країн світу.

Міжнародні стандарти ISO надають інструменти, підґрунтя та платформи задля забезпечення сталого розвитку міста. Вони встановлюють загальні рамки, які доцільно використовувати міським органам влади в ході планування, визначення цілей та пріоритетів сталого розвитку, а також розроблення конкретних керівних принципів для вирішення таких питань, як удосконалення системи управління енергоресурсами, безпеки дорожнього руху, «інтелектуального» транспорту, відповідального споживання води, здоров'я та благополуччя, безпеки та багато інших.

Міжнародні стандарти охоплюють майже всі сфери міського життя, включаючи інформаційні та комунікаційні технології, інформаційну безпеку, енергоефективні будівлі, інтелектуальне транспортування, вдосконалення управління відходами, створення стабільних громад та багато іншого.

Основні принципи функціонування ISO можна окреслити наступними пунктами:

- робота ISO полягає у створенні міжнародних стандартів;
- ISO є незалежною громадською організацією;
- ISO є глобальною мережею національних органів стандартизації, в яку входить один член з кожної країни;
- ISO координує Центральний секретаріат у Женеві, Швейцарія;
- ISO не є прибутковою організацією: продаж стандартів ISO дозволяє фінансувати їх розвиток, підтримувати їх та створювати нові стандарти;
- ISO надає платформу для розробки практичних інструментів шляхом спільного розуміння та співпраці з усіма зацікавленими сторонами.

Стандарти переглядаються кожні два-п'ять років. Процес розроблення та удосконалення стандартів може бути умовно поділений на кілька етапів.

Схематичне зображення основних етапів розроблення стандартів наведено на рис. 2.

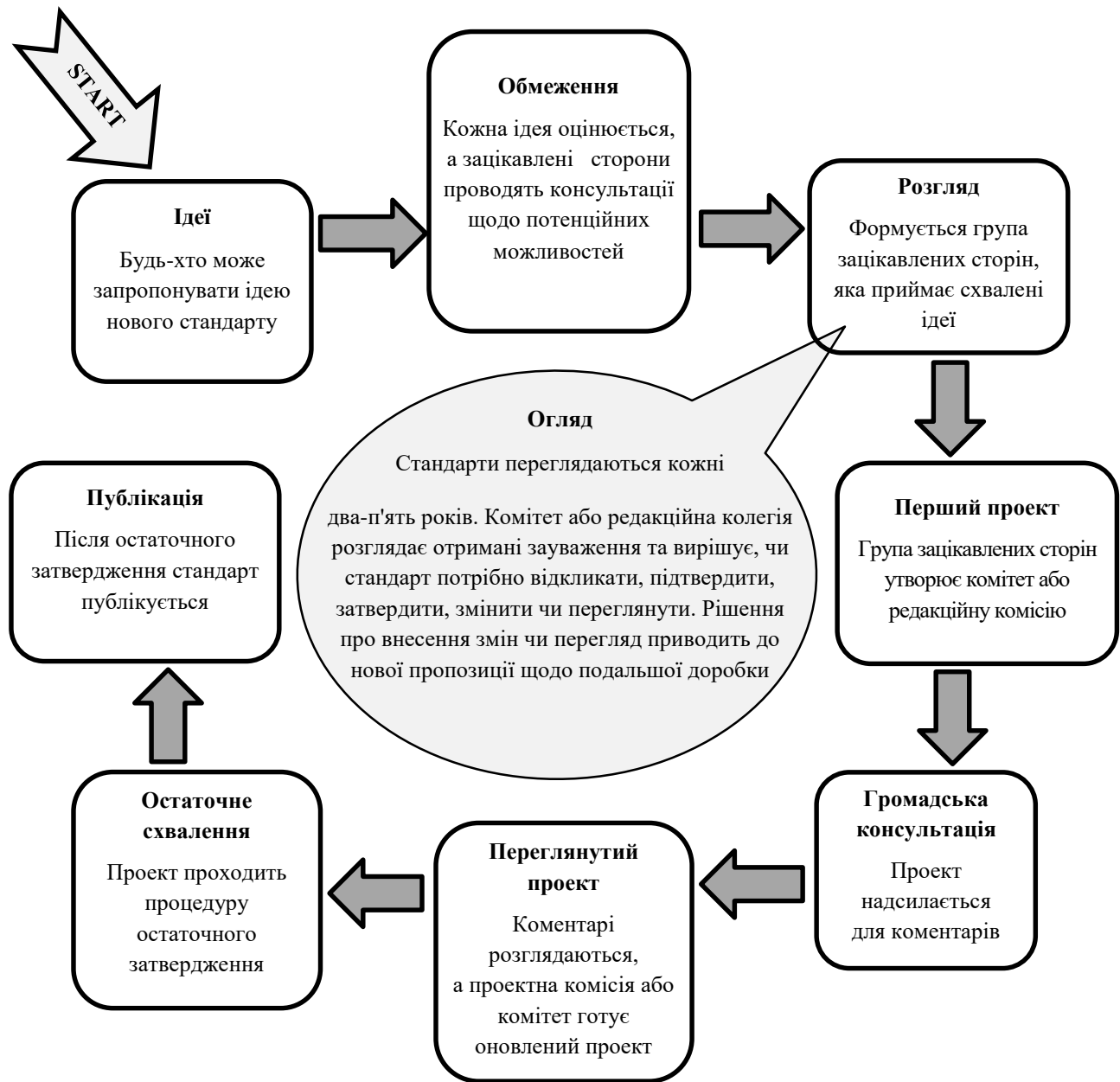

Рисунок 2 – Схематичне зображення основних етапів розроблення стандартів

Стандарти ISO розробляються групами експертів в межах технічних комітетів. ISO нараховує 247 технічних комітетів. До технічних комітетів входять представники різних видів діяльності, неурядових організацій, урядів та інших зацікавлених сторін, які висуваються членами ISO. Кожен технічний комітет займається певним предметом, наприклад, таким як енергоменеджмент, якість води або інтелектуальні транспортні системи.

В табл. 1 наведений перелік технічних комітетів ISO, які сприяють розвитку «розумних» міст [7].

Основні елементи «розумного» міста, що використовуються для класифікації стандартів, включають: побудову інформаційної моделі; інтернет речей; стабільні громади; «розумні» міські системи та стандарти виробництва.

Глобальними цілями розроблення стандартів «розумних» міст є: створення сприятливих умов для майбутнього розвитку ринку міст; вирішення проблем основних ринкових бар'єрів; перевага стандартів над міськими інноваційними проектами.

Існує три рівні стандартів, що стосуються «розумних» міст – це стандарти стратегічного, процесного та технічного рівня, – кожен із них відіграє важливу роль у забезпеченні розвитку «розумних міст» на міцних фундаментах.

Таблиця 1 – Технічні комітети ISO, які сприяють розвитку «розумних» міст

Технічні комітети ISO	ISO technical committees	Групи стандартів ISO
Будинки й цивільні інженерні споруди	Buildings and civil engineering works	ISO/TC 59
Охорона праці і техніка безпеки	Occupational health and safety	ISO/PC 283
Безпека дорожнього руху	Road traffic safety	ISO/TC 241
Соціальна відповідальність	Social responsibility	ISO/TMB
Інформаційні технології	Information technology	ISO/IEC JTC 1
Енергетичний менеджмент та енергозбереження	Energy management and energy savings	ISO/TC 301
Питна вода	Drinking water	ISO/TC 224
Повторне використання води	Water reuse	ISO/TC 282
Інтелектуальні транспортні системи	Intelligent transport systems	ISO/TC 204
Екологічний менеджмент	Environmental management	ISO/TC 207
Сталі міста та громади	Sustainable cities and communities	ISO/TC 268

Основні функції стандартів стратегічного, процесного та технічного рівнів наведено на рис. 3.

Рисунок 3 – Система міжнародних стандартів, які забезпечують розвиток «розумних» міст [2]

Система міжнародних стандартів, яка призначена для забезпечення сталого розвитку міста, орієнтована на:

- організації, що надають послуги громадам у містах;
- організації, які керують наявними даними;
- розробників міської політики;
- профільних керівників та керівників місцевої влади;

– осіб, зацікавлених у формуванні «розумного» міського середовища, в тому числі: власників бізнесу; лідерів добровільних організацій, науковців, співробітників вищих навчальних закладів; новаторів та представників громад.

Основні міжнародні стандарти, які сприяють розвитку «розумного» міста на стратегічному, процесному та технічному рівнях, наведено в табл. 2–5.

У табл. 2 наведені метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста – міжнародні стандарти стратегічного рівня [3, 5, 6].

Таблиця 2 – Метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста: Міжнародні стандарти стратегічного рівня

Стандарт	Сфера (area)		Опис	
ISO 37120: 2014	Smart city indicators	Індикатори «розумного» міста	Sustainable development of communities – Indicators for city services and quality of life	Сталий розвиток громад – Індикатори послуг міста та якості життя
ISO 37101: 1:2016	Smart and resilient city management systems	Системи управління розумним та стійким містом	Sustainable development in communities – Management system for sustainable development	Сталий розвиток громад – Система управління для сталого розвитку
ISO 37102: :2016	Definition	Визначення	Sustainable development and resilience of communities – Vocabulary	Сталий розвиток та стійкість громад – Словник
ISO/TR 37121:2017	Sustainable development in communities	Сталий розвиток громад	Inventory of existing guidelines and approaches on sustainable development and resilience in cities	Підсумовування наявних принципів управління та підходів щодо сталого розвитку та стійкості у містах
ISO/TR 37152	Framework and Operation	Рамки та функціонування	Smart community infrastructures – Common framework for development and operation	Інфраструктура розумних громад – Загальні рамки розвитку та функціонування
ISO/TR 37150	Infrastructure benchmarking	Бенчмаркінг інфраструктури	Harmonising and benchmarking metrics to evaluate smartness of infrastructure	Гармонізація та визначення показників для оцінки «розумності» інфраструктури
ISO/IEC 30182:2017	Smart city concept model	Концептуальна модель «розумного» міста	Smart city concept model – Guidance for establishing a model for data interoperability	Концептуальна модель «розумного» міста – Керівництво щодо створення моделі взаємодії даних

Існуючі показники часто не є стандартизованими, узгодженими або порівнянними з часом або між містами. В рамках нової серії міжнародних стандартів, розроблених для цілісного та інтегрованого підходу до сталого розвитку та стійкості відповідно до ISO / TC 268 «Сталий розвиток громад» стандарти стратегічного рівня встановлюють, зокрема, набір стандартизованих показників, які забезпечують єдиний підхід до вимірювань та способи проведення такого вимірювання. Ці міжнародні стандарти не надають оціночного рішення чи числових порогових значень того, що конкретне місто повинно обрати відповідні цілі для використання показників.

Індикатори стійкості спрямовані на оцінку того, наскільки міста допомагають жителям, підприємствам, інституціям та інфраструктурі своєчасно та ефективно протистояти, пристосовуватися та відновлюватися після наслідків перенесених стресових ситуацій.

У табл. 3 наведені метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста – міжнародні стандарти процесного рівня [3].

Основні положення цих стандартів можуть бути прийняті усіма відповідними зацікавленими сторонами, які займаються плануванням, розробкою та експлуатацією інтелектуальних інфраструктур громад, включаючи планувальників, розробників, операторів та постачальників.

У табл. 4 наведені метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста – міжнародні стандарти технічного рівня [3].

Таблиця 3 – Метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста: Міжнародні стандарти процесного рівня

Стандарт	Сфера (area)		Опис	
ISO 14001	Environmental Management System	Система управління навколишнім середовищем	Standards in developing Environmental management systems	Стандарти в галузі розробки систем управління навколишнім середовищем
ISO 20121	Event management	Організація заходів	Standards around achieving sustainable events	Стандарти щодо досягнення стійких заходів
ISO50001	Energy management	Управління енергетикою	Standards in developing Energy management systems	Стандарти щодо розробки систем управління енергетикою
ISO 27001	Data security	Захист даних	Ensuring proper security around information management	Забезпечення належної безпеки щодо управління інформацією
ISO 16739	Building Information Modelling	Створення інформаційного моделювання	Data sharing in the construction and facility management area – focus around Industry Foundation Class (IFC)	Обмін даними у сфері будівництва та управління об'єктами – орієнтування на клас промисловості (Industry Foundation Class – IFC)

Таблиця 4 – Метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста: Міжнародні стандарти технічного рівня

Стандарт	Сфера (area)		Опис	
1	2		3	
ISO 15686	Building Information Modelling	Створення інформаційного моделювання	Standards on assets related to buildings and construction	Стандарти активів, що пов'язані з будівлями та будівництвом
ISO 16745-1:2017	Sustainability	Стійкий розвиток	Sustainability in buildings and civil engineering works – Carbon metric of an existing building during use stage – Part 1: Calculation, reporting and communication	Стійкий розвиток будівель і цивільних інженерних споруд – Вуглецева метрика існуючої будівлі на стадії експлуатації – Частина 1: Розрахунок, звітність та зв'язок
ISO 16745-2:2017	Sustainability	Сталий розвиток	Sustainability in buildings and civil engineering works –Carbon metric of an existing building during use stage – Part 2: Verification	Сталий розвиток будівель і цивільних інженерних споруд – Вуглецева метрика існуючої будівлі на стадії експлуатації – Частина 2: Перевірка
IEEE Standard 1686	Intelligent Electronic Devices (IED) Cyber Security	Інтелектуальні електронні пристрої (ІЕП) – Кібербезпека	Security regarding the access, operation, configuration, firmware revision and data retrieval from an IED	Безпека стосовно доступу, експлуатації, конфігурації, перегляду програмного забезпечення та пошуку даних від ІЕП
IEEE Standard 1547.3	Renewables	Поновлювані джерела енергії	Guidance on functionalities, parameters and methodologies for monitoring, information exchange and control of distributed resources (fuel cells, PV, wind turbines)	Керівництво щодо функціональних можливостей, параметрів та методологій моніторингу, обміну інформацією та управління розподіленими ресурсами (паливні елементи, ПВ)
ISO/TS 12911:2012	Building information modelling (BIM)	Інформаційне моделювання будівель і споруд (ІМБ)	Establishes a framework for providing specifications for the commissioning of building information modelling	Встановлення загальних принципів для надання специфікацій щодо застосування Інформаційного моделювання будівель і споруд

1	2	3	1	2
ISO 2948 1-1:2016	Building information modelling	Інформаційне моделювання будівель і споруд	This standard is intended to facilitate interoperability between software applications used during all stages of the life cycle of construction works, including briefing, design, documentation, construction, operation and maintenance, and demolition.	Полегшення сумісності між програмними засобами, що використовуються на всіх етапах життєвого циклу будівельних робіт, включаючи брифінг, проектування, документацію, будівництво, експлуатацію, технічне обслуговування та знесення
ISO 16739:2013	Building information modelling	Інформаційне моделювання будівель і споруд	Specifies a conceptual data schema and an exchange file format for Building Information Model (BIM) data. Industry Foundation Classes (IFC) for data sharing in the construction and facility management industries	Визначення концептуальної схеми даних та формату обміну для даних Інформаційного моделювання будівель і споруд (ІМБ). Промислові класи (Industry Foundation Classes – IFC) для обміну даними у галузях будівництва та управління об'єктами

Стандарти стратегічного рівня мають найбільше значення для керівництва міста, а стандарти на рівні процесу мають відношення до людей на керівних посадах у департаментах. Міжнародні стандарти технічного рівня також мають відношення до людей на керівних посадах, оскільки вони повинні знати, на які стандарти слід посилається при закупівлі технічних продуктів та послуг.

У табл. 5 наведені метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста – міжнародні стандарти, які знаходяться на стадії розроблення [3].

Таблиця 5 – Метадані забезпечення сталого розвитку «розумного» міста: Міжнародні стандарти, які знаходяться на стадії розроблення

Стандарт	Сфера (area)		Опис	
ISO/IEC AWI 30145	Smart city ICT framework	Рамкові принципи ІКТ «розумного» міста	Information technology – Smart city ICT indicators	Інформаційні технології – індикатори ІКТ «розумного» міста
ISO 37106	Smart cities strategy	Стратегія «розумного» міста	Sustainable cities and communities – Guide to establishing strategies for smart cities and communities	Сталий розвиток міст та громад – Положення щодо розробки стратегій для розумних міст та громад
IEEE P2413	Internet of Things	Інтернет речей	Draft version of a standard on the relationship model between different IT and common architectural elements	Попередня версія стандарту моделі взаємозв'язку між різними ІТ і загальними архітектурними елементами
ISO/DIS 19650-1	Building Information Modelling	Інформаційне моделювання будівель і споруд (ІМБ)	Organisation of information about construction works – Information management using building information modelling – Part 1: Concepts and principles	Організація інформації щодо будівельних робіт – Управління інформацією з використанням моделі побудови інформації – Частина 1: Поняття та принципи
ISO/DIS 19650-2	Building Information Modelling	Інформаційне моделювання будівель і споруд (ІМБ)	Organisation of information about construction works – Information management using building information modelling – Part 2: Delivery phase of assets	Організація інформації щодо будівельних робіт – Управління інформацією з використанням моделі побудови інформації – Частина 2: Фаза доставки активів

Висновки. За допомогою міжнародних стандартів ми крок за кроком можемо робити наші міста розумнішими. Індивідуальні «островки розумності» будуть зростати разом і врешті решт з'єднаються між собою.

Національне впровадження та використання міжнародних стандартів підтримає та забезпечить плавний та інтегрований розвиток «розумних» сталих міст – Smart Sustainable City.

Література

1. Метадані [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan041371.pdf>.
2. International Electrotechnical Commission [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.iec.ch/>.
3. International Organization for Standardization [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://www.iso.org/home.html>.
4. International Telecommunication Union [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>.
5. International Standard IEC 30182. Smart city concept model — Guidance for establishing a model for data interoperability. – First edition, 2017-05. – Published in Switzerland. – 66p.
6. International Standard ISO 37120:2014 Sustainable development of communities – Indicators for city services and quality of life. – First edition, 2014-05-15. – 116 p.
7. ISO and smart cities [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.iso.org/sites/worldsmartcity/assets/ISO-and-smart-cities.pdf>.
8. Report of the Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators [Electronic resource] / Statistical Commission Forty-eighth session, 7–10 March 2017 / United Nations. – Accessed mode : <http://undocs.org/en/E/CN.3/2017/2>.
9. SDG Indicators. Global Database [Electronic resource] / The Sustainable Development Goal indicators website / United Nations. – Accessed mode : <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database>.
10. SDG Indicators. Metadata repository [Electronic resource] / The Sustainable Development Goal indicators website / United Nations. – Accessed mode : <https://unstats.un.org/sdgs/metadata/>.
11. The Sustainable Development Goals Report 2017 [Electronic resource] / United Nations. – Accessed mode : <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf>.
12. World Standards Cooperation [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://www.worldstandardscooperation.org/>.

References

1. Metadani [Metadata]. *unpan1.un.org*. Retrieved from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan041371.pdf> [in Russian].
2. International Electrotechnical Commission. *www.iec.ch*. Retrieved from <http://www.iec.ch/>.
3. International Organization for Standardization. *www.iso.org*. Retrieved from <https://www.iso.org/home.html>
4. International Telecommunication Union. *www.itu.int*. Retrieved from <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>.
5. *International Standard IEC 30182. Smart city concept model — Guidance for establishing a model for data interoperability*. (1st ed.). (2017). Published in Switzerland.
6. *International Standard ISO 37120:2014 Sustainable development of communities – Indicators for city services and quality of life*. (1st ed.). (2014). Published in Switzerland.
7. ISO and smart cities. *www.iso.org*. Retrieved from <http://www.iso.org/sites/worldsmartcity/assets/ISO-and-smart-cities.pdf>.
8. Report of the Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators. *Statistical Commission Forty-eighth session* (2017). United Nations. *undocs.org*. Retrieved from <http://undocs.org/en/E/CN.3/2017/2>.
9. SDG Indicators. Global Database. *The Sustainable Development Goal indicators website*. United Nations. *unstats.un.org*. Retrieved from <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database>.
10. SDG Indicators. Metadata repository. *The Sustainable Development Goal indicators website*. United Nations. *unstats.un.org*. Retrieved from <https://unstats.un.org/sdgs/metadata/>.
11. The Sustainable Development Goals Report 2017. United Nations. *unstats.un.org*. Retrieved from <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf>.
12. World Standards Cooperation. *www.worldstandardscooperation.org*. Retrieved from <https://www.worldstandardscooperation.org/>.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2017.

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Лук'янов В.І., директор житлово-комунального коледжу
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

У статті розглянуті регіональні аспекти державного регулювання розвитку житлово-комунального господарства. Визначено, що житлово-комунальне господарство є однією з основних ланок господарювання, яке безпосередньо впливає на якість життя людини. В умовах децентралізації житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є однією з найважливіших складових іміджу регіональних органів влади. Тобто, від того на скільки органи державної регіональної влади регулюють політику у сфері ЖКГ, залежить якість надання житлово-комунальних послуг населенню та створення необхідних умов для розвитку цієї сфери. Автором зазначено, що першим кроком фінансового оздоровлення сфери ЖКГ повинно стати розробка ефективної фінансово-економічної моделі комунальних підприємств, яка базуватиметься на економічно-обґрунтованій системі визначення тарифів та адресному соціальному захисті населення, зниженні нераціональних витрат шляхом економічної мотивації, забезпеченні необхідного рівня оплати послуг споживачами, формуванні сприятливих умов для залучення приватного сектору та інвестицій. Обґрунтовано, що в процесі створення умов для розвитку ЖКГ регіонів країни однією з основних цілей повинна стати демонополізація обслуговування житлового фонду та формування конкурентного ринку надання послуг. З метою розвитку конкурентного сектору на ринку житлово-комунальних послуг повинно бути здійснено певні заходи. Розв'язання вказаних завдань цілком залежить від державного регулювання розвитку ЖКГ та компетентності регіональних та місцевих органів влади.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, розвиток, державне регулювання, регіон.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є виокремлення питань, які стосуються розвитку українського суспільства. Одним з основних завдань, які повинні вирішувати органи державної влади є розвиток житлово-комунального господарства регіонів країни.

Регіональний розвиток охоплює такі важливі складові, як: об'єднання виробників у єдину регіональну економічну систему, покращення соціально-економічного рівня якості життя населення та впровадження сучасних технологій менеджменту у якісне обслуговування населення житлово-комунальними послугами.

Житлово-комунальне господарство є однією з основних ланок господарювання, яке безпосередньо впливає на якість життя людини. В умовах децентралізації житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є однією з найважливіших складових іміджу регіональних органів влади. Тобто, від того на скільки органи державної регіональної влади регулюють політику у сфері ЖКГ, залежить якість надання житлово-комунальних послуг населенню та створення необхідних умов для розвитку цієї сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаними із розвитком ЖКГ на рівні регіону присвячені праці багатьох вітчизняних, таких як О. Амосов [1], В. Бакіров [2], А. Стадницький [3], О. Димченко [4], І. Драган [5], Г. Крамаренко [6] та ін.

Державне регулювання розвитку ЖКГ досліджено у працях таких вчених як З. Герасимчук [7], А. Григорович [8], Л. Пісьмаченко [9], В. Полуянов В.П. [10] та ін.

Але ряд питань щодо регіональних аспектів державного регулювання розвитку ЖКГ не були достатньо опрацьовані та потребують більш детального аналізу та дослідження.

Метою статті є розгляд регіональних аспектів державного регулювання розвитку житлово-комунального господарства.

Основні результати дослідження. Для житлово-комунального господарства як складової частини регіональної економіки характерні певні особливості, які обумовлені специфічними обмеженнями розвитку галузі та нестабільною макроекономічною ситуацією. Але, на думку автора, державне регулювання розвитку ЖКГ у змозі підняти з колін цю галузь, яка за своєю суттю є основою благополуччя життя громадян.

Державна політика з питань реформування житлово-комунального господарства, що втілюватиметься у місті, базується на таких основних принципах:

1. Пріоритетність платоспроможного права всіх споживачів щодо задоволення їх потреб в якісних житлово- комунальних послугах.
2. Забезпечення громадян із низьким рівнем доходів житлово-комунальними послугами відповідно до державних соціальних стандартів.

3. Державна підтримка забезпечення функціонування і динамічного розвитку сфери житлово-комунального господарства.
4. Удосконалення системи управління житлово-комунальним господарством.
5. Стимулювання інвестиційних процесів у галузі житлово-комунального господарства.
6. Ресурсозбереження.
7. Прозорість прийняття рішень стосовно тарифної політики.

Правове регулювання ЖКГ здійснюється на основі Конституції України, кодексів України, законів України, указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, наказів Державного комітету України по житлово-комунальному господарству, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства та інші.

Законодавчі акти, які містять у собі механізми регулювання ЖКГ поділяються на акти ринкового, організаційного та фінансового регулювання. Функції державного регулювання ЖКГ складаються з: визначення цілей розвитку галузі, стимулюванням, оперативним коригуванням та контролем.

Велике значення має визначення перспектив розвитку та підвищення якості схвалюваних рішень у сфері державного регулювання ЖКГ на рівні регіону. Система державного регулювання розвитку ЖКГ на регіональному рівні має реалізовувати функції управління та складатися з двох підсистем: управляюча підсистема – система управління (що здійснює функції управління); керована підсистема – об'єкт управління (рис. 1).

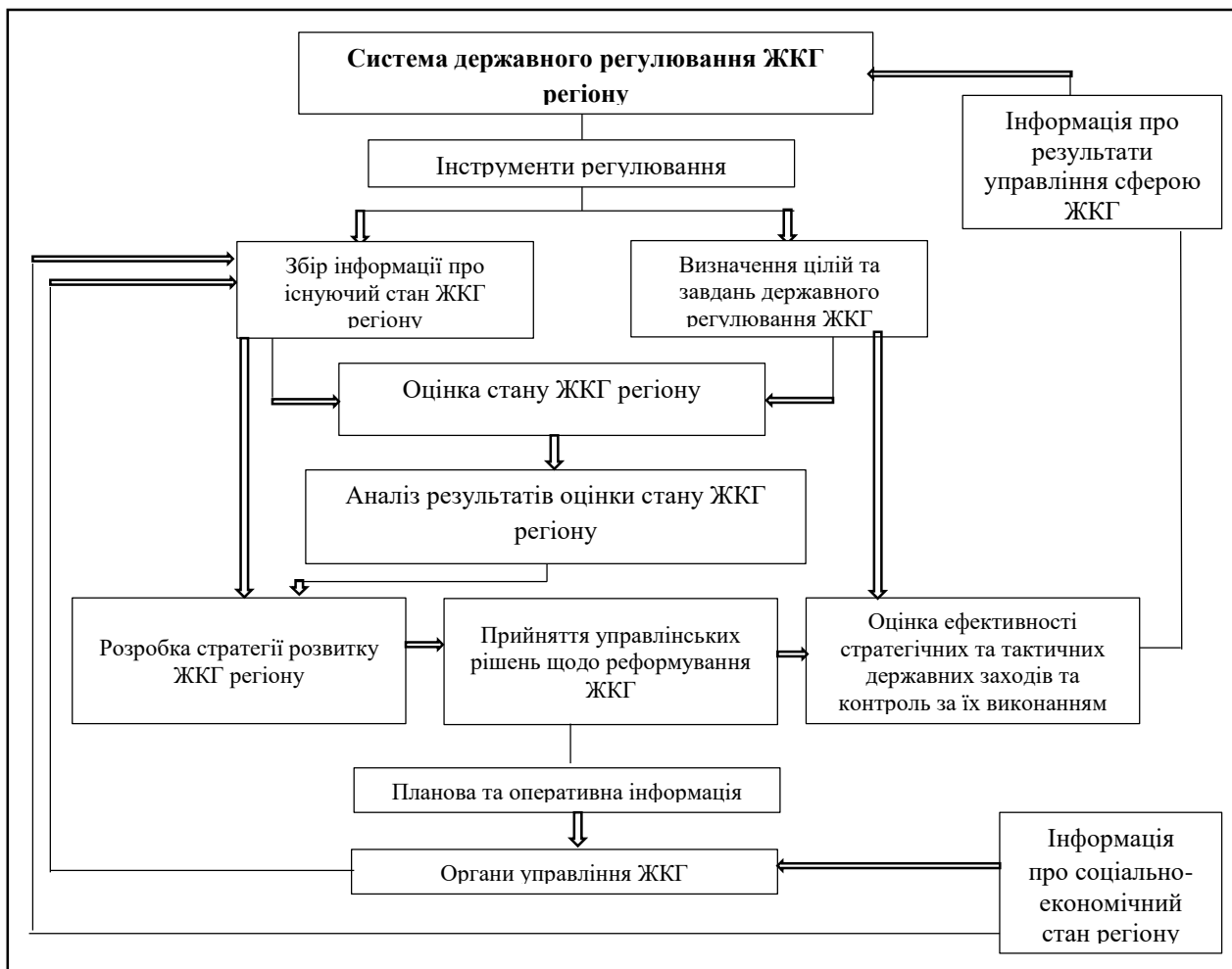

Рисунок 1 – Система державного регулювання розвитку ЖКГ на регіональному рівні

Функціонування системи здійснюється під впливом багатьох факторів зовнішнього середовища, серед яких можна виділити найбільш впливові: розвиток наукової та інноваційної діяльності інших країн, зміни споживчих потреб населення, зміни зовнішньоекономічних стратегічних зв'язків, а також фактори форс-мажорного характеру [11].

Сьогодні, необхідно вжити заходи щодо фінансового оздоровлення підприємств житлово-комунального господарства, оскільки в умовах недосконалої тарифної політики, яка у переважній

більшості не передбачає урахування інвестиційної складової, суттєво зменшені можливості підприємств здійснювати програми технічного переоснащення за власні кошти.

Першим кроком фінансового оздоровлення сфери ЖКГ повинно стати розробка ефективної фінансово-економічної моделі комунальних підприємств, яка базуватиметься на економічно-обґрунтованій системі визначення тарифів та адресному соціальному захисті населення, зниженні нераціональних витрат шляхом економічної мотивації, забезпеченні необхідного рівня оплати послуг споживачами, формуванні сприятливих умов для залучення приватного сектору та інвестицій.

Нова система управління та фінансування ЖКГ є поєднанням економічних важелів та договірних відносин щодо підвищення рівня відповідальності суб'єктів господарювання різних форм власності.

До основних чинників, що визначають ефективність функціонування ЖКК в регіонах України відносяться:

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності перетворених організацій житлово-комунального комплексу.
2. Формування інституціонального середовища й системи функціонування ЖКГ.
3. Раціоналізація джерел і механізмів фінансування.
4. Розвиток конкуренції між учасниками житлово-комунального обслуговування.
5. Застосування ресурсозберігаючих технологій.
6. Підготовка й перепідготовка кадрів виконавців та управлінців.
7. Використання організаційно-правових форм правління діяльністю ЖКК, заснованих на співпраці з мешканцями [12].

У процесі створення умов для розвитку ЖКГ регіонів країни однією з основних цілей повинна стати демонополізація обслуговування житлового фонду та формування конкурентного ринку надання послуг. З метою розвитку конкурентного сектору на ринку житлово-комунальних послуг повинно бути здійснено певні заходи. Розв'язання вказаних завдань цілком залежить від державного регулювання розвитку ЖКГ та компетентності регіональних та місцевих органів влади.

Найбільш ефективними заходами державного регулювання у сфері природних монополій є передача в управління, оренду суб'єктів комунальної власності та впровадження договірних відносин між власниками комунальних господарств, виробниками та споживачами послуг. Такі заходи нададуть поштовх для розвитку житлово-комунальної сфери, створять необхідні умови для технічного переоснащення систем водо-, теплопостачання й водовідведення, забезпечить впровадження передових енергозберігаючих й екологічно безпечних технологій, сучасного менеджменту, створить умови для одержання територіальними громадами додаткових коштів для реалізації пріоритетних програм розвитку регіонів. Разом з тим необхідно активізувати та підсилити функції органів регіональної влади через удосконалення вже існуючих регіональних програм реформування ЖКГ.

Існуюча необхідність залучення значних коштів для технічного переоснащення об'єктів ЖКГ обумовлює залучення приватних інвесторів на ринки послуг житлово-комунального господарства на основі:

- надання органам місцевого самоврядування права передавати в концесію комунальні підприємства, які надають житлово-комунальні послуги;
- скасування заборони приватизації державних підприємств, які надають житлово-комунальні послуги;
- визначення кваліфікаційних умов до приватних інвесторів, які бажають одержати підприємства галузі в приватну власність або концесію;
- проведення обов'язкової експертизи оцінки майна, відносно якого ухвалене рішення надання в концесію;
- удосконалення системи державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання в сфері ЖКГ і тарифної політики в цій сфері;
- застосування процедури аукціону під час придбання права на здійснення концесійної діяльності й права приватної власності на підприємства ЖКГ;
- активізації діяльності вповноважених органів регіональної влади й органів місцевого самоврядування щодо залучення приватних інвесторів до висновку концесійних договорів й участі у відчуженні в приватну власність підприємств ЖКГ.

На регіональному рівні повинні бути здійснені певні організаційно-економічні заходи впровадження реформ ЖКГ. До них відносяться:

- здійснення спеціальних цільових програм;
- державні субсидії та цільові асигнування регіональних органів влади;

- податкові пільги для стимулювання регіональних програм інноваційного розвитку ЖКГ;
- створення регіональних центрів щодо кооперації підприємств ЖКГ та промисловості;
- підтримка діючих кластерів та створення нової мережі компаній у галузі ЖКГ;
- підвищення ефективності менеджменту на основі організації управлінського консультування структур ЖКГ.

Різноманіття і складність соціально-економічних процесів, що протікають в об'єктах житлово-комунального господарства регіонів країни, вимагають з боку органів державної влади інституційних і структурних змін, заснованих на новому відношенні до ЖКГ у інституційному та технологічному аспектах.

Висновки. Проведене дослідження довело, що сучасний стан державного регулювання ЖКГ має бути відновлено на основі активізації діяльності вповноважених органів регіональної влади у процесах створення принципово нових підходів до розробки ефективної фінансово-економічної моделі комунальних підприємств, яка базуватиметься на економічно-обґрунтованій системі визначення тарифів та адресному соціальному захисті населення, зниженні нераціональних витрат шляхом економічної мотивації, забезпеченні необхідного рівня оплати послуг споживачами, формуванні сприятливих умов для залучення приватного сектору та інвестицій. Вкрай необхідним є вжити заходи щодо фінансового оздоровлення підприємств житлово-комунального господарства регіонів, оскільки в умовах недосконалої тарифної політики, яка у переважній більшості не передбачає урахування інвестиційної складової, суттєво зменшені можливості підприємств здійснювати програми інноваційного розвитку та технічного переоснащення.

Література

1. Амосов О.Ю. Місце житлово-комунального господарства на ринку сфери послуг України / О.Ю. Амосов // Бизнес-информ. – 2010. – № 11. – С. 32-38.
2. Бакіров В.С. Регіональний розвиток як фактор суспільної консолідації: програма «Харківщина – 2010» / В.С. Бакіров, Ю.Ж. Шайгородський // На шляху до суспільної злагоди. – 2001. – С. 42-45.
3. Стадницький Ю.І. Державне регулювання діяльності природних монополій: монографія / Ю.І. Стадницький, А.Г. Загородний, В.В. Кривуцький, Н.О. Шпак. – Львів: Нац. ун-т «Львів. Політехніка», 2008. – 224 с.
4. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О.В. Димченко. – Харків: Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2009. – 356 с.
5. Драган І.О. Модернізація житлово-комунального господарства в Україні: теорія, методологія, практика державного управління: монографія / І.О. Драган. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 400 с.
6. Крамаренко Г.О. Формування державних механізмів управління житлово-комунальним господарством в сучасних умовах господарювання / Г.О. Крамаренко // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами. – 2005. – № 18. – С. 3-9.
7. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм функціонування житлово-комунального господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_4/35.pdf.
8. Григорович А.В. Програмне управління розвитком житлово-комунального господарства міста: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / А.В. Григорович. – Київ, 2006. – 20 с.
9. Пісьмаченко Л.М. Державне управління у галузі житлового і комунального господарства: проблеми та шляхи їх вирішення / Л.М. Пісьмаченко // Економіка та держава. – 2008. – № 4. – С. 74-76.
10. Полуянов В.П. Формирование институциональных основ развития рынка жилищно-коммунальных услуг в Украине: тарифная политика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip31-2/31-2_25.pdf.
11. Качала Т.М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу: монографія / Т.М. Качала. – Київ: Наук. думка, 2008. – 416 с.
12. Пакулін С.Л. Удосконалення державного регулювання розвитку житлово-комунального комплексу регіону / С.Л. Пакулін, О.О. Топчій // Вісник Дніпропетровського університету. – Серія «Економіка». – 2013. – Випуск 7(1). – С. 17-22.

References

1. Amosov, O. (2010) Place of housing and communal services in the market of services of Ukraine. *Biznes-inform (Business-inform)*, 11, 32-38 (in Ukr.).
2. Bakirov, V. (2001) Regional development as a factor of social consolidation: program «Kharkiv Region – 2010». Kyiv: Ukrainian Center for Political Management (in Ukr.).
3. Stradnytskyi, Yu., Zagorodnyi, A., Kryvutskyi, V., & Shpak, N. (2008) State regulation of the activities of natural monopolies. Lviv: Nat. Univ «Lviv. Polytechnic» (in Ukr.).

4. Dymchenko, O. (2009) Housing and communal services in the reformation process: analysis, design, management. Kharkiv: Khark. nat. acad. misk. hosp-va (in Ukr.).
5. Dragan, I. (2010) Modernization of housing and communal services in Ukraine: theory, methodology, practice of public administration. Donetsk: Southeast (in Ukr.).
6. Kramarenko, G. (2005) Formation of state mechanisms of management of housing and communal services in modern economic conditions. *Sotsialnyi menedzhment i upravlinnia informatsiinymy protsesamy (Social and information management)*, 18, 3-9 (in Ukr.).
7. Gerasymchuk, Z., & Vytryshch, K. (2011) Organizational and economic mechanism of functioning of housing and communal services. *Ekonomichnyi forum (Economic forum)*. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_4/35.pdf (in Ukr.).
8. Grygorovych, A. (2006) Program management for the development of housing and communal services of the city. Kyiv (in Ukr.).
9. Pis'machenko, L. (2008) Public administration in the area of housing and communal services: problems and ways of their solution. *Ekonomika ta derzhava (Economy and the state)*, 4, 74-76 (in Ukr.).
10. Popuianov, V., & Savenko, A. (2007) Formation of institutional bases for the development of the market of housing and communal services in Ukraine: tariff policy. *Nauchnye Trudy DonNTU (Scientific works of DonNTU)*, 31-2. Retrieved from: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip31-2/31-2_25.pdf (in Ukr.).
11. Kachala, T. (2008) Housing and communal services in the city complex system. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
12. Pakulin, S., & Topchui, O. (2013) Improvement of state regulation of housing and communal services in the region, 7(1), 17-22 (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції 03.11.2017.

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Прохорова В.В., доктор економічних наук, професор
Українська інженерно-педагогічна академія

У статті розглянуто тенденції формування ринку логістичних послуг як індикатору розвитку підприємництва. Розглянуто сутність комплексу логістики та етапи виникнення логістики. Проаналізовано визначення поняття «логістика» та надано авторське визначення цього поняття сутність якого полягає у процесі оптимального розподілу матеріальних, інформаційних та фінансових потоків шляхом планування, організації, управління та контролю, з метою зниження витрат та задоволення потреб споживачів. Визначено причини виникнення логістики. Розглянуто принципи побудови логістичної системи та логістичні канали розподілу. Автором запропоновано механізм формування управлінського рішення щодо впровадження функціонального логістичного менеджменту.

Ключові слова: логістика, підприємство, підприємництво, логістична система, ринок логістичних послуг.

Formulation of the problem. The development of market processes in Ukraine, the reformation of the whole complex of industrial relations require the creation of a new enterprise management system.

In order to achieve sustainable competitiveness in the market, the search for innovative development and management models, one of which is the formation of the market of logistic services as an indicator of the development of entrepreneurship, is relevant.

Despite the fact that the application of logistics in the Ukrainian economy is conditioned by modern realities, the management of enterprises on the principles of logistic approaches is still not enough attention compared with developed countries.

Analysis of the latest researches and publications. Issues connected with the formation of the market of logistic services are highlighted in the works of Bondarchuk V., Vasyuk I., Gudzya P., Kalchenko A., Kurditsky S., Rudyuk L., Tyupukhin A., Frolova L. and others. At the same time, problems of the formation of the market of logistic services with the use of foreign experience and their adaptation in domestic realities require further research.

The purpose of the article is to create the market of logistic services as an indicator of the development of entrepreneurship in modern economic conditions.

Statement of the main idea. The term "logistics", known until recently only by a narrow circle of specialists, is becoming widespread today. The main reason for this phenomenon is that the concept of "logistics" began to be used in the economy.

The author of the first scientific papers on logistics is considered to be the French military specialist A.Jomini (1779-1869 pp.), Who defined logistics as "the practical management of troop movements" and for the first time in 1812, applied this science in practice when planning to provide the army of Napoleon with ammunition, food and stuff.

The final formation of logistics as a scientific direction in the field of military affairs is attributed to the middle of the XIX century.

For the first time, the employee of "RAND Corporation", a specialist in the field of system analysis O. Morgenstern, pointed out in the year 1951 that "... there is an absolute similarity between the management of the provision of troops and the management of material resources in industry". Although logistics for a long time was considered a military term, its application in the civilian sphere began already in the 60 years of XX century.

The main idea of logistics is organization within the framework of a single streaming process of moving materials and information along the whole chain from manufacturer to consumer.

Principles of the logistic approach require the integration of logistics, production, transport, marketing and transfer of information about the movement of inventories in a single system, which should improve the efficiency of work in each of these areas and inter-sectoral efficiency.

Thus, the goal of logistics is to optimize the cycle of reproduction through a complex, need-oriented, flow of materials and information in the production and distribution of products [3].

Often, the purpose of logistics is associated with the implementation of the so-called rules of logistics.

The essence of the concept is the integration of all functional areas associated with the flow of material flow from manufacturer to consumer into a single complex, which is called a complex of logistics. The most

widespread approach is the allocation of the "six rules of logistics", the so-called logistic "mix" or logistics complex Fig. 1.

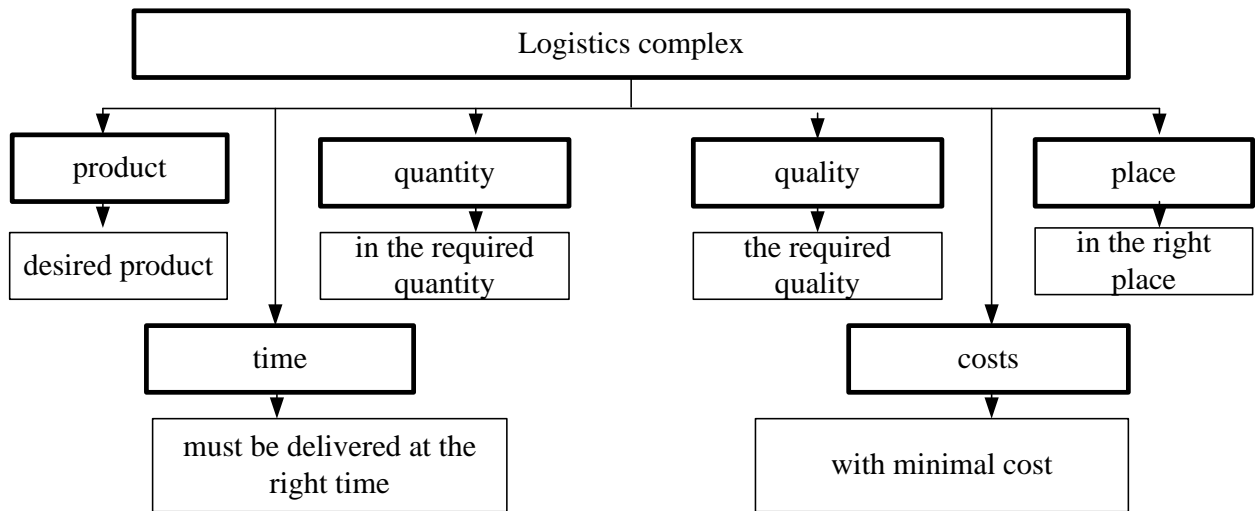

Figure 1 – Logistics Complex

Since the 1960's, logistics has undergone three main stages during which its improvement and expansion of rice activities Fig. 2

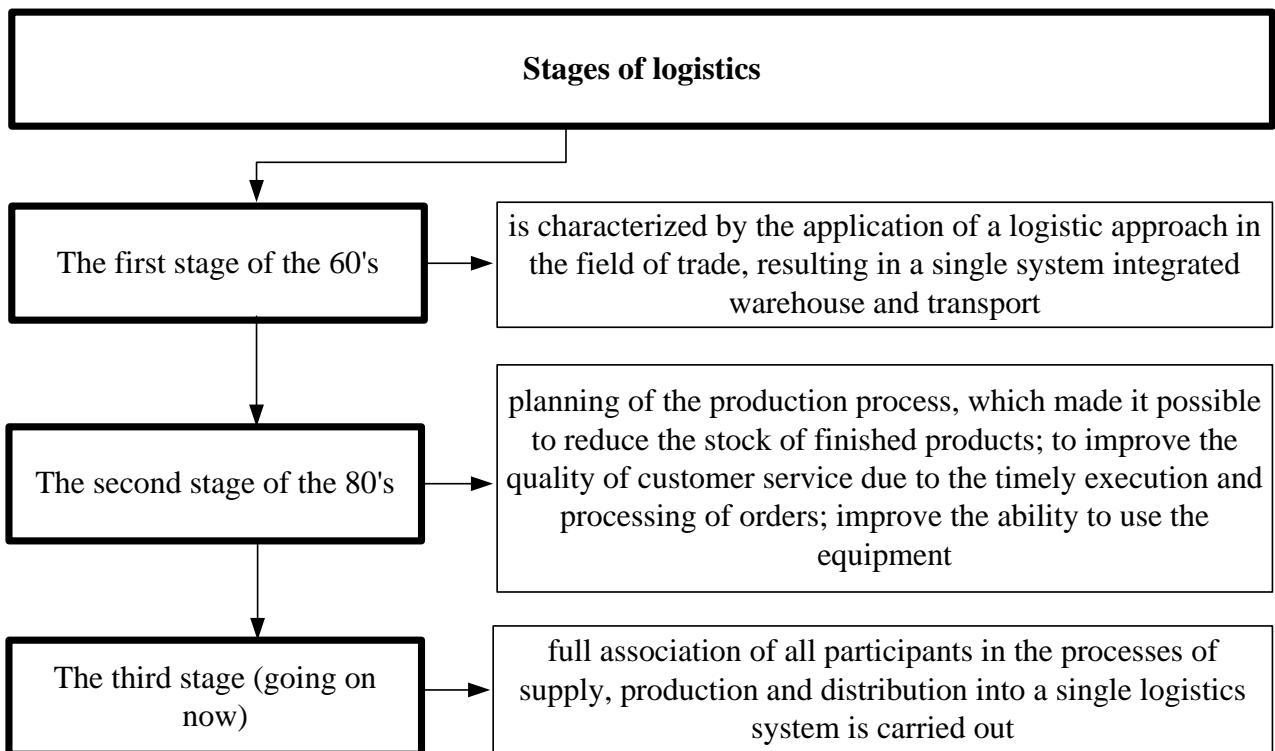

Figure 2 – Stages of logistics

In modern economic literature is given quite a lot of various definitions of the essence of the concept of "logistics", some of them are presented in Table 1.

Analyzing the essence of the concept of "logistics", we can formulate the following interpretation – it is the process of optimal distribution of material, informational and financial flows through planning, organization, management and control, in order to reduce costs and meet the needs of consumers.

The need for logistics is explained by a number of reasons, among which we distinguish the main, as shown in Fig. 3.

Table 1 – Analysis of the definition of “logistics”

Author	Definition suggested by the author
Oklander M.	Logistics is a concept, an integrated function (exists in the form of a logistics system), a scientific discipline on flow management in microeconomic systems
Hajinsky A.	Logistics is the direction of economic activity, which consists of managing material flows in the spheres of production and circulation
Tadzhyskyy A.	Logistics is an interdisciplinary scientific direction, directly related to the search for new opportunities for increasing the efficiency of material flows
Anikin B.	Logistics is the science of planning, organizing, managing, controlling and regulating the movement of material and information flows in space and time from their primary source to the final consumer
Ponomareva Yu.	Logistics – the theory and practice of managing material and related information flows
Smekhov A.	Logistics – the scientific direction, the doctrine of planning, management and observation (tracking) during the movement of material and information flows in production and power systems
Krikavsky Ye.	Logistics – the science of optimal management of material, informational and financial flows in economically adaptive systems with synergistic links
Fedorov L.	Logistics – the process of managing warehousing and moving of raw materials, materials, components and finished products from the supplier through the manufacturer-producer to consumers
Larina L.	Logistics is the scientific and practical direction of management, which is to plan, manage, execute and control the useful and profitable movement of raw materials, semi-finished products and finished products from the place of manufacture to the place of consumption in order to meet the needs of consumers

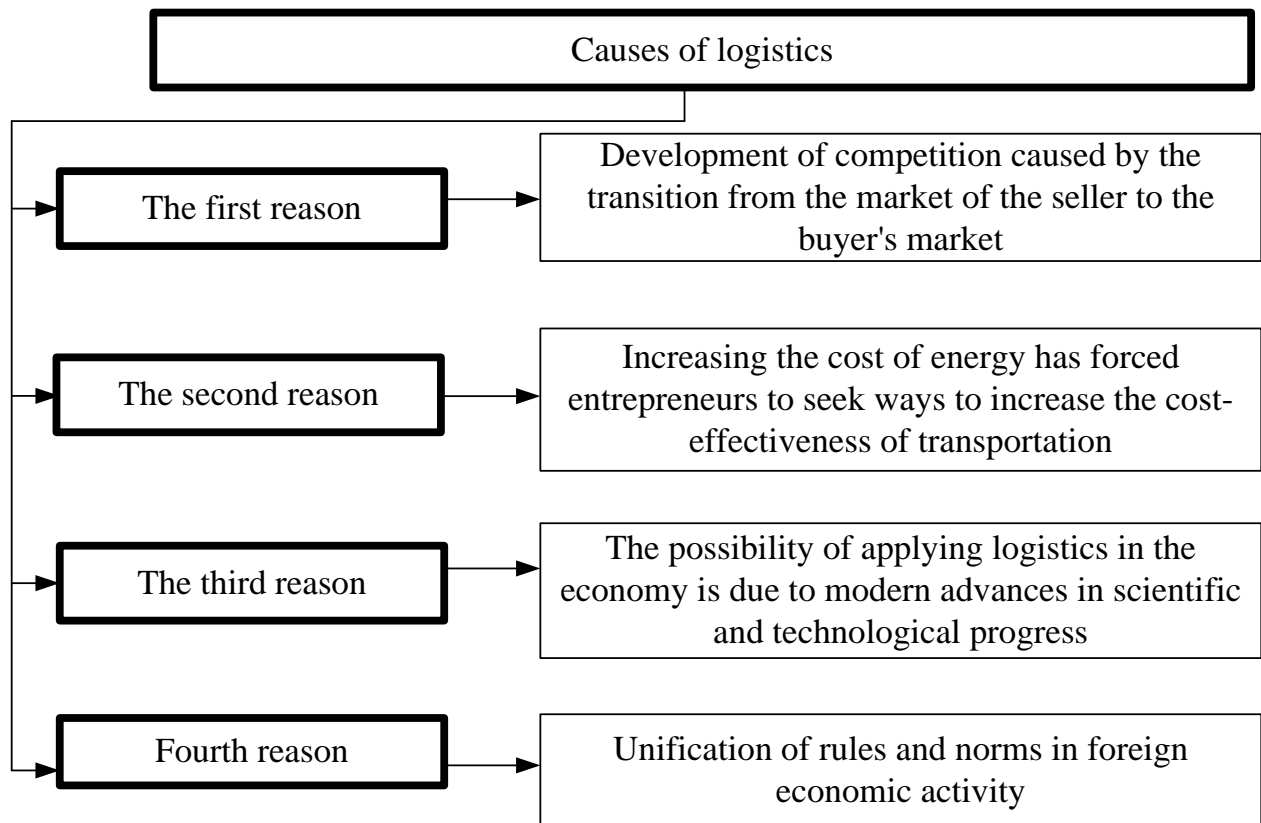

Figure 3 – Causes of logistics

In the economic literature, several approaches to the allocation of stages of logistics development are considered, all of these approaches allow us to trace the change of conceptual approaches to logistics.

Today, the importance of logistics becomes relevant at enterprises, but domestic enterprises are still in the phase of fragmentary logistics.

When choosing a delivery method, senders take into account up to six factors at a time. So, if the sender is interested in speed, his main choice is focused on air or road transport. If its goal – to minimize costs, the choice is limited to water and pipeline transport.

The formation of the information system in logistics is carried out according to the hierarchical principle, and in logistic information systems the numbering of the levels begins with the lower one.

The basis of the construction of the logistics information system should be laid the following principles, as shown in Fig. 4.

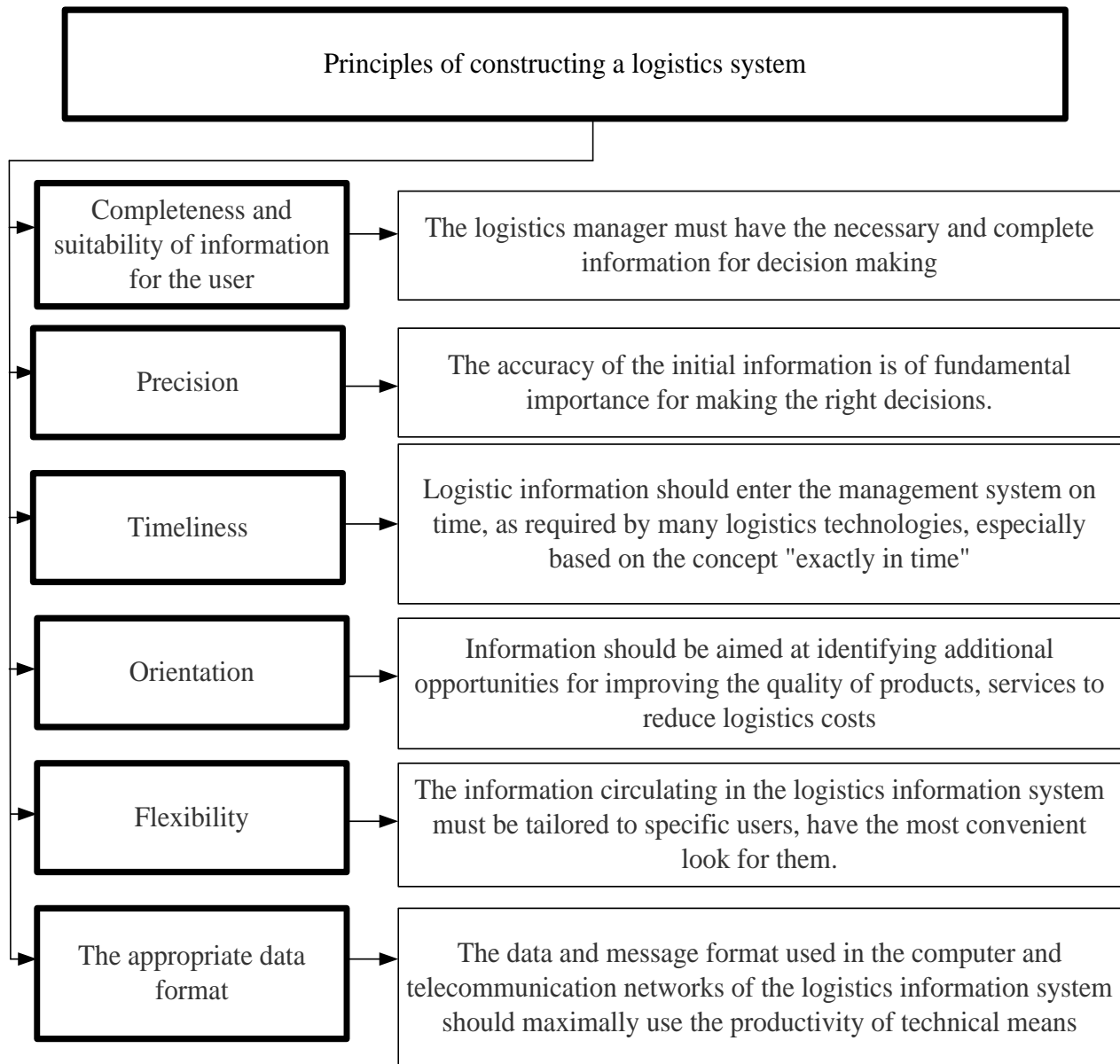

Figure 4 – Principles of constructing a logistics system

Value ratios of individual indicators may vary. For example, in a deficit of means of payment, loans are of great importance. At the same time, in countries with a developed market economy, the most significant indicator is the reliability of supply.

The logistics channel is a partially orderly set of different organizations and individuals that carry out or facilitate the bringing of goods from a specific manufacturer to the final consumer. Distribution channels can be divided into three groups depending on the number of levels (Fig. 5).

The use of distribution channels brings certain benefits to the manufacturer, since it ensures the sale of products in the most efficient ways, allows you to bring products to target markets, and saves the cost of distribution. Immediately the process of distribution is carried out through the implementation of the following types of work (Fig. 6).

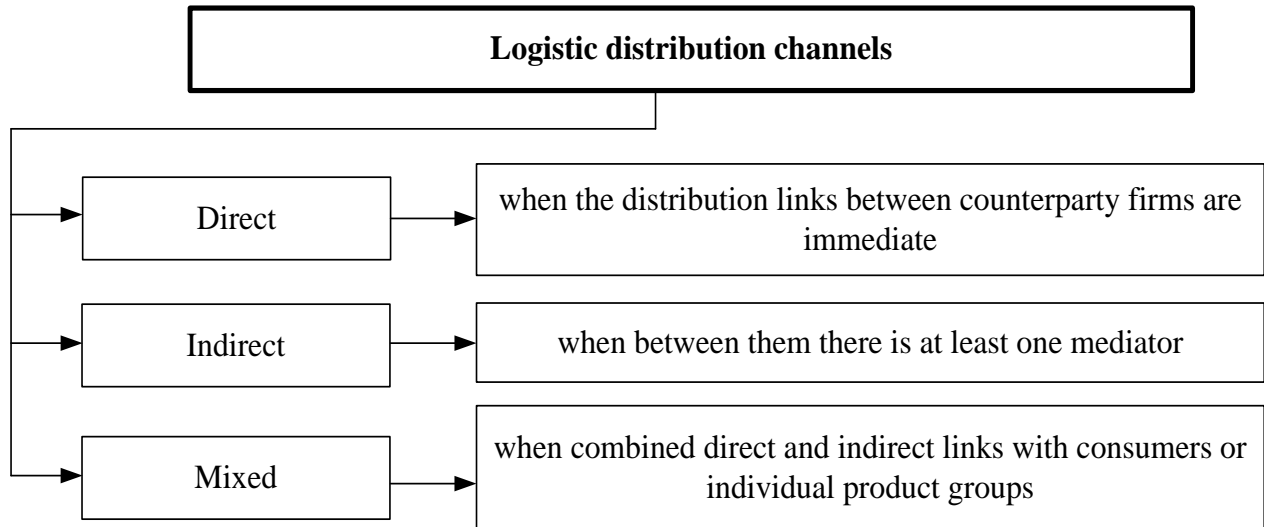

Figure 5 – Logistic distribution channels

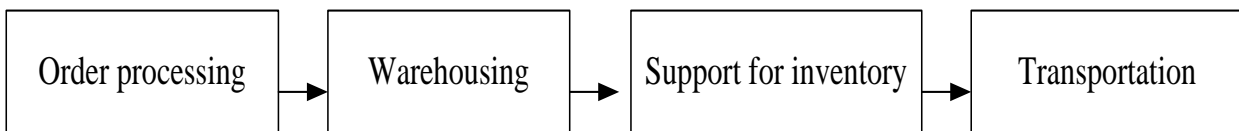

Figure 6 – The process of distribution

Distribution channels have a different structure that can be characterized by the number of constituent channels of the levels. In systems with direct connections in the channels there are no wholesale intermediary organizations.

Competitive struggle stimulates domestic enterprises to seek new reserves of competitiveness, which had not previously been seen as a source of strengthening the competitive position, and the logistical role starts to play a more significant role.

Consideration of logistics as a factor in increasing the competitiveness of domestic enterprises suggests that the consequences of decisions to be taken should be aimed at improving the financial condition of enterprises. In connection with this, the task of finding a method for controlling the indicators that most accurately reflects the connection of logistics with the main economic and financial indicators of domestic enterprises is updated (Fig. 7).

There are two forms of organization of logistics management: centralized; decentralized. Each of these forms is characterized by a grouped or scattered supply and sale service. The centralized system is appropriate when the initiative of domestic enterprises is not shaken. The decentralized system is used at domestic enterprises with diversified production.

Logistics management is the process of formulating a strategy, planning, managing and controlling the movement and storage of raw materials, materials, inventories, finished products, and the formation of information from the point of origin to the point of use (consumption) for the most effective adaptation and satisfaction of the client's needs.

The development of the theory of logistics management has reached the level of integrated logistics management as the essence of modern enterprise management. Integrated logistics management involves the following phases: analysis and forecast; formation of a strategic concept of logistics; specification of strategic tasks in programs and operational-tactical plans; realization and control of logistic plans.

Functional areas of logistics management at the enterprise are: optimization of physical movement of materials; improvement of information processes; storage of optimum material stocks; synchronization of the infrastructure of logistics processes; management of general logistics costs.

The essence of logistics management is structured according to strategic and operational spheres.

The tasks of strategic logistics management in the aspect of integrated management of a domestic enterprise are related to the following processes: the inclusion of logistics in the structure of strategic planning of domestic enterprises; the formulation of the logistics strategy and its place in the overall strategy of domestic enterprises; specification of strategic provisions in the field of strategic goals and strategic projects for their

implementation, as well as strategic control of logistics planning at domestic enterprises; the definition of an adequate strategy for organizing logistics.

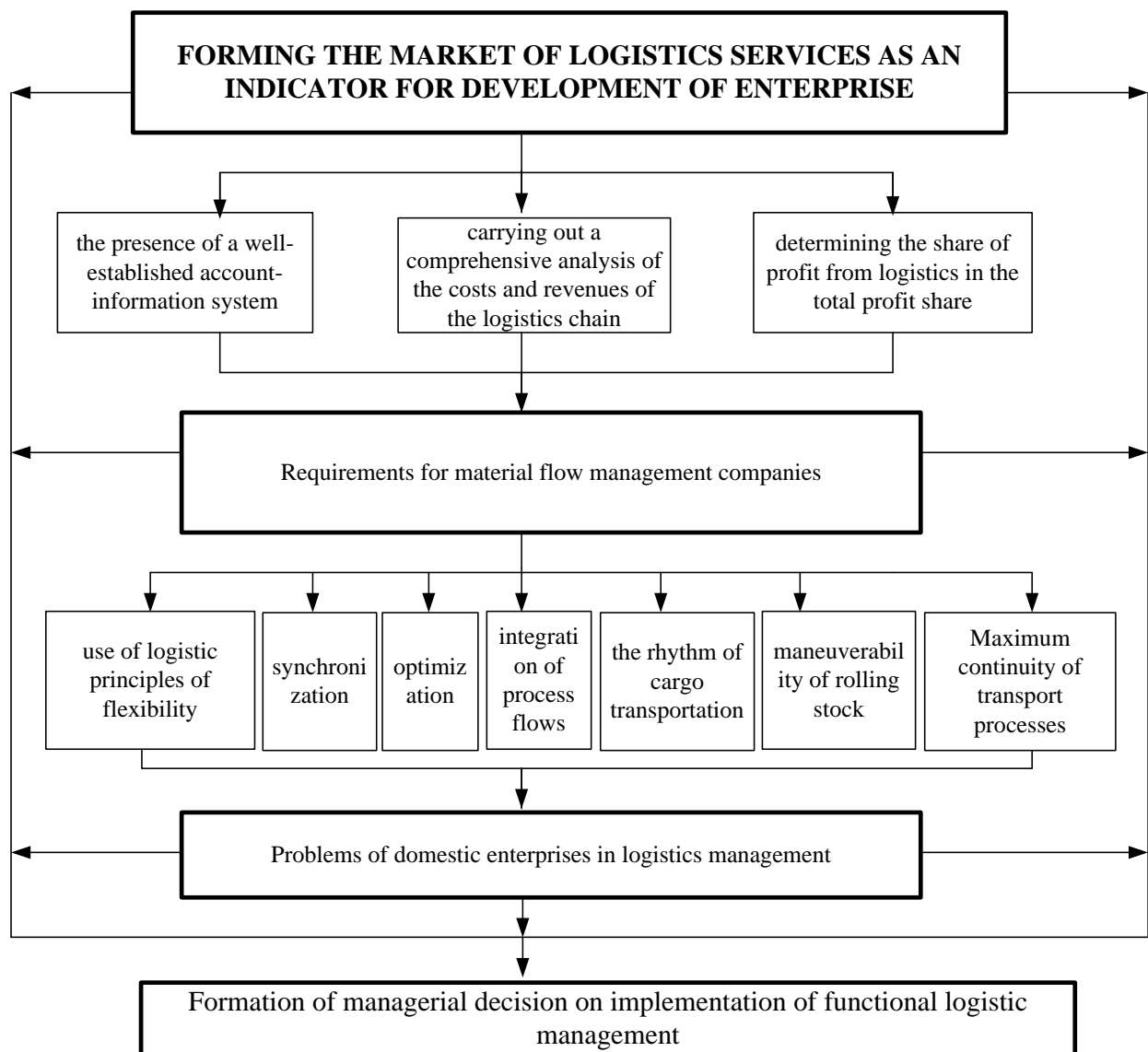

Figure 7 – Mechanism of forming a managerial decision on the introduction of functional logistics management

Conclusions. Consequently, the process of planning a logistics system involves the definition of goals and constraints, the development of standards for the assessment of results, the choice of technology analysis, drafting of the project. Determining the purpose means fixing possible when converting logistics cost system and service level. It is necessary to identify market segments or industries, time limits for achieving results, specific performance parameters that characterize the level of service.

The main objective of the formation of the market of logistic services is the guarantee of harmonious cooperation and “penetration” of logistic systems into the functional structure and management structure at the domestic enterprise

Thus, we can conclude that logistics affects almost every aspect of the account of profits and losses of entrepreneurship. Therefore, the relevant changes in the logistics strategy affect the financial performance of businesses and make their contribution to ensuring their long-term viability.

Література

1. Алесинская Т.В. Основы логистики. Общие вопросы логистического управления / Т. В. Алесинская. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. – 121 с.

2. Баранець Г.В. Управління матеріальними та фінансовими потоками підприємства на основі логістичного підходу [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Г. В. Баранець ; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2007. – 195 с.
3. Дудар Т. Г. Основи логістики : навч. посіб. / Т. Г. Дудар, Р. В. Волошин. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 163 с.
4. Кальченко А. Г. Основи логістики : навч. посібник / А. Г. Кальченко. – К.: Знання, КОО, 1999. – 135 с.
5. Крикавський Є.В. Логістика: навч. посібник. – Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська Політехніка», 1999. – 264 с.
6. Николайчук В. Е. Логистика: теория и практика управления: учебн. пособие / В. Е. Николайчук, В. Г. Кузнецов. – Донецк: НОРД-ПРЕСС, 2006. – 540 с.
7. Омельченко В. Я. Стратегия развития логистических систем в условиях глобализации мировой экономики : монография / В. Я. Омельченко. – Донецк, ДонНУ, 2008. – 370 с.
8. Панчишин Я. М. Забезпечення конкурентоспроможності залізничного транспорту в інноваційній логістичній системі : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Я. М. Панчишин ; Укр. держ. акад. залізничного трансп. – Х., 2009.
9. Савенкова Т. Логистика – наука, управленческая и исполнительская деятельность / Т. Савенкова // Журнал «Риск». – 2011. – №3. – С. 32-38.
10. Сергеев В. И. Логистика: аналитический обзор / В. И. Сергеев. – СПб.: Организация об-ва «Знание», 1996. – 27 с.
11. Сергеев В. И. Менеджмент в бизнес-логистике / В. И. Сергеев. – М.: Инф. дом «Филинь», 2006. – 782 с.
12. Смирнов І. Г. Логістика: просторово-територіальний вимір : монографія / І. Г. Смирнов. – К.: ВГЛ Обрії, 2004. – 335 с.
13. Тридід О. М. Логістика: навч. посіб. / О. М. Тридід.- К.: Знання, 2008. – 566 с.
14. Bowersox D.J., Closs D.J., *Logistical Management*. – Mc millan Publishing, 3rd ed. 1991.
15. Dietz W., Sasch B. *Grunlage der Logistik*. – Wien, 1971.
16. Lambert D.M., Harrington T.C. *Establishing Customer Service Strategies Within the Marketing Mix* // *Journal of Business Logistics*, 10. №. 2, 1989.

References

1. Alesinskaya T.V. Basics of logistics. General issues of logistics management / T.V. Alesinskaya. – Taganrog: Publishing house TRTU, 2005. – 121 p.
2. Baranets G.V. Management of material and financial flows of the enterprise on the basis of logistic approach : diss. ... Candidate econ Sciences: 08.00.04 / G.V. Baranets; National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics - Donetsk, 2007. – 195 p.
3. Dudar T.G. Fundamentals of Logistics: Teach. manual / T.G. Dudar, R.V. Voloshin. – Ternopil: Economic Thought, 2006. – 163 p.
4. Kalchenko A.G. Fundamentals of Logistics: Teach. manual / A.G. Kalchenko. – K.: Knowledge, KOO, 1999. – 135 p.
5. Krykavsky E.V. Logistics: teach. manual. – Lviv: View of the State. Lviv Polytechnic University, 1999. – 264 pp.
6. Nikolaychuk V.E. Logistics: theory and practice of management: educational. allowance / V.E. Nikolaychuk, V.G. Kuznetsov. – Donetsk: NORD-PRESS, 2006. – 540 p.
7. Omelchenko V.Ya. Strategy of development of logistics systems in the conditions of globalization of the world economy [Text]: monograph / V.Ya. Omelchenko. – Donetsk, DonNU, 2008. – 370 p.
8. Punchyshyn Ya.M. Ensuring the competitiveness of rail transport in the innovation logistics system : Diss. ... Candidate econ Sciences: 08.00.03 / Ya.M. Punchyshyn; Ukr state acad. railway trans. – Kh., 2009.
9. Savenkova T. Logistics – science, management and performing activities / T. Savenkova // *Risk Magazine*. 2011. – № 3. – P. 32-38.
10. Sergeev V.I. Logistics: An Analytical Review / V.I. Sergeev. – Spb.: Organization of the “Knowledge”, 1996. – 27 p.
11. Sergeev V. I. Management in Business Logistics / V.I. Sergeev. – M.: Inf. House “Filin”, 2006. – 782 p.
12. Smirnov I., Logistics: Spatial-Territorial Dimension: Monograph / I. G. Smirnov. – K.: VHL Horry, 2004. – 335 p.
13. Tridid A. M. Logistics: Teach. manual / O. M. Tridid. – K.: Knowledge, 2008. – 566 p.
14. Bowersox D.J., Closs D.J., *Logistical Management*. – Mc millan Publishing, 3rd ed. 1991.
15. Dietz W., Sasch B. *Grunlage der Logistik*. – Wien, 1971
16. Lambert D.M., Harrington T.C. *Establishing Customer Service Strategies Within the Marketing Mix* // *Journal of Business Logistics*, 10. №. 2, 1989.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017.

THE ROLE OF INSTITUTIONAL FACTORS IN PROVIDING POPULATION WELFARE

Prus Yu., lecturer

Demchenko S., magistrate

V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Мета статті полягає у дослідженні впливу інститутів та інституційних чинників на рівень забезпечення добробуту населення. Аналізуючи, систематизуючи й узагальнюючи наукові праці багатьох дослідників, виявлено, що економічний успіх тієї чи іншої країни залежить від інститутів – правил, за якими працює її економіка, і стимулів, які отримують її громадяни.

У результаті дослідження розкрито сутність понять інклюзивних та екстрактивних інститутів. Виокремлено сучасні інституційні підходи до вивчення категорії «добробут». Розкрито особливості формування інституційного середовища в Україні та його роль у забезпеченні добробуту населення. Виявлено, що інституційна слабкість щодо забезпечення добробуту населення вища у країнах з повільними реформами, ніж в країнах-лідерах трансформації, що обумовлено низькою ефективністю запровадження політики інституцій, задоволенням потреб олігархічної верхівки, корупцією на місцевому та національному рівнях. Розкрито сутність поняття «інституційна пастка» та виявлено передумови її виникнення. Проведено порівняльний аналіз стану інституційного середовища України з іншими країнами світу, використовуючи індикатори Всесвітнього економічного форуму та провідних аналітичних центрів (індекс інклюзивного розвитку, індекс сприйняття корупції, міжнародний індекс щастя, коефіцієнт Джині, коефіцієнт Пальма тощо).

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є розробка механізму управління інституційними чинниками з метою підвищення рівня добробуту населення України.

Ключові слова: добробут, інституційні чинники, екстрактивні та інклюзивні інститути, інституційна пастка.

Formulation of the problem. Today we live in a period of uncertainty and contradictions. There are significant transformational changes, technologies are growing fast, everything that has always been beyond the imagination, is embodied in life. However, at the same time, poverty, inequality, social injustice are flourishing, the gap in income differentiation is constantly growing, that can not be estimated statistically. Questions arise that are the reason for the decline in the population welfare: how can it be overcome and if it is possible, who is responsible for providing it?

The study of the category “welfare” and the mechanisms for its sustainable functioning is the important but difficult and complex issue due to the realities of our time. Nowadays, it is well-known that welfare is determined not only by income and material wealth, but also satisfaction with the level of maintenance of own needs, realization of ambitions, talents, skills, development of intellectual capital, comfortable living environment etc., which determines the search for new methodological tools and ways to overcome global problems.

The current area of studying welfare is the institutional approach because the fundamental reason for the differences in quality and livelihoods is the institutions.

Analysis of recent research and publications. The study of the welfare economy originates from the neoclassical theory. Representatives of this direction are A. Pigou [1], V. Pareto, L. Walras [2], W. Beveridge [3], K. Menger [4], J. Neumann [5]. And although all previous researchers have paid attention to the welfare problem in one way or another but at the present stage due to R. Coase’s [6], P. Krugman’s, D. North’s [8], D. Acemoglu’s works is determined the importance of the study of institutes and institutional causes of different economic trajectories of countries and their differences in welfare, wealth and poverty, freedom and dependence.

In this regard, **the purpose of the article** is to research of institutes’ and institutional factors’ influence on the level of population welfare.

The main results of the study. “Institutes matter” – thesis of D. North [8], that is a recognized axiom of modern economic science and condition for the emergence of a new institutional theory.

The economic success of a country depends on institutions – the rules on which its economy works and the incentives received by its citizens.

Based on the new institutional theory J. Robinson and D. Acemoglu explain the differences in the economic and social development of different states and factors that promote or hinder economic growth and the accumulation of wealth. In 2012 to this end they wrote the book “Why Nations Fail: The Origins

of Power, Prosperity, and Poverty” [9-12]. The central point of their model is the comparison of extractive and inclusive institutions.

Economic and political institutions that stimulate the participation of the population in economic activity are called inclusive. They protect the rights of private property, the justice system and provide equal opportunities for citizens to participate in economic activity. These institutes also provide free entry to the market for new companies and free choice of profession and career for all citizens.

According to the D. Acemoglu and J. Robinson institutions with properties that are opposite to inclusive ones are called extractives. They are aimed at “squeezing out” the maximum revenue from the exploitation of one part of society and sending it to the enrichment of another [9-12].

There is a bifurcation in the economic trajectories of the former Soviet republics and the former satellites of the USSR. Some of them (Poland, Czech Republic, Slovakia, Estonia, Latvia, Lithuania) have opened their political systems, have modernized their economy and have achieved rapid growth over the last twenty years. Other countries (Belarus, Turkmenistan, Uzbekistan, Russia, Ukraine) went in the opposite direction.

The importance of developing inclusive institutions, study of the transition from extractive to inclusive ones were confirmed by various indicators and led to the creation of a new index by the World Economic Forum (WEF). This index was called the Inclusive Development Index (IDI). WEF revised the new index of 109 countries, individually 30 developed countries and separately 79 developing countries. The division of countries into two groups is due to the difference between them in determining the level of poverty [13-15].

According to the research, Ukraine ranks 47th in the IDI rating (Table 1) taking positions in terms significantly lower than 5 years ago. Prolonged hostilities in the east roll back some progress and contribute to the "brain drain" and the labor force from the country. Ukraine also has one of the highest rates of inequality among all developing countries. However, according to the “Framework”, the education system contributes to inclusive growth. The state of health and high unemployment benefits helped Ukraine to rank first in its social security income group [13-15].

Table 1 – The Inclusive Development Index (IDI) of developing economies, 2017 [14]

Rank overall	Economy	Overall IDI score	5 year trend IDI overall, %	Rank overall	Economy	Overall IDI score	5 year trend IDI overall, %
1.	Lithuania	4.73	2.01	20.	Turkey	4.30	2.62
2.	Azerbaijan	4.73	-0.46	31.	Georgia	4.09	6.82
3.	Hungary	4.57	3.14	34.	Moldova	4.08	1.43
4.	Poland	4.57	1.12	46.	Guatemala	3.83	1.55
5.	Romania	4.53	5.17	47.	Ukraine	3.67	-3.16
13.	Russian Federation	4.42	1.24	48.	Honduras	3.67	-1.76
15.	China	4.40	1.65	60.	India	3.38	2.50
17.	Kazakhstan	4.37	4.36	78.	Mozambique	2.79	-9.27

Ukraine’s priorities for the development of inclusive institutions should be aimed at improving professional training, reducing the administrative burden of creating a new business, financing small business and combating corruption.

Need to understand the transition of former Soviet-era economic systems to the market. The most important lesson to be learned from this is the limited knowledge of institutional dynamics, on the ways of introducing new social, political and economic institutions, and, most importantly, on providing a new organization of the economy with the help of these institutions.

Ukraine has always been in countries with extractive political and economic institutions – both within the USSR and in the times of independence. After the collapse of the USSR was a chance for the future of an inclusive society but the oligarchy had created a new model of extraction.

According to the authors it is necessary to consider how the institutional environment (in the case of Ukraine, its incompleteness) affects the development of the country and how reflected in the population welfare on the example of specific indicators (distribution of incomes, level of corruption, level of shadow economy) and to conduct a comparative analysis of these indicators in post-Soviet countries.

After the collapse of the USSR, economic reforms contained such important elements as the elimination of price controls, measures to curb inflation, privatization, market liberalization, exchange rate systems and the regime of foreign trade. All this directly influenced economic growth, employment and was a priority task for postcommunist governments [16].

However, institutional reforms that ensure transparency, public sector efficiency, accountability did not pay much attention. As a result, the institutional environment that has been operating in Ukraine for 26 years is characterized by mistrust, incompleteness, combination with the shadow economy and corruption. It significantly affects the population welfare, because such institutional traps contribute to its decline [17]. Institutional factors have a significant impact on the level of income distribution, their structure and inequality of distribution [16].

Economic institutions of the society welfare (ownership structure, availability and degree of market perfection) have a key role to play in the functioning of the economy because they influence the structure of economic incentives in society. Without ownership of individuals there will be no incentive to invest in physical, human or social capital or to introduce more efficient investments. Institutes determine the overall efficiency of the economy's functioning and its competitiveness. They also direct resources to those areas where they will be used most effectively. Institutes determine the distribution of resources in the future (distribution of wealth and income, physical and human capital).

Studies of the World Bank, the CIA, the WEF and other authoritative sources show that the institutional weakness in providing the population welfare is higher in countries with slow reforms than in the countries that are leaders in transformation through three interconnected institutional factors. Firstly, the failure to introduce policies and institutions as the main mechanism for market allocation of resources should be taken into account. The social consequence of these failures was the collapse of the labor market – a reduction in employment, a decline in real wages and an increase in delays in wage payments, which pushed many people to self-employment and led to an increase in income inequality. Secondly, the national governments were linked to the interests of the oligarchic tops. Interested groups blocked reforms that could damage their privileges and lead to a fairer distribution of incomes and opportunities. Thirdly, corruption at the local and national levels had a significant impact on the growth of inequality.

The latter factor is a typical example of an “institutional trap». Inequality in the distribution of income as a result of the redistribution of transformation rent at the beginning of reforms and shock liberalization leads to an increase in corruption. According to V. Polterovych, additional factors include weakening of state control, gaps in legislation and uncertainty of the rules of “market behavior”. Corruption is a co-ordination effect that is typical of many institutional traps. Further consolidation of such an ineffective norm of behavior is associated with tax evasion, lobbying laws, and improving corruption systems. It only complicates the struggle with it. As a result, corruption becomes the cause of cultural inertia. Under the influence of these mechanisms, the transaction costs of corruption behavior are reduced and the transformational costs of transition to alternative norms increase [18].

One of the most common indicators of corruption is the Corruption Perceptions Index (CPI), which is calculated by an international organization Transparency International [19]. It is based on a series of independent surveys involving international financial and human rights experts, including from the Asian and African Development Banks, the World Bank and the American organization “Freedom House”. The index value ranges from 0 (maximum level of corruption) to 100 (no corruption).

According to the study, there is an improvement in the fight against corruption in the post-Soviet space with inclusive institutions and rather low rates in countries with extractive institutions (Russia, Ukraine, Uzbekistan). In 2016 Ukraine ranked 131st among the 176 countries in the world ranking CPI. This step with an indicator of 29 points was shared by Kazakhstan, Russia, Nepal and Iran [19] (Table 2).

The direct link between the scale of corruption and the scale of the shadow economy is confirmed by global and local practices. Therefore today it is possible to accept for the fact that the shadow economy generates corruption and corruption, in its turn, creates the basis for the flowering of the shadow economy. Such significant institutional traps prevent the accumulation of material well-being of the population which is the basis of its welfare but give impetus to a more detailed study of them and to create the best ways to overcome it [16].

The main reason for the emergence of the shadow economy is the desire not to pay taxes and the imperfection of the tax system. However, transition economies have their own specifics. A profound and prolonged recession in the first years of transformation was accompanied by massive job cuts. Real household incomes had fallen sharply as a result of lower real wages and a decline in employment [20].

Scale estimation of the shadow economy is associated with considerable difficulties because neither physical individuals nor firms engaged in informal activities have no incentive to provide accurate information, a large number of them, on the contrary, hides it. However, a number of attempts were made to assess the scale of the shadow economy.

For today the latest research on this issue is the works of the German economist F. Schneider. In his work “The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know”, “The Shadow Economy

in Europe” [21-23] the scientist studies the scale of the shadow economy in the world countries since the 90’s but the issue of Ukraine is insufficiently highlighted. In 2016 his work “The Size and Development of The Shadow Economies of Ukraine and Six Other Countries Over The Period of 1999-2015” was published. It provides an opportunity to explore the size of the shadow economy in transitive economies, in particular in our country. F. Schneider conducted an assessment of the size of the shadow economy in Ukraine, Armenia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, Tajikistan and Turkey for the period from 1999 to 2015.

Table 2 – Corruption perceptions index 2016 [19]

2016 Rank	Country	2016 Score	2015 Score	2014 Score	2013 Score	2012 Score
1.	Denmark	90	91	92	91	90
1.	New Zealand	90	91	91	91	90
3.	Finland	89	90	89	89	90
4.	Sweden	88	89	87	89	88
5.	Switzerland	86	86	86	85	86
10.	Germany	81	81	79	78	79
18.	United States	74	76	74	73	73
29.	Poland	62	63	61	60	58
38.	Lithuania	59	59	58	57	54
44.	Georgia	57	52	52	49	52
57.	Hungary	48	51	54	54	55
75.	Turkey	41	42	45	50	49
79.	Belarus	40	32	31	29	31
113.	Armenia	33	35	37	36	34
123.	Azerbaijan	30	29	29	28	27
131.	Russia	29	29	27	28	28
131.	Ukraine	29	27	26	25	26
136.	Guatemala	28	28	32	29	33
154.	Turkmenistan	22	18	17	17	17
176.	Somalia	10	8	8	8	8

The author emphasizes that the average size of the shadow economy (1999-2015) were 44.6% in Ukraine, 42.3% in Armenia, 35.8% in Kazakhstan, 37.4% in Kyrgyzstan, 39.7% in the Russian Federation, 41.5% in Tajikistan and 30.1% in Turkey and gives measures to combat the shadow economy:

- reduction of direct and indirect tax rates;
- exemption from value added tax on labor-intensive work (reconstruction of old houses, etc.);
- regulation of mini-work, such as in Germany;
- labor-intensive services may be taxed per household by a certain amount per year;
- firms that make up demand or supply for the shadow economy should be suspended for 4-5 years from all government contracts;
- cancellation of cash which will increase transaction costs for the shadow economy and, consequently, reduce it;
- stimulating the use of credit cards for operations;
- severe punishment if the activities of the shadow economy are related to organized crime;
- good governance and deregulation of the “official” economy.

F. Schneider’s research shows that the scale of the shadow economy is ahead of Ukraine not only with developed inclusive institutions but also those who created a new model of extraction after the collapse of the USSR. The shadow economy has a significant impact on the distribution of income and on the population welfare. Those who are involved in the shadow economy receive additional revenues without paying taxes. Instead, people who work in the official economy are forced to pay them. In this regard, the spread of the shadow economy increases the inequality of income distribution [21-23].

The Gini coefficient is the most widely used inequality indicator, which takes into account the distribution of income of the country where 0 means full equality and 100 complete inequality. Using recent data from the World Bank in 2017 researchers have determined that South Africa, Namibia and Haiti are among the most unequal in terms of income distribution. At the same time, Ukraine, Slovenia and Norway are among the most equal nations in the world [24].

An alternative to the Gini coefficient is the Palma coefficient which focuses on the growing gap between the rich and the poor in society. According to researches, Ukraine is again in the leaders. However, in “The Guardian” it is noted that the assessment of inequality is far from unequivocal if one does not focus exclusively on financial inequality, but also to assess living standards, the result will be different [24].

Mixed ratings use a large number of methods and indicators to measure, not just taking into account income and GDP growth. The idea is to encourage countries to pursue a state policy aimed at improving the population welfare, making it more lucky.

The World Happiness Report takes into account such indicators of GDP per capita, levels of social support, life expectancy, freedom of citizens to make vital decisions, generosity and attitude to corruption. In this report 155 countries are ranked. For 2014-2016 Ukraine occupied 132th place. This indicator is decreasing, as from 2013 Ukraine had lost 45 steps [25].

Providing the prerequisites and factors for the formation of happiness is one of the foundations for ensuring sustainable population welfare. However, according to sociological studies of the Ukrainian Institute of the Future, over the past two years, Ukrainians have evaluated their welfare as “much worse” – 31.4% and “somewhat worse” – 40.7% [26].

The pessimistic feelings of Ukrainians and the same pessimistic assessments of their welfare show a significant contradiction between what citizens and experts consider themselves and as reported by official World Bank statistics. Ukrainians are convinced that society is too stratified, statistics show that in Ukraine the distribution of income is uniform. The reason is that the statistics do not include the assessment of the income of the extreme population groups – the richest and the poorest. The real situation is that the poor who are not in the sample are getting poorer and the rich with growing rising shadow revenues become richer. The dynamics of the bundle of the population is evidenced by the growth in sales of luxury goods despite the economic crisis.

The growing inequality is very negative perceptions of the population. It manifests itself not only in the difference between the ways of life of the rich and the poor, but also in the distortion of the social structure of society [27]. In Ukraine there is almost no middle class which is the basis and stabilizing factor of inclusive population welfare. Modern Ukrainian society is not only deeply layered, but even polarized. At one end of the scale is concentrated relatively few (no more than 5-7%) a large group of people and on the other – at least a quarter of the population on the verge of survival. According to the State Statistics Service in 2016 about 5.1% of households receive less than the subsistence minimum (1227.3 UAH) per month and 57.5% of those who are below the average income level (2427.5 UAH) [28]. There was a phenomenon such as hereditary poverty, which is identified through the consolidation of contingents that live exclusively on state aid and goes from generation to generation [27]. This is not surprising as according to expert estimates in Ukraine there were more than 130 categories of recipients of various types of social benefits.

At this stage, it is important to note the special role of the state in ensuring and increasing the population welfare. The state must not only increase the material well-being of citizens but also promote the transformation of human capital into national wealth taking into account the health of the nation, the level of general and vocational education, the state of science and culture, the maintenance and development of social and moral climate in society. The institute for state social support and the system of social mobility require major changes to increase the impact of reducing inequality and poverty alleviation.

One of the most important steps towards ensuring the welfare of the nation is the construction a civil society that will systematically participate in the development and implementation of management decisions, above all, at the local level. At the same time, an extremely important task is to ensure the participation of really different groups of the population in order to prevent social inequality and focus on a high level of education because this is a more effective way of avoiding poverty than material support for the population. This explains the interest of parents in raising the educational level of children, even in conditions of paid training with limited family financial resources. This tendency indicates the prospects of educational potential growth of the country due to awareness of the importance of education by the population.

Conclusions. Investigating the institutions of population welfare through various instruments and conducting a comparative description of the post-Soviet countries we can conclude that countries with stronger institutional mechanisms of containment and counterweight and inclusive institutions have been more successful in building the market economy and have achieved significant economic outcomes than those in which political and economic institutions are poorly developed to provide a decent living standard for their citizens. The spread of poverty, corruption, the shadow economy, and polarized society in Ukraine are the result of an “institutional heritage”. These are the institutional factors that influenced the behavior of statesmen in the transition period, their interest in conducting transparent reforms. The analysis shows that there is a need for more attention, deep research and a plan for building effective institutions in Ukraine

to increase human capital and material well-being, improve the health of the nation, develop social and cultural climate, that is, everything that is the main component of the population welfare.

Література

1. Pigou A. C. The Economics of Welfare [Electronic resource] / Arthur Pigou // London: Macmillan and Co. – 1932. – Accessed mode : www.econlib.org/library/NPDBooks/Pigou/pgEWCover.html.
2. Экономические теории лозаннской школы (Л. Вальрас, В. Парето) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ecouniver.com/economik-rasdel/istekuz/134-yekonomicheskie-teorii-lozannskoj-shkoly-l-valras.html.
3. Welfare state [Electronic resource]. – Accessed mode : global.britannica.com/topic/welfare-state.
4. Карл М. Основания политической экономии о причинах прогрессирующего благосостояния людей / М. Карл [Электронный ресурс]. – Режим доступа : polbu.ru/menger_politeconomy/ch05_all.html.
5. Теория устойчивого экономического роста Джона фон Неймана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : newinspire.ru/lektcii-po-ekonomicheskomu-rostu/teoriya-ustoychivogo-ekonomicheskogo-rosta-dzhona-fon-neymana-2671.
6. Ronald H. Coase The Institutional Structure of Production [Electronic resource]. – Accessed mode : www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1991/coase-lecture.html.
7. Оливер И. Уильямсон Экономические институты капитализма [Электронный ресурс]. – Режим доступа : dahuniversitmanagementinstitute.files.wordpress.com/2016/10/w-1996.pdf.
8. North D. C. Institutions, institutional change and economic performance / D. C. North // Cambridge [Electronic resource]. – 1990. – Accessed mode : www.cambridge.org/ua/academic/subjects/politics-international-relations/political-economy/institutions-institutional-change-and-economic-performance?format=PB&isbn=9780521397346.
9. Acemoglu Daron. Ukraine's legacy of serial oligopoly / Daron Acemoglu // The Globe and Mail [Electronic resource]. – 2014. – Accessed mode : www.theglobeandmail.com/opinion/ukrainians-need-inclusion-not-extraction/article17481308/.
10. Acemoglu D. Extractive institutions in action : Uzbekistan / D. Acemoglu, J. Robinson [Electronic resource]. – 2014. – Accessed mode : whynationsfail.com/blog/2012/2/24/extractive-institutions-in-action-uzbekistan.html.
11. Дж. Робинсон, Д. Асемоглу. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты [Электронный ресурс]. – Режим доступа : loveread.ec/read_book.php?id=66365&p=1.
12. Acemoglu D. Why central planning? / D. Acemoglu, J. Robinson [Electronic resource]. – 2014. – Accessed mode : whynationsfail.com/blog/2012/8/20/why-central-planning.html.
13. Всемирный экономический форум составил индекс справедливости // Ведомости [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа : www.vedomosti.ru/economics/articles/2017/01/16/673218-rossiya.
14. Inclusive Development Index 2017 [Electronic resource]. – Accessed mode : widgets.weforum.org/inclusive-development-index-2017.
15. The Inclusive Growth and Development Report 2017 // World Economic Forum [Electronic resource]. – Accessed mode : www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017.
16. Холод Н.М. Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках : монографія / Н. Холод. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 442 с.
17. Кліменко О. М. Характеристика добробуту населення на сучасному етапі розвитку суспільства / О. М. Кліменко, В. О. Степаненко, Н. О. Степаненко. // БізнесІнформ. – 2015. – №4 – С. 17-21.
18. Полтерович В.М. Институциональные ловушки: есть ли выход? / В.М. Полтерович // Общественные науки и современность. – 2004. – №3. – С. 5-11.
19. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2016 / Transparency International [Electronic resource]. – 2016. – Accessed mode : www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.
20. Donald C. The History of Privatization / C. Donald [Electronic resource]. – Accessed mode : talkingpointsmemo.com/features/privatization/one/.
21. Schneider F. Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments / Friedrich Schneider [Electronic resource]. – Accessed mode : www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf.
22. Schneider F. The size and development of the shadow economies of Ukraine and six other eastern countries over the period of 1999-2015 / Friedrich Schneider [Electronic resource]. – 2016. – Accessed mode : www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/ee162_78/e162sch.pdf.

23. Schneider F. The Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force : What Do We (Not) Know? / Friedrich Schneider [Electronic resource]. – 2011. – Accessed mode : <ftp.iza.org/dp5769.pdf>.
24. The Guardian. Inequality index:where are the world's most unequal countries? / The Guardian [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : www.theguardian.com/inequality/datablog/2017/apr/26/inequality-index-where-are-the-worlds-most-unequal-countries?CMP=share_btn_fb.
25. The World Happiness Report 2017 [Electronic resource]. – 2017. – Accessed mode : worldhappiness.report/ed/2017/.
26. Настрої українців на кінець 2016 року // Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – 2016 – Режим доступу : uifuture.org/uk/post/nastroi-ukrainciv-na-kines-2016-roku_92.
27. Либанова Э.М. Неравенство в украинском обществе : истоки и современность / Э.М. Либанова // «Экономика Украины». – 2014. – №3(620).
28. Соціально-економічне становище домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm.

References

1. Pigou A.C. (1932). The Economics of Welfare, London: Macmillan and Co. Retrieved from : www.econlib.org/library/NPDBooks/Pigou/pgEWCover.html.
2. Economic Theories of the School of Lausanne (L. Walras, V. Pareto). Retrieved from : econuniver.com/economik-rasdel/istekuz/134-yekonomicheskije-teorii-lozannskoj-shkoly-l-valas.html (in Rus).
3. Welfare state (2012). Retrieved from : global.britannica.com/topic/welfare-state (in Rus).
4. Karl M. The foundations of political economy on the causes of progressive welfare of people. Retrieved from : polbu.ru/menger_politeconomy/ch05_all.html (in Rus).
5. The theory of sustainable economic growth by John von Neumann. Retrieved from : newinspire.ru/lektsii-po-ekonomicheskomyrrostu/teoriya-ustoychivogo-ekonomicheskogo-rosta-dzhona-fon-neymana-2671 (in Rus).
6. Ronald H. Coase (1991). The Institutional Structure of Production. Retrieved from : www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic_sciences/laureates/1991/coase-lecture.html.
7. Oliver I. Williamson (1996). Economic Institutes of Capitalism. Retrieved from : dahluniversitymanagementinstitute.files.wordpress.com/2016/10/w.1996.pdf.
8. North D. C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge. Retrieved from : www.cambridge.org/ua/academic/subjects/politics-international-relations/political-economy/institutions-institutional-change-and-economic-performance?format=PB&isbn=9780521397346.
9. Acemoglu Daron. (2014). Ukraine's Legacy of Serial Oligopoly The Globe and Mail. Retrieved from : www.theglobeandmail.com/opinion/ukrainians-need-inclusion-not-extraction/article17481308/.
10. Acemoglu D. (2014). Extractive Institutions in Action: Uzbekistan. Retrieved from : whynationsfail.com/blog/2012/2/24/extractive-institutions-in-action-uzbekistan.html.
11. J. Robinson, D. Acemoglu (2012). Why nations fail? The Origin of Power, Prosperity and Poverty. Retrieved from : loveread.ec/read_book.php?id=66365&p=1 (in Rus).
12. Acemoglu D. (2014). Why is central planning? Retrieved from : whynationsfail.com/blog/2012/8/20/why-central-planning.htm.
13. The World Economic Forum has compiled a fairness index (2017). Retrieved from : www.vedomosti.ru/economics/articles/2017/01/16/673218-rossiya (in Rus).
14. Inclusive Development Index 2017 (2017). Retrieved from : widgets.weforum.org/inclusive-development-index-2017/.
15. The Inclusive Growth and Development Report 2017 (2017). Retrieved from : www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017.
16. Kholod N.M. (2009). Distribution of Income and Poverty in Transition Economies, Lviv, 442. (in Ukr).
17. Klimenko O. M. (2015). Characteristics of the welfare of the population at the present stage of development of society BusinessInform, 4, 17-21 (in Ukr).
18. Polterovich V.M. (2004). Institutional Traps: Is There an Output? Social sciences and modernity, 3, 5-11 (in Rus).
19. Transparency International. (2016) Corruption Perceptions Index 2016. Retrieved from : www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.

20. Donald C. The History of Privatization. Retrieved from : talkingpointsmemo.com/features/privatization/one/.
21. Schneider F. (2015). Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015 : Different Developments. Retrieved from : www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf.
22. Schneider F. (2016). The size and development of the shadow economies of Ukraine and the six other eastern countries over the period of 1999 to 2015. Retrieved from : www.ed.ksue.edu.ua/r/knt/ee162_78/e162sch.pdf.
23. Schneider F. (2017). The Shadow Economy and Shadow Economy. Labor Force: What Do We (Not) Know? Retrieved from : ftp.iza.org/dp5769.pdf.
24. The Guardian. (2017). Inequality index: where are the most unequal countries in the world? Retrieved from : www.theguardian.com/inequality/datablog/2017/apr/26/inequality-index-where-are-the-worlds-most-unequal-countries?CMP=share_btn_fb.
25. The World Happiness Report 2017 (2017). Retrieved from : worldhappiness.report/ed/2017/.
26. The mood of Ukrainians by the end of 2016 (2016). Ukrainian Institute of the Future. Retrieved from : uifuture.org/uk/post/nastroi-ukrainciv-na-kinec-2016-roku_92.
27. Libanova E.M. (2014). Infringement in the Ukrainian society: sources and modernity. *Economy of Ukraine*, 3 (620) (in Rus).
28. Socio-economic situation of households in Ukraine (2016). State Statistics Service. Retrieved from : www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm (in Ukr).

Стаття надійшла до редакції 07.10.2017.

ПІДХІД ДО РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Родченко В.Б., доктор економічних наук, професор
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна
Гуца О.М., кандидат технічних наук, доцент
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Встановлено, що робота, яка проводиться у рамках проектів U-LEAD, DESPRO, DOBRE та такими організаціями, як АМУ, УАРОР і РАОГ у напрямку створення фінансово спроможних громад є недостатньою. Дослиди показують, що по-перше, рівень «власних доходів на 1-го мешканця» не дозволяє більшості об'єднаних територіальних громад фінансувати соціально-економічні проекти за власні кошти, а по-друге, практично відсутні проекти, які направлені на підняття цього рівня, якій і є основою фінансової спроможності (з більш 12,5 тисяч проектів, що зареєстровані на сайті Державного фонду регіонального розвитку на цей час, тільки 6 відносяться до розділу «Соціальне підприємництво та економічна діяльність»). Таке положення навряд чи покращиться у доступному для огляду майбутньому – кількість об'єднаних громад збільшується досить активно – з 159 у 2016 році, до майже 700 на кінець 2017 року, а взагалі у результаті реформи децентралізації їх кількість буде змірятися у тисячах.

Створення проектних офісів, як структурних підрозділів агенції регіонального розвитку, і впровадження в їх роботу сучасних «жорстких» та «м'яких» методів проектного менеджменту, таких як логіко-структурний підхід і Agile-управління, є комплексним підходом щодо організаційної, методичної та технічної допомоги об'єднаним територіальним громадам у сфері розробки та реалізації соціально-економічних проектів. Комплексне використання «жорстких» та «м'яких» методів проектного менеджменту зроблять більш тісніший зв'язок між етапами життєвого циклу проекту та проблемами життєвого циклу його продукту, що особливо важливо у контексті довгострокового розвитку регіону (території). Також вони дадуть змогу об'єднаним громадам розраховувати на кошти інвесторів задля фінансування соціально-економічних проектів та отримати мультиплікацію своїх доходів.

Ключові слова: Agile-управління, Scrum, логіко-структурний підхід, управління проектами.

Постановка проблеми. У 2014 році на національному рівні було розпочато проведення низки реформ, однією з яких стала модернізація публічного управління шляхом децентралізації [1]. Основна мета цієї реформи – передати повноваження та відповідне фінансове забезпечення на той рівень, де публічні послуги будуть надаватись населенню найбільш якісно, доступно та ефективно, тобто на рівень об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Але задля ефективного впровадження національних реформ на місцевому рівні потрібна організаційна, методична та технічна допомога щодо загальних питань ефективного управління та планування власного розвитку.

Бюджетний процес, якій пов'язано зі збором податків та розходів щодо утриманням органів управління територіальних громад, на цей час є достатньо регламентованим, але у сфері проектів соціально-економічного розвитку (ПСЕР), у сенсі розробки, пошуку та залученню джерел фінансування і впровадження, ситуація не така однозначна, тому необхідне впровадження специфічних методів та інструментів, зокрема сучасних методів проектного менеджменту (ПМ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На цей час в Україні діють декілька проектів та організацій, що мають на своїй меті підтримку та розвиток місцевого самоврядування, зокрема:

- українсько-європейський проект «U-LEAD з Європою: Програми для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку» [2];
- швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO [3];
- проект Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) [4];
- Асоціація міст України (АМУ) [5];
- Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Українська асоціація районних та обласних рад» (УАРОР) [6];
- Регіональні асоціації об'єднаних громад (РАОГ), зокрема Асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад» [7].

Всі названі організації в тій чи іншій формі ставлять на меті методологічну підтримку органів місцевого самоврядування з питань формування та виконання місцевих бюджетів і бюджетів ГРОМАД, а також створення фінансово спроможних громад.

Згідно законодавства громада для фінансування ПСЕР має кілька джерел:

- доходну частину власного бюджету;
- кошти Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) та кошти субвенції;
- кошти міжнародної технічної допомоги та грантові кошти.

Розглянемо ситуацію з можливістю фінансування ПСЕР з доходної частини власного бюджету та ДФРР, які є найбільш доступними для ОТГ.

У рамках дослідження на основі даних з [8] було проаналізовано фінансовий стан 159 ОТГ, що у 2016 році перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державою, за наступними показниками:

- «власні доходи на 1-го мешканця у 2016 році»;
- «капітальні видатки на 1-го мешканця у 2016 році»;
- «рівень проектних можливостей» - показник, введений авторами статті, що показує відношення «власних доходів» до «капітальних видатків».

Результати аналізу показано на рис. 1 у вигляді гістограми.

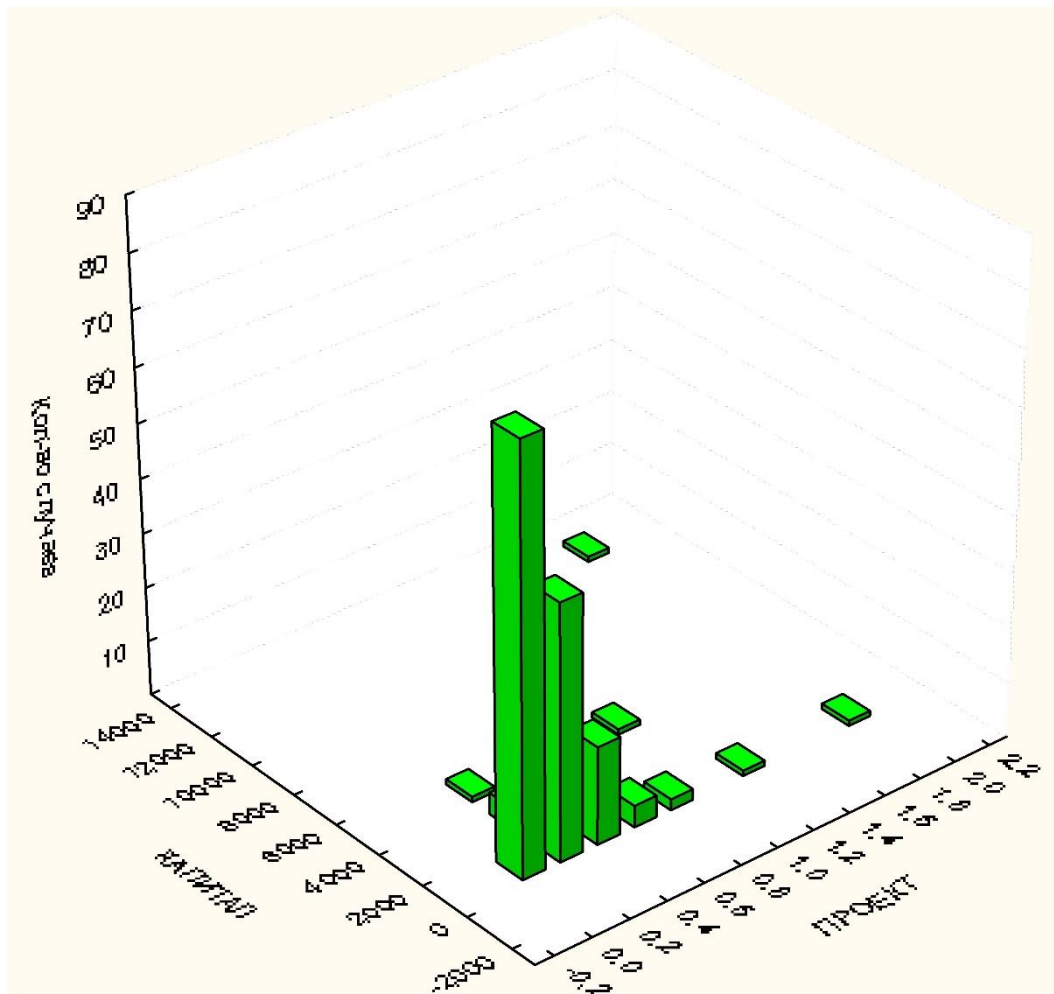

Рисунок 1 – Гістограма залежності «капітальних видатків» (перемінна КАПИТАЛ) та «рівня проектних можливостей» (перемінна ПРОЕКТ) для 159 ОТГ

Гістограма показує, що біля 79% ОТГ (125 з 159) знаходяться у межах:

- менш 1000 грн. «капітальних видатків на 1-го мешканця» за рік;
- менш 0,4 «рівня проектних можливостей».

Щодо фінансування ПСЕР з ДФРР, то з більш 12,5 тисяч проектів, що зареєстровані на сайті фонду на цей час, тільки 6 відносяться до розділу «Соціальне підприємництво та економічна діяльність» [9].

Тобто, по-перше, рівень «власних доходів на 1-го мешканця» обмежує для більшості ОТГ можливості фінансувати ПСЕР за власні кошти, а по-друге, практично відсутні проекти, які направлені на підняття цього рівня, який і є основою фінансової спроможності.

З точки зору стратегічного розвитку регіону (територій) та підвищення фінансової спроможності ГРОМАД, у першу чергу необхідно реалізовувати проекти, що будуть наповнювати дохідну частину їхніх бюджетів. І в цьому сенсі ПМ є досить необхідним для ГРОМАД тому, що володіння мовою ПМ дає змогу залучати окрім ДФРР ще й кошти інвесторів, яких у потенціалі набагато більше, ніж може виділяти державний бюджет. Але існують обмеження, які звужують перелік методів, що можуть при цьому використовуватись. Такими обмеженнями є:

- 1) невелика кількість спеціалістів, що можуть виконувати роботи з ПМ;
- 2) відсутній або недостатній досвід цих спеціалістів;
- 3) специфічні вимоги інвесторів щодо виду проектної документації у сфері ПСЕР;
- 4) підвищені вимоги щодо виконання всіх вимог та досягнення цілей проекту;
- 5) набагато тісніший зв'язок між етапами життєвого циклу проекту та проблемами життєвого циклу його продукту, особливо в контексті довгострокового розвитку регіону (території), ніж це описано у стандарті ПМ [10].

Скасування наведених обмежень (окрім другого) потребує використання досить різних методів ПМ. З одного боку, так би мовити, «жорстких» методів ПМ, що визначають цілі, показники та основні припущення проекту, стратегією управління ризиками та визначення рівня відповідальності, об'єми та терміни фінансування. Тобто те, що необхідно інвестору задля прийняття рішення щодо фінансування проекту. А з другого боку «м'яких» методів ПМ, що з високою долею вірогідності зможуть забезпечити досягнення цілей, які закладено у проект. І це вже потрібно як інвесторові, задля отримання очікуваних прибутків, так і громадам, що у свою чергу зможуть отримати мультиплікацію доходів.

На думку авторів найбільш відповідними з точки зору «жорстких» методів ПМ є метод *логіко-структурного підходу* (ЛСП) до планування діяльності (англійській аналог: LFA – Logical Framework Approach) [11], а з «м'яких» методів ПМ – *Agile-управління проектами* [12].

ЛСП позиціонується як інструмент розробки, реалізації, моніторингу та оцінки проекту [11]:

- аналіз існуючої ситуації, дослідження актуальності проекту і визначення потенційних цілей і стратегії;
- підготовка адекватного плану з чіткими цілями, вимірюваними результатами, стратегією управління ризиками та визначенням рівня відповідальності;
- підтримка укладення контрактів, планування поточної роботи, моніторингу;
- короткий огляд того, що було заплановано (цілі, показники та основні припущення) – основа для оцінки роботи проекту та його результатів.

Результатом ЛСП є логіко-структурна матриця (ЛСМ). Процедура розробки ЛСМ у достатній мірі технологічна та має наступні кроки:

- 1) розробка «дерева проблем», для чого аналізується наявна ситуація, збираються всі пов'язані проблеми і будуються в певному ієрархічному порядку, відповідно до логіки «причина-наслідок»;
- 2) побудова «дерева цілей», для чого кожному клітинку «дерева проблем» з негативного затвердження (проблеми) необхідно перевернути в позитивне бачення бажаного майбутнього (мета) та уточнити логічні зв'язки між цілями в новій ієрархічній структурі, організованій за принципом «засіб-результат». Уточнюючи «цілі» на дереві, необхідно повертатися до «дерева проблем» і вносили аналогічні зміни в його структуру. На основі отриманої структури необхідно виділити загальну та конкретну ціль, результати (в т.ч. продукти проекту і результативні наслідки, так звані outputs та outcomes), а також основні дії (заходи) проекту;
- 3) заповнення матриці у порядку, який зображено на рис. 2.

Фактично робота зі складання ЛСМ, зокрема першої колонки «логіка впровадження (intervention logic)», починається з Кроку 2. У подальшому робота з матрицею дозволяє уточнити і доопрацювати логіку проекту та ввести такі категорії, як показники досягнення заявлених цілей і результатів, а також ризики і допущення, пов'язані з проектом.

Перевагою ЛСП є те, що він дає чітке уявлення щодо логіки та структури проекту, а також всі необхідні дані задля розробки системи моніторингу та оцінки майбутніх результатів.

Слабкою стороною ЛСП є безпосередня реалізація проекту, тому, що цьому аспекту в методі не приділяється достатньо уваги.

Якщо брати методи ПМ у сенсі їх реалізації, то Agile-управління можна вважати таким, що найбільш підходить до умов праці органів управління ГРОМАД [13].

Agile-управління або гнучкий ПМ є повторюваним та інкрементальним способом управління проектною та виробничою діяльністю для машинобудування, інформаційних технологій (ІТ) і нових проектів з розвитку або обслуговування продукту (товару) в дуже гнучкій та інтерактивній манері.

Логіка впровадження	Об'єктивно вимірювані показники	Джерела та засоби перевірки	Припущення і ризики
Загальна ціль			
Конкретна ціль			
Очікувані результати			
Дії (заходи)	Засоби	Витрати	Попередні умови

Рисунок 2 – Зміст та порядок заповнення ЛСМ

Agile до цього дня сприймається багатьма як система роботи над програмним забезпеченням. Однак практика показує, що Agile-управління може багато дати і в інших сферах. Так, у США довідник федерального TechFAR виділяє шість основних причин, чому уряд повинен прийняти Agile для управління та розвитку ІТ-проектів [12]:

- поліпшення інвестиційної керованості та бюджетної доцільності;
- зниження загального ризику;
- постійне подання придатних задля використання можливостей, які забезпечують цінність для клієнтів більш швидкими темпами;
- підвищена гнучкість;
- створення нових можливостей для малого бізнесу;
- прозорість роботи підрядника.

Це підтверджує доповідь GAO (Центральне фінансово-контрольне управління США) [12]: «Практика в цілому збігається з п'ятьма ключовими причинами діяльності з управління проектами щодо розробки програмного забезпечення: стратегічне планування, організаційні зобов'язання і спільна робота, підготовка, реалізація та оцінки. Чинники, які використовували методи Agile на федеральних проектах, у цілому погодилися, що ці методи є ефективними».

Основою Agile-управління є метод Scrum – гнучка ітеративна та інкрементна основа управління розробкою програмного забезпечення.

Scrum має в основі наступні обов'язкові дії, які «добре лягають» на управління ГРОМАД:

- організація ділиться на маленькі (5-9 чоловік), міжфункціональні групи, що самоорганізуються;
- робота ділиться на набір малих, конкретних завдань. Завдання в списку упорядковано відповідно до затребуваності (обов'язкові, необхідні, бажані) та оцінюються щодо складності їх виконання в умовних одиницях – балах;
- час виконання роботи ділиться на короткі ітерації фіксованої довжини - спринти (зазвичай 1-4 тижні), з демонстрацією реальних результатів після кожної ітерації;
- список завдань етапу проекту оптимізується та оновлюються їх пріоритети у співпраці з замовником (або представником замовника), ґрунтуючись на досвіді, набутому шляхом перевірки виконання списку задач після кожної ітерації;
- процес оптимізується на основі ретроспективи всіх виконаних раніше етапів проекту після кожної ітерації.

Таким чином, замість того, щоб велика група витратила багато часу на будівництво великої речі, є невелика команда, що витрачає невеликий час на створення невеликого предмета. Але з регулярним інтеграцією, щоб досягти мети.

На рис. 3 зображені основні елементи Scrum та їх взаємодія.

Всі елементи Scrum важливі задля правильної організації процесу та мають свої специфічні обов'язки.

Високу ефективність Agile-управління продемонстрували дослідження Standish Group за заказом уряду США [14]: у випадках використання традиційних методів ПМ (наразі в сфері програмного забезпечення) одна третина всіх проектів невдалі, більше половини мають спірний успіх і тільки 14% успішні. Тим часом в Agile-проектах менше половини вважаються спірними, тільки 9% невдалі, а 42% вважаються безумовно успішними.

Слабким місцем Agile-управління можна вважати попереднє планування показників проекту – воно є неформалізованим та має велику залежність від складу та досвіду експертів, що його виконують.

Рисунок 3 – Основні елементи Scrum та їх взаємодія [12]

У якості підсумків можна сказати, що:

- метод ЛСП, як представник «жорстких» методів ПМ, дає чітке уявлення щодо логіки і структури проекту та є стандартом «де-факто» щодо оформлення проектної документації задля інвесторів, зокрема іноземних;
- метод Agile-управління, як представник «м'яких» методів ПМ, є найбільш ефективним щодо реалізації проектів, але найчастіше використовується у сфері розробки програмного забезпечення;
- пропонувані методи потребують специфічних навиків певного рівня, які відсутні у більшості членів ГРОМАД, що мають займатись ПМ, та не можуть бути придбані у ході короткострокових курсів;
- значна частина ПСЕР є типовими для певної частини ГРОМАД, але потребують кошти, сума яких не є цікавою задля інвесторів.

Мета статті. Запропонувати інтегральний підхід щодо організаційної, методичної та технічної допомоги громадам у сфері розробки та реалізації ПСЕР задля підвищення їх фінансової спроможності.

Основні результати дослідження. Отримані результати можна умовно розділити на дві групи: пропозиції щодо організаційних і технічної допомоги та результати щодо методичної допомоги.

1. Результати щодо організаційної та технічної допомоги.

Якщо висловлюватись у термінах Scrum:

1) орган управління територіальної громади можна вважати командою проекту;

2) державу (громаду) – замовником, який на основі п.10 частини 1 статті 7 Бюджетного кодексу України «...*принцип публічності та прозорості – інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів.*» та частини 1 статті 62 закону «Про місцеве самоврядування в Україні»: «*Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економічним, ефективним витрачанням коштів і належним їх обліком ...*» замовляє:

- «правильний» бюджет громади у частині ПСЕР та контролює його «правильність» відповідно до своїх цілей, при цьому власне бюджет можна вважати результатом виконання проекту;
- «правильне» виконання бюджету у сфері ПСЕР.

Хто ж може виконувати обов'язки Представника замовника та Scrum-майстра?

Всі ці обов'язки може взяти на себе так званий офіс управління проектами або проектний офіс [15] – контрольно-координаційний орган, як структурний підрозділ агенції регіонального розвитку (АРР) [16], який визначає та розвиває бізнес-процеси, що пов'язані з ПМ.

Проектний офіс управляє портфелем проектів, при цьому враховується:

- специфіка управління портфелем проектів;
- вплив проектів друг на друга;
- специфіка в підходах до планування ресурсів задля портфеля проектів;
- управління змінами в портфелі проектів.

Проектний офіс також документує, консультує та пропагує кращі практики ПМ в організації.

Ідея впровадження проектного офісу задля координування якогось процесу не є надуманою. Так у створеній Національній раді реформ [17] проектний офіс є координаційною, аналітичною та комунікаційною підтримкою відповідальних за розробку та впровадження реформ Міністрів або інших призначених відповідальними за реформи осіб. До проектного офісу залучені висококваліфіковані спеціалісти з досвідом ПМ, аналізу та інших необхідних для виконання визначених завдань навичок. Проектний офіс Національної ради реформ делегує проектних менеджерів до Цільових команд реформ.

Наразі актуальним є такий підхід до розробки стратегій розвитку відносно невеликих країн і регіонів як *стратегії розумних спеціалізацій* (англійський аналог: RIS3 strategies - Regional Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation) [18], які вирішують одночасно завдання промислової, інноваційної та регіональної політик. Основою цього підходу є стратегія розвитку ЄС на 2014-2020 рр. [19], яку було прийнято наприкінці 2013 р.

У рамках означеного підходу учасниками економічного розвитку регіону (території) є: держава; громадські організації; наука; бізнес; інвестори.

Ролі та функції учасників наведено у табл. 1, а інфографіка взаємодії у бюджетному процесі на рівні ГРОМАД, які пропонуються авторами, показана на рис. 4.

- в рамках методу Scrum визначити роль проектного офісу як представника замовника;
- наділити його відповідними повноваженнями;
- організувати управління бюджетним процесом ГРОМАД у ПСЕР відповідно до методу Scrum.

Щодо спеціалістів, які повинні бути в складі проектного офісу, то в табл. 2 наведена пропонування відповідність між його співробітниками та ролями, які визначені довідником федерального TechFAR США для ефективної підтримки Agile [12].

2. Результати щодо методичної допомоги.

У разі об'єднання кращих якостей «жорстких» (розробка структури та логіки проектів) та «м'яких» (реалізація проектів) методів ПМ можна створити інтегральний метод, який стане основою розробки та реалізації ПСЕР територіальних громад. Для цього (на прикладі ЛСП та Agile) необхідно встановити відповідність між термінами, якими оперують ці методи (див. табл. 3).

Аналіз табл. 3 показує, що вся інформація, яка є змістом ЛСМ, може використовуватися в Agile, при цьому:

- Agile дозволяє зробити наочними *дії (заходи)* проекту або їх *складові частини*, які в ЛСМ явно не прописані та включати такі компоненти у ході його реалізації;
- сама розробка ЛСМ може теж проводитись у рамках Agile-управління. Так зміст описаних вище Кроків створення ЛСМ є *Sprint backlog*, результатами виконання Кроків є *Release*, поетапне заповнення стовбців ЛСМ є *Production*.

Таблиця 1 – Ролі та функції учасників економічного розвитку регіону (території) відповідно стратегії розумних спеціалізацій

Учасник	Суб'єкт	Функція
Держава	Верховна Рада	Законотворчість
		Затвердження держбюджету
	Кабінет Міністрів	Розробка та впровадження розпоряджень та постанов
		Розробка держбюджету
		Виконання держбюджету
	Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації	Засновник АРР
		Розробка регіонального бюджету
		Виконання регіонального бюджету
ДФРР	Фінансування ПСЕР громад	
ОТГ	Розробка бюджету громад	
	Виконання бюджету громад	
АРР	Впровадження методів ПМ в бюджетний процес громад	
Громадськість	Громадські організації, проекти та програми МТД	Співзасновник АРР
		Контроль роботи АРР
		Консультації ГРОМАД
Наука	Вищі навчальні заклади, наукові установи	Співзасновник АРР
		Розробка методів ПМ
Бізнес	Регіональні торгово-промислові палати	Співзасновник АРР
	Підприємства та організації	Фінансування ПСЕР ГРОМАД
Інвестори	Інвестиційні фонди	Фінансування ПСЕР ГРОМАД

Рисунок 4 – Пропонована взаємодія учасників процесу реалізації ПСЕР в регіоні

Таблиця 2 – Відповідність між співробітниками проектного офісу й держслужбовцями та ролями, які визначені довідником федерального TechFAR США

Ролі згідно довідника федерального TechFAR США	Ролі співробітників проектного офісу
Tester: представник уряду, який перевіряє функції і можливості системи	Контролер: співробітник <i>APP</i> , який перевіряє результати Agile-процесу
Contracting Officer (CO): уповноважений уряду для безпосередньої роботи з підрядниками	Відповідальний за Agile-процеси: співробітник <i>APP</i> , відповідальний за взаємодію з <i>проектним офісом</i>
Contracting Officer's Representative: виконує функції, які йому спеціально делеговані CO для конкретного замовлення. Може бути Product Owner	Представник замовника: співробітник <i>проектного офісу</i> , керівник Agile-процесу
Project Manager: уповноважений урядом керівник Agile-процесу (іноді називається Scrum Master)	Scrum-майстер: співробітник <i>проектного офісу</i> , тренер команди проекту з методу Scrum
Legal: забезпечує юридичну експертизу всіх документів і дій	Юрист: співробітник <i>APP</i> або <i>проектного офісу</i> , який забезпечує юридичну експертизу всіх документів та дій

Таблиця 3 – Відповідність між термінами «жорсткого» та «м'якого» методів ПМ

Термін «м'якого» методу ПМ (на прикладі Agile)	Термін «жорсткого» методу ПМ (на прикладі ЛСП)
1	2
Item задача проекту, яка відома до початку його реалізації, може бути: User Stories , Research , Technical task та Bug	Дія (захід) проекту або її складова частина , яка вказана в ЛСМ
User Stories – короткий, простий опис однієї з функцій, які необхідні клієнту, що буде користуватися результатами проекту, потребує Test	1) Складова частина дії (заходу) проекту, яка вказана в ЛСМ та безпосередньо впливає на виконання відповідної дії (заходу); якщо результатом її виконання є виконання дії (заходу) та досягнення очікуваних результатів, то необхідна перевірка досягнутих показників. 2) Дія (захід) проекту, яка вказана в ЛСМ та не має складових частин ; якщо результатом її виконання є досягнення очікуваних результатів, то необхідна перевірка досягнутих показників
Research – допоміжна дослідницька задача, яка не додає функцій, що необхідні клієнту, не потребує Test	Дія (захід) проекту, яка не вказана в ЛСМ, але є необхідною задля перевірки попередніх умов та припущень
Technical task – допоміжна технічна задача, яка не додає функцій, що необхідні клієнту, не потребує Test	Дія (захід) проекту або її складова частина , яка може бути не вказана в ЛСМ, є допоміжною технічною, не впливає на досягнення очікуваних результатів та не потребує перевірки досягнутих показників
Bug – виправлення виявлених помилок, потребує Test	Дія (захід) проекту або її складова частина , яка не вказана в ЛСМ, але є необхідною задля виправлення виявлених невідповідностей показникам , та потребує нової перевірки .
New Item задача проекту, яка з'явилась у ході його реалізації	Дія (захід) проекту або її складова частина , яка не була очевидною на стадії планування проекту та виявилась необхідною у ході його реалізації
Test обов'язкова частина User Stories та Bug , яка описує порядок та зміст перевірки результатів виконання задач	Об'єктивно вимірювані показники; джерела та засоби перевірки
Product backlog список усіх відомих Item проекту з вказанням пріоритету їх виконання; New Item включаються в Product backlog у ході реалізації проекту	Всі дії (заходи) проекту та їх складові частини , які вказані в ЛСМ
Sprint backlog список Item з Product backlog , що згідно з встановленим пріоритетом будуть виконуватись у поточному Sprint , з вказанням складності їх виконання в умовних одиницях	Дії (заходи) проекту або їх складові частини , які необхідно або можливо виконати у поточному етапі його реалізації

1	2
Sprint goal ціль, яка має бути досягнена у результаті виконання Sprint	Ціль етапу реалізації проекту
Potentially shippable product наочний результат Sprint – функціонально уособлена частина проекту, роботу якої можливо показати замовнику без залучення інших складових проекту	Наочні результати виконання дій (заходів) проекту або їх складових частин
Release функціонально закінчена частина проекту, яку можливо з'єднати з існуючою Production ; є результатом декількох Sprint	Досягнутий очікуваний результат, який відповідає об'єктивно вимірюваним показникам
Production функціонально закінчена частина проекту, якою замовник вже може користуватися; є результатом декількох Release	1) Декілька досягнутих очікуваних результатів, які відповідають об'єктивно вимірюваним показникам . 2) Досягнута конкретна ціль яка відповідає об'єктивно вимірюваним показникам . 3) Досягнута загальна ціль (або декілька), яка відповідає об'єктивно вимірюваним показникам

Висновки:

1) Робота, яка проводиться у напрямку активізації ПСЕР громад потребує вдосконалення. Біля 79% ОТГ (125 з 159, що у 2016 році перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державою) знаходяться у межах менш 1000 грн. «капітальних видатків на 1-го мешканця» за рік та менш 0,4 «рівня проектних можливостей»;

2) практично відсутні проекти, які направлені на збільшення рівня «власних доходів на 1-го мешканця», якій є основою фінансової спроможності ГРОМАД – з більш 12,5 тисяч проектів, що зареєстровані на сайті ДФРР на цей час, тільки 6 безпосередньо відносяться до розділу «Соціальне підприємництво та економічна діяльність»;

3) таке положення навряд чи покращиться у доступному для огляду майбутньому – кількість ОТГ збільшується досить активно – загострюються проблеми формування кадрового забезпечення та запровадження ефективних механізмів контролю проектів;

4) використання «жорстких» методів ПМ дають змогу громадам розраховувати на кошти інвесторів задля фінансування ПСЕР;

5) використання «м'яких» методів ПМ, що з високою долею вірогідності зможуть забезпечити досягнення цілей, які закладено у ПСЕР, дозволять громадам отримати мультиплікацію своїх доходів;

6) створення проектних офісів, як структурних підрозділів АРР, і впровадження в їх роботу сучасних «жорстких» та «м'яких» методів ПМ, таких як ЛСП і Agile-управління, є інтегральним підходом щодо організаційної, методичної та технічної допомоги громадам у сфері розробки та реалізації ПСЕР;

7) комплексне використання «жорстких» та «м'яких» методів ПМ зроблять більш тісніший зв'язок між етапами життєвого циклу проекту та проблемами життєвого циклу його продукту, що особливо важливо у контексті довгострокового розвитку регіону (громад).

Література

1. Кабінет міністрів України. Розпорядження від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
2. Програма U-LEAD. Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://donors.decentralization.gov.ua/project/u-lead>
3. DESPRO: швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://despro.org.ua/>
4. Програма DOBRE. Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://donors.decentralization.gov.ua/project/dobre>
5. Асоціація міст України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступу : <http://2.auc.org.ua/page/tsili-ta-zavdannya>
6. Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Українська асоціація районних та обласних рад». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : http://uaror.org.ua/?page_id=46

7. Створено нову асоціацію ОМС «Асоціація об'єднаних територіальних громад». [Електронний ресурс] / Прес-центр ініціативи «Децентралізація влади». – 2016. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3803>
8. Перший рік успіхів 159 об'єднаних територіальних громад «Від прагнень до звершень» [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : http://159plus.com/pics/attachments/MinReg_print.pdf
9. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України ДЕРЖАВНИЙ ФОНД РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : <http://dfr.minregion.gov.ua/Projects-list>
10. Руководство к Своду знаний по управлению проектами (Руководство РМВОК®). - Пятое издание. [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. (1 файл). – 2013. – Режим доступу : http://karponeko.ucoz.net/_id/0/1_P-M-B-o-K-5-Rus.pdf
11. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник / [Чемерис А.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80 с., ISBN 978-617-7031-04-7
12. Agile Government Handbook [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.agilegovleaders.org/handbook/>
13. Кононенко І.В. Метод вибору підходу до управління проектами на основі нечітких уявлень / І.В. Кононенко, С.Ю. Луценко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Системний аналіз, управління та інформаційні технології. – Х. : НТУ «ХПІ», 2017. – № 2 (1224). – С. 8–17. – Бібліогр.: 12 назв. – ISSN 2311-4738. doi: 10.20998/2413-3000.2017.1224.2
14. Agile Government: Overcoming Objections, Facing Reality, and Saving Money [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://drive.google.com/file/d/0B4x-JyOVv3pM1MxdkprbmMzMzQ/edit>
15. Кендалл Дж., Роллінз С. Современные методы управления портфелями проектов и офис управления проектами: максимизация ROI / Дж. Кендалл, С. Роллінз. – М.: ЗАО «ПМСОФТ», 2004. – 576 с.
16. Кабінет міністрів України. Постанова від 11 лютого 2016 р. № 258. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-%D0%BF/paran8#n8>
17. Сайт Національної ради реформ [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/reformy/nagrada>
18. Лях А.В. Промышленная политика в условиях децентрализации государственного управления: стратегия разумной специализации / А. В. Лях // Экономика промышленности. - 2016. - № 2. - С. 74-90. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2016_2_7
19. National/Regional Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3 strategies) COHESION POLICY 2014-2020 [Electronic resource]. – Accessed mode: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_en.pdf

References

1. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2014). Order of April 1, 2014 No. 333-r. On approval of the Concept of Local Government Reform and Territorial Organization of Power in Ukraine. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (in Ukr.).
2. Program U-LEAD (2016). The Local Government Reform and the Power decentralization (Official site). Retrieved from <http://donors.decentralization.gov.ua/project/u-lead> (in Ukr.).
3. DESPRO: Swiss-Ukrainian project "Decentralization Support in Ukraine" (2013). (Official site). Retrieved from <http://despro.org.ua/> (in Ukr.).
4. Program DOBRE (2016). The Local Government Reform and the Power decentralization (Official site). Retrieved from <http://donors.decentralization.gov.ua/project/dobre> (in Ukr.).
5. Association of Ukrainian Cities (2002). (Official site). Retrieved from <http://2.auc.org.ua/page/tsili-tazavdannya> (in Ukr.).
6. National association of local authorities "Ukrainian association of district and regional councils" (2011). (Official site). Retrieved from http://uaror.org.ua/?page_id=46 (in Ukr.).
7. A new association "The Association of United Territorial Communities" has been set up (2016). Press center of the "Decentralization of Power" initiative. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3803> (in Ukr.).
8. The first year of success of 159 joint territorial communities "From aspirations to accomplishments" (2017). Retrieved from http://159plus.com/pics/attachments/MinReg_print.pdf (in Ukr.).
9. State Fund of regional development (2017). Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine (Official site). Retrieved from <http://dfr.minregion.gov.ua/Projects-list> (in Ukr.).
10. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide) (2013). Retrieved from http://karponeko.ucoz.net/_id/0/1_P-M-B-o-K-5-Rus.pdf
11. Chemerys, A. (2012). Development and management of projects in the public sphere: the European dimension for Ukraine. Practical manual. Swiss-Ukrainian project "Support of Decentralization in Ukraine - DESPRO". Kyiv : TOV Sofiya-A (in Ukr.), ISBN 978-617-7031-04-7 (in Ukr.).

12. Agile Government Handbook (Official site). Retrieved from <http://www.agilegovleaders.org/handbook/>
13. Kononenko, I., Lutsenko, S. (2017). Method for selection of project management approach based on fuzzy concepts. *Visnyk NTU «KhPI»*. Seriya: Systemnyy analiz, upravlinnya ta informatsiyni tekhnolohiyi (Bulletin of NTU "KhPI". Series: Strategic management, portfolio, program and project management), 2(1224), 8-17 (in Ukr.), ISSN 2311-4738, doi: 10.20998/2413-3000.2017.1224.2
14. Agile Government: Overcoming Objections, Facing Reality, and Saving Money. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/0B4x-JjyOVv3pM1MxdkprbmMzMzQ/edit>
15. Kendall, G., Rollins, S. (2004). *Advanced Project Portfolio Management and the PMO Multiplying ROI at Wrap Speed*. Moscow : ZAO PMSOFT (in Rus.).
16. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). Order of February 11, 2016 No. 258. On approval of the Model Provisions on the Agency for Regional Development. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-%D0%BF/paran8#n8> (in Ukr.).
17. National reforms council (Official site). Retrieved from <http://reforms.in.ua/ua/reformy/nacrada> (in Ukr.).
18. Lyakh O.V. (2016). Industrial policy under decentralization of public administration: strategy of smart specialisation. *Economy of Industry*, 2(74), 74-90 (in Rus.). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2016_2_7.
19. National/Regional Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3 strategies). COHESION POLICY 2014-2020 (2013). Retrieved from http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_en.pdf

Стаття надійшла до редакції 23.09.2017.

ЕЛЕКТРОННА ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я: ДОСВІД КРАЇН СВІТУ

**Черненко Д.І., кандидат економічних наук, старший викладач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна**

Розглянуто аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у продуктах, послугах та процесах електронної охорони здоров'я (e-Health). Вказано на необхідність проведення інноваційних змін в системах охорони здоров'я населення країн світу та впровадження новітніх навичок з метою поліпшення здоров'я громадян України, підвищення ефективності та продуктивності праці в галузі охорони здоров'я, усвідомлення економічної та соціальної цінності здоров'я. Стратегія електронної охорони здоров'я викладена в резолюції, що була прийнята на п'ятдесят восьмій сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в травні 2005 р. Всесвітньою ініціативою, присвяченою вивченню еволюції та впливу електронної охорони здоров'я на стан здоров'я у країнах світу, є Глобальна обсерваторія електронної охорони здоров'я (Global Observatory for e-Health (GOe)).

Визначено, що в 2016 р. у 84% країн-членів Європейського регіону ВООЗ (38 країн) є стратегії на підтримку досягнення загального доступу до послуг охорони здоров'я; у 70% країн-членів є національна політика або стратегія по e-Health; у 69% країн-членів надається фінансова підтримка спеціально для здійснення національної стратегії або політики по e-Health.

Представлено дані країн-членів Європейського регіону ВООЗ щодо наявності національної політики або стратегії загального охоплення послугами електронної охорони здоров'я в 2016 р.

Наведено приклади впливу електронної охорони здоров'я.

За даними електронного опитування, проведеного консалтинговою фірмою PricewaterhouseCoopers (PwC) в десяти провідних містах світу в червні 2017 р., проаналізовано рівень соціальної готовності населення до використання технологій майбутнього а також наведена оцінка поточних ініціатив по впровадженню інноваційних рішень.

Ключові слова: Глобальна обсерваторія електронної охорони здоров'я (Global Observatory for e-Health (GOe)), електронна охорона здоров'я (e-Health), інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), ВООЗ.

Постановка проблеми. Концепція електронної охорони здоров'я «e-Health» є природною еволюцією стратегічного плану дій щодо покращення національних систем охорони здоров'я. E-Health – це використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в галузі охорони здоров'я. Сьогодні цей напрямок визнаний одним із найбільш перспективних та таким, що швидко розвивається.

E-Health сприяє скороченню нерівностей в галузі охорони здоров'я населення країн світу та модернізації національних інформаційних систем і служб охорони здоров'я. Масштаби використання електронної системи охорони здоров'я в Європі розширюються, і на базі багатьох програм в цій галузі були створені загальнонаціональні служби, що свідчить про прихильність держав-членів Європейського Союзу до розвитку електронної охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку, запровадження та використання систем електронної охорони здоров'я присвятили роботи такі зарубіжні вчені як: Е. Батіста [2, 11], Й. С. Влахос [9], Ф. Касіно [2, 11], М. Конті [9], А. Мартінес-Балесте [9], К. Пацакіс [2, 9], П. А. Перес-Мартінес [9], Д. Н. Перреа [9], О. Постолаче [9], Р. Ді П'єтро [9], Р. Ралло [11], В. Рамос [9], А. Соланас [2, 9, 11], Ф. Фальконе [9]. Але у вітчизняній науковій літературі не вистачає комплексних досліджень, які акцентують увагу на такому безперечно важливому аспекті як досвід використання «e-Health».

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз використання системи e-Health у країнах Європи та деяких країнах світу.

Основні результати дослідження. E-Health передбачає використання ІКТ у продуктах, послугах та процесах охорони здоров'я, а також організаційні зміни в системах охорони здоров'я та новітні навички з метою поліпшення здоров'я громадян, ефективності та продуктивності праці в галузі охорони здоров'я та економічної та соціальної цінності здоров'я.

Перший План дій щодо електронної охорони здоров'я був прийнятий у 2004 р. З тих пір Європейська комісія розробляє цілеспрямовані політичні ініціативи, спрямовані на сприяння широкому застосуванню електронної охорони здоров'я у всьому ЄС. Незважаючи на цей суттєвий прогрес, продовжують існувати перешкоди, які потребують вирішення, щоб скористатися усіма перевагами повноцінної та сумісної системи електронної охорони здоров'я в Європі.

Новий План дій щодо електронного здоров'я спрямований на вирішення та усунення цих бар'єрів. Він пояснює область політики та окреслює бачення e-Health в Європі відповідно до цілей

Стратегії Євро–2020 та Цифрової програми для Європи. Він представляє та об'єднує дії, спрямовані на забезпечення можливостей, які може запропонувати e-Health, описує роль ЄС та закликає держави-члени та зацікавлені сторони працювати разом [3].

Стратегія електронної охорони здоров'я країни повинна базуватися на національних пріоритетах охорони здоров'я та потенційних ресурсах, а також на розвинутій інфраструктурі запровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

П'ятдесят восьма сесія Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в травні 2005 року прийняла резолюцію WHA58.28, яка встановлює стратегію електронної охорони здоров'я для ВООЗ [8]. Резолюція закликала держави-члени започаткувати роботу відповідних служб електронної охорони здоров'я в своїх країнах. У тому ж році розпочала роботу Глобальна обсерваторія електронної охорони здоров'я ВООЗ (Global Observatory for e-Health (GOe), яка була ініціативою, присвяченою вивченню електронної охорони здоров'я – її еволюції та впливу на стан здоров'я у країнах світу. Модель обсерваторії передбачає координацію роботи ВООЗ на регіональному та глобальному рівнях для моніторингу розвитку електронної охорони здоров'я у всьому світі з акцентом на окремих країнах. Визнаючи, що галузь електронної охорони здоров'я швидко трансформує надання медичних послуг та систем у всьому світі, ВООЗ відіграє центральну роль у формуванні та моніторингу її майбутнього, особливо в країнах з низьким і середнім рівнем доходів [6].

У 2005 р. GOe провела перше обстеження в області e-Health з метою отримання загальної інформації про стан справ із цього питання в державах-членах. Метою останнього (на даний час – третього) глобального дослідження «e-Health» було вивчення заходів, запроваджених у сфері електронної охорони здоров'я після опитування в 2010 р. та його ролі у досягненні універсального охоплення охорони здоров'я (universal health coverage – УНС). Усі країни-члени ВООЗ взяли на себе зобов'язання в 2005 р. прагнути до УНС. Це являло собою колективне вираження думки про те, що всі люди повинні мати доступ до медичних послуг, яких вони потребують, без ризику фінансової втрати.

E-Health відіграє ключову роль у просуванні УНС. Наприклад, це допомагає надавати послуги віддаленим поселенням за допомогою телемедицини та мобільної охорони здоров'я (m-Health), полегшує підготовку працівників охорони здоров'я через використання електронного навчання та надає можливість підвищення їх кваліфікаційного рівня. Це покращує діагностику та лікування пацієнтів шляхом надання точної та своєчасної інформації про пацієнтів через електронні медичні картки (EHR). А завдяки стратегічному використанню ІКТ покращує фінансову ефективність систем охорони здоров'я. [5].

У останньому опитуванні, проведеному ВООЗ у 2016 р. прийняли участь 125 країн, що відображає зростаючий інтерес країн світу у цьому питанні та все більш широку роль e-Health в охороні здоров'я. [5].

В доповіді про стан електронної охорони здоров'я в Європейському регіоні ВООЗ в 2016 р. «Від інновацій до впровадження» вказано, що у 84% країн-членів Європейського регіону ВООЗ (38 країн) є стратегії на підтримку досягнення загального доступу до послуг охорони здоров'я. У 70% країн-членів є національна політика або стратегія по e-Health. У 69% країн-членів надається фінансова підтримка спеціально для здійснення національної стратегії або політики по e-Health. 60% держав-членів повідомили про наявність політики або стратегії, що направляє розвиток національних інформаційних систем охорони здоров'я [4]. Це свідчить про те, що більшість країн визнає переваги досягнення загального охоплення послугами охорони здоров'я і використовує технології для стратегічного досягнення своїх національних цілей в галузі охорони здоров'я. В табл. 1 представлено дані країн-членів Європейського регіону ВООЗ щодо наявності національної політики або стратегії загального охоплення послугами охорони здоров'я. Дані, представлені країнами-членами в рамках Глобального обстеження ВООЗ в області електронної охорони здоров'я 2015 р., опубліковано в Доповіді про розвиток електронної охорони здоров'я в Європейському регіоні, 2016 р. [4], в цілому на опитування відповіли 46 держав-членів Європейського регіону ВООЗ.

У 2011 р. уряд Республіки Молдова прийняв стратегічну програму технологічної модернізації управління (електронна трансформація) в цілях підвищення його ефективності, чутливості і транспарентності. Метою програми було створення до 2020 р. уніфікованого державного порталу для громадян і бізнесових структур з метою доступу до інформації та послуг, а також загальної технологічної платформи для державних установ.

Проект включає два основних компоненти:

– нарощування лідерського потенціалу електронної трансформації і підтримки за такими напрямками: електронний уряд і просування електронної трансформації; електронне лідерство і навчання цифровим методам роботи; підвищення професійного потенціалу державних службовців;

розвиток стратегічних комунікацій і партнерства; розробка політики; управління проектами та складання стратегічних, технічних, правових і регуляторних схем;

– розвиток загальної інфраструктури та електронних послуг: введення в дію комп'ютерної хмарної інфраструктури для державних структур (М-хмара) і надання послуг електронного уряду.

Таблиця 1 – Національної політика або стратегія загального охоплення послугами охорони здоров'я

Країна	Показник			
	Наявність національної політики або стратегії загального охоплення послугами охорони здоров'я	Наявність у національній політиці або стратегії чітких посилань на використання ІКТ або електронну охорону здоров'я з метою досягнення загального охоплення медико-санітарною допомогою	Наявність національної політики або стратегії в області електронної охорони здоров'я	Національна політика або стратегія в області електронної охорони здоров'я містить згадку про цілі або ключові елементи загального охоплення послугами охорони здоров'я
Албанія	так	невідомо	ні	
Вірменія	так	так	так	так
Австрія	ні	ні		
Азербайджан	так	так	так	так
Бельгія	так	ні	ні	
Болгарія	так	так		так
Хорватія	так	так	так	так
Кіпр	невідомо		так	
Чехія	так	так	ні	так
Данія	так	невідомо	так	так
Естонія	так	так	так	так
Фінляндія	так	ні	так	так
Грузія	так	так	так	так
Греція	так	невідомо	так	так
Угорщина	так	так	ні	
Ісландія	так	так	так	так
Ірландія	ні		так	невідомо
Ізраїль	так	ні	ні	
Італія	так	так	так	так
Казахстан	так	так	так	так
Латвія	так	так	так	так
Литва	так	так	так	так
Люксембург	невідомо		так	ні
Чорногорія	так	ні	так	
Нідерланди	так	так	так	так
Норвегія	так	так	так	так
Польща	так	так	так	так
Португалія	так	так	ні	
Молдова	так	ні	так	так
Російська Федерація	так	так	так	так
Сербія	так			
Словенія	так	ні	ні	
Іспанія	так	так	ні	
Швеція	ні		так	так
Швейцарія	так	ні	так	так
Таджикистан	так	так	ні	
Туреччина	так	так	ні	
Туркменістан	так	так	так	так
Україна	так	так	так	так
Узбекистан	так	так	так	так

*Складено автором відповідно до [7]

Одна з ключових складових проекту електронної трансформації – це програма відкритого уряду, яка допомагає запобігати корупції, підвищувати прозорість і розширювати спектр державних послуг. Так, оприлюднена база даних про державні видатки і створений портал відкритих даних. Це дозволить оперативно використовувати соціальні, в тому числі он-лайн, мережі, для того щоб вивчати громадську думку, проводити обмін інформацією, стимулювати інновації та підвищувати рівень прозорості як засіб залучення населення до процесу прийняття державних рішень.

Платформа забезпечує верифікацію користувачів для доступу в систему, електронні платежі, повідомлення та послуги аудиту. Держава очікує отримати економію часу і коштів шляхом усунення зайвої паперової документації, повторного використання наявних даних, оптимізації процесів і скорочення частоти помилок. Проект електронної трансформації і інфраструктура М-хмара закладають основу, яку сектор охорони здоров'я може використовувати для вирішення своїх завдань. Багато в чому завдяки успіхам в реалізації даного проекту Республіці Молдова вдалося посісти перше місце серед країн з середньо-низьким і низьким рівнем доходу в 2014 і 2015 рр. за Глобальним індексом інновацій [4].

E-Health слід розглядати як важливу інфраструктурну основу для обміну інформацією між усіма учасниками системи охорони здоров'я та як ключовий фактор, що сприяє поліпшенню здоров'я для всіх людей.

У табл. 2 представлено приклади впливу електронної охорони здоров'я, які стосуються громадян, постачальників медичних послуг та інших зацікавлених сторін.

Таблиця 2 – Приклади впливу електронної охорони здоров'я

Зацікавлені сторони	Вплив електронної охорони здоров'я
Громадяни	<ul style="list-style-type: none"> – Забезпечує можливість надання персоналізованих медичних послуг на протязі всього життя людини – Забезпечує доступність медичних послуг на дому, на робочому місці або в навчальному закладі, а не тільки в стінах лікарні або клініки – Націлена на профілактику захворюваності, полегшує консультації з фахівцями
Фахівці в області проведення досліджень і здійснення практичної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – Відкриває доступ до актуальних, спеціалізованих, авторитетних знань в області клінічної допомоги, досліджень і громадської охорони здоров'я, публікацій і баз даних – Забезпечує можливість інформаційної взаємодії між пацієнтами і постачальниками послуг – Забезпечує повну доступність високоякісного дистанційного навчання в рамках базової освіти і підвищення кваліфікації – Дозволяє проводити дистанційні консультації з пацієнтами для обміну думками з іншими фахівцями, а також професійними мережами
Лікарні, наукові кола та практика охорони здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> – Перетворює лікарні в віртуальну мережу постачальників послуг, поєднуючи всі рівні системи – Контролює якість і безпеку, удосконалює процес надання медичних послуг і знижує ймовірність медичних помилок – Сприяє мобільності громадян і їх медичних даних, забезпечуючи доступ до інформації про стан здоров'я пацієнта в потрібний час і в потрібному місці – Відкриває нові можливості для фундаментальної і прикладної дослідницької роботи, починаючи з медичних знань і закінчуючи формуванням політики, здійсненням діяльності – Розширює масштаби співпраці і спільних обчислювальних можливостей (наприклад, мережеві і хмарні обчислення) – Надає послуги незалежно від відстані та часових бар'єрів
Суб'єкти економічної діяльності, пов'язані з охороною здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> – Надає інформацію про стан здоров'я як продукту для суспільства і професіоналів в сфері охорони здоров'я – Сприяє дослідженням і розробці нових продуктів і послуг: електронних медичних карт, інформаційних систем та реєстрів клінічних даних – Забезпечує можливість широкого і рентабельного збуту товарів і послуг медичного призначення суб'єктам економічної діяльності та урядовим органам як всередині країни, так і за її межами
Уряд	<ul style="list-style-type: none"> – Забезпечує більш надійну, оперативну і своєчасну звітність по здоров'ю населення з урахуванням того, що питання охорони здоров'я стає все більш важливим в сферах економіки, безпеки і міжнародних відносин – Створює сприятливе середовище, долає технологічні обмеження, пропонує нові ролі зацікавленим сторонам, медичним працівникам, урядовим органам, громадянам і тощо – Визначає тенденції захворюваності та фактори ризику, аналізує демографічні, соціальні дані і дані про стан здоров'я населення

*Складено автором відповідно до [1]

У 2017 р. консалтингова фірма PricewaterhouseCoopers (PwC) підготувала доповідь «Майбутнє близько: індекс готовності міст», метою якого став аналіз готовності міст до впровадження технологій майбутнього, зокрема електронної охорони здоров'я, а також оцінка поточних ініціатив по впровадженню інноваційних рішень [10].

Як показують результати опитування соціальної готовності, менше половини населення розглянутих міст, за винятком Шанхая і Гонконгу, готові активно використовувати технології майбутнього в своєму повсякденному житті

Результати інших міст дуже близькі: трохи менше половини населення готові до використання технологій майбутнього, при цьому найбільш консервативними виявилися жителі Торонто і Лондона (табл.3). Електронне опитування було проведене серед жителів десяти зазначених міст в червні 2017 р. Вибірка була випадковою. Загальна кількість опитаних склала 1500 осіб.

Таблиця 3 – Соціальна готовність населення до використання технологій майбутнього, % людей, готових використовувати технології майбутнього

<i>Місто</i>	<i>Електронна охорона здоров'я</i>	<i>Загальний рейтинг</i>
Лондон	42	42
Барселона	41	49
Нью-Йорк	53	46
Москва	39	47
Сідней	44	43
Сінгапур	40	49
Шанхай	73	76
Токіо	56	46
Торонто	42	41
Гонконг	48	53
Середнє значення за всіма містами	48	49

*Складено автором відповідно до [10]

Як і в інших областях електронної охорони здоров'я, розширення практики використання соціальних мереж змінює звичні правила надання медичної допомоги завдяки стиранню кордонів застосування інновацій, модернізації методів роботи і відкриттю нових каналів комунікації. Пацієнти користуються Інтернетом не тільки для пошуку необхідної інформації, але і для комунікації через соціальні мережі з лікарями та іншими медичними працівниками.

Соціальні мережі використовуються в рівній мірі як для повсякденного спілкування, так і для поглиблених обговорень питань індивідуального здоров'я. В доповіді «Від інновацій до впровадження» [4] вказано, що 91% держав-членів повідомили, що громадяни і спільноти в їх країнах використовують соціальні мережі для отримання інформації про ті чи інші питання, що відносяться до здоров'я. 81% держав-членів повідомили, що медичні організації використовують соціальні мережі для поширення повідомлень з питань здоров'я як частина кампаній в сфері охорони здоров'я. 14% держав-членів мають національну політику або стратегію з використання соціальних мереж в охороні здоров'я [4].

Прикладом використання соціальних мереж в галузі e-Health є RareConnect – об'єднання пацієнтів, яке підтримує міжнародний діалог з питань здоров'я і сприяє встановленню зв'язків між пацієнтами з рідкісними хворобами, їхніми сім'ями та всіма, хто бере участь в наданні допомоги. Це дає пацієнтам можливість обмінюватися своїми історіями, з'єднує людей зі схожим діагнозом, надаючи їм відповідну платформу для взаємної підтримки. Дане співтовариство – некомерційна ініціатива Європейської організації по рідкісним хвороб (EURORDIS), недержавного альянсу міжнародних асоціацій пацієнтів, чия основна мета – розширення прав і можливостей людей, які страждають рідкісними хворобами, і їх сімей. RareConnect також сприяє в проведенні наукових досліджень і налагодженні взаємодії між працівниками охорони здоров'я та пацієнтами в різних країнах; крім того, пропонує членам спільноти безкоштовні послуги з перекладу на різні мови.

RareConnect являє собою соціальну мережу, керовану самими пацієнтами, яка забезпечує функціонування безпечного середовища (за участю більше 260 модераторів-волонтерів), де люди з рідкісними (орфанними) хворобами можуть знайти інформацію, корисні зв'язки і підтримку. Спільнота також співпрацює більш ніж з 660 групами пацієнтів з певними хворобами, для того щоб окремі особи, які страждають тим чи іншим рідкісним захворюванням, могли отримати підтримку

відповідного співтовариства пацієнтів. Платформа доступна на п'яти мовах і включає в себе послуги з перекладу, дозволяючи сім'ям з різних країн спілкуватися один з одним. Вона обслуговується сімома менеджерами, які працюють на умовах повної зайнятості, стежать за дотриманням встановлених правил спілкування і запроваджують новий контент, що стимулює спілкування, часто у співпраці з науковим і медичним співтовариством [4].

Висновки. Е-Health визначається як використання електронних засобів для надання інформації, ресурсів і послуг, пов'язаних з охороною здоров'я. Це поняття охоплює безліч областей, включаючи, зокрема, електронні медичні картки, мобільну охорону здоров'я та аналітичну обробку даних охорони здоров'я. Електронна охорона здоров'я дозволяє отримувати інформацію в потрібному місці і в потрібний час, забезпечуючи надання широкого кола послуг індивідуального характеру значній кількості людей. Сприяння духу інновацій у сфері е-Health – це шлях до поліпшення стану здоров'я та кращого та безпечного догляду за громадянами, забезпечення прозорості та розширення можливостей, використання кваліфікованої робочої сили, запровадження ефективних та стабільних систем охорони здоров'я, кращої та більш чутливої громадськості адміністрації, нових можливості для бізнесу та сталого розвитку конкурентоспроможної економіки.

Література

1. Комплект материалов по национальной стратегии электронного здравоохранения / Всемирная организация здравоохранения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/75211/9/9789241548465_rus.pdf?ua=1.
2. Context-Aware Recommender for Smart Health. F. Casino, E. Batista, C. Patsakis, A. Solanas. Smart Cities Conference (ISC2), pp. 1–6, Oct. 2015. / ResearchGate [Electronic resource]. – Accessed mode : https://www.researchgate.net/publication/308605587_Context-aware_recommender_for_smart_health.
3. e-Health Action Plan 2012-2020: Innovative healthcare for the 21st century / European Commission [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://ec.europa.eu/digital-single-market/news/e-Health-action-plan-2012-2020-innovative-healthcare-21st-century>.
4. From Innovation to Implementation e-Health in the WHO European Region 2016 / WHO [Electronic resource]. – Accessed mode : http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0012/302331/From-Innovation-to-Implementation-eHealth-Report-EU.pdf.
5. Global diffusion of e-Health: making universal health coverage achievable. Report of the third global survey on e-Health / World Health Organization [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/252529/1/9789241511780-eng.pdf?ua=1>.
6. Global Observatory for e-Health / World Health Organization [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.who.int/goe/en/>.
7. National universal health coverage policy or strategy exists / WHO Regional Office for Europe [Electronic resource]. – Accessed mode : https://gateway.euro.who.int/ru/indicators/ehealth_survey_1-national-uhc-policy-or-strategy-exists/visualizations/#id=25759.
8. Resolution WHA58.28. e-Health. In: Fifty-eighth World Health Assembly, Geneva, May 16 –25, 2005 / World Health Organization [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www.who.int/healthacademy/media/WHA58-28-en.pdf>.
9. Smart Health: A Context-Aware Health Paradigm within Smart Cities. Solanas, AS ; Patsakis, CP ; Conti, MC ; Viachos, IV ; Ramos, VR ; Falcone, FF ; Postolache, O. ; Perez Martinez, P A ; Di Pietro, RP ; Martinez Balleste, AM. IEEE Communications Magazine Vol. 1, N° 8, pp. 74–81, August, 2014. / ResearchGate [Electronic resource]. – Accessed mode : https://www.researchgate.net/publication/265091720_Smart_Health_A_Context-Aware_Health_Paradigm_within_Smart_Cities.
10. The Future is Coming: Index of Cities' Readiness / PwC in Russia [Electronic resource]. – Accessed mode : <https://www.pwc.ru/ru/assets/the-future-is-coming-english.pdf>.
11. Trends and challenges in smart healthcare research: A journey from data to wisdom. A Solanas, F. Casino, E. Batista, R. Rallo. IEEE 3rd International Forum on Research and Technologies for Society and Industry (RTSI), September 11-15, 2017, Modena, Italy. / ResearchGate [Electronic resource]. – Accessed mode : https://www.researchgate.net/publication/320369123_Trends_and_challenges_in_smart_healthcare_research_A_journey_from_data_to_wisdom.

References

1. Комплект materialiv po natsional'noyi stratchiyi elektronnoho okhorony zdorov'ya [National eHealth Strategy Toolkit]. / World Health Organization. Retrieved from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/75211/9/9789241548465_rus.pdf?ua=1 [in Russian].
2. Context-Aware Recommender for Smart Health. F. Casino, E. Batista, C. Patsakis, A. Solanas. Smart Cities Conference (ISC2), pp. 1–6, Oct. 2015. / ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/308605587_Context-aware_recommender_for_smart_health [in English].

3. e-Health Action Plan 2012-2020: Innovative healthcare for the 21st century / European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-single-market/news/e-Health-action-plan-2012-2020-innovative-Healthcare-21st-century> [in English].
4. From Innovation to Implementation e-Health in the WHO European Region 2016 / WHO. Retrieved from http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0012/302331/From-Innovation-to-Implementation-eHealth-Report-EU.pdf [in English].
5. Global diffusion of e-Health: making universal health coverage achievable. Report of the third global survey on e-Health / World Health Organization. Retrieved from <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/252529/1/9789241511780-eng.pdf?ua=1> [in English].
6. Global Observatory for e-Health / World Health Organization. Retrieved from <http://www.who.int/goe/en/> [in English].
7. National universal health coverage policy or strategy exists / WHO Regional Office for Europe. Retrieved from https://gateway.euro.who.int/ru/indicators/ehealth_survey_1-national-uhc-policy-or-strategy-exists/visualizations/#id=25759 [in English].
8. Resolution WHA58.28. e-Health. In: Fifty-eighth World Health Assembly, Geneva, May 16 –25, 2005 / World Health Organization. Retrieved from <http://www.who.int/healthacademy/media/WHA58-28-en.pdf> [in English].
9. Smart Health: A Context-Aware Health Paradigm within Smart Cities. Solanas, AS ; Patsakis, CP ; Conti, MC ; Viachos, IV ; Ramos, VR ; Falcone, FF ; Postolache, O. ; Perez Martinez, P A ; Di Pietro, RP ; Martinez Balleste, AM. IEEE Communications Magazine Vol. 1, N° 8, pp. 74–81, August, 2014. / ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/265091720_Smart_Health_A_Context-Aware_Health_Paradigm_within_Smart_Cities [in English].
10. The Future is Coming: Index of Cities' Readiness / PwC in Russia. Retrieved from <https://www.pwc.ru/ru/assets/the-future-is-coming-english.pdf> [in English].
11. Trends and challenges in smart healthcare research: A journey from data to wisdom. A Solanas, F. Casino, E. Batista, R. Rallo. IEEE 3rd International Forum on Research and Technologies for Society and Industry (RTSI), September 11-15, 2017, Modena, Italy. / ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/320369123_Trends_and_challenges_in_smart_healthcare_research_A_journey_from_data_to_wisdom [in English].

Стаття надійшла до редакції 16.11.2017.

А Н Н О Т А Ц И И

ПРОЦЕССЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ**Бабич Д.В., Бабич С.Н.**

В статье проведен анализ современного состояния и тенденций развития рынка труда Украины с учетом важных политических и экономических событий. Проведено исследование уровня безработицы, динамики и структуры населения Украины по вопросам экономической активности. Определена динамика основных показателей на рынке труда согласно результатам исследования Государственной службы статистики, проведенном по методике Международной организации труда. Выявлены проблемы и перспективы развития украинского рынка труда и предложены мероприятия по его реформированию. Выявлены особенности, которые сказались на формировании рынка труда, обострили существующие проблемы в сфере занятости, а также породили новые. Кроме того, освещенные негативные тенденции усиливаются региональными диспропорциями социально-экономического состояния. Также неравномерность развития рынка труда и неэффективные механизмы обеспечения занятости населения обуславливают необходимость новых научных исследований, для обоснования направлений и механизмов регулирования рынка труда в современных условиях. В статье показаны тенденции основных демографических показателей Украины, на основе анализа данных государственной статистики о демографической ситуации и зарегистрированы миграционные потоки. В частности, проведен комплексный анализ миграционных процессов. Раскрыты причины и последствия трудовой миграции для Украины. Обозначены проблемы правовой регламентации трудовых отношений с международными мигрантами и перспективы их решения. Обоснованные проблемы формирования рынка труда и его регулирования, разработаны выводы и рекомендации по повышению занятости населения и нормативного регулирования социально-трудовых отношений, регламентирующие трудовую деятельность и определяющие социальную политику в Украине.

Ключевые слова: рынок труда, экономически активное население, занятость, безработица, миграция.

ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БЛАГОПОЛУЧИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД»**Варук В.В.**

В статье представлены отечественные и зарубежные подходы к определению сущности понятия государственного регулирования благосостояния территориальных общин, используемых для множества теоретических и аналитических целей, которые требуют разъяснения. Причем указанные подходы можно рассматривать как с точки зрения повседневной жизни человека, так и с точки зрения социального макроуровня. Сформированы основные характеристики и этапы исследований сущности понятия благосостояния территориальных общин.

Раскрыто, что местные органы власти должны формировать необходимые условия для социально-экономического расширения территорий и роста самозанятости населения, используя возможные факторы для привлечения инвестиций, создания новых рабочих мест, улучшения благосостояния населения и тому подобное. Отмечено, что одной из основных задач государственного регулирования в социально-экономической сфере является обеспечение благосостояния граждан, в том числе членов территориальных общин. Определено, что основными факторами роста социально-экономической системы являются: достойный уровень жизни, доступность к жизненно необходимым благам (одежда, питание), а также улучшение образа и условий жизни (трудовая и миграционная активность, экологическое и транспортное обеспечение и т.п.).

Установлено, что на сегодняшний день формирование территориальных общин, несмотря на положительную тенденцию роста в последние годы, вызывает интерес к изучению проблемных вопросов, требующих решения и регулирования. Установлено, что государственное регулирование благосостояния территориальных общин можно представить, как использование системы мер государственного воздействия на группу людей (членов общин), взаимодействующих в непосредственной близости, для выполнения всех своих функций и достижения гармоничного роста социально-экономической системы с помощью изменения параметров финансово - инвестиционной безопасности и открытости национальной экономики.

Ключевые слова: государственное регулирование, благосостояние, территориальные общины.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**Губарева И.О.**

В статье обобщены существующие подходы к определению сущности понятий «модернизация» и «механизм государственного регулирования». Модернизация национальной экономики – это динамический процесс, который охватывает такие основные сферы общественной жизни: политическая, экономическая, социальная, духовная и окружающая среда. Определено, что основными конкурентными недостатками Украины, в сравнении со странами-лидерами членами ЕС, являются: неразвитость финансового рынка; неэффективные

государственные институты; макроэкономическая нестабильность; неэффективность рынка товаров, которые, в свою очередь, являются приоритетными направлениями в повышении конкурентоспособности нашей страны путем модернизации национальной экономики. Представлена схема организационного механизма государственного регулирования модернизации национальной экономики. Механизм государственного регулирования модернизации национальной экономики включает механизм ее формирования и реализации. Механизм формирования предполагает выявление совокупности структурных элементов (процессов); определение их места в системах государственного управления; создание теоретических основ управления модернизацией экономики; оценку состояния и возможностей регулирования. Механизм реализации модернизации национальной экономики определяет процесс формирования комплекса организационно-управленческих мероприятий; предусматривает разработку направлений совершенствования концептуальной, законодательной, нормативно-правовой базы, внедрения научно-обоснованной системы оценки и измерения действенности модернизации национальной экономики, формирование эффективной государственной политики. Механизм государственного регулирования модернизации национальной экономики включает следующие элементы: анализ состояния и тенденций развития национальной экономики; определение проблем в экономике страны; формирование концепции модернизации национальной экономики; выбор модели экономической политики; определение приоритетных сфер и направлений модернизации национальной экономики; построение имитационной модели реализации модернизации национальной экономики; формирование стратегии модернизации экономики страны; разработка дорожной карты реализации модернизации национальной экономики.

Ключевые слова: государственное регулирование, модернизация экономики, организационный механизм.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ КОНВЕРГЕНТНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ РЕШЕНИЯ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ

Матюшенко И.Ю.

Статья посвящена исследованию основных тенденций развития конвергентных технологий в странах-технологических лидерах для решения глобальных проблем в условиях новой промышленной революции. Приведен анализ и сравнительная характеристика актуальных экономических парадигм, направленных на решение глобальных проблем. Установлено, что логика развития науки движется от узкой специализации к междисциплинарности и созданию в конечном итоге единой науки, которая синтезирует качественно новые технические и общественные науки. При этом происходит конвергенция наук о человеке, природе и обществе, что приводит к появлению синергетического эффекта и создает теоретические основы для решения глобальных проблем.

Показано, что с появлением первых надотраслевых NBIC-технологий и наук человечество получило новую научно-технологическую базу, которая предоставляет возможность: на атомно-молекулярном уровне контролировать процессы, синтезировать искусственные материалы, которых не существует в природе, и обладающие свойствами, отличными от существующих в природе веществ; моделировать и программировать результаты с помощью суперкомпьютера и информационных технологий; получить инструментарий и теоретическую основу для сближения органического мира (живой природы) с неорганическим за счет развития биотехнологий; описать и объяснить процессы в мозге человека, отвечающие за высшую нервную деятельность, а также реализовать указанные принципы в системах искусственного интеллекта с помощью когнитивных технологий.

Изложены основные положения современной концепции конвергенции знаний, технологий и общества как растущему и склонному к трансформациям взаимодействию между технологиями, обществом и сферами человеческой деятельности для достижения взаимных совместимости, синергизма и взаимопроникновения, создания с помощью этих процессов добавленной стоимости и расширенного удовлетворения потребностей человечества и достижения общих целей. Доказано, что основным трендом в решении глобальных проблем человечества на основе конвергенции знаний, технологий и общества является использование NBIC-технологий как ядра и фундаментальных инструментов развития и распространение системы передового производства Smart TEMP как ключевого фактора новой промышленной революции.

Ключевые слова: конвергентные технологии, междисциплинарные исследования, глобальные проблемы, новая промышленная революция, передовые производственные технологии.

ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ СТРАТЕГИЙ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ОБЪЕДИНЕННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАДАХ

Назыров К.З., Нечипоренко Я.Е.

Статья посвящена рассмотрению подходов к стратегическому планированию развития предпринимательства в объединенных территориальных громадах. В статье аргументировано необходимость системности стратегического планирования развития предпринимательства в громадах, которая проявляется в определенной совокупности элементов и последовательности этапов этого процесса. Дана характеристика элементов предварительной диагностики предпринимательского потенциала громад и ключевых факторов внешней бизнес-среды, экономических инструментов анализа и прогноза состояния малого и среднего предпринимательства в громадах. Определены принципы формирования целей стратегий развития

предпринимательства в громадах, которые должны базироваться на социальных выгодах для населения громады, инновационности развития, эффективном использовании ресурсов, экологической безопасности. Раскрыто подходы к разработке стратегий развития бизнеса в громадах на основе концентрации усилий на конкурентных преимуществах, которые подразумевают поиск новых видов деятельности на основе накопленного опыта и ресурсов, технологической модернизации уже существующих предприятий, развития межотраслевых направлений предпринимательства, которые находятся на стыке технологий. Эти направления, которые могут мобилизовать внутренний предпринимательский потенциал громады, необходимо органично соединять с возможностями внешнего бизнес-окружения, т.е. включением во внешние цепочки добавленной стоимости, сотрудничества громад, государственно-частного партнерства, внедрения пространственной составляющей в модели развития сельскохозяйственного производства. Сосредоточено внимание на вспомогательных мероприятиях стратегического планирования предпринимательства в громадах: создания центров предоставления административных услуг для предпринимателей по принципу «единого окна», популяризации предпринимательства, организации обучения и тренингов для предпринимателей, участие в программах международной технической помощи.

Ключевые слова: реформа децентрализации, объединенная территориальная громада, стратегия развития предпринимательства, предпринимательский потенциал, стратегические направления.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Оболенцева Л.В.

В статье рассмотрены аспекты повышения конкурентоспособности промышленности на основе поддержки органов государственной власти и объединения в этом направлении интересов всех участников бизнес-среды. Определено, что приоритетными направлениями развития промышленности страны и ее регионов является поддержка высокотехнологичных отраслей промышленности, поиск возможностей для привлечения международных инвестиций, повышения конкурентоспособности промышленной продукции и развития конкурентной среды. Автором отмечено, что сегодня успешная деятельность отдельного промышленного предприятия на внутреннем и мировом рынках смещается от уровня конкурентоспособности его продукции до уровней конкурентоспособности государства, региона, отрасли. При этом государство или регион выступают гарантом создания привлекательных условий предпринимательской деятельности и вложения капитала, которое определяет и инвестиционную привлекательность предприятия и степень лояльности потребителей. Определено, что экономическая политика государства в условиях укрепления рыночных отношений является системой мер законодательного, исполнительного и контролирующего характера, направленных на адаптацию имеющейся социально-экономической системы к условиям жизнедеятельности современного динамичного общества. Главной целью экономической политики должно быть развитие современной экономической системы. Сделан вывод, что современная экономическая политика государства в направлении обеспечения развития конкурентоспособности Украины должна учитывать такие шаги, как гармонизация внутренних стандартов с международными, создание одинаковых конкурентных условий, развитие человеческого и интеллектуального капитала, защита прав собственности. Но, для повышения эффективности управления конкурентоспособностью промышленности регионов Украины необходимо сочетание в этом направлении интересов всех участников бизнес-среды.

Ключевые слова: экономическая политика, конкурентоспособность, предприятие, промышленность, управление

ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ ПО РЕЙТИНГУ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Погорелова А.С., Журба Я.А.

Эпоха глобализации вызвала обострение конкуренции на мировом рынке и международная конкурентоспособность стала одной из самых сложных явлений современной экономической жизни, в результате чего необходимо отслеживать уровень глобальной конкурентоспособности, для того чтобы украинские институты смогли обеспечить стабильные темпы роста.

Решение проблемы низкой конкурентоспособности поможет стране вовремя среагировать на экономические, технические и информационные общественные изменения, происходящие в мире и принять необходимые меры для приспособления к этим изменениям.

Для усиления конкурентных преимуществ среди других стран мира, необходимо вмешательство инновационных факторов в экономику страны и содействия устойчивому развитию, которое требует благоприятных условий для развития бизнеса.

Учитывая, что проблема конкурентоспособности является ключевой и практически значимой как для стран, которые уже являются лидерами рейтинга конкурентоспособности, так и для стран, которые еще только равняются на мировых лидеров. Для нашей страны вопрос конкурентоспособности является чрезвычайно острым, ведь сейчас очень актуально повышение показателей украинской экономики в условиях ее интеграции в мировое экономическое пространство.

Таким образом, в статье проанализирован уровень развития экономики Украины в мировых рейтингах. Изменения в экономике прослеживаются по динамике Глобального индекса конкурентоспособности в период

с 2010 по 2017 годы. Определено, что качество образования и квалификации в значительной степени влияют на экономическое и социальное развитие страны в долгосрочной перспективе. Проанализировано влияние ряда дестабилизирующих факторов, которые тормозят экономическое развитие в Украине. Выделены факторы повышения показателя в рейтинге на период 2017-2018 гг., а также сделан прогноз, по достижению Украиной результатов, которые обеспечат положение страны в рейтинге среди первых 40 мест.

Ключевые слова: экономическое развитие, конкурентоспособность, инвестиционная привлекательность, глобализация.

АНТИКРИЗИСНОЕ УПРАВЛЕНИЕ СОВОКУПНЫМ ФИНАНСОВЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ УКРАИНЫ

Портна О.В.

В условиях нестабильности и переменных финансово-экономических отношений требуются адекватные подходы к управлению сложными хозяйственными системами на всех уровнях от микро- до макро-уровня, в том числе и совокупным финансовым потенциалом страны. Все уровни управления требуют применения соответствующих подходов, адаптированных к внедрению в тяжелых кризисных условиях, что предполагает учитывать взаимозависимость и взаимовлияние многих факторов и составляющих финансово-экономических процессов.

В статье раскрыты предпосылки применения антикризисного управления совокупным финансовым потенциалом Украины. Рассмотрено кризисное финансово-экономическое состояние Украины, влияние многих внешних и внутренних факторов и составляющих. Предложены подходы к антикризисному управлению совокупным финансовым потенциалом страны с применением накопленного мирового опыта. Приведены современные вызовы к управленческим технологиям. Рассмотрена мировая практика систематизации факторов и составляющих, которые осуществляют влияние на повышение конкурентоспособности экономики как фактора стабилизации функционирования национальной экономики и ее обеспечивающей финансовой составляющей. На этой основе очерчены и аргументированы финансово-экономические переменные, которые могут использоваться в качестве аналитических ориентиров для эффективных управленческих решений при разработке и внедрении мероприятий антикризисного управления совокупным финансовым потенциалом Украины.

Перспективой дальнейших исследований является разработка практических антикризисных мероприятий стабилизации функционирования совокупного финансового потенциала Украины.

Ключевые слова: антикризисное управление, совокупный финансовый потенциал страны.

ОЦЕНКА УРОВНЯ СОЦИАЛЬНОГО И ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Тернова И.А.

В статье представлены результаты оценки динамики уровня социального и экономического развития Украины в условиях глобализации. Обосновано, что в условиях глобализации, ускорения процессов международной интеграции и усиления взаимозависимости стран все большую актуальность приобретает использование рейтингов как аналитических инструментов при определении сравнительных преимуществ стран. Определено, что с одной стороны, рейтинги являются важным фактором становления имиджа Украины в мире, а с другой важными индикаторами для стратегических инвесторов и международных партнеров. Установлено, что экономические измерения развития страны остаются его важными составляющими, но социальные направления все больше привлекают внимание исследователей и является одним из критериев оценки эффективности государственной политики и ее институтов. Осуществлен мониторинг позиций Украины в основных мировых рейтингах. Проанализированы индексы, характеризующие социально-экономическое развитие и конкурентоспособность Украины по сравнению с другими странами согласно оценкам ведущих международных институтов за последние пять лет. Идентифицированы сильные и слабые стороны социального и экономического развития, установлено, что своевременность определения слабых показателей, негативных тенденций и проблем предоставляет шанс социально - экономического улучшения уже в краткосрочной перспективе. Обосновано, что направления возможных изменений заключаются в сокращении расстояния Украины от показателей наиболее развитых стран. Полученные данные оценки динамики изменений уровня социального и экономического развития могут способствовать дальнейшим научным исследованиям для принятия обоснованных решений в целях определения основных проблем успешности государственной политики Украины и ее последовательности.

Ключевые слова: социальное развитие, экономическое развитие, рейтинговая оценка, конкурентные позиции, глобализация.

СИСТЕМЫ И МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ И АДМИНИСТРИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКОЙ

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КОНСАЛТИНГ В УПРАВЛЕНИИ СТОИМОСТЬЮ КОМПАНИИ

Васильев О.В.

В статье рассматривается влияние экономического консалтинга на управление стоимостью предприятия, что предусматривает комплекс мер по повышению цены активов, эффективном использовании имущества, денежных средств и интеллектуальной собственности. Рассматривается влияние эндогенных и экзогенных факторов на стоимость предприятия с учетом общеэкономических, рыночных, производственных, инвестиционных, финансовых и других обстоятельств.

Рассматриваются составляющие оценки потенциала предприятия, как целостного имущественного комплекса, включающие материальные, финансовые и нематериальные части. Предлагаются инвестиционные действия по повышению стоимости объектов и планы мероприятий в отношении инвестиционных программ их развития.

Рассматривается система управления предприятием, как один из главных факторов влияния на его стоимость, с учетом корпоративных отношений, которые формируют особенные отношения на предприятии от качества которых зависит эффективность работы предприятия, его ценность. Рассматривается влияние маркетинговых мероприятий на повышение стоимости предприятия, с учетом рекламы произведенного продукта, узнаваемости бренда, методов и форм распространения товара.

На повышение стоимости предприятия влияет и кадровый состав, его эффективность, мобильность, квалификация и профессионализм. В зависимости от качества кадрового состава предприятия существует возможность решения современных задач конкурентноспособности и эффективности работы.

Успешность и конкурентноспособность предприятия прямо пропорциональна его усилиям и затратам по привлечению новых средств производства. Именно инновационные технологии и инжиниринг определяют современное лицо предприятия, его эффективность и ценность.

В целом, рассматриваются основные формы и виды консалтинга, которые задействованы в процессе оценки стоимости предприятия, повышения эффективности его работы, формирования позитивного имиджа фирмы.

Ключевые слова: консалтинг, оценка, инвестиции, маркетинг, инжиниринг, стоимость, корпоративные отношения.

РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИЯТИЙ: НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТ

Давыдова О.Ю.

В статье рассмотрены методологические аспекты формирования и внедрения инновационного управления развитием предприятий в современных рыночных условиях. Определены параметры от которых зависит разработка эффективных управленческих решений на предприятии. Автором разработан процесс формирования эффекта от инноватики. Предложена иерархическая система влияния инноватики на управление развитием предприятия. Определены требования, которым должна соответствовать система инновационного управления развитием предприятий. Определены факторы, влияющие на построение организационных структур инновационного управления развитием предприятий. Разработаны методологические аспекты формирования и внедрения инновационного управления развитием предприятий, которые предоставят возможность руководству предприятий формировать и внедрять систему инновационного управления развитием предприятия, которые включает в себя компоненты и принципы процесса инновационного управления. Также эти аспекты предусматривают оценку, тестирование и прогнозирование инноваций в системе управления, основанные на гносеологических корнях и основных направлениях инноватики. Выделены проблемы инновационного управления развитием предприятий.

Ключевые слова: инновационное управление, инноватика, развитие предприятий, конкурентоспособность.

УПРАВЛЕНИЕ ЭНЕРГОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛОМ ОБЩИНЫ

Дикань В.В., Белоус Л.Б.

Статья описывает основные тенденции развития страны в направлении энергосбережения в условиях децентрализации и раскрывает состояние реализации энергетической реформы Украины и выделяет место общин в реализации соглашения об Ассоциации. В частности, рассмотрено состояние создание фонда энергоэффективности. Определено, что основой энергетической безопасности государства является надежное и эффективное функционирование топливно-энергетического комплекса, Проведен комплексный анализ структуры мощностей электрогенерирующих станций Украины. Кроме того, проанализирована динамика общего потребления электроэнергии за три года (2015-2017) а также приведены показатели потребления по отраслям.

Определены основные проблемы, которые оказывают негативное влияние на тенденции развития сектора энергетики и ослабляют энергетическую безопасность государства.

Отмечается, что основным мировым трендом на данный является энергосбережение и ресурсосбережение и выделены стратегические цели развития Украины в соответствии с национальным докладом по 2017, такие как доступная и чистая энергия и ответственное потребление, и производство.

В статье проведен анализ потребления электроэнергии в Нововодолажском ОТГ Харьковской области. На примере общины области выделены актуальные проблемы, стоящих перед обществом ежедневно на требующие решения.

Автором даны рекомендации, которые помогут оптимизировать потребление энергии и снизить расходы населения. Кроме того, отмечено, что существует необходимость проведения мероприятий по повышению эффективности использования тепловой энергии, а также проведения просветительской деятельности по способам экономии энергии, уменьшит напряжение на электросети.

Ключевые слова: управление, энергетическая эффективность, энергетический ресурс, общины, децентрализация.

ФОРМИРОВАНИЕ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ КАК ЗАЛОГА ЭФФЕКТИВНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Дикань В.В., Гладух М.В.

В статье рассмотрены проблемы и принципы формирования кадровой политики украинских предприятий. Исследована суть кадровой политики; основные направления в работе с персоналом, ее влияние на обеспечение экономической безопасности предприятия. Рассмотрено, понятие кадровой политики, как систему работу с персоналом, способы реагирования на изменение внешней среды. Исследовано обеспечение кадровой политики на основе организационной интеграции, функциональность, ответственность всех работников на предприятии к адаптации к непрерывному изучению. Проанализирован опыт кадровой политики ведущих иностранных и украинских компаний. Определено, что иностранные компании аккумулируют в кадровой политике такие принципы и элементы, которые являются адекватными определенных стран и типу деятельности компании. Определено, что в иностранных компаниях работа с персоналом базируется на четкой системе разъяснения сотрудникам фирмы показателей и стратегий компании относительно рабочей силы и развитию компетенции; на возможность роста сотрудников; программы и системы наград, которые способствуют гибкости становлению баланса между работой и личной жизнью через использование частичной занятости, гибким рабочим графиком и перераспределению должностных обязательств. Проанализировано, что главной целью кадровой политики украинских предприятий является реализация программ карьерного роста; переподготовка и привлечение молодых специалистов; объективные данные касающиеся образования; рациональное использование сотрудников; создание благоприятных условий для творческой инициативной и индивидуальной работы, усовершенствование материального стимула; фиксированию четких критериев; переход от старой системы привлечения через практическую оценку профессионально-квалифицированных способностей кандидатов на должность; наличие поощрений и наказаний.

Ключевые слова: кадровая политика, рабочие места, экономическая безопасность, персонал, управление, обеспечение.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФАНДРАЙЗИНГЕ ДЛЯ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЕКТОВ И СТАРТАПОВ

Кобушко И.Н., Котенко Н.В., Бойко Е.А.

В статье проведена идентификация онлайн-фандрайзинга как процесса привлечения ресурсов путем применения мобильных и Интернет-технологий для построения и усиления взаимодействий между стейкхолдерами, заинтересованными в успехе социального проекта или стартапа. Авторы провели сравнение онлайн-фандрайзинга с традиционными методами привлечения средств по таким административно-финансовым критериям, как возможность привлечения к нефинансовой помощи сторонников идеи; уровень доверия к организации и проекта; реальная "видимость" организации; географические ограничения; эффективность административных расходов; средняя скорость получения обратной связи (результата); средний размер взносов; управления базами данных доноров; портрет донора; и выделили ключевые инструменты онлайн-фандрайзинга. Основываясь на этическом принципе анонимности фандрайзинговой деятельности, сопоставлении субъективных и сторонних оценок мотивационных факторов фандрайзинга для финансирования социальных проектов и стартапов предложено применение блокчейн-технологий и связанных с ними денежных институтов, выполняющих функции анонимных онлайн платежей и нивелирующих отдельные недостатки электронных платежных систем. Доказано, что такие общеизвестные недостатки криптовалют, как гиперволатильность, неопределенность правового статуса, незащищенность от хакерских атак на электронные крипто-кошельки, необходимость вывода из тени сверхприбылей и уплаты налогов, отсутствие возможности остановки или отмены платежа превращаются в косвенные преимущества для социальных проектов и стартапов, которые становятся более конкурентоспособными по сравнению с обычными прямыми или финансовыми инвестициями, связанными с формированием уставных капиталов юридических лиц. В то же время, авторы отмечают повышенные риски и ответственность администраторов социальных проектов и стартапов при применении криптовалюты и ICO

(первичное размещение монет) и открытости вопросы устойчивости электронного финансирования в условиях глобализации и цифровизации экономики.

Ключевые слова: онлайн-фандрайзинг, социальный проект, стартап, блокчейн технология, криптовалюта, ICO - первичное размещение монет.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ КОМПАНИЙ

Кондратенко Н.О., Новикова В.В.

В статье рассмотрены организационные основы управления финансово-экономической безопасностью строительных предприятий. Определено, что строительство является одной из системообразующих отраслей национального хозяйства. Поэтому, управления финансово-экономической безопасностью (ФЭБ) строительных предприятий является весьма актуальным вопросом в сегодняшних условиях том, что недобросовестная конкуренция, фиктивное предпринимательство, рейдерские атаки является угрозой нормального функционирования и развития предприятий строительной отрасли. Определена сущность, содержание и основные задачи управления финансово-экономической безопасностью строительного предприятия. Автором отмечено, что финансово-экономическая безопасность строительных предприятий невозможна без учета реализации стратегических интересов предприятия на основе использования возможностей внешней среды с применением продуктивного взаимодействия с субъектами внешней среды. Выделены основные элементы управления финансово-экономической безопасностью строительного предприятия, в которые входят: цель, объект, предмет, субъекты и задачи управления. Сделан вывод, что своевременное и точное оценивание угроз финансово-экономической безопасности строительного предприятия, разработка и реализация методов нейтрализации их негативного влияния потребует построения адекватного механизма управления финансово-экономической безопасностью, который должен состоять из взаимосвязанных процессов: планирования, регулирования, контроля и стимулирования, которые обеспечат финансовую и экономическую устойчивость предприятия.

Ключевые слова: управление, финансово-экономическая безопасность, строительное предприятие.

БАЗЫ ДАННЫХ МЕЖПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ КАК УНИФИЦИРОВАННЫЙ ИСТОЧНИК СТАТИСТИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

Корепанов Г.С.

Определено, что межправительственные организации (МПО) играют ключевую роль в международной системе, в процессе глобализации они приобретают все большее значение. Указано, что в последние десятилетия образовано большое количество межправительственных организаций, которые сосредоточены на различных сферах, таких как экономика, образование, культура, безопасность, охрана здоровья и окружающей среды, политология и многие другие. Подробную информацию о межправительственные организации из 300 стран и территорий, включая межправительственные и международные неправительственные организации (МНПО) содержит Ежегодник международных организаций – The Yearbook of International Organizations.

Определено, что большинство МПО были созданы для экономических целей, а именно регулирования торговли, финансовых рынков и проектов развития. На основе данных Ежегодника международных организаций проанализированы распределение количества МПО по типам (B, C, D, E, F и G) и основными интересами (безопасность, экономика, здоровье и окружающую среду). Доказано, что количество МПО, которые в основном сосредоточены на экономической деятельности, является крупнейшей во всех типах организаций. Указано, что в последние годы межправительственные организации реализовали новейшие концепции хранения и анализа статистической информации в виде баз данных, которые используют инновационные, перспективные технические программные средства их реализации.

Обобщены и систематизированы доступные информационные ресурсы межправительственных организаций, охарактеризованы основные составляющие избранных статистических баз данных.

Ключевые слова: экономика, информатизация, межправительственные организации (МПО), статистическая информация, статистические базы данных.

СТАНДАРТИЗАЦИЯ И УНИФИКАЦИЯ МЕТАДАННЫХ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ «УМНЫХ» УСТОЙЧИВЫХ ГОРОДОВ

Корепанов А.С., Чалая Т.Г., Лазебник Ю.А.

В статье особое внимание уделено изучению сущности, принципов составления и сфер применения международных стандартов ISO (International Organization for Standardization - Международная организация по стандартизации), которые обобщают опыт наилучших практик в широком диапазоне областей, содействующих функционированию города, общины и выполнению целей стабильного развития Организации Объединенных Наций для преодоления бедности, защиты планеты и обеспечения процветания. Проанализированы основные принципы функционирования ISO. По результатам проведенного исследования определена и изложена сущность основных этапов разработки стандартов. Приведен перечень технических комитетов ISO, которые содействуют развитию «умных» городов. Выделены основные элементы «умного» города, которые используются для

классификации стандартов. Рассмотрены основные функции стандартов стратегического, процессного и технического уровней.

С целью дальнейшего анализа и создания информационно-аналитической базы для исследования развития «умных» стабильных городов были систематизированы метаданные обеспечения стабильного развития «умного» города, рассмотрена сущность основных международных стандартов стратегического, процессного и технического уровней. Основные положения этих стандартов могут быть приняты всеми соответствующими заинтересованными сторонами, которые занимаются планированием, разработкой и эксплуатацией интеллектуальных инфраструктур общин, включая планировщиков, разработчиков, операторов и поставщиков.

Также отдельно рассмотрены международные стандарты, которые находятся на стадии разработки. С помощью международных стандартов отдельные города, страны и регионы мира шаг за шагом могут становиться «более умными». Национальное внедрение и использования международных стандартов может поддержать и обеспечить плавное и интегрированное развитие «умных» стабильных городов – Smart Sustainable City.

Ключевые слова: «умный» город, стабильное развитие, международные стандарты, ISO, международная организация по стандартизации.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

Лукьянов В.И.

В статье рассмотрены региональные аспекты государственного регулирования развития жилищно-коммунального хозяйства. Определено, что жилищно-коммунальное хозяйство является одной из основных звеньев хозяйствования, непосредственно влияет на качество жизни человека. В условиях децентрализации жилищно-коммунальное хозяйство (ЖКХ) является одной из важнейших составляющих имиджа региональных органов власти. То есть, от того, насколько органы государственной региональной власти регулируют политику в сфере ЖКХ, зависит качество предоставления жилищно-коммунальных услуг населению и создание необходимых условий для развития этой сферы. Автором отмечено, что первым шагом финансового оздоровления сферы ЖКХ должно стать разработка эффективной финансово-экономической модели коммунальных предприятий, базирующейся на экономически обоснованной системе определения тарифов и адресной социальной защите населения, снижении нерациональных расходов путем экономической мотивации, обеспечении необходимого уровня оплаты услуг потребителями, формировании благоприятных условий для привлечения частного сектора и инвестиций. Обосновано, что в процессе создания условий для развития ЖКХ регионов страны одной из основных целей должна стать монополизация обслуживания жилого фонда и формирования конкурентного рынка предоставления услуг. С целью развития конкурентной сектора на рынке жилищно-коммунальных услуг должно быть осуществлено определенные меры. Решение указанных задач полностью зависит от государственного регулирования развития ЖКХ и компетентности региональных и местных органов власти.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, развитие, государственное регулирование, регион.

ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ РЫНКА ЛОГИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ КАК ИНДИКАТОР РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Прохорова В.В.

В статье рассмотрены тенденции формирования рынка логистических услуг как индикатора развития предпринимательства. Рассмотрены сущность комплекса логистики и этапы возникновения логистики. Проанализированы определение понятия «логистика» и предоставлено авторское определение этого понятия, сущность которого заключается в процессе оптимального распределения материальных, информационных и финансовых потоков, путём планирования, организации, управления и контроля, с целью снижения затрат и удовлетворения потребностей потребителей. Определены причины возникновения логистики. Рассмотрены принципы построения логистической системы и логистические каналы распределения. Автором предложен механизм формирования управленческого решения по внедрению функционального логистического менеджмента.

Ключевые слова: логистика, предприятие, предпринимательство, логистическая система, рынок логистических услуг.

РОЛЬ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ БЛАГОСОСТОЯНИЯ НАСЕЛЕНИЯ

Прус Ю.И., Демченко С.В.

Целью статьи является исследование влияния институтов и институциональных факторов на уровень обеспечения благосостояния населения. Проанализировав, систематизировав и обобщив труды многих исследователей выявлено, что экономический успех любой страны зависит от институтов – правил, по которым работает её экономика, и стимулов, которые получает её граждане.

В ходе исследования раскрыто сущность понятия инклюзивных и экстрактивных институтов. Выделено современные институциональные подходы к изучению категории «благосостояние». Раскрыто особенности формирования институциональной среды в Украине и её роль в обеспечении благосостояния населения.

Выявлено, что институциональная слабость при обеспечении благосостояния населения выше в странах с замедленными реформами, чем в странах-лидерах трансформации, что обусловлено низкой эффективностью реализации политики институций, удовлетворением потребностей олигархической верхушки, коррупцией на местном и национальном уровнях. Раскрыто сущность понятия «институциональная ловушка» и выделено предпосылки её возникновения. Проведено сравнительный анализ состояния институциональной среды Украины с другими странами мира, используя индикаторы Всемирного экономического форума и ведущих аналитических центров (индекс инклюзивного развития, индекс восприятия коррупции, международный индекс счастья, коэффициент Джини, коэффициент Пальма и т.п.).

Перспективой дальнейших исследований данной проблематики является разработка механизма управления институциональными факторами с целью повышения уровня благосостояния населения Украины.

Ключевые слова: благосостояние, институциональные факторы, экстрактивные и инклюзивные институты, институциональная ловушка.

ПОДХОД К РАЗРАБОТКЕ И РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТОВ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД

Родченко В.Б., Гуца О.Н.

Установлено, что работа, которая проводится в рамках проектов U-LEAD, DESPRO, DOBRE и такими организациями, как АГУ, УАРОС и РАОО в направлении создания финансово состоятельных общин недостаточно. Исследования показывают, что во-первых, уровень «собственных доходов на 1-го жителя» не позволяет большинству объединенных территориальных общин финансировать социально-экономические проекты за собственные средства, а во-вторых, практически отсутствуют проекты, направленные на повышение этого уровня, которой и является основой финансовой состоятельности (с более 12,5 тысяч проектов, зарегистрированных на сайте Государственного фонда регионального развития в настоящее время, только 6 относятся к разделу «Социальное предпринимательство и экономическая деятельность»). Такое положение вряд ли улучшится в обозримом будущем - количество объединенных общин увеличивается довольно активно – с 159 в 2016 году до почти 700 на конец 2017 года, а вообще в результате реформы децентрализации их количество будет измеряться в тысячах.

Создание проектных офисов, как структурных подразделений агентства регионального развития и внедрения в их работу современных «жестких» и «мягких» методов проектного менеджмента, таких как логико-структурный подход и Agile-управление, является комплексным подходом к организационной, методической и технической помощи объединенным территориальным общинам в сфере разработки и реализации социально-экономических проектов. Комплексное использование «жестких» и «мягких» методов проектного менеджмента сделают более тесную связь между этапами жизненного цикла проекта и проблемами жизненного цикла его продукта, что особенно важно в контексте долгосрочного развития региона (территории). Также они позволят объединенным общинам рассчитывать на средства инвесторов для финансирования социально-экономических проектов и получить мультипликацию своих доходов.

Ключевые слова: Agile-управление, Scrum, логико-структурный подход, управление проектами.

ЭЛЕКТРОННОЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЕ: ОПЫТ СТРАН МИРА

Черненко Д.И.

Рассмотрены аспекты внедрения информационно-коммуникационных технологий в продуктах, услугах и процессах электронного здравоохранения (e-Health). Указано на необходимость проведения инновационных изменений в системах охраны здоровья населения стран мира и внедрение новейших навыков с целью улучшения здоровья граждан Украины, повышение эффективности и производительности труда в отрасли здравоохранения, осознание экономической и социальной ценности здоровья. Стратегия электронного здравоохранения изложена в резолюции, принятой на пятьдесят восьмой сессии Всемирной ассамблеи здравоохранения в мае 2005 года. Всемирной инициативе, посвященной изучению эволюции и влияния электронного здравоохранения на состояние здоровья в странах мира, является Глобальная обсерватория электронного здравоохранения (Global Observatory for e-Health (GOe)).

Определено, что в 2016 году в 84% стран-членов Европейского региона ВОЗ (38 стран) есть стратегии в поддержку достижения всеобщего доступа к услугам здравоохранения; в 70% стран-членов национальная политика или стратегия по e-Health; в 69% стран-членов предоставляется финансовая поддержка специально для осуществления национальной стратегии или политики по e-Health.

Представлены данные стран-членов Европейского региона ВОЗ о наличии национальной политики или стратегии всеобщего охвата услугами электронного здравоохранения в 2016 году.

Приведены примеры влияния электронного здравоохранения.

По данным электронного опроса, проведенного консалтинговой фирмой PricewaterhouseCoopers (PwC) в десяти ведущих городах мира в июне 2017 года, проанализирован уровень социальной готовности населения к использованию технологий будущего, а также приведена оценка текущих инициатив по внедрению инновационных решений.

Ключевые слова: Глобальная обсерватория электронного здравоохранения (Global Observatory for e-Health (GOe)), электронное здравоохранение (e-Health), информационно-коммуникационные технологии, ВОЗ.

A N N O T A T I O N S

DEVELOPMENT PROCESSES OF SOCIAL ECONOMICS

THE CURRENT STATE OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Babych D., Babych S.

The article analyzes the current state and development trends of the Ukrainian labor market taking into account important political and economic events. The unemployment rate, dynamics and structure of the Ukrainian population have been researched in the context of economic activity. The dynamics of the main indicators in the labor market has been determined according to the results of the research of the State Statistics Service according to the methodology of the International Labor Organization. The problems and perspectives of the Ukrainian labor market development have been identified and the measures for its reform have been proposed. In the research have been identified features that affected the formation of the labor market, complicated existing problems in the employment field, and gave rise to new ones. Negative trends have been complicated by regional disproportions in the socio-economic situation. The article highlights the trends of the main demographic indicators of Ukraine that based on the analysis of the data of the state statistics in the context of the demographic situation and registered migration flows. Migration processes have been analyzed in complex. The reasons and consequences of labor migration have been revealed for Ukraine. Problems of law regulation of labor relations with international migrants and prospects of their solution have been outlined. The problems of the formation of the labor market and its regulation are substantiated, the conclusions and recommendations for increasing the productive employment of the population and law regulation of social and labor relations, that regulate the work activity and determine the social policy in Ukraine, have been worked out.

Keywords: labor market, economically active population, employment, unemployment, migration.

APPROACHES TO DETERMINATION OF THE ESSENCE OF THE NOTION «THE STATE REGULATION OF THE TERRITORIAL COMMUNITIES' WELFARE»

Varuk V.

The article presents domestic and foreign approaches to defining of the essence of the notion «the state regulation of the territorial communities' welfare», which are used for a set of theoretical and analytical purposes, requiring clarification. Moreover, these approaches can be considered both from the point of view of everyday life of a person, and from the point of view of social macro level. The basic characteristics and stages of research on the essence of the notion «the territorial communities' welfare» are formed.

It is disclosed that local authorities should create the necessary conditions for socio-economic expansion of territories and increase self-employment of the population, using the possible factors for attracting investments, creating new jobs, improving the welfare of the population, etc. It is noted that one of the main tasks of the state regulation in the socio-economic sphere is to ensure the welfare of citizens, including members of the territorial communities. It is determined that the main factors of the growth of the socioeconomic system are worthy living standards, access to vital goods (clothing, food), as well as improvement of the way and living conditions (labor and migration activity, environmental and transport support, etc.).

It is established that for today the formation of the territorial communities, despite the positive trend of growth in recent years, is of interest to the study of problematic issues that need to be resolved and regulated. It is clarified that the state regulation of the territorial communities' welfare can be represented as the use of a system of measures of state influence on a group of people (communities' members) interacting in the immediate vicinity to perform all their functions and achieve harmonious growth of the socio-economic system by changing the parameters of financially-investment security and openness of the national economy.

Keywords: the state regulation, the welfare and the territorial communities.

THE ORGANIZATIONAL MECHANISM OF STATE REGULATION OF NATIONAL ECONOMY MODERNIZATION

Hubarieva I.

The article summarizes existing approaches to determination of essence of concepts “modernization” and “state regulation”. Modernization of the national economy is a dynamic process which covers the following main areas of public life: political, economic, social, and spiritual environment. The basic competitive disadvantages of Ukraine, in comparison with the countries-leaders of EU member States are: the underdevelopment of the financial market; ineffective government institutions; macroeconomic instability; the inefficiency of commodity market, which, in turn, are priority areas to improve the competitiveness of our country through the modernization of the national economy. Are the organizational mechanism of state regulation of national economy modernization. The mechanism of state regulation of national economy modernization includes the mechanism of its formation and implementation. The mechanism of formation involves the identification of the totality of the structural elements (processes); the determination of their place in the public administration systems; the creation of theoretical bases of management of economy modernization; evaluation of the status and possibilities of regulation. The mechanism of realization of modernization of national economy determines the formation of the complex organizational and management activities;

provides for the development of ways of improving the conceptual, legislative and normative-legal base, introduction of scientifically grounded system of evaluation and measurement of efficiency of modernization of national economy, formation of effective public policy. The mechanism of the state regulation of modernization of national economy includes the following elements: analysis of the status and trends of development of the national economy; identification of problems in the economy; the formation of the concept of modernization of national economy; the choice of the model of economic policy; identifying priority areas and the modernization of the national economy; building a simulation model of implementation of the modernization of the national economy; formation of strategy of economic modernization of the country; developing a roadmap for the implementation of the modernization of the national economy.

Keywords: state regulation, modernization of economy, the organizational mechanism.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF CONVERGENT TECHNOLOGIES FOR SOLVING GLOBAL PROBLEMS

Matyushenko I.

The article is devoted to the study of the main trends of development of convergent technologies in the countries-technological leaders for solving global problems in the conditions of the new industrial revolution. The analysis and comparative characteristics of current economic paradigms aimed at solving global problems are given. It is established that the logic of the development of science moves from a narrow specialization to interdisciplinarity and the creation in the end of a unified science that synthesizes qualitatively new technical and social sciences. At the same time, there is a convergence of the sciences about man, nature and society, which leads to the emergence of a synergetic effect and creates theoretical bases for solving global problems.

It is shown that with the advent of the first industry-wide NBIC technologies and sciences, mankind has received a new scientific and technological base that provides the opportunity: at the atomic-molecular level to control processes, synthesize artificial materials that do not exist in nature, and possess properties different from those existing in nature the nature of the substances; Model and program results using supercomputer and information technology; to receive a toolkit and a theoretical basis for the rapprochement of the organic world (living nature) with the inorganic due to the development of biotechnologies; describe and explain the processes in the human brain responsible for higher nervous activity, and implement these principles in artificial intelligence systems with the help of cognitive technologies.

The main provisions of the modern concept of the convergence of knowledge, technology and society as a growing and transformationally interrelated interaction between technology, society and spheres of human activity are set forth in order to achieve mutual compatibility, synergy and interpenetration, to create added value and broader needs of humanity and achieve common goals. It is proved that the main trend in solving global problems of mankind on the basis of convergence of knowledge, technologies and society is the use of NBIC technologies as the core and fundamental tools for development and the spread of the Smart TEMP advanced production system as a key factor in the new industrial revolution.

Keywords: convergent technologies, interdisciplinary research, global problems, new industrial revolution, advanced production technologies.

APPROACHES TO THE FORMATION OF ENTERPRISE DEVELOPMENT STRATEGIES IN UNITED TERRITORIAL COMMUNITY

Nazyrov K., Nechyporenko Y.

The article is devoted to consideration of approaches to strategic planning of entrepreneurship development in united territorial communities. The article substantiates the necessity of systematic strategic planning of entrepreneurship development in communities, which is revealed in a certain set of elements and the sequence of stages of this process. The characteristics of the elements of the preliminary diagnosis of entrepreneurial potential of communities and key factors of the external business environment, economic tools for analysis and forecasting of small and medium enterprises in communities are given. The principles of forming goals of community development strategies which should be based on social benefits for the community, innovation development, efficient use of resources, environmental safety are defined. Approaches to formation business development strategies in the communities are developed based on concentration of efforts on the areas of competitive advantages which are to find new types of activities, taking into account existing experience and resources, technological modernization of existing enterprises, development of inter-branch business areas that are at the junction of technologies. These areas which must mobilize the internal entrepreneurial potential of the community need to be organically combined with the capabilities of the external business environment that is embedding in the external value chains, community cooperation, public-private partnership, the implementation of the spatial component in agricultural production models.

Attention was paid to the auxiliary measures of strategic planning of entrepreneurship in the communities: the establishment of centers for the provision of administrative services for entrepreneurs based on principle of «single window», promotion of entrepreneurship, organization of trainings and workshops for entrepreneurs, participation in international technical assistance programs.

Keywords: decentralization reform, united territorial community, strategy of entrepreneurship development, entrepreneurial potential, strategic directions.

COMPETITIVENESS OF INDUSTRY AS A DIRECTION OF ECONOMIC POLICY

Obolentseva L.

The article considers aspects of increasing the competitiveness of industry on the basis of support of public authorities and combining in this direction the interests of all participants in the business environment. It is determined that priority directions of development of industry of the country and its regions are support of high-tech industries, search for opportunities for attracting international investment, improving the competitiveness of industrial products and developing a competitive environment. According to the author, today the successful activity of a separate industrial enterprise in the domestic and world markets shifts from the level of competitiveness of its products to the levels of competitiveness of the state, region, industry. At the same time, the state or region is the guarantor of creating attractive conditions for entrepreneurial activity and investment of capital, that determines the investment attractiveness of the enterprise and the measure of consumer loyalty. It is determined that the economic policy of the state in the conditions of strengthening of market relations is a system of measures of legislative, executive and controlling character, aimed at adapting the existing socio-economic system to the living conditions of a modern, dynamic society. The main objective of economic policy should be the development of a modern economic system. It is concluded that the current economic policy of the state in order to ensure the development of Ukraine's competitiveness is to take into account such steps: harmonization of internal standards with international ones, creation of the same competitive conditions, development of human and intellectual capital, protection of property rights. However, in order to increase the efficiency of the management of the competitiveness of the industry of the regions of Ukraine, it is necessary to combine the interests of all participants in the business environment in this area.

Key words: economic policy, competitiveness, enterprise, industry, management

ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY BY THE COMPETITIVENESS RATING

Pogorielova A., Zhurba Y.

The era of globalization has caused an intensification of competition in the world market and international competitiveness has become one of the most complex phenomena of modern economic life, as a result of which it is necessary to monitor the level of global competitiveness so that Ukrainian institutions can ensure a stable growth rate.

Solving the problem of low competitiveness will help the country to react in time to economic, technical and informational social changes occurring in the world and take the necessary measures to adapt to these changes.

To strengthen competitive advantages among other countries in the world, it is necessary to interfere with innovative factors in the country's economy and promote sustainable development, which requires favorable conditions for business development. Given that the problem of competitiveness is key and practically meaningful both for countries that are already leaders in the competitiveness rating, and for countries that are still equal to world leaders. For our country, the issue of competitiveness is extremely acute, because now it is very important to increase the indicators of the Ukrainian economy in the context of its integration into the world economic space.

Thus, the article analyzes the level of development of the Ukrainian economy in world ratings. Changes in the economy are traced by the dynamics of the Global Competitiveness Index between 2010 and 2017. It is determined that the quality of education and qualifications significantly influence the economic and social development of the country in the long term. The influence of a number of destabilizing factors that hinder economic development in Ukraine is analyzed. Factors for increasing the index in the rating for the period 2017-2018 have been singled out, and a forecast has been made on Ukraine's achievement of the results that will ensure the country's ranking among the top 40 places.

Keywords: economic development, competitiveness, investment attractiveness, globalization.

ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF AGGREGATE FINANCIAL POTENTIAL OF UKRAINE

Portna O.

In the conditions of instability and changing financial and economic relations, adequate approaches to managing complex economic systems at all levels from micro to macro level, including the country's overall financial potential, are needed. All levels of government require appropriate approaches adapted to the difficult crisis conditions, which involve the consideration of the interdependence and interaction of many factors and components of financial and economic processes.

The article presents the prerequisites for crisis management of the aggregate financial potential of Ukraine. The crisis financial and economic situation in Ukraine, the influence of many external and internal factors and components are considered. The approaches to crisis management of the combined financial potential of the country with the use of the achievements of world experience are offered. Modern challenges to managerial technologies are presented. The world practice of systematization of factors and components that influence the increase of the competitiveness of the economy as a factor of stabilization of the functioning of the national economy and its financial security component is considered. On this basis, financial-economic variables are outlined and argued. That can be used as analytical guidelines for effective management decisions when developing and implementing the principles of crisis management of the aggregate financial potential of Ukraine.

The prospect of further research is the elaboration of practical anti-crisis measures to stabilize the functioning of the aggregate financial potential of Ukraine.

Keywords: anti-crisis management, aggregate financial potential of the country.

EVALUATION OF THE LEVEL OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE IN GLOBALIZATION CONDITIONS

Ternova I.

The article presents the results of the assessment of the dynamics of the level of social and economic development of Ukraine in the conditions of globalization. It is substantiated that in the conditions of globalization, acceleration of international integration processes and strengthening interdependence of countries, the use of ratings as analytical tools in determining the comparative advantages of countries becomes increasingly relevant. It has been determined that, on the one hand, ratings are an important factor in shaping the image of Ukraine in the world, and with other important indicators for strategic investors and international partners. It has been established that the economic dimensions of the country's development remain its important components, but social trends are attracting the attention of researchers and are one of the criteria for assessing the effectiveness of state policy and its institutions. The monitoring of Ukraine's positions in the world's major ratings has been monitored. The indices characterizing socio-economic development and competitiveness of Ukraine in comparison with other countries are analyzed in accordance with the estimations of the leading international institutions over the last five years. Identified the strengths and weaknesses of social and economic development, it has been established that the timeliness of identifying weak indicators, negative tendencies and problems gives a chance of social and economic improvement already in the short term. It is substantiated that the direction of possible changes is to reduce the distance of Ukraine from the indicators of the most developed countries. The obtained data on the dynamics of changes in the level of social and economic development may contribute to further scientific research for making informed decisions in order to identify the main problems of the success of Ukraine's state policy and its consistency.

Keywords: social development, economic development, rating estimation, competitive positions, globalization.

SYSTEMS AND MECHANISMS FOR MANAGEMENT AND ADMINISTRATION OF SOCIAL ECONOMICS

ECONOMIC CONSULTING IN MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE VALUE

Vasylyev O.

The article covers the impact of economic consulting on the management of the value of the enterprise, which involves a complex of actions, to increase the price of assets, with the effective use of property, money and intellectual property. The influence of endogenous and exogenous factors on the value of an enterprise is considered, taking into account general economic, market, production, investment, financial and other circumstances. The main components of estimating the potential of an enterprise as an integral property complex, including material, financial and intangible components, are considered. Investment measures are proposed to increase the value of the enterprise and plan of measures for the investment program for the development of its activities.

The enterprise management system is considered as one of the main factors influencing its value with attention to corporate relations, forming a special relationship in the enterprise, the quality of which depends on the efficiency of the company, its value value. The influence of marketing measures in increasing the cost of the company, on the advertising of the product made, brand recognition, methods and forms of distribution of the product are considered.

The increase in the value of the company also affects the staffing, its efficiency, mobility, qualification and professionalism. Depending on the qualitative personnel of the company, it is possible to solve modern problems of competitiveness and efficiency of work.

The success and competitiveness of the company is directly proportional to its efforts and costs, with regard to attracting the latest means of production. And the very innovative technologies and engineering determine the modern face of the enterprise, its efficiency and value. In general, the main forms and types of consulting that are involved in the process of assessing the value of the enterprise, improving its efficiency, forming a positive image of the firm, personnel work with the staff are considered.

Keywords: consulting, estimation, investments, marketing, engineering, cost, corporate relations.

DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION INNOVATIVE MANAGEMENT ENTERPRISE DEVELOPMENT: THE SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL ASPECT

Davydova O.

The article considers methodological aspects the formation and implementation innovative management enterprise development in modern market conditions. The parameters on which the development effective management decisions in the enterprise depend. The author has developed the process shaping the effect innovation. A hierarchical system of the influence innovation on the management enterprise development is proposed. The requirements to which the system innovative management enterprise development should correspond are defined. The factors influencing the construction organizational structures innovative management enterprise development are determined. Methodological aspects the formation and implementation innovative enterprise development management have been developed that will provide an opportunity for enterprise management to formulate and implement a system innovative enterprise development management that includes components and principles the innovation management process. These aspects also include

the assessment, testing and forecasting innovations in the management system based on epistemological roots and the main directions innovation. Problems innovative management enterprise development are singled out.

Keywords: innovative management, innovation, enterprise development, competitiveness.

ENERGY COMMUNITY POTENTIAL MANAGEMENT

Dykan V., Belous L.

The article describes the main tendencies of the country's development in the direction of energy saving in the conditions of decentralization and reveals the state of implementation of the energy reform of Ukraine and highlights the place of the communities in implementing the Association Agreement. In particular, the state of creation of the fund for energy efficiency is considered. It is determined that the basis of energy security of the state is the reliable and efficient functioning of the fuel and energy complex. A complex analysis of the power structures of the power generating stations of Ukraine has been carried out. In addition, the dynamics of total electricity consumption in the three years (2015-2017) is analyzed, as well as indicators of consumption by industries. The basic problems, which have a negative influence on the tendencies of development of the energy sector and weaken the energy security of the state, are determined.

It is noted that energy saving and resource conservation are the main global trends at the moment, and the strategic goals of Ukraine's development are set in accordance with the national report for 2017, such as affordable and clean energy and responsible consumption and production [16].

The article analyzes electricity consumption in Novovodolazhskaya OTG of Kharkiv region. For example, the community of the region highlights the urgent problems that face the community every day in need of resolution.

The author gives recommendations that will help to optimize energy consumption and reduce the cost of the population. In addition, it is noted that there is a need for measures to increase the efficiency of the use of thermal energy, as well as conducting educational activities on ways to save energy, which will reduce the voltage on the gri

Keywords: management, energy efficiency, energy resource, communities, decentralization.

BUILDING OF PERSONNEL POLICY AS AN INSURANCE OF EFFECTIVE ECONOMIC SAFETY ON ENTERPRISES

Dykan V., Gladukh M.

The article deals with the problems and principles of ensuring the personnel policy of Ukrainian enterprises. The essence of the personnel policy, the main directions in the work with the personnel, its influence on ensuring the economic security of the enterprise is researched. In the external environment are considered. The personnel policy provision is based on organizational integration, functionality, responsibility of all employees at the enterprise and adaptation to continuous training. The experience of personnel policy of leading foreign and Ukrainian companies is analyzed. It is determined that foreign companies accumulate in their personnel policy those principles and elements that are adequate for a particular country and the type of company's activity. It is determined that in foreign companies work with personnel is based on a clear system of explanation to the company's employees of indicators and strategies of the company and competence development, opportunities for growth of employees; program and reward system that promote flexibility and balance between work and personal life through the use of part-time employment, flexible work schedules and redistribution of official duties. It was analyzed that main goal of personnel policy of Ukrainian enterprises is implementation of programs for raising staff; retraining and involvement of young specialists; objective data on education; rational use of personnel; creation of favorable conditions for creative initiative and individual work and improvement of material incentives; fixing clear criteria; the transition from the old system of involvement through a practical assessment of the skills of candidates for positions; availability of academic degree; possession of foreign languages; the presence of rewards or punishment.

Keywords: personnel policy, workplaces, economic security, personnel, staff, management, provision.

USING INFORMATION TECHNOLOGY IN FUNDRAISING FOR SOCIAL PROJECTS AND STARTUPS

Kobushko I., Kotenko N., Boiko K.

The article identifies online fundraising as a process of resources attracting using mobile and Internet technologies to build and strengthen interaction between stakeholders interested in the success of a social project or startup. The authors compare online fundraising with traditional methods of attracting funds according to such administrative and financial criteria as the possibility of attracting supporters of the idea; level of trust in organization and project; real "visibility" of the organization; geographical constraints; efficiency of administrative expenses; average speed of feedback (result) receipt; average contribution amount; managing donor databases; portrait of the donor. The key tools of online fundraising are highlighted. Based on the ethical principle of anonymity of fundraising activity and comparison of subjective and external assessments of motivational factors of fundraising, application of blockchain technologies and related monetary institutions are proposed to finance social projects and startups as they serve as anonymous online payments and offset some shortcomings of electronic payment systems. It is proved that such commonly known disadvantages of cryptocurrencies as hyper-volatility, uncertainty of legal status, insecurity from hacker attacks on electronic crypt-purses, the need to remove excess profits and taxes from the shadow, the absence of the possibility to stop or cancel payments turn into indirect advantages for social projects and startups, which become more competitive compared to ordinary direct or financial investments. At the same time, the authors emphasize the increased risks and responsibilities

for social project and startups managers when applying crypto-currency and ICO (Initial Coins Offering) and the issue of the sustainability of e-financing in globalizing and digitizing economies.

Keywords: online fundraising, social project, start-up, blockchain technology, crypto-currency, ICO - Initial Coin Offering.

ORGANIZATIONAL BASES OF MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF BUILDING ENTERPRISES

Kondratenko N., Novikova V.

The organizational principles of management of financial and economic security of construction enterprises are considered in the article. It is determined that construction is one of the system-forming branches of the national economy. In this regards, the management of financial and economic security of construction enterprises is a very topical issue in the present. Unfair competition, false entrepreneurship, raider attacks are a threat to the normal functioning and development of construction industry enterprises. The essence, content and main tasks of management of financial and economic security of a construction enterprise are determined.

According to the authors, the financial and economic security of the construction enterprises is impossible without taking into account the realization of the strategic interests of the enterprise on the basis using opportunities of the environment with the using productive interaction with the subjects of the environment. The basic elements of management of financial and economic security of a construction enterprise, which include: purpose, object, subject and management tasks are separated. It is concluded that timely and accurate assessment of the threats to the financial and economic security of a construction enterprise, the development and implementation of methods for neutralizing their negative impact require the construction of adequate mechanism for managing financial and economic security, which should consist of interconnected processes: planning, regulation, control and incentives that will ensure the financial and economic stability of the enterprise.

Keywords: management, financial and economic security, construction enterprise.

DATABASES OF INTERMEDIARY ORGANIZATIONS AS A UNIFIED SOURCE OF STATISTICAL INFORMATION

Korepanov G.

It has been determined that intergovernmental organizations (IGOs) play a key role in the international system, in the process of globalization they are gaining increasing importance. It has been pointed out that in recent decades there has been a large number of intergovernmental organizations that focus on diverse areas such as economics, education, culture, security, health and the environment, political science, and many others. Detailed information on intergovernmental organizations from 300 countries and territories, including intergovernmental and international non-governmental organizations (INGOs), contains the Yearbook of International Organizations, the Yearbook of International Organizations.

It has been determined that most of the IGOs were created for economic purposes, namely, regulation of trade, financial markets and development projects. Based on the data of the Yearbook of international organizations, the distribution of the number of IGOs by types (B, C, D, E, F and G) and the main interests (security, economy, health and environment) are analyzed. It is proved that the number of IGOs, which are mainly focused on economic activity, is the largest in all types of organizations. It is indicated that in recent years, intergovernmental organizations have implemented the latest concepts of storage and analysis of statistical information in the form of databases that use innovative, promising technical software tools for their implementation.

The available information resources of intergovernmental organizations are generalized and systematized, the main components of selected statistical databases are described.

Key words: economy, informatization, intergovernmental organizations (IGOs), statistical information, statistical databases.

STANDARDIZATION AND UNIFICATION OF METADATA TO ENSURE THE DEVELOPMENT OF "SMART" SUSTAINABLE CITIES

Korepanov O., Chala T., Lazebnyk Yu.

The article focuses on the study of the essence, the principles of compilation and the scope of international standards ISO (International Organization for Standardization) application, which summarize the best practices in a wide range of areas that contribute to the functioning of the city, community and the achievement of the goals of sustainable development of the Organization of United Nations to overcome poverty, protect the planet and ensure prosperity. The basic principles of ISO functioning are analyzed. According to the results of the research, the essence of the main stages of standards development is defined and outlined. The list of ISO technical committees that promote the development of «smart» cities is given. The main elements of the «smart» city are used to classify the standards. The main functions of the standards of strategic, process and technical levels are considered.

In order to further analyze and create the information and analytical base for the study of «smart» sustainable cities development, the metadata for sustainable development of the «smart» city were systematized, the essence of the main international standards of the strategic, process and technical levels was considered. The basic provisions of these

standards can be adopted by all relevant stakeholders involved in the planning, development and operation of intellectual community infrastructures, including planners, developers, operators and suppliers.

Also, the international standards that are under development are considered separately. With the help of international standards, individual cities, countries and regions of the world can become «smarter» step by step. National implementation and use of international standards can support and ensure the smooth and integrated development of smart sustainable cities.

Keywords: «smart» city, sustainable development, international standards, ISO, international standardization organization.

REGIONAL ASPECTS OF GOVERNMENT REGULATION OF HOUSING AND COMMUNAL ENTERPRISE DEVELOPMENT

Lukyanov V.

The article deals with regional aspects of state regulation of housing and communal services development. It is determined that housing and communal services is one of the main branches of the economy which directly affects the quality of human life. In conditions of decentralization housing and communal services are one of the most important components of the image of regional authorities. The quality of the provision of housing and communal services to the population and the creation of the necessary conditions for the development of this sphere depends on the activities of the state regional authorities. The author notes that the first step of financial improvement of the sphere of housing and communal services should be the development of an effective financial and economic model of communal enterprises which will be based on an economically justified system for determining tariffs and targeting social protection of the population, reducing irrational costs through economic motivation, ensuring the necessary level of payment for services by consumers, creating favorable conditions for attracting private sector and investments. It is substantiated that, when creating conditions for the development of housing and communal services in the regions, the key goal is to demopolize the maintenance of the housing stock and the formation of a competitive market for the provision of services. For the development of the competitive sector in the housing and communal services market, it is necessary to take certain measures. The solution of these tasks depends on the state regulation of housing and communal services development and the competence of regional and local authorities.

Key words: housing and communal services, development, state regulation, region.

TRENDS FORMING LOGISTICS SERVICES MARKET AS AN INDICATOR FOR BUSINESS DEVELOPMENT

Prokhorova V.

In the article the tendencies forming market logistic services are considered as an indicator development enterprise. Essence complex logistic and stages origin logistic are considered. Analysed determination concept "logistic" and authorial determination this concept essence that consists in the process optimal distribution material, informative and financial streams is given, by planning, organization, management and control, with the purpose cost and satisfaction necessities consumers cutout. Reasons origin logistic are certain. Principles construction the logistic system and logistic channels distribution are considered. The mechanism forming administrative decision offers an author on introduction functional logistic management.

Key words: logistic, enterprise, enterprise, logistic system, market of logistic services.

THE ROLE OF INSTITUTIONAL FACTORS IN PROVIDING POPULATION WELFARE

Prus Yu., Demchenko S.

The purpose of the article is to research of institutes' and institutional factors' influence on the level of population welfare. Analyzing, systematizing and generalizing the scientific works of many researchers it is revealed that the economic success of any country depends on the institutions – the rules under which its economy works and the incentives received by its citizens.

As a result of the study, the essence of the concepts of inclusive and extractive institutions is disclosed. The modern institutional approaches to the study of the category "welfare" are singled out. The peculiarities of the formation of the institutional environment in Ukraine and its role in ensuring the population welfare are revealed. It was found that the institutional weakness in providing welfare is higher in countries with slow reforms than in transition countries due to the low effectiveness of institution-building policies, the satisfaction of the oligarchic top's needs and corruption at the local and national levels.

The essence of the concept "institutional trap" is revealed and the preconditions of its origin are revealed. A comparative analysis of the state of Ukraine's institutional environment with other countries of the world was carried out using the indicators of the World Economic Forum and leading think tanks (Inclusive Development Index, Corruption Perceptions Index, International Happiness Index, Gini coefficient, Palma Coefficient etc.).

The prospect of further research in this direction is the development of a mechanism for managing institutional factors in order to increase the population welfare in Ukraine.

Key words: welfare, institutional factors, extractive and inclusive institutions, institutional trap.

APPROACH TO DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT PROJECTS OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Rodchenko V., Gutsa O.

It is established that the work carried out within the framework of U-LEAD, DESPRO, DOBRE Projects and Organizations such as AUC, UADRC and RAUC in the direction of creating financially well-off Communities is not enough. Studies show that, firstly, the level of "own income per capita" does not allow most of the United Territorial Communities to finance Socio-Economic Projects for their own money, and secondly, there are practically no Projects aimed at raising this level, which is the basis of financial solvency (with more than 12.5 thousand Projects registered on the website of the State Regional Development Fund at present, only 6 refer to the section "Social Entrepreneurship and Economic Activity"). This situation is unlikely to improve in the foreseeable future - the number of Unified Communities is growing quite actively - from 159 in 2016 to almost 700 by the end of 2017, and in general as a result of the Decentralization Reform, their number will be measured in thousands.

The creation of Project Offices as structural subdivisions of the Regional Development Agency and the introduction into their work of modern "hard" and "soft" Project Management methods, such as the Logical Framework Approach and Agile-management, is an integrated approach to organizational, methodological and technical assistance to the United Territorial Communities in the development and implementation of Socio-Economic Projects. The complex use of "hard" and "soft" Project Management methods will make a closer connection between the stages of the Life Cycle of the Project and the problems of the Life Cycle of its Product, which is especially important in the context of the long-term development of the Region (Territory). They will also allow the United Communities to rely on investors' funds to finance Socio-Economic Projects and obtain a multiplication of their incomes.

Keywords: Agile-management, Logical Framework Approach, Project management, Scrum

ELECTRONIC HEALTH PROTECTION: EXPERIENCE OF THE WORLD COUNTRIES

Chernenko D.

The aspects of implementation of information and communication technologies in products, services and processes of e-health (e-Health) are considered. The necessity of carrying out innovative changes in the health care systems of the countries of the world and introduction of the newest skills in order to improve the health of Ukrainian citizens, increase of efficiency and productivity of work in the field of health care, awareness of economic and social value of health is pointed out. The eHealth Strategy is outlined in a resolution adopted at the fifty-eighth session of the World Health Assembly in May 2005. The Global Observatory for e-Health (GOE), a global initiative devoted to the study of the evolution and impact of e-health on the health of countries around the world, is the Global Observatory for e-Health (GOE).

It is estimated that in 2016, 84% of the countries of the European Region of the WHO (38 countries) have strategies to support the achievement of universal access to health services; in 70% of the member countries there is a national policy or e-Health strategy; 69% of the member states are provided with financial support specifically for the implementation of a national e-Health policy or policy.

Data provided by Member States of the WHO European Region on the availability of a national policy or strategy for universal coverage of e-health services in 2016.

Examples of e-health effects are given.

According to an electronic survey conducted by the consulting firm PricewaterhouseCoopers (PwC) in ten of the world's leading cities in June 2017, the level of social readiness of the population to use the technologies of the future has been analyzed as well as an assessment of current initiatives on the implementation of innovative solutions.

Keywords: Global Observatory for e-Health (GOe), e-Health, Information and Communication Technologies (ICTs), WHO.

Babych Svitlana M. (Бабич Світлана Миколаївна)

PhD, Associate professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: s.n.babych@gmail.com

Research interests: socio-economic development of the national economy

Babych Dmytro V. (Бабич Дмитро Володимирович)

Doctor of Sciences (Economic), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: s.n.babych@gmail.com

Research interests: socio-economic development of the national economy

Bilous Liliia V. (Білоус Лілія Борисівна)

Post-graduate, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: l.bilous@karazin.ua

Research interests: business, management and administration, regional research, energy efficiency, alternative energy

Boiko Kateryna O. (Бойко Катерина Олександрівна)

Student of the Department of finance and credit Balatsky Academic and Scientific Institute of Finance, Economics and Management, Sumy State University

e-mail: katerinka0807@gmail.com

Research interests: Investments, taxes, development of small and medium business

Chala Tatyana G. (Чала Тетяна Георгіївна)

PhD, Associate professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: t.g.chala@karazin.ua

Research interests: statistics, modeling

Chernenko I. Daryna (Черненко Дарина Ігорівна)

PhD, Senior Lecturer, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: d.i.chernenko@karazin.ua

Research interests: economic-statistical market research; medical services market

Davydova Oksana Y. (Давидова Оксана Юрїївна)

Ph.D in Technical, Associate Professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine

e-mail: davydova_oks@ukr.net

Research interests: Product quality, innovation, management, development, activity enterprises hotel and restaurant industry

Demchenko Sofіia V. (Демченко Софія Вікторівна)

Master student, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: sofia.demchenko95@gmail.com

Research interests: institutional economy, investment policy, "path dependency"

Dykan Valeriia V. (Дикань Валерія Володимирівна)

Doctor of Sciences (Economic), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: valeriya.dykan@karazin.ua

Research interests: Regional development, management, organization of foreign economic activity of enterprises, organization of business

Gladukh Maryna V. (Гладух Марина Валентинівна)

Postgraduate, Ukrainian State University of Railway Transport, Ukraine

e-mail: gladuhm@gmail.com

Research interests: Business management, human resources security, staff security, economic security of an enterprise, enterprise management

Hubarieva Iryna O. (Губарева Ірина Олегівна)

Doctor of Economics, Associate Professor, Research Center for Industrial Problems of Development of National Academy of Sciences of Ukraine (RC IPD NAN of Ukraine), Ukraine

e-mail: gubarievairyna@gmail.com

Research interests: National economy, economic security, state regulation

Hutsa Oleh M. (Гуца Олег Миколайович)

Ph.D in Technical, Associate Professor, Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

e-mail: oleh.hutsa@nure.ua

Research interests: Information Technologies, Business Processes, Policies and Procedures, Decision Support Systems

Kobushko Ihor M. (Кобушко Ігор Миколайович)

Doctor of Economics, Professor, Sumy State University, Ukraine

e-mail: coba2380@gmail.com

Research interests: Investments, taxes, development of small and medium business

Kondratenko Nataliia O. (Кондратенко Наталія Олегівна)

Doctor of Economic Sciences, Professor, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

e-mail: 2123kondratenko@gmail.com

Research interests: Economic security of economic entities

Kotenko Nataliia V. (Котенко Наталія Вікторівна)

PhD, Associate Professor, Sumy State University, Ukraine

e-mail: n.kotenko@finance.sumdu.edu.ua

Research interests: Taxation, E-Business, Public Finance, Finance of Non-Governmental Organizations

KorepanovGeorge S. (Корепанов Георгій Сергійович)

PhD, Senior Lecturer, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: g.s.korepanov@karazin.ua

Research interests: statistical modeling and forecasting, investment

Korepanov Oleksiy S. (Корепанов Олексій Сергійович)

PhD, Associate professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: o.s.korepanov@karazin.ua

Research interests: statistical modeling and forecasting, investment

Lazebnyk Iuliia O. (Лазебник Юлія Олександрівна)

PhD, Associate professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: yuliya_lazebnyk@ukr.net

Research interests: statistics, modeling

Lukyanov Viktor I. (Лук'янов Віктор Іванович)

Director of housing and communal college, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Housing and municipal college, Ukraine

e-mail: Viktor.Lukianov@kname.edu.ua

Research interests: Regional Economy

Matyushenko Ihor Yu. (Матюшенко Ігор Юрійович)

Full Doctor of Economics, professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: imatyushenko@karazin.ua

Research interests: International investments, European integration, export potential; Science and technology policy in Ukraine in terms of association with the EU; Convergence of knowledge, technology and society at the NBIC-technologies; Foresight-research to select priorities for science and technology policy in Ukraine

Nazarov Karim Z. (Назирів Карім Заріфович)

Researcher, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: karimnazyrov@gmail.com

Research interests: institutional capital, globalization, competitiveness of the national economy

Nechyporenko Yaroslav Y. (Нечипоренко Ярослав Євгенович)

Student, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: yaroslav_nechip@ukr.net

Research interests: Strategic management

Novikova Viktoria V. (Новікова Вікторія Вадимівна)

Postgraduate, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

e-mail: novikova@kname.edu.ua

Research interests: Economic security of economic entities

Obolentseva Larysa V. (Оболенцева Лариса Володимирівна)

PhD, Associate professor, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

e-mail: larysa.obolentseva@gmail.com

Research interests: Regional Economy

Pogorelova Anna S. (Погорєлова Анна Сергіївна)

Student, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: annapogorelova@karazin.ua

Research interests: Macroeconomics, management of the national economy

Portna Oksana V. (Портна Оксана Валентинівна)

Candidate of Sciences, Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: portna@biqmir.net

Research interests: Economics, finances, financial potential of a state, entities, households, combined financial potential of a country

Prokhorova Viktoriya V. (Прохорова Вікторія Володимирівна)

Doctor of Economics, Professor, Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Ukraine

e-mail: vkprohkorova@gmail.com

Research interests: Controlling, investment-innovation divisions enterprises, economic development enterprises, finances

Prus Yuliia I. (Прус Юлія Ігорівна)

Lecturer, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: yuliaprus@karazin.ua

Research interests: human resource management, corporate social responsibility, management of spatial development

Rodchenko Volodymyr B. (Родченко Володимир Борисович)

Doctor of Sciences (Economic), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: rodchenko@karazin.ua

Research interests: the economic development of the region, logistics management, project management

Ternova Iryna A. (Тернова Ірина Анатоліївна)

PhD, Associate professor, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: ternova76@ukr.net

Research interests: methods of making and decision-making, socio-economic development areas, regional economic policies and integration processes in the economy

Varuk Valentyna V. (Варук Валентина Віталіївна)

Post-graduate, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: varuk@karazin.ua

Research interests: Management and administration, regional research, social economy, welfare, territorial communities

Vasylyev Oleksiy V. (Васильєв Олексій Вікторович)

Doctor of Economic Sciences, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

e-mail: oleksy777@ukr.net

Research interests: International economy, regional economy, stock market, innovation, investment

Zhurba Yaroslav A. (Журба Ярослав Андрійович)

Student, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

e-mail: zhurba@karazin.ua

Research interests: Management and administration, Investment Management

СО Д Е Р Ж А Н И Е

ПРОЦЕССЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Бабич Д.В., Бабич С.Н. Современное состояние рынка труда в Украине.....	5
Варук В.В. Подходы к определению сущности понятия «государственное регулирование благополучия территориальный громад».....	13
Губарева И.О. Организационный механизм государственного регулирования модернизации национальной экономики.....	21
Матюшенко И.Ю. Теоретико-методические основы развития конвергентных технологий для решения глобальных проблем.....	27
Назыров К.З., Нечипоренко Я.Я. Подходы к разработке стратегий развития предпринимательства в объединенных территориальных громадах.....	41
Оболенцева Л.В. Конкурентоспособность промышленности как направление экономической политики.....	48
Погорелова А.С., Журба Я.А. Оценка развития экономики Украины по рейтингу конкурентоспособности	53
Портна О.В. Антикризисное управление совокупным финансовым потенциалом Украины.....	58
Тернова И.А. Оценка уровня социального и экономического развития Украины в условиях глобализации.....	62

**СИСТЕМЫ И МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ И АДМИНИСТРИРОВАНИЯ
СОЦИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКОЙ**

Васильев О.В. Экономический консалтинг в управлении стоимостью компании.....	72
Давыдова О.Ю. Разработка и внедрение инновационного управления развитием предприятий: научно-методологический аспект.....	78
Дикань В.В., Белоус Л.Б. Управление энергоресурсного потенциалом общины.....	82
Дикань В.В., Гладух М.В. Формирование кадровой политики как залога эффективной экономической безопасности предприятия.....	88
Кобушко И.Н., Котенко Н.В., Бойко Е.А. Использование информационных технологий в фандрайзинге для социальных проектов и стартапов.....	93
Кондратенко Н.О., Новикова В.В. Организационные основы управления финансово-экономической безопасности строительных компаний.....	100

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Корепанов Г.С. Базы данных межправительственных организаций как унифицированный источник статистической информации.....	105
Корепанов А.С., Чалая Т.Г., Лазебник Ю.А. Стандартизация и унификация метаданных для обеспечени развития «умных» устойчивых городов.....	112
Лукьянов В.И. Региональные аспекты государственного регулирования развития жилищно-коммунального хозяйства.....	120
Прохорова В.В. Тенденции формирования рынка логистических услуг как индикатор развития предпринимательства.....	125
Прус Ю.И., Демченко С.В. Роль институциональных факторов в обеспечении благосостояния населения.....	132
Родченко В.Б., Гуца О.Н. Подход к разработке и реализации проектов социально-экономического развития территориальных громад.....	140
Черненко Д.И. Электронное здравоохранение: опыт стран мира.....	151
Аннотации	158
Annotations	167
Сведения об авторах	175

C O N T E N T

DEVELOPMENT PROCESSES OF SOCIAL ECONOMICS

Babych D., Babych S. The current state of the labor market in Ukraine.....	5
Varuk V. Approaches to determination of the essence of the notion «the state regulation of the territorial communities' welfare».....	13
Hubarieva I. The organizational mechanism of state regulation of national economy modernization	21
Matyushenko I. Theoretical and methodological principles of development of convergent technologies for solving global problems	27
Nazyrov K., Nechyporenko Y. Approaches to the formation of enterprise development strategies in united territorial community.....	42
Obolentseva L. Competitiveness of industry as a direction of economic policy.....	48
Pogorielova A., Zhurba Y. Assessment of the development of the Ukrainian economy by the competitiveness rating	53
Portna O. Anti-crisis management of aggregate financial potential of Ukraine.....	58
Ternova I. Evaluation of the level of social and economic development in Ukraine in globalization conditions.....	62

**SYSTEMS AND MECHANISMS FOR MANAGEMENT AND ADMINISTRATION
OF SOCIAL ECONOMICS**

Vasylyev O. Economic consulting in management of the enterprise value.....	72
Davydova O. Development and implementation innovative management enterprise development: the scientific and methodological aspect.....	78
Dykan V., Belous L. Energy community potential management	82
Dykan V., Gladukh M. Building of personnel policy as an insurance of effective economic safety on enterprises.....	88
Kobushko I., Kotenko N., Boiko K. Using information technology in fundraising for social projects and startups.....	93
Kondratenko N., Novikova V. Organizational bases of management of financial and economic safety of building enterprises.....	100

C O N T E N T

Korepanov G. Databases of intermediary organizations as a unified source of statistical information.....	105
Korepanov O., Chala T., Lazebnyk Yu. Standardization and unification of metadata to ensure the development of “smart” sustainable cities.....	112
Lukyanov V. Regional aspects of government regulation of housing and communal enterprise development.....	120
Prokhorova V. Trends forming logistics services market as an indicator for business development.....	125
Prus Yu., Demchenko S. The role of institutional factors in providing population welfare.....	132
Rodchenko V., Gutsa O. Approach to development and implementation of socio-economic development projects of territorial communities.....	140
Chernenko D. Electronic health protection: experience of the world countries.....	151
Аннотации	158
Annotations	167
Information about the authors	175

Наукове видання

Соціальна економіка

№2 (2017)

Випуск 54

Українською, російською та англійською мовами

Комп'ютерне верстання К.О. Андрєєва, В.В. Варук

Підписано до друку 22.12.2017. Формат А4. Папір офсет. Друк ризографічний.
Ум.-друк. арк. 20,5. Обл.-вид. арк. 24,1. Наклад 300 пр. Ціна договірна.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3367 від 13.01.2009 р.